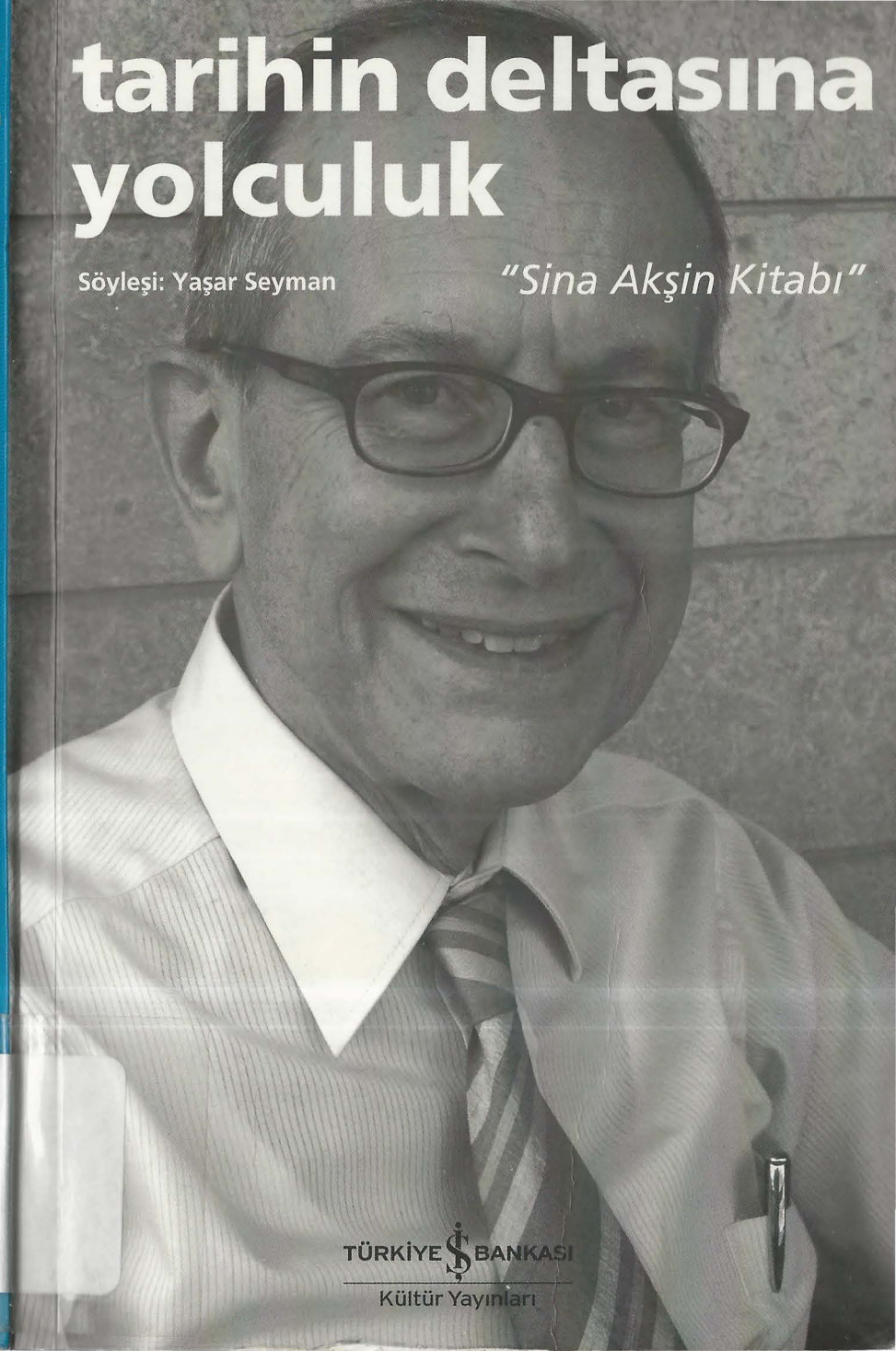
tarihin deltasına yolculuk

Söyleşi: Yaşar Seyman

"Sina Akşin Kitabı"

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

"sina tarihin deltasına yolculuk akşin kitabı"

Genel Yayın: 1780

YAŞAR SEYMAN 17 Mart 1954 yılında Erzincan'da doğdu. Ankara Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası - BASİSEN Ankara ve İç Anadolu Şube Başkanlığını (1989 - 2009) sürdürüyor. İlk söyleşileri *Hürriyet Gösteri* dergisinde yer aldı. *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Bizim Gazete*'de yazıları yayınlandı. *BirGün* gazetesinde köşe yazıları yazıyor. İlk kitabı *Hüznün Coşkusu Altındağ* ile 1986 Akademi Kitabevi Araştırma İnceleme Ödülü'nü aldı. Aynı kitap oyunlaştırıldı, Devlet Tiyatroları'nda sahnelendi. 1993 – 2005 yılları arasında Ankara, Bursa, Antalya ve Van Devlet Tiyatrosu'nda müzikal olarak sergilenen oyun 1993'te Sanat Kurumu'nun Övgüye Değer Yazar Ödülü'nü, 1995'te Kültür Bakanlığı Özel Ödülü'nü aldı. 3 Nisan 2004 yılında Almanya'da gösterilen *Kadının Türküsü* müzikalinin metin yazarlığını yaptı. 13 Nisan 2007'de Çağdaş Gazeteciler Derneği Makale Ödülü'nü aldı. 23 Nisan 2007'de Global Union (UNI) tarafından verilen Avrupa'nın Başarılı Kadın Sendikacısı Ödülü'nü Atina'da aldı. Yayınlanmış yedi kitabı var. Onlarca kitapta makaleleri ile yer aldı. Yazarlar Sendikası, Edebiyatçılar Derneği, Dil Derneği ve PEN üyesi. Sendikacı-yazar olarak yaşamını Ankara'da, oğlu Fırat'la sürdürüyor.

NEHİR
SÖYLEŞİ
—38—

TARİHİN DELTASINA YOLCULUK
SİNA AKŞİN KİTABI

SÖYLEŞİ
YAŞAR SEYMAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2009
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
LEVENT CİNEMRE

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
BELGİN SUNAL

DİZİN
İLKNUR CANKOZOĞLU

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI: 2000 ADET, EYLÜL 2009

ISBN 978-9944-88-720-5

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Nehir Söyleşi

tarihin deltasına yolculuk

SİNA AKŞİN KİTABI

Söyleşi Yaşar Seyman

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Sunuş · vii

BİRİNCİ BÖLÜM
Nazlı ve Yalnız Çocuk · 1

İKİNCİ BÖLÜM
Üniversite: Siyasal'a Gönül Vermek · 51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Ankara'da Korunaklı Bir Liman: Aile · 139

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Denizsiz Olmaz · 173

BEŞİNCİ BÖLÜM
Tarihsiz Olmaz · 193

ALTINCI BÖLÜM
Yaşama Dair · 259

Ne Dediler · 301

Yaşamöyküsü · 305

Sina Akşin Bibliyografyası · 309

Dizin · 317

SUNUŞ

Yine bir nehirle buluştum. Bu nehirle akış, İstanbul'dan gelen bir telefonla başladı. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara'da yaşayan bilim adamı, tarihçi Sina Akşin ile "Nehir Söyleşi" yapmamı istedi.

Yaz sıcaklarının Ankara'yı kavurduğu günlerde çalışmaya başladık. Sina Hoca'nın çalışma temposu düzenli, disiplinli, hızlı akmaya başladı...

"Bir dakikanız var mı?" diye soran birine hemen "Yeter mi?" diye soracak kadar profesyonelce yürüttüğü zaman yönetimi müthişti.

Çocukluk günlerini dinlerken çok etkilendim. Lahey'de başlayan yaşam, Buenos Aires ve Şam'dan geçerek İstanbul'a uzanıyordu...

Söyleşiye gitmeden önce kitaplarını ve makalelerini hızla okumaya başladım. *Kısa Türkiye Tarihi* kitabı elimde, havaalanlarında koşuşturuyor, bilerek bilmeyerek kitabın reklamını da yapıyordum.

Tarihle çok iç içe olmayan ben, "tarihsiz olmaz" diyen biriyle söyleştim...

Sosyalist. Atatürkçü. Bilim dünyasında uzun bir yolculuğa ve tarihe adanmış bir yaşam... Bu yaşamın sahibi Sina Akşin'le Türkiye tarihini konuştuğumuz anlarda korkusuz, ödünsüz ve çağlayan bir kimlikle karşı karşıya iken, kendi tarihini anlattığında son derece naif bir kişiliği olduğunu gördüm. Özel yaşamını anlatmayı sevmeyen biriyle, kişisel tarihine yolculukta nehrin akıntısı zorlaşsa da inanılmaz zevkliydi...

Ben, coşkun, lirik, çılgın, debisi yüksek Fırat; o, sakin, dingin akan koca Tuna...

Sina Hoca'nın, hem yaşamda, hem de bu çalışmada en büyük destekçisi olan eşi Tülin Hanım bizi ne çaysız ne de pasta-

sız bıraktı. Sina Hoca'nın, "Yaşasın, çay geliyor!" diye gösterdiği coşkuya hep birlikte çok güldük. O anlar, küçücük bir enerjiye gereksinim duyulan anlar olarak belleğimde yer etti. Artık beş çayları içiyorum.

Bir gün yalnızken Tülin Hanım'a:

— Bu çalışmada Hocam'la aramızda inanılmaz bir çekişme var, dedim.

Gülümseyerek,

— Neden, diye sordu.

— Hocam özel yaşamını anlatmayı sevmiyor. Oysa çalışma çocukluk günlerinden bugüne uzanan bir yol haritası izlemeli.

Tarihin ışıltısını yüreğinde duyan adam

Sina Akşin'le söyleşi su gibi aktı. Çalışma boyunca benim adıma yaşam durdu. Telefonlar sustu. Sadece ses alma cihazları açıktı. Ben sordum Hocam anlattı. Sakin başladığı konuşmalar, tarihsel olaylara girdiğinde coştu, taştı, yıktı ama yerine hep yenilerini kurdu...

Nehir Söyleşi sırasında gördüm ki, Sina Akşin, tarihi hep su terimleriyle anlatıyor:

"Türkiye 1919, 1920 ya da 1923'teki mecrasına 1908'de girmiş bulunuyordu. Evet, tarihte büyük çağ değişikliklerini su terimleriyle anlatmak çok uygun olur sanıyorum. Çağ değişikliğini gösteren tarih, suların bambaşka bir istikamete doğru akmaya başladığı tarihtir. II. Meşrutiyet'in suları Cumhuriyet'in sularına göre belki cılız, çok bulanıktı. Ama gidiş o gidişti."

Özel yaşamını konuşurken ise bu coşku yerini sakin ve dingin bir akıntıya bıraktı...

En çok merak ettiğim soruları en rahat biçimde yönelttim ve çok içten yanıtlar aldım. Atatürkçülük bu denli mi içselleştirilir, onda gördüm. Bir başka insan böyle mi güzel eleştirilir, kırıp dökmeden, onda tanıklık ettim. Tarih bilinci böyle mi aktarılır, onda kavradım. Tarih için adanan bir yaşamın sahi-

bini dinlerken tarih elbette sevilir. Çünkü o, tarihi sanattan ayrı düşünmeyen bir bilim insanı...

En çok araba, bilgisayar ve cep telefonu kullanmamasına şaşırdım. Yanıtları hazır, hemen dilinden döküldü: "Bu konuda tutucu olduğumu biliyorum. Yine de Tülin ısrarcı olsa araba kullanmayı öğrenir ve alırdım..."

İstanbul'dan sonra Ankara'yı seven ender insanlardan biri Sina Akşin...

Onun mütevazı yaşamı, sakin ve düzenli bir kent özlemi, Cumhuriyet'e bağlılığı sanki Ankara'yı da anlatır gibi. Çünkü Ankara da mütevazı, duruşu ile kültürü aksettiren sokaklarda yürümeye ve tarihe tanıklığı solumaya alışık Cumhuriyetçilerin varlığına sevdalı bir başkent.

Sıcak bir Ankara akşamında, biten çalışmanın şerefine iki kadınla kadeh kaldırıp bana ve Tülin Hanım'a eşlik etti. Onları Bodrum'daki evlerine, kendimi de Ankara sıcağında bu çalışmayı yapmaya uğurladım...

Yaz başında başlayan çalışma sonbahar ortalarında noktalandı. Beni hep şık karşıladı. Gülen yüzünden bilim ışığı yansıyordu. Sorularımın yanıtları kitapta, bazı konuşmalarımız ve gözlemlerim ise bende saklı kaldı. Sina Akşin'in doğum günü olan 29 Ekim'e kitabın yetişmesini çok umut ettim ama çalışma ikimizin de özeni nedeniyle uzadıkça uzadı...

Ankara'da bir İstanbul beyefendisi ile söyleşmek çoğaltıcı ve güzeldi...

Büyük bir bilim adamı Sina Akşin: Berrak fikirli, taşlı topraklı nehir yatağında billur gibi akmayı başarmış bir nehir, ama duru bir nehir...

Koca Tuna'yla akmaya var mısınız?

ANKARA, 7 Şubat 2009, YAŞAR SEYMAN

BİRİNCİ BÖLÜM

Nazlı ve Yalnız Çocuk

29 Ekim 1937'de Hollanda'nın Lahey kentinde doğmuşum. Özel bir günde doğdum, Cumhuriyet Bayramı'nda... Aslında adımın belki de "Cumhur" olması lazımmış. Üç kardeştik. Ben en küçüğüm, ağabeyim yedi yaş, ablam da dokuz yaş büyüktü benden. Yine de hayli yalnız büyüdüm sayılır. Uslu bir çocuktum.

Sina Akşin, babası Aptülahat Akşin'le, deniz dönüşü... Arjantin, 20 Ocak 1945.

— Doğum tarihinizde gün, ay yok. Öğrenebilir miyiz?
— Evet. 29 Ekim 1937'de Hollanda'nın Lahey kentinde doğmuşum. Özel bir günde doğdum, Cumhuriyet Bayramı'nda... Aslında adımın belki de "Cumhur" olması lazımmış. Rahmetli babam hariciyeciydi, o sırada Hollanda'da işgüder. O gün elçilikte bir davet veriliyor; kordiplomatiğe, Hollanda'nın ileri gelen insanlarına. Alt katta o kabul cereyan ederken, akşam sekiz civarında ben de yukarıda doğmuşum. O devirde zaten doğumlar evde yapılırdı.

— İşgüder?
— Türkçesi işgüder, Osmanlıcası da maslahatgüzar.

— Akşin ne demek hocam?
— Valla bilmiyorum. Bir Azeri ismi. Anlamı var mı bilmiyorum.

— Sina'nın anlamı?
— O da bir Arap adı, onun da bir anlamı olduğunu sanmıyorum. İşte Tûr-i Sinâ var...

— Sina Yarımadası var.
— Kim bilir, belki onlardan esinlenmişlerdir.

— Sormadınız değil mi?
— Babam, ben doğduğumda İbni Sina'nın ölümünün 900. yıldönümü imiş, oradan aklına gelmiş, Sina adını vermiş.

— Doğduktan sonra Lahey'de kaç yıl kaldınız?
— Ben hiç hatırlamıyorum çünkü bir yıl sonra babam merkeze geliyor. Yıl 1938. Bir yıl sonra da Arjantin'e elçi oluyor.

— Birlikte Arjantin'e gidiyorsunuz...
— Evet, yani savaş çıkmadan önce Arjantin'e gidiyoruz. Ondan sonra Eylül 1939'da II. Dünya Savaşı çıkıyor ve babam bütün savaş boyunca Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te kalıyor. Yani ufak çocukluğum orada geçti.

— Buenos Aires yıllarına yönelik anılarınız var mı?
— Tabii, çünkü 1946'da ayrıldığımda dokuz yaşındaydım. Orada okula gidiyordum, İspanyolca konuşuyordum. Okul da İspanyolcaydı, yani yabancı bir okul değildi.

— Türkçe biliyor muydunuz?
— Tabii canım, biliyordum. Evde ve elçilik ortamında Türkçe konuşuluyor. Büyükelçilik şoförü Türk'tü, aşçı ve hizmetli yerliydi.

— İspanyolcayı okulda mı öğrendiniz?
— Hayır. Arjantin'in dili İspanyolcadır. İspanyolca etrafta konuşuluyordu, yani okula gittiğimde hiç zorluk çekmedim. Dil öğrenme gibi bir çabam olmadı. Arkadaşlarım, yani çocuk yaşıtlarım, komşular falan vardı, hizmetçiler vardı, onlarla İspanyolca konuşuluyordu. Dolayısıyla okula gittiğimde bir zorluk çekmedim. İki yıl kadar orada ilkokula gittim. İyi bir öğrenciydim. Bizim elçiliğin tam karşısında bir okuldu. Özel bir okuldu, Lange Ley. Sahibi Avusturya kökenli biriydi galiba. Alman ismi Lange Ley Okulu ama tabii Almancayla bir ilgisi yok, eğitim İspanyolcaydı.

— Arkadaşlık ilişkileriniz nasıldı? Büyükelçi çocuğuna yaklaşımları... Özel bir okuldu, belli statüdeki ailelerin çocukları mı geliyordu?
— Evet, yani devlet okulu olsaydı herhalde daha halk çocukları olurdu. Pek farkında değilim tabii ama herhalde orta veya üst sınıf mensuplarının çocuklarıydı. Çok iyi bir arkadaşım vardı, Juan Jose; ben onun evine giderdim, o da bizim elçiliğe gelirdi. Orta halli bir ailedendi.

— Türk olduğunuzu biliyordu. Türkiye'yi duymuş mu, yani ülkeler hakkında bir şey konuşuyor muydunuz o yaşta? Yoksa sadece derslerle mi ilgiliydiniz?

— Valla, koşturuyorduk işte. Elçiliğin çok büyük bir bahçesi vardı, oyun oynuyorduk, yani öyle ülkelerimizle ilgili bir konu yoktu. Bir de yandaki binanın çocukları vardı. Bahçelerimiz arasında yüksek bir çit vardı. Yandaki komşuyla sokağa doğru bir açıklık vardı; oradan o çocuklarla konuşurduk.

Güzel havalar kenti: Buenos Aires

— O yıllara ve o kente ait özellikler...?

— Buenos Aires çok düzgün bir kentti. İspanyol sömürgesiymiş zamanında, sonra bağımsız oluyor, ama orası İngiliz sermayesinin yoğun yatırım yaptığı bir yer, çünkü büyük çiftlikleri var. Müthiş bir İngiliz kolonisi vardı. Onların kulüpleri vardı. Ağabeyim ve ablam Amerikan kolejine gidiyorlardı.

— Kaç kardeşsiniz?

— Üç kardeş. Ben en küçüğüm, ağabeyim yedi yaş büyük benden, ablam da dokuz yaş büyük. Ablam Ankara'da halen, ağabeyim de İstanbul'da. Onlar Amerikan kolejine gitti, beni de öteki okula gönderdiler. Niye beni Amerikan kolejine göndermediler, doğrusu hatırlamıyorum, bilmiyorum. İspanyolca da çok tanınmış bir dil ama İngilizce veya Fransızca kadar uluslararası bir dil değil. Belki de çok yakın diye, tam evin karşısı diye o okula gönderdiler. İnsanın annesini babasını kaybetmesi böyle bir şey işte. Şimdi sağ olsalar sorardım: "Beni niye ağabeyimle, ablamla aynı okula göndermediniz?" Belki ablamla ağabeyim sebebini bilirler ama ben bilmiyorum. İnsanın aklına birçok soru takılıyor, eğer anneniz babanız ölmüşse, sormak fırsatı olmuyor.

— Kendiniz mi gidip geliyordunuz okula?

— Yok, galiba götürüyorlardı. Mesela bir seferinde kepimi unutmuştum evde, kendi başıma gittim geldim, okul yöneti-

cilerinden biri beni paylamıştı, "Niye tek başına gidiyorsun?" diye. Belki de sabahleyin götürüyorlardı, çünkü önümüzdeki cadde işlek sayılabilecek bir caddeydi galiba.

— *Buenos Aires'ten ne zaman ayrıldınız?*
— 1939'dan 46'ya kadar oradaydık. Yani yedi yıl kaldık. 46'da babam Şam'a elçi olarak tayin edildi. Ben de 1946'da ilk defa akrabalarımızı görme olanağı buldum. Çünkü daha önce hiç Türkiye'ye gitmemiştik.

— *Hollanda'dan doğrudan Arjantin'e mi gittiniz?*
— Hayır. Hollanda'dan babam Ankara'ya geldi, oradan Arjantin'e gitti ve ondan sonra hiç gitme gelme olmadı. Arjantin'e bir kez gittik ve kaldık. Tatilleri hep orada yapardık. Yaklaşık yedi yıl. Bu arada mesela dedem öldü. Annem gelemedi, bir şey de demedi, yani hep orada kaldı.

— *Peki dedelerle ve babaanneyle, anneanneyle yaşama şansınız oldu mu?*

Annesi Hacer Hanım, Babası Aptülahat Akşin, yıl 1932.

— Hayır. Bir tek babaannem vardı. Onu da ilk kez 1946'da tanıdım. Teyzelerimi, halalarımı da o yıllarda tanıdım.

— *Suriye'ye geçerken Türkiye'ye uğradığınızda yani....*
— Evet, İstanbul'da birkaç ay kaldık. Ailemle o zaman tanıştım.

— *Arjantin'den geliyorsunuz, İstanbul'da koca bir aile ile tanışıyorsunuz. Nasıl bir duygu?*
— İlginç oldu benim için, çünkü orada yapayalnızdım.

— *İstanbul'u ilk defa 1946'da mı gördünüz?*
— Evet, ilk kez dokuz yaşında İstanbul ve Ankara'yı bilinçli olarak gördüm.

— *Dokuz yaşında deyince sormak istiyorum: "Oyuncak çocuğun dünyayı algılamasındaki araçtır," derler, oyuncaklarınız nelerdi?*
— Çok oyuncağım vardı ama salon oyunlarını çok seviyordum, dama gibi. Tabii o biraz çocukluğun ikinci aşamasında oldu. Babaannemin "peçiç oyunu" dediği bir oyun vardı, Batı'da "ludo" deniyor. Herkesin taşları var, zar atılıyor, bir yerden bir yere gideceksiniz. Taşlarınızın olduğu bir bölge var, başka bir bölgeye gideceksiniz, fakat o yollardan giderken diğer oyuncular sizi kırabiliyor, geri gönderebiliyor falan. Öyle bir oyun var, bildiniz mi?

— *Günümüzdeki "Kızma Birader" oyununa benzeyen bir oyun olabilir mi?*
— Olabilir, tabii aslında birçok oyun bir yerden bir yere gidebilmek üzerine kurulu.

Yeni çıkan oyun: Monopol

— *Kiminle oynardınız bu oyunları?*
— Arkadaşlarımla, aile içinde oynardık. Sonra müthiş bir oyun çıktı. Galiba onu Arjantin'den dönerken İngiltere'den

aldık. Bu oyun şimdi bizde de bir hayli yaygın; monopol. O da işte paralarla falan oynanıyordu.

— *Yeni bir şey olduğu için mi ilginizi çekti?*
— Evet. Teyze çocuklarıyla oynardık. Ben tavla bilmiyorum, iskambil oyunlarını da hiç öğrenmedim. Satrancı öğrendim ve çok eskiden oynardım, fakat satrancı yorucu buluyorum, zaten uzun yıllardır da oynamış değilim.

— *Kaç yaşında satranç öğrendiniz?*
— Lise sonda. İyi bir oyuncu olmadım ve oyundan da fazla hoşlanmadım denebilir, çünkü çok kafa patlatıyorsunuz ve yenilgi tamamen sizin sorumluluğunuzda. Arada zar atmak falan diye bir şey yok, şans tarafı yok. Tamamen oyuna hâkimiyetiniz, zekanız falan rol oynuyor ve yenilince insan kendini kötü hissediyor. Hele ilk yenilgi unutulmuyor.

— *Yenilgi sözcüğüne tahammülünüz yok gibi.*
Yenilmek, tabii kötü bir his. Benim bir çocukluk arkadaşım vardı, onun küçük kardeşi bir gün geldi, böyle tak tak tak, bana çoban matı yaptı. Çok ağırıma gitmişti.

— *Kaç yıldır oynamıyorsunuz satranç?*
— 20'li yaşlarımdan beri hiç oynamıyorum. Annem benimle, sanırım 21 denen bir iskambil oyunu oynardı, ama iskambile de merakım olmadı. Amerika'dayken beni bir poker oyununa götürdüler. Hiç bilmiyordum. Bana bir şeyler anlattılar, sanıyorum başarılı oldum, buna da "acemi şansı" diyorlar zaten.

— *Sonra oynamadınız mı?*
— Hayır. Tavla da oynamıyorum. Futbola da merakım yok, esas itibariyle yani. Takım falan tutmuyorum. Ancak milli maçlarda ben de biraz heyecanlanıyorum, galiba herkes heyecanlanıyor.

Akşin ailesi, Arjantin, 1946.

— *Oyun setlerinin dışında başka hangi oyuncaklarınız vardı? Silahınız var mıydı mesela?*
— Vardı. Patlayan tabancalar vardı, herhalde şimdi de vardır. Öyle bir tabancam vardı, sonra Kızılderili takımım vardı; işte tüyler müyler, ok ve yay. Oynardım, ok atardım. Bu Arjantin'den kalma bir şeydi. Sonra Türkiye'deyken Suadiye'de, babamların yazlık evinde ok atardım. Zavallı bir kiraz ağacı vardı, hep ona atardım. Kütüğü bayağı yaralanmıştı, benim oklarım yüzünden.

— *Babanızla hiç oyun oynar mıydınız?*
— Babam annemle tavla oynardı. Ben onları seyrederdim. Dediğim gibi o oyunları doğru dürüst bilmiyorum bile.

— *Annenizle kağıt mı oynadınız?*
— Babam tavla oynardı ama benimle oynamazdı, başkalarıyla oynardı. Ama babam uçurtmaya meraklıydı, küçükken rüzgarlı yerlere giderdik, babam şeytan uçurtması denen uçurtmalardan yapardı, onları uçururduk. Babamla öyle bir ortaklığımız oldu.

— Ağabeyinizle ortak oyuncaklarınız var mıydı?
— Aramızda yedi yaş fark vardı, o genellikle benim zıddıma giderdi, beni kızdırmak için bir şeyler yapar, benimle uğraşırdı. Ben de ablama sığınırdım!

— Ablanızın oyuncakları farklıydı, değil mi?
— O daha da büyüktü. Arjantin'de o devrin pop şarkılarını radyodan dinler, onların sözlerini not ederdi. Müthiş şarkı defterleri vardı; İngilizce şarkılar. Annemle babam golf oynarlardı. Ben de giderdim, fakat ben golf kulübünün dışındaki ufak gölde şoförle birlikte balık tutardım. Küçük balıklardı bunlar, kırmızımtırak, güzel balıklar... Onları tutar, kavanoza koyardık, sonra eve getirirdik. Evde de elçilik bahçesinde ufak bir havuz vardı, süs havuzu değil de içinde su biriktirilen bir havuz... O balıkları oraya koyardık, bir sürü küçük balık da vardı. Sonra bir kuş musallat oldu havuza, o balıkları gelip yemeye başladı.

— Tutup getirdiğiniz balıkları yiyorlar diye üzülüyor muydunuz?
— Evet. Onun üzerine bir fare kapanı koyduk, havuzun başına. O fare kapanına balıklardan birini taktık. Kuş geldi ve gagası fare kapanına yakalandı, gagası kırıldı. Bu sefer ona üzüldük.

— Babanız balık merakınızı nasıl karşılıyordu?
— Babamın hayvan merakı vardı, evde kediler besliyordu. Sonra yine Arjantin'de, bahçede büyük bir kafes vardı, içi muhabbet kuşları ile doluydu, on-on beş tane vardı. Sonra kanarya kafesi vardı. Tabii evin içinde, o hassas bir hayvandır. Dediğim gibi, babam meraklıydı bu işlere. Kanaryaları kuluçkaya yatırtıp, yumurtlatıp, yavrularını falan yetiştirdiğini hatırlıyorum.

— Kuşları sever misiniz?
— Evet, ben de çok severim kuşları. Babam, "Emekli olunca çiftlik kuracağım," derdi "koyunlarımız olsun, bir iki tane de keçi olsun..."

— Kurdu mu?

— Yok, tabii öyle bir şey olmadı. Suadiye'deki evde sürekli oturulmuyordu, dolayısıyla ancak yazları meşgul olabildi. Ha, Arjantin'de bir kümesimiz vardı. Orada tavuklar, horozlar bulunurdu. Babam emekli olunca Suadiye'de böyle bir kümes kurmayı bir iki denedi ama tabii sürekli oturmadığımız için olmadı... Yalnız babam Suadiye'de arıcılık yaptı.

— Babanızın hayvan merakı nereden geliyor?

— Çocukluğundan geliyor. Üsküdar'da İhsaniye Mahallesi'nde oturuyorlar. O sırada, hep bahçeli evler. Üsküdar, tabii şehir hayatı ama bütün o bahçelerde meyve ağaçları var, bir de hayvanları olurmuş, koyunları olurmuş mesela ve her sabah çoban gelirmiş, her evden koyunları alıp götürürmüş mezarlıklara, herhalde Karacaahmet'e götürüp otlatır, akşam da getirirmiş. Hatta para verilirse, gittiği yerde derede koyunu yıkarmış. Tabii her evin kümesi var; horoz, tavuk... Babamın hayvanlara sevgisi oradan geliyor.

Sina Akşin bir yaşında, babaannenin kucağında; Hollanda.

— Hocam, dokuz yaşında gördüğünüz Buenos Aires ile İstanbul'u karşılaştırır mısınız?
— Buenos Aires, dediğim gibi çok muntazam bir kentti. Önce İspanyol, sonra da İngiliz etkisiyle, çok düzgün bir kentti. Tabii, sınıf farklılıkları vardı, yoksulluk vardı, gecekondu mahalleleri de vardı ama şehrin merkezi çok düzgündü. Çok Avrupai caddeler ve mesela metro vardı.

— Çocukluğunuzda yeraltı treni ile tanıştınız yani.
— Tabii, annem alışverişe gideceği zamanlar beni de götürürdü.

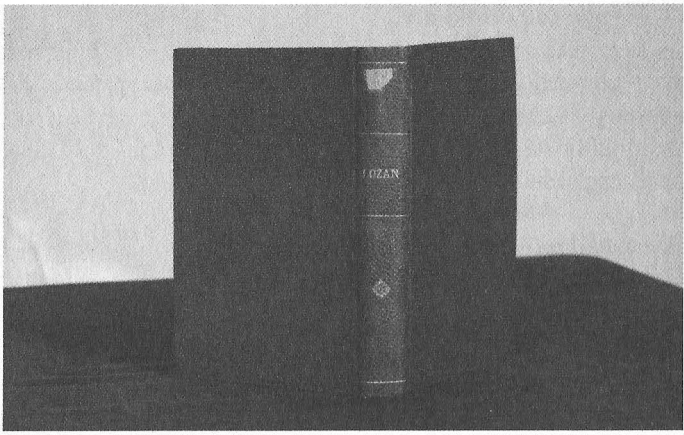
— Anneniz ev kadını mıydı?
— Annem ev kadınıydı ama geniş merakları vardı. Sanıyorum ortaokul mezunuydu. Bir ara akademiye gitmiş, herhalde resim kursu gibi bir şeydi.

— Resim kursu mu?
— Evet, annemin sanata karşı merakı vardı. Gerçi çok sebatkar değildi. Mesela ben kendimi bildiğim zamanlar artık keman çalmıyordu, halbuki daha önce keman çalarmış. Arjantin'de kurslara gidiyordu. Mesela bir kez ciltçilik kursuna gitti.

— Siz, annenizi keman çalarken anımsıyor musunuz?
— Hayır, hiç anımsamıyorum, çünkü kemanı bırakmıştı.

— Ama annenizin keman çaldığını duydunuz, öyle mi?
— Evet, hatta evde bir keman da vardı galiba ama hiç çaldığını görmedim veya çaldıysa bile sırf denemek için belki... Ama Arjantin'deyken mesela ciltçilik kursuna gitmişti ve mükemmel ciltler yapıyordu deriden, bez ciltler. Babamın birçok kitabını ciltledi.

— Annenizi cilt yaparken hiç izlediniz mi?
— Tabii, tezgahı vardı; presler falan.

Anne Hacer Akşin'in ciltlediği, Sina Akşin'in yaşamında önemli bir kilometre taşı oluşturan Lozan *kitabı, Ankara, 2009.*

— İzlerken neler duyumsuyordunuz? Heyecanlanıyor muydunuz?
— Çok merak uyandırıcı bir işti. Sonra Arjantin'de grafoloji kursuna gitti. Grafoloji, yazıdan karakter okumak, kısacası kişilik okumak.

— Çok ilginç değil mi?
— Annem, yazılara bakınca "bu sinirli bir insan" gibi yorumlar yapardı. Ne kadar isabetliydi, bilemiyorum. Hâlâ var bu yorumlama işi, şimdi imzadan falan da yorum yapıyorlar.

— Peki, sizlerin yazısına da bakar mıydı, babanızın, ağabeyinizin, ablanızın?
— Herhalde bakıyordu, aile içerisinde tabii.

— Ama tanımadığı birinin yazısından onun karakterini tahmin etmek önemli olan. Sizi zaten tanıyordu. O zaman elçilik çevresindekilerin yazılarını yorumluyordu belki.
— Evet, gelen mektuplara bakardı.

— O yıllarda Türkiye'den gelen mektuplara...
— Evet. Tek haberleşme yolu mektuptu. Ama kim bilir kaç ayda geliyordu? Çünkü savaş zamanı. Tabii uçak yolcuğu da gelişmiş değildi. Annemin, babamın Arjantin'e gitmesi de maceralıdır bu yüzden. Vapura ve trene biniliyordu. Kaç günde gitmişlerdir, kim bilir...

İstanbul'dan Arjantin'e yolculuk

— İstanbul'dan Arjantin'e yolculuk kaç gün sürüyormuş?
— Nasıl gittiler Arjantin'e, bilemiyorum ama dönüşü biliyorum. Dönüşü iki ay sürdü. Bir vapurla Londra'ya gittik. Savaş da yeni bitmiş, onun için ulaşım olanakları sınırlı. Ondan sonra başka vapurla Mısır'a gittik. İkisi de İngiliz vapuruydu.

— Önce Londra'ya, sonra Mısır'a... Sonra İstanbul'a mı geldiniz?
— Mısır'dan da Devlet Deniz Yolları'nın Aksu Vapuru ile İstanbul'a geldik, yani üç vapurla iki ay süren yolculuk...

— İki ay süren yolculuktan belleğinizde kalanlar...
— Arjantin'den Londra'ya gitmek 18 gün sürdü, Londra'dan Mısır'a bir hafta... Tabii, bu arada otellerde kalınıyor, çünkü vapuru denk getirmek meselesi var. Dediğim gibi savaş sonuydu, İngiltere'den Mısır'a götüren vapur, askeri bir gemiydi, yani askerlik amacına uyarlanmış bir gemiydi, dolayısıyla büyük birlikleri taşıyacak şekildeydi.

— Gemide günleriniz nasıl geçiyordu?
— Ortak mekanlarda yemek yenirdi. Kesinlikle lüks bir vapur değildi, o yüzden. Gemide binlerce İtalyan esiri vardı. Savaş bitmiş, İngilizler İtalyanları serbest bırakıyorlar... Bizim gemi de İtalyanlarla doluydu, anonslar İtalyanca yapılıyordu. İngilizce anonslar da vardı, İngiliz gemisiydi zaten. Sonra Napoli'de bütün bu eski esirleri karaya çıkardılar. Böyle bir hikaye yaşadım.

Akşin ailesi: Baba Aptülahat, anne Hacer Akşin, ağabey Mustafa Akşin, abla Frengiz Akşin, annenin kucağında Sina Akşin, Ankara, 1938.

— *Babanızın ismini öğrenebilir miyiz?*
— Aptülahat. Bu da pek nadir bir isimdir

— *Evet. Anlamı ne?*
— Ahad, tek demek. Abdülahad, Allah'ın bir sıfatı, tek olmak. Abd, kul demek, Allah'ın kulu, yani tek olanın kulu.

— *İkinci bir ismi var mı?*
— Vardı. İsmail Aptülahat ama annem Ahad derdi kısaca. İsmail kullanılmazdı. Bankalarda falan hâlâ soruyorlar, "Babanız Arap mı?" diye, halbuki Araplıkla hiç ilgisi yoktur.

— *Babanız İstanbul'da doğuyor, İstanbul'da büyüyor. Nereden mezun?*
— Babam 1892 doğumlu. Mülkiye'den mezun. O zaman Mülkiye İstanbul'da. Çünkü başkent İstanbul. Ankara başkent olduktan sonra, 1936'da Mülkiye Ankara'ya taşınıyor.

Babasının yazmış olduğu dış politika kitabı daha sonra tam metin olarak Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlandı ve uzun yıllar bir referans kitabı olarak kullanıldı.

— 1936'da Mülkiye Ankara'ya taşınıyor. Siz bir yıl sonra doğuyorsunuz. Babanız ilk görevine nerede başlıyor?
— Onun ilk görevi, Arnavutluk'un bir liman kenti olan Avlonya'da. Orada konsoloşluk yapıyor. Ondan sonra Bakü'de konsolos oluyor. Arnavutluk'ta iken annemle evleniyor.

— Annenizle babanız nasıl tanışıyorlar?
— Annem, babamdan önce bir evlilik yapmış.

— İlk evliliğinden çocuğu var mı?
— Hayır. Ölü doğan bir çocuk var.

— Nerede tanışıyorlar?
— Tanışma değil, görücü usulüyle. Araya giren ortak tanıdıklar vasıtası ile olmuş galiba. Benim bildiğim bu kadar.

— Anneniz İstanbullu mu?

— Evet, o da İstanbullu.

— *Annenizin ismi?*
— Hacer, Emine Hacer.

— *Hacer'i kullanıyorsunuz. Baba da, anne de iki isimli, sizin tek isminiz var.*
— Yo, benim de İsmail'im var, İsmail Sina Akşin.

— *Kimse İsmail'i bilmiyor, daha çok Sina'yı kullanıyorsunuz.*
— Evet, İsmail'i kullanmıyorum.

— *Kayıtlarda var mı?*
— Tabii, resmi kayıtlarda İsmail Sina Akşin.

— *Babanızın ilk ismiyle aynı.*
— Tabii, evet.

Sina Akşin'in annesi, Hacer Akşin, Arjantin, Mart 1945.

— Ağabeyinizin ismi?
— Mustafa.

— O tek isimli?
— Ağabeyim de iki isimli ama, Mustafa Akşin; soyadı kanunu çıkınca babam Akşin'i soyadı yapıyor.

— Ablanızın ismi?
— Ablam Azerbaycan'ın Bakü şehrinde doğuyor. Azeri ismi, Frengiz.

— Ne demekmiş?
— Fer-engiz, yani geniş ışık gibi bir şey.

— Türkiye'de bu isme alıştılar mı? Frengiz güzel ve ilginç bir isim. Herkes isminin anlamını soruyor mu?
— Mutlaka. Babam Azeri isimlerine çok meraklıydı. Mesela teyzelerimin çocuklarının çoğu Azeri ismi taşır, babamın bu merakı yüzünden. Sorarlardı, o da önerirdi onlara. Belki de aile büyüğü olarak. Hep de Azeri isimler koyardı. Teyze çocuklarımın adları Ebrar, Efser, Behman, Ümran.

— Bakü'da ne kadar kalmışlar?
— Galiba iki yıl...

— Sonra?
— Bakü'den sonra uzunca bir zaman babam merkezde görev yapıyor.

— Babanız kaç yaşında evlenmiş?
— Hay Allah, bunu bilmiyorum! Ablam 12 Şubat 1929 doğumlu, herhalde 1927'de evlenmiş olmalılar.

— Siz 10 yıl sonra aileye katılıyorsunuz?
— Evet.

Sina Akşin'in annesi Hacer Hanım, Fuat Köprülü ile bir davette.

— Aile içi diyalogda babaya mı, anneye mi daha yakındınız?
— Babam sert bir babaydı, disiplinliydi. Dolayısıyla anneme daha yakındım denebilir. Gerçi babamın daha yumuşak bir dönemine rastladım.

Son çocuk nazlı olur

— Son çocuk nazlı olur derler...
— Anne, baba ilk çocuklara daha disiplinli davranıyor. Bizde de öyle oldu sanıyorum. Babam beni dövmedi, dövdüğünü hiç hatırlamıyorum. Neyse, annemle daha yakındık. Ben son çocuk olarak biraz daha fazla yüz buluyordum.

— Yabancı bir ülkede aile ilişkileri daha sıcak olmalı. Akrabalar yok, o nedenle hep aile içinde geçen bir ilişki değil mi? Ağabey ve ablayla, amca dayı şımartması da söz konusu değil.

— Evet doğru. Babam, 1939'dan 1957'de emekli oluncaya kadar hep dışarıda görev yaptı. Hiç merkezde görev yapmadı.

— *Siz de 1957'ye kadar hep beraber dolaştınız mı?*
— Hayır, ben 1950'de İstanbul'a yatılı okula geldim.

— *Hangi okula?*
— Robert Kolej'e.

— *O zaman ortaokulu bitirmiş miydiniz?*
— Hayır. Orta üçte geldim.

— *Suriye'den sonra mı?*
— Evet.

— *Suriye'de ne kadar kaldınız?*
— Babam 1952'ye kadar Şam'da kaldı.

— *Siz İstanbul'a geldiniz...*
— Önce akrabalarla İstanbul macerası beni çok çekti; babaanne, halalar, teyzeler. Bir tek babaannem sağ kalmıştı eski kuşaktan. 1946'dan sonra babaannem bizimle Şam'a geldi.

— *Birlikte yaşadınız. Bir anda aile biraz kalabalıklaştı.*
— Evet, biraz kalabalıklaştı.

— *O zaman ilkokul üçüncü sınıfa Şam'da başladınız.*
— Orada bir Amerikan kolejine gittim. Orada İngilizceye başladım, fakat okulun yarı programı Arapçaydı.

— *Arapça da öğrendiniz?*
— Beni Arapça derslere sokmadılar, İngilizce derslerden özel bir program yaptılar.

— *Elçilikte birlikte okuduğunuz Türk arkadaşlarınız oldu mu?*

Oturan, babaanne Fatma Fitnat Nigar Çömlekçioğlu, babası Aptülahat, annesi Hacer Akşin, bebek Cem Somel. Ayaktakiler (soldan sağa); abisi Mustafa Akşin, ablası Frengiz Somel, eniştesi Sacit Somel, Sina Akşin.

— Olmadı.

— *Arjantin'de de yoktu.*
— Arjantin'de de yoktu, evet. Önemli bir noktaya dokundunuz. Ben hayli yalnız büyüdüm sayılır.

— *Evet, öyle görünüyor. Belki elçilik personelinden birilerinin çocuklarıyla...*
— Yok. Tabii, Şam'da elçilik daha kalabalıktı, daha çok memur vardı ama onların çocukları ya çok ufak ya da çok büyüktü.

— *Yaşıtınız yoktu?*
— Yoktu. Haa, Şam'da bir kız vardı. Elçilik başkonsolosunun kızı, o benim akranımdı. Neydi ismi... Tamam, Gül Eygi!

— *Akranınızdı ama yine de Şam'da birlikte okumadınız?*

— Yok, birlikte okumadık. O galiba Fransız okuluna gidiyordu. Bizim okulda değildi, bizim okulda ben yapayalnızdım, Arap çocuklarının içinde.

— *Yaşam biçimi farklılıkları da vardı değil mi?*
— Yalnız bir hayattı. Çünkü özel bir program yapmışlardı bana. Değişik sınıflardan değişik dersler alıyordum. Dolayısıyla doğru düzgün arkadaşlık kuramadım. Bir de yaşım sınıftaki diğer çocuklardan küçüktü. Yani spor ya da başkaca etkinlikler, hiç hatırlamıyorum. Muhakkak ki, böyle şeyler vardı orada.

— *İlkokulu Şam'da mı bitirdiniz?*
— Yok. Dediğim gibi, o özel bir programdı. Bu arada özel dersler de aldım. Bir matematik öğretmeni vardı okulda, adı Mucayis. Sonra bir de emekli bir Türk subayı vardı. Bazı Türkçe dersleri onunla yapıyordum. Adı Necmettin Bey'di. Çok ihtiyar bir adamdı, tek başına yaşıyordu. Tozluklar giyerdi. Tozluğu bilir misiniz?

— *Kollara takılan mı?*
— Hayır, ayaklara takılan. Zavallı bekar bir adam veya dul kalmış, bilemem. O orada oturur, ben de masada birtakım şeyler okurdum. Edebiyat, tarih, coğrafya dersleri gibi.

— *Size Türkçe ders verirdi, öyle mi?*
— Yani ben okurdum, o dinlerdi. O sırada kahve içerdi, bazen uyuklardı. Zavallı bir adamdı.

— *Anne ve babanıza elçilik binasını merak edip sorar mıydınız? Çünkü başka evlerden farklı, korunaklı, kapıda polis bekliyor. O yıllarda eviniz ilginizi çeker miydi?*
— Elçilerin oturduğu yer, lüks bir konuttur genellikle, bir de konsolosluk ve diğer işlerin görüldüğü bir bölüm vardır, işte ona kançılarya denir.

— *Çocukken oraya gider miydiniz?*
— Evet, giderdim tabii. Arjantin'de bizim elçilik konutu kiralık bir binaydı. Güzel, geniş bir bahçesi olan bir evdi. Kançılarya da hemen bitişiğiydi. Oraya bahçenin içinden geçiliyordu. O daha ufak bir binaydı. Orada bir katip vardı. Babam dışında, bir katip geliyordu Türkiye'den, fazla bir iş olmadığı için. Sonra bir de yerel katip vardı.

— *Arjantinli mi?*
— Arjantinli ama Türk asıllı bir Yahudi'ydi; Mösyö Mizrahi diye.

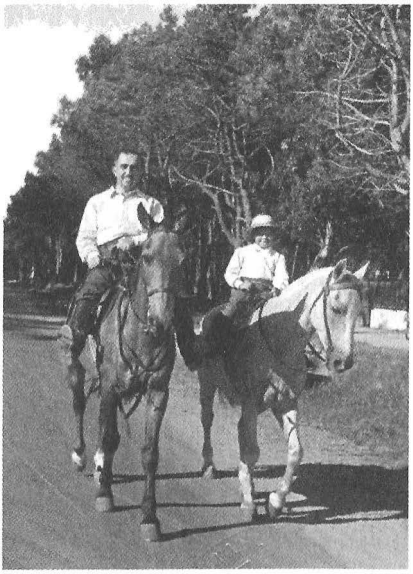
— *Herhalde elçilikte aile bireyleri dışında ilk tanıştığınız oydu değil mi?*
— Hizmetçiler, şoförler dışında, evet. O tipik bir katipti, kolluklar takan, kabak kafalı bir zat.

— *Diyaloğunuz nasıldı?*
— İyiydi. Yani bazen konuştuğumuz oluyordu, ama uzun boylu bir ahbaplığımız olmadı.

— *Dadınız oldu mu?*
— Hollanda'da dadım varmış. Arjantin'e geldiğimde zaten artık iki yaşındaydım. Dadım fotoğraflarda kaldı.

— *Nasıl bir şey büyükelçi çocuğu olarak büyümek, onunla tayin olduğu yerleri, dünyayı dolaşmak nasıl bir duygu?*
— Yapay bir ortam; çünkü lüks şartlarda yaşıyorsunuz ama o lüks size ait değil. Devletin o görev dolayısıyla sunduğu bir lüks. Oradaki ev, dediğim gibi bayağı büyük bir villa tarzındaydı, geniş salonları falan vardı.

— *Türkiye'den konuklar, resmi görevliler bugünkü kadar olmasa da o yıllarda da gelirler miydi?*
— Hiç. Savaş dolayısıyla orası unutulmuş bir yerdi. Babam oradayken onu bir de Şili'ye elçi yaptılar.

Sina Akşin'in babası Aptülahat Akşin, Yugoslavya elçisinin kızı ile at biniyor (Arjantin).

— İki ülkenin büyükelçiliğini mi yapıyordu?

— O sırada bizim Arjantin'de elçiliğimiz vardı, Brezilya'da var mıydı, hatırlamıyorum doğrusu. Sonra babamı Şili'ye de elçi yaptılar. Güven mektubu sunmak için bir-iki kez oraya gitti. Çok zor seyahatlerdi, And Dağları'na tırmanan trenler falan... Bir kere de galiba uçakla gidip geldi.

— Siz Arjantin'den bir İngiliz gemisi ile önce Londra'ya, sonra Mısır'a mı gittiniz?

— Evet. Arjantin'den İngiltere'ye yük taşıyan bir şilepti, adı Deseado. Arjantin'de müthiş bir hayvancılık var tabii. Gemi et taşıyor, frigorifik olması lazım; soğutulması lazım etlerin. Birkaç tane de kamarası vardı. Biz de iki kamara içinde gittik. 18 gün böyle sürdü. Uçan balıklar gördüm...

Atlas Okyanusu ve uçan balıklar

— Sıkça soruyor muydunuz ne zaman varacağız diye, yoksa o yaşlarda bir eğlence gibi mi geliyordu?
— E tabii, çok meraklı bir olay. En çok dikkatimizi çeken şey, uçan balıklardı. Galiba Atlas Okyanusu'nun güney taraflarında veya ekvator civarında oluyor bu balıklar. Uzun yüzgeçleri var ve sudan fırlayıp planör gibi bir süre uçabiliyorlar. Bunlar güverteye düşüyordu bazen; geminin ışıklarını görüyorlardı çünkü. Yalnızca Kanarya Adaları'na uğradık, onun dışında hiçbir yere uğramadan gittik. Sonra Londra'da 12 gün kaldık. Ondan sonra da Strathmore gemisiyle Mısır'a, Port Sait'e geldik ve Mısır'da kaldık.

— Londra'dan Mısır'a kaç günde gitmiştiniz?
— Londra'dan Mısır'a bir haftada gittik sanırım. Mısır'da da otelde kaldık birkaç gün. Sonra Aksu gemisi geldi, denizyollarına ait. Ona bindik, İskenderiye, Pire ve İzmir'e uğrayıp İstanbul'a geldik. Pire'den, o sıra Atina elçimiz olan Ruşen Eşref Ünaydın gemiye bindi.

— Sonra İstanbul'da birkaç ay kaldınız.
— Babam az kaldı ve Şam'a gitti. Yaz mevsimiydi, biz, annem ve ablam teyzemlerle kaldık. Ağabeyim de ayrıldı bizden, çünkü o Robert Kolej'de yatılı okuyacaktı.

— Şam'da kaç yıl kaldınız?
— Dört yıl kaldım. Oranın mikroplarına alışık olmadığım için Şam'a gider gitmez paratifo hastalığına yakalandım. Şimdiki ilaçlar olmadığı için perhiz yaparak iki ay yattım. Ayakta duramayacak kadar halsiz düştüm. Tuvalete bile gidemiyordum.

— İlk uzun yolculuğunuzu gemiyle yaptınız.
— Ya evet, ne macera değil mi?

Sina Akşin, Arjantin, Mart 1945.

— Evet, çok ilginç. 18 gün ara verip bir hafta sonra Mısır'a gitmek... Şimdilerde Titanic gibi filmleri izlediğinizde, o yıllara gidiyor musunuz?

— Onlar tabii, daha büyük ve lüks gemiler. Bizimkilerin biri şilep, biri asker taşıyan gemiydi. En lüksü Aksu gemisiydi.

— Çok soru soran bir çocuk muydunuz? İtalyan esirleri falan gördüğünüzde annenizin, babanızın anlatıları ile mi yetiniyordunuz, yoksa meraklı biri miydiniz?

— Ben uslu bir çocuktum. Soru sormaya gelince, bize evde lüzumsuz soru sormama telkini yapılırdı, yani on saniye daha düşünürsen cevabını bulabileceğin soruyu sorma anlamında, "Lüzumsuz soru sorma" denirdi.

— Ama sizinki de çok soru sorulması gereken bir çocukluk!.. Elçilik, içine doğduğunuz doğal bir ortam. İlk anda belki de

bütün yaşamları öyle düşünüyorsunuz. Biraz daha sterilize bir yaşam, daha izole. Belki de bugünkü o titiz çalışmaların temelleri o günlerden atıldı, ne dersiniz?
— Dediğiniz doğru, yani o yapay bir ortam; uşaklar, şoförler, hizmetçiler falan. Tabii İstanbul'a geldiğimde, bizim aile, annemler orta halli insanlar, yani son derece mütevazı göründü bana her şey.

— Bambaşka bir dünya ile buluştunuz. Peki, sevdiniz mi o dünyayı?
— Evet. Gerçek dünya o çünkü...

— Çocukken ne olmak isterdiniz, yani idealinizdeki uğraş neydi?
— Su mühendisi olmak istiyordum.

— Şimdilerde çok popüler, ama o yıllarda öyle bir uğraş var mıydı?
— Bilmem... Su mühendisi olmak istiyordum ama, barajlar yapmak... İnşaat mühendisi başka bir deyişle ama suya yönelik yapılar...

— Suya tutkunuz nereden?
— Bilmem...

— Su mühendisi yerine tarihçi oldunuz...
— Nereden nereye. Ağabeyim benimle dalga geçti su mühendisi olmak istiyorum deyince... O babam gibi hariciyeci olmayı kafaya koymuştu. "Ben elçiliklerde dolaşacağım," dedi, "sen de dağ başlarında dolaşırsın..." Alaya aldı yani.

— Kendisi hariciyeci mi oldu?
— Hariciyeci oldu.

— Baba uğraşını seçti.
— Ondan sonra ben de olmaya kalkıştım. Benim kafamda da uzun zaman hep hariciyeci olacağım düşüncesi vardı. Hu-

kuk fakültesindeyken hukuka merak sardım ve hukukçu olayım diye bir düşüncem de oldu, hatta seçimlik ders grupları arasından en teknik olanını seçtim. Halbuki üzülüyorum şimdi, mesela hukuk tarihi, hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi grubunu seçseydim harika olurdu. Hayır, gittim onu seçtim, çünkü o sırada teknik hukukçu olma merakım vardı; fikri haklar, hava ve sigorta hukuku ve mukayeseli medeni hukuk, yani tamamen teknik. Halbuki öbürü harikaydı.

— *Daha sonra hiç Arjantin'e gittiniz mi?*
— Hayır, hiç gitmedim ama ağabeyim oraya bir turla gitti.

— *Gitmek ister misiniz? Çocukluk anılarınızın bir bölümü orada kaldı.*
— Evet, ama fazla da merak etmiyorum doğrusu.

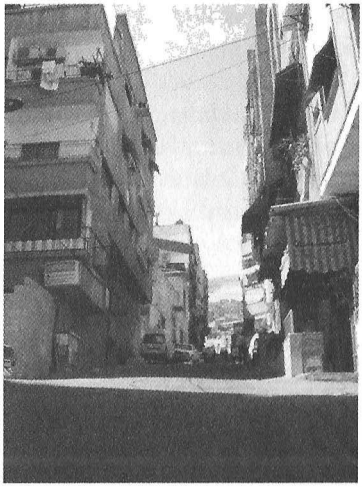
— *Ağabeyiniz nasıl bulmuş?*
— O heyecanlı bir insandır, çok memnun kalmıştı. Tabii ağabeyim benden yedi yaş büyük olduğuna göre 16 yaşında ayrılmıştı oradan. Onun daha çok hatırladığı şey vardır.

— *Anıları yoğun belki de...*
— Evet, evet, onun daha yoğun anıları var. Mesela ağabeyim İspanyolcayı da çok güzel konuşur, yani unutmadı ve Birleşmiş Milletler'de daimi temsilcimiz iken İspanyolca konuşan diplomatlarla İspanyolca konuştuğunu söylüyordu. Genel sekreter de Latin Amerika'dan birisiydi, Perez de Cuellar.

Şam'da sokakla tanışma

— *Sonra Şam'a gittiniz.*
— Şam'a gittim ve Şam çok ilginçti.

— *Kaç yıl sonra gittiniz?*
— Ne zamandı? Tam yılını anımsayamıyorum ama ağabeyim orada elçi idi, çok ilginç bir rastlantı.

Şam sokakları, Suriye.

— *Çok ilginç, babanızdan sonra o da....*
— Evet, o da oraya elçi oldu, birkaç yıl orada görev yaptı. O zaman onu ziyarete gittik..

— *Aynı ev miydi elçilik binası?*
— Yok, babamın zamanında kiradaydı elçilik, galiba ağabeyim zamanında da kiralıktı.

— *O zaman başka evdi herhalde.*
— Evet, başka evler.

— *Siz zaten Şam'da çok kalmadınız, değil mi?*
— Yok, 1946-50 arası, dört yıl kaldım. Dört yıl sürekli kaldım, sonra da okul tatillerinde Şam'a gittim.

— *Yıllar sonra Şam'ı nasıl buldunuz? Çünkü Şam'ın sokaklarında da yaşadığınızı söylemiştiniz, değil mi?*
— Tabii orada daha büyük bir çocuktum, okula genellikle yürüyerek gidip gelirdim.

— Hatta sokak Arapçasını da konuşuyordunuz...
— Evet, evet.

— Yıllar sonra gittiğinizde bir gelişme buldunuz mu Şam'da?
— Çok büyümüştü. Güzel bir kenttir, uzunca bir süre Fransız mandası altında kaldı. Sanıyorum Fransızların şehircilik anlayışının da damgasını taşıyor. Böyle altı sokakla girilen meydanlar, sanıyorum bir Fransız özelliği.

— Altı sokakla girilen meydanlar...
— Yani dört yolun ortası meydan şeklinde değil, altı sokakla girilen meydanlar... Paris'teki gibi. Şam çok güzel bir kenttir, sonra Suriyeliler çok iyi taş işçiliği yapıyorlar. Halep'te de öyledir. Taştan hoş binalar yapıyorlar. İklime de uygun.

— Ama ağabeyinizin gitmesi çok ilginç bir rastlantı olmuş. Ne kadar kaldınız ikinci ziyaretinizde?
— Şam'da herhalde bir hafta kaldık. Bu arada Zahle'ye gittik, Zahle Lübnan'da bir keyif yeri. Sular akar, iki taraflı lokantalar vardır, rakı içilir orada.

— Rakıları benzer mi bizim rakıya?
— Evet, aynı galiba, onlar "arak" diyorlar rakıya. Geçenlerde bir reklamda gördüm, rakı Anadolu'da icat edilmiş.

— Gazete reklamlarında var şimdi.
— Evet, ben de oradan okudum.

Şam sokaklarından Robert Kolej koridorlarına

— Sizi, tekrar Şam'dan sonraki Robert Kolej yıllarına döndürmek istiyorum...
— Evet, babam Şam'dayken ben yatılı olarak İstanbul'a Robert Kolej'e geldim. Ağabeyim bitirmişti okulu. Ben yalnız başladım. Şam'da Arap çocuklarıyla aramızda yaş farkı vardı, hem bu yüzden hem de değişik sınıfları dolaştığım için

pek arkadaş edinememiştim. Aynı problem Robert Kolej'de de sürdü. Çünkü bu sefer de, hazırlık okumadığım için yaşım öbür çocuklardan küçüktü.

— *Hemen üçüncü sınıfa başladınız yani...*
— Evet, oysa bizim arkadaşlar iki yıl hazırlık okuyorlardı. Bütün yabancı dille eğitim yapan okullarda, hazırlık sınıfı o dönemde hep iki yıldı. Hazırlık bir, hazırlık iki, ondan sonra okula başlanırdı.

— *Hem yaşınız küçük hem de yatılı... Nasıl karşıladınız? Biraz zor gelmiştir.*
— Çok zor geldi. Çünkü çocuklar benden büyük. Hiç bilmediğim, alışık olmadığım küfürler.

— *Ve hep erkek.*
— Hep erkek.

— *Oysa siz okullarda kızlı erkekli okumuştunuz o güne kadar...*
— Arjantin'de öyleydi, Şam'daki okulda kız yoktu. Arap çocukları küfrediyorlardı belki ama ben Arapça bilmediğim için anlamıyordum zaten. O yüzden birdenbire küfürlü bir ortamla buluştum.

— *İlk izlenimleriniz nasıl oldu? Düş kırıklığı mı?*
— Erkek yatılı okulu çok vahşi bir şeydir. Çünkü cinsel şakalar, cinsel küfürler ürkütücüdür. Benim ödüm patladı; gittiğimde kısa pantolonluydum, oysa hepsi çoktan uzun pantolona geçmişlerdi.

— *Yaşınıza göre kısa pantolon doğal değil mi?*
— Yaşıma göre doğaldı ama sonra tabii ben de alelacele uzun pantolona geçtim. Hatta alaturka tuvalette paçaları ıslatmamak problem olmuştu. Hatırlıyorum, babam anlatmıştı, "işte böyle kıvıracaksın paçalarını" diye...

— *Ansızın bambaşka bir dünyanın içine girdiniz...*
— Evet. Sormayın.

— *İntibak etmek uzun sürdü mü?*
— Edemedim, tabii o yüzden tamamen derse verdim kendimi ve hep sınıf birincisi oldum.

Kolej yıllığına düşen iz

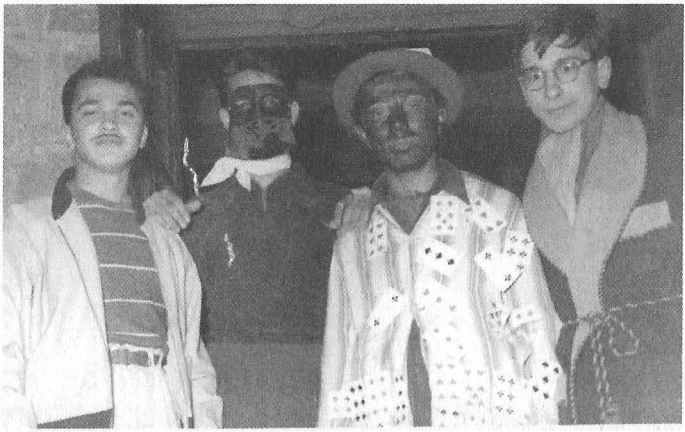
— *Hocam, okullarda hiç takma adınız oldu mu?*
— Evet, Robert Kolej'de bana "Kuş Sina" derlerdi

— *Neden?*
— İşte böyle ince uzun bir insandım. Boynum da böyle uzuncadır. Zaten beni Erdal İnönü'ye benzetirler. Kısmen ondan, bir de kuşlamak, çalışmak anlamına da geliyordu. Ben de çalışkandım. Spor gibi etkinliklere katılmıyordum ya da katılamıyordum. Dolayısıyla böyle bir ismim oldu. Aslında bu takma isimler çok da sevilmez.

— *Robert Kolej'de okul yıllığına arkadaşlarınız sizin için neler yazdı?*
— Çalışkanlığım, diğer sınıf arkadaşlarıma yaptığım yardımlar filan... Ben edebiyat şubesinde olduğum için bizden tiyatro, roman gibi kitapları okumamız istenirdi. Ben onları muntazaman okurdum. Ama bizim haylaz arkadaşlardan bir kısmı okumazdı. Sınavlardan önce de bana düşerlerdi. Onlara romanların, oyunların konularını özet olarak anlatırdım.

— *Çok yakın arkadaşlarınız oldu mu?*
— Tabii, çok yakın arkadaşlarım oldu.

— *Peki, yatılı bölümü erkekti; gündüz kız-erkek beraber miydi?*
— Hayır. Gündüz de erkekti. O zamanlar bir Arnavutköy'de, bir de Üsküdar'da kız koleji vardı. O ayrı bir yönetimdi, yani başka misyonerlerin okulu. Bizim misyonerlerin iki okulu

Robert Kolej, 77 Bayramı, (Mezuniyete 77 gün kala), (soldan sağa): Orhan Ege, Atila Toroğlu, Cengiz Yasin, Sina Akşin, İstanbul, 1955.

vardı; Arnavutköy Kız Koleji ve İstanbul Amerikan Erkek Lisesi denen Robert Kolej. Robert Kolej, tamamen erkekti.

— *Hocalarınız?*
— Hocalarımız Amerikalı, İngiliz, Türk hocalardı...

— *Kadın hocalarınız var mıydı?*
— Vardı.

— *Bizim zamanımızda liseliler siyasi olaylara ilgiliydi. Siz Robert Kolej'deyken siyasi olaylara ilginiz var mıydı?*
— Hayır, siyasetle hiçbir ilgim yoktu. Hatta bir seferinde arkadaşım Mustafa Girgin, "Yahu, bu komünizm belki de fena bir şey değildir," falan demişti, ben dehşet içinde kalmıştım, nasıl olabiliyor böyle bir şey diye. Çünkü ben dünya olaylarını izliyordum. Siyasi bir tavrım yoktu ama olan biteni çok iyi biliyordum. Çocukluğumdan itibaren gazete okurdum, mesela Şam'dayken eve iki Fransızca gazete gelirdi, bir de *Egyptian Mail* diye bir Mısır gazetesi gelirdi.

— *O zaman ilk gazete ile Şam'da tanıştınız diyebiliriz miyiz?*
— Evet, ben o İngilizce gazeteyi de okurdum. Fransızcam o kadar iyi değildi ama Fransızcam da oldu, çünkü İspanyolca bilgim Fransızcaya dönüştü.

— *Arjantin'de öğrendiğiniz İspanyolca...*
— Evet, biliyorsunuz çok yakın diller bunlar, İspanyolca, Fransızca, İtalyanca, Portekizce... Dolayısıyla benim o İspanyolca bilgilerim Fransızcaya dönüştü. Çünkü orası Fransız mandasından daha yeni kurtulmuştu.

— *Suriye mi?*
— Evet ve tabii Fransa'dan çok etkilenmişlerdi. Fransız okulları vardı. Hizmetçilerden biri Hıristiyan bir Arap'tı, Jülyet adında, annem onunla Fransızca konuşurdu. Yani ben Fransızcayı biraz kaptım ama esas olarak İngilizce biliyordum, o Mısır gazetesini, *Egyptian Mail* gazetesini merakla okurdum.

— *Robert Kolej'de kendinizi derslere verdiniz. Arnavutköy Kız Lisesi yakın mıydı?*
— Orta üçte kızlarla fazla ilişkimiz olmadı. Belki olmuştur, bir çay falan olabilir, ama esas olarak liseye geçtikten sonra kurumsallaşmış birtakım ilişkiler kuruldu. Mesela *freshman banquet* dedikleri. *Freshman* lise bir oluyor, *Freshman banquet*, geleneksel lise bir yemeği. Oraya kızlar gelirdi fakat yapay bir durumdu. Record diye bir yıllığı vardı Robert Kolej'in, herkes yıllığa bakar, kızların resimlerine bakılır, ondan sonra telefona gidilir, "falanca kızı rica ediyorum"...

— *Yıllıktaki resme göre. Peki, onlar sizin yıllığınızı görüyorlar mıydı?*
— Tabii, onlar da görüyorlardı.

— *Kızlar da sizi arıyor muydu?*
— Hayır, kızları biz davet ediyorduk o etkinliğe. Ondan sonra "gelir misin, gelmez misin" falan, böyle birtakım etkinlik-

Robert Kolej'de bir parti. Sina Akşin bir öğrenci çayı öncesinde bir kız öğrenci ile dans ediyor. İstanbul, 1955.

ler, sonra çaylar... Sanıyorum her dönem kızlı oğlanlı bir çay oluyordu. Bazı kızlar hiç gelmezdi. Onların sadece isimlerini, resimlerini falan görürdük yıllıktan, kendileri gelmezdi. Bir de bitirirken, 77 diye bir bayram vardı, Mülkiye'nin "İnek Bayramı" gibi bir bayramdı. Bitirmeye 77 gün kala yapılan bir şenlik... Akşam kıyafet balosu olur, oraya kızlar da gelirdi. Başka etkinlikler de vardı kızlarla görüşmek için. Tiyatro etkinlikleri bilhassa. Yani ders dışı birtakım etkinlikler, kızlarla birlikte yürütülürdü. Tiyatroya meraklı olanlar, o vesile ile kızlarla buluşuyordu. Birlikte çıkarılan yıllık gibi mesela... Yıllıkta çalışan kızlar ve oğlanlar iyi tanışırlardı. Başka ne vardı? *İzlerimiz* diye bir edebiyat dergisi vardı mesela, Türkçe edebiyat dergisi.

— İzlerimiz *mi?*

— Evet. Sonra ben lise sondayken bir İngilizce edebiyat dergisi kurduk *The Spectrum* diye. Tabii Robert Kolej'deki yazı kuruluna paralel, kız kolejinde de bir yazı kurulu vardı ve ya-

zı kurulu toplantıları birlikte yapılırdı. Sonra... Spor bayramı vardı. Böyle matrak âdetler vardı yani.

— *İngilizce dergi kaç sayı basılırdı?*
— Yılda bir sayı canım.

— *Sizin, dersleriniz çok başarılı, okul birincisisiniz. Dergi ve tiyatro dışında başka hobileriniz var mıydı?*
— Pek yoktu. Bir-iki oyunda figüran olarak yer aldım, çok heyecanlanıyordum.

Yaşamındaki küçük rol: Figüranlık

— *Tiyatro?*
— Ben sahneye çıkınca çok heyecanlanıyordum. Mesela *Retorical* diye bir şiir okuma etkinliği vardı ortaokulda. Orada ben de İngilizce bir şiir ezberlemiştim, sonra onu bir güzel unuttum sahneye çıkınca. Daha doğrusu sayfalarca süren uzun bir şiirdi. Şiiri okumaya başladım, birtakım arkadaşlar "sesini yükselt" diye işaret ettiler, o işareti görünce ben birden unuttum her şeyi, sonra da kös kös indim kürsüden.

— *O işaret mi unutturdu?*
— Evet. Pek cesaret edemiyordum ama yine de William Shakespeare'in *Julius Caesar* oyununda Cinna rolündeydim. Sina diye bir tip var o oyunda, "Cinna" yazılıyor galiba veya "Cina". Benim de adım Sina zaten, belki o yüzden o rolü bana verdiler... O rolü oynadım ama iki cümle bile yoktu galiba, belki de bir cümle idi. Brutus'un adamlarından biriydim. Sonra lisedeyken *Othello*'da subay, haberci gibi figüran rolleri oynadım. Othello'yu Engin Cezzar oynuyordu.

— *Tiyatroya merakınız oradan mı?*
— Tiyatroyu severim. Sonra bir komedide rol aldım. O da minnacık bir roldü. Yani kaç etti? Üç oyunda figüran olarak oynadım.

Robert Kolej, Othello *oyunu. Soldan sağa: Atila Toroğlu, Sina Akşin, Engin Cezzar.*

— *Anne ve babanız izlediler mi?*
— Hayır, onlar Şam'daydılar.

— *Akrabalarınız geldi mi? Veliniz kimdi?*
— Yok. Teyzelerim ama onlar pek ilgilenmiyorlardı.

— *Zaten yatılı bir okuldu.*
— Evet. Hafta sonları teyzemlere giderdim.

— *Tatilleri, hafta sonlarını sever miydiniz?*
— Hafta sonlarını severdim tabii. Gerçi hafta sonları genellikle ders çalışarak, kitap okuyarak geçiyordu. Ama edebiyat bölümünde okuduğum için bir hayli edebiyat, felsefe öğrenme fırsatım oldu. Bir sürü roman, şiir falan okudum.

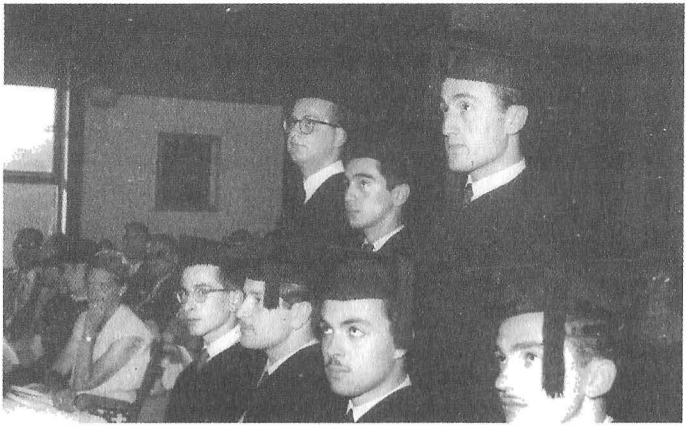
Dünya klasikleri ile başlayan uzun yolculuk

— *İlk okuduğunuz klasik eser? Yani dünya klasiklerinde birçok şey okumuşsunuzdur da, ilk okuduğunuz kitabı anımsıyor musunuz?*

— Lise birde önce Ernest Hemingway'in *Silahlara Veda*'sını İngilizce olarak okumuştuk. O roman beni çok etkilemişti, yani sanıyorum edebiyatla ilk ciddi temasım o oldu. Müthiş keyif almıştım o romandan, sonra zaten Hemingway'in hemen bütün romanlarını okudum. Robert Kolej'deki öğrenciliğim demin söylediğim nedenlerle can sıkıcıydı. Spora katılamıyordum; hepsi benden büyüktü. Ayrıca benim fazla bir yeteneğim de yoktu, mesela fazla koşamazdım, mesela futbol oynamak için koşmak lazım, ama adam kıtlığında bazen futbol takımına koyuyorlardı, ben biraz koştuktan sonra şişiyordum hemen, yani varlığımla yokluğum bir oluyordu. Yaşımı da göstermeyen bir tipim var, kızlarla ilişkide bu sorun oluyordu. Dolayısıyla kızlar bana yüz vermezdi, yaşı küçük diye. Sizin anlayacağınız ne spor, ne kızlarla ahbaplık... Öyle, papaz gibi bir öğrencilik yaptım ama edebiyat müthiş bir şeydi benim için, roman okumak...

— *Lise bitene kadar bu sıkıntı sürdü mü?*
— Son senede biraz ortaya çıktım, biraz açıldım. Bu İngilizce dergi dolayısı ile bir etkinliğim oldu; ben baş editör veya yazı işleri sorumlusuydum. Kız kolejinin yazı işleri sorumlusu da Oya Kaynar idi. Evlenince Oya Başak oldu. Tiyatro ile çok ilgiliydi. İyi bir oyuncuydu; galiba Genç Oyuncular'da da oynadı. Tiyatro edebiyat profesörü oldu. İşte o yıl, ben biraz dışa açılmaya başladım ama yine spora katılmıyordum. Halbuki Robert Kolej'de spor çok önemliydi. Futbol, atletizm, basketbol... Ama ben "inek" öğrenci olduğum için katılmıyordum. İnek, yani çok çalışkan bir öğrenciydim ama yine de arkadaşlarım beni sayarlardı; benim de onlara yararım dokunurdu. Sınavlardan önce okunması gereken romanların, hikayelerin konularını okumayan arkadaşlara anlatırdım. Yani onların ders çalışmalarına yardımcı olurdum. O bakımdan bana karşı belli bir saygıları vardı, zaten sınıf birincisi falan olunca...

— *Bir liderlik oluyor...*

Robert Kolej mezuniyet töreninde Türkiye'nin seçkin yüzleri: Engin Cezzar, Metin Ahunbay, Utku Aldıkaçtı, Orhan Ege, Sina Akşin. İstanbul, 1955.

— Öyle bir şeydi. Bizim edebiyat şubesinde Engin Cezzar vardı.

— *Birlikte mi okudunuz?*
— Evet, Engin Cezzar sınıf arkadaşımdır.

— *Görüşüyor musunuz?*
— Yok, bazen kırk yılda bir karşılaşıyoruz.

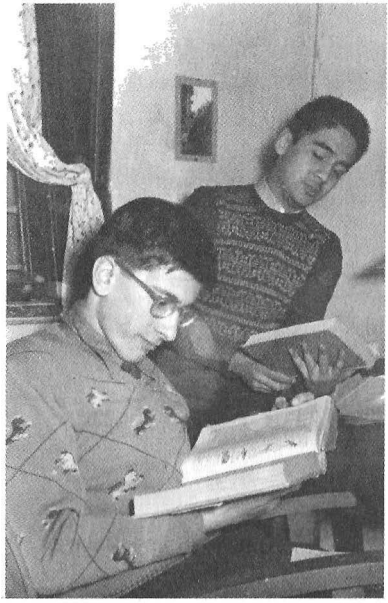
— *O yıllardaki okul arkadaşlarınızdan kamuoyunca bilinen kimler var?*
— İki sınıf önde Cevat Çapan vardı ama tabii o bizim ağabeyimizdi. Yaş farkımız çoktu ama o beni severdi, müthiş sohbetler ederdik. O benimle konuşmaktan hoşlanırdı, ben de onunla görüşmekten hoşlanırdım ve çok yararlanırdım ondan. Cevat Çapan daha sonra Cambridge'e gitmişti. orada okudu ve mezun oldu. Sonra İstanbul Edebiyat Fakültesi'ne girdi, orada profesör oldu, şimdi Yeditepe'de.

— O sizden iki yıl öndeydi.
— Evet. Robert Kolej'i bilirsiniz, şimdiki Boğaziçi Üniversitesi, ortada bir alan var ya, o alanda bir yerde, bir köşede rastlaşırdık, başlardık sohbete, o kadar uzun sürerdi ki bu sohbetler, ben kış günü yavaş yavaş nezle olmaya başladığımı hissederdim, o kadar uzun zaman ayakta, soğukta konuşunca. Yani büyük bir keyifti.

— Cevat Çapan'ın sizdeki yeri başka sanırım... Farklı bir yolculuğa götürdü, yıllar öncesine. Başka isimler de vardır, ayrı yeri olan...
— Evet. Ama her şeyi hatırlayamıyorum. Ah tabii, aziz arkadaşım Metin Ahunbay... Metin Teknik Üniversite'de profesör oldu, sanat tarihçisi, mimarlık tarihi profesörü. Eşi Zeynep Ahunbay da sanat tarihi veya mimarlık tarihi profesörü, tam bilemiyorum. Onunla çok iyi ahbaplığımız oldu. Lise dördüncü sınıfta oda kiralama hakkımız vardı, tabii biraz para vermek gerekiyordu. Biz Metin Ahunbay ile oda arkadaşı olduk. Metin Türkistanlıdır. Annesi babası İstanbul'a gelip yerleşmişler. Ne zaman bilemiyorum, Türkistanlı bir ailenin oğluydu.

— Şimdi görüşüyor musunuz?
— Çok nadir. Maalesef İstanbul'daki arkadaşlarla pek olanak olmuyor. Metin Ahunbay entelektüel bir insandır. Onunla çok iyi ilişkimiz oldu. Mustafa Girgin diye bir sınıf arkadaşım vardı. O da entelektüel bir insandı. Muğla'nın Pisi Köyü'ndendi. Muğla'ya çok yakın bir köydü bu, sonra ismi değişti. Pisi herhalde Rumca bir isimdi. Mustafa Girgin çok esaslı bir öğrenciydi ve sınıf birinciliği için onunla yarışırdık. Sonra Amerika'ya gitti, Yale Üniversitesi'nde felsefe bölümünü bitirdi.

— Hocam o yıllarda birinciye ne ödül verirlerdi?
— Birinciye, bir burs verirlerdi. Okuma parası vermezdi o bursu kazanan. O bursu ben kazanmıştım. Tabii yurt için, yeme, yatına, içme için para verilirdi de okuma parası verilmezdi.

Nice yıllar sürmesini dilediğimiz dostluğun başladığı yıllar. Robert Kolej'de oda arkadaşı, şimdi emekli olan Profesör Metin Ahunbay, Sina Akşin. İstanbul, 1954- 1955.

— *Mustafa Girgin diyordunuz...*

— Mustafa Girgin, dediğim gibi Yale'i bitirdi. Amerikalı çok genç bir kızla evlendi ve beklenirdi ki, üniversite hocası olsun falan, böyle yeteneği, böyle kafası olan bir çocuk, üstelik Amerika'da felsefeyi bitirmiş, hayatını üniversitede sürdürmesi beklenirdi. Halbuki o gitti, kendi köyüne yerleşti. Sonra Marmaris'te oturdu galiba ve MHP'nin il başkanı oldu. Alparslan Türkeş Muğla'ya geldiğinde onda misafir kalırmış, diye duyardık. Sanıyorum onun MHP'li olmasının bir nedeni de bizim tarih hocalarımızdan biriydi. Lise ikide veya üçteyken, bir yıl bize tarih hocası olarak Nurettin Topçu geldi. Nurettin Topçu, biliyorsunuz tarikatçı falan, felsefeci, Fransa'da felsefe doktorası yapmış birisi.

— *Robert Kolej'e mi girdi?*

— Evet, tarih hocamız oldu. Nurettin Topçu'nun iki yönü var; bir kere tarikatçı, bir de nasyonal sosyalizm hayranı. Çalışma odasında Hitler'in resmi varmış. Sonradan işittik, Mustafa Girgin onun evine gidermiş ve hoca ona Hitler'in plaklarını dinletirmiş. Yani oradan bir etkilenme var. MHP ile ilişkisi oradan kaynaklanıyor. Mustafa Girgin Amerika dönüşü İspanya'da kaldı bir süre, yanılmıyorsam. Faşizmin başarılı önderi Franco'dur. Adolf Hitler ile Mussolini rezil oldular; biri intihar etti, öbürü idam edildi ama Franco işini yürüttü. Onun için faşistlerin modeli İspanya'dır. Nitekim MHP ismi de İspanya'daki partinin ismidir, Franco'nun partisinin ismidir.

Kolej dostlukları

— Mustafa Girgin çok yakın arkadaşınız mıydı?
— Evet, okuldayken yakın arkadaşımdı, sonradan da görüştük. Tabii, siyasi bakımdan ayrı dünyaların insanları olduk ama yine de arkadaşlığımız, uzaktan da olsa sürdü.

— İlk duyduğunuzda MHP il başkanı olmasına şaşırdınız mı?
— Tabii.

— Onun gibi entelektüel birinin köye gidip yerleşmesine, öyle bir yaşam seçmesine de şaşırmışsınızdır... Amerikalı bir kızla evleniyor, Muğla'nın köyüne yerleşiyor, çocukları orada doğuyor...
— Evet. Biz oraya gittik, onun evinde misafir kaldık. Çok ilkel sayılabilecek bir ortamdı. Mesela köydeki evinde, tuvalet yoktu. Tuvalet için alt katta, hayvan barınağı gibi bir yer vardı, orada toprağın üstüne yapıyorduk.

— Böyle bir yaşam seçmesini nasıl açıklıyordu?
— Bilmiyorum. Çok erken yaşta evlenmişti, 17 yaşındaydı galiba evlendiği kız da, bu yüzden her şeye daha kolay alışıyordu ama ona rağmen ortada "gelin de geldi, tuvalet yap-

mak lazım" gibi laflar dolaşıyordu. Sanıyorum sonra bir tuvalet yaptılar, evde veya evin dışında. Zaten köy hayatında tuvaletler dışarıda olur, o yüzden "dışarı çıkmak" denir ya...

— *Dışarı çıkmak kavramı oradan mı geliyor?*
— Tabii... Tuvaletin dışarıda olması âdeti yüzünden. Mesela bizim Siyasal Bilgiler'de, tuvaletin pencereleri açık tutulur. Halbuki orası kaloriferli bir yer, açılmaması lazım ama işte...

— *Alışkanlık.*
— Alışkanlık, yani tuvalet dışarıda olduğundan, pencere kokuyu çekmesi için açık tutulur. Modern bir bina; sifon var, koku diye bir problem yok, onun için pencereleri açmak manasız. Ama o eskiden kalma alışkanlıktan olsa gerek, mutlaka açılıyor. Öyle bir yaşam biçiminden geldiği için kentte de aynı şey sürüyor, koku olur diye. Bildiğiniz gibi odacılar genellikle köy kökenlidir.

— *Robert Kolej'de yatılıyken günlük tutuyor muydunuz? Yoksa sadece ders çalışmak yeterli miydi?*
— Valla, günlük tutmak çok güzel bir şey ama ben maalesef...

— *Edebi günlüklerden söz etmiyorum. Ders dışında okuduğunuz eserlere ya da yaşama dair notlar alıyor muydunuz?*
— Zaman zaman, ömrümün belli dönemlerinde bir takım notlar falan almışımdır ama öyle düzenli bir şey yok. İsmet Paşa gibi cep ajandalarım var, onları saklarım.

— *Gün gün ne olduğunu o küçük çizgilerin arasına yazmak mı?*
— Evet, ama oraya da yine İsmet Paşa gibi çok kısa notlar yazarım.

— *Sadece sizin okuyabileceğiniz gibi mi?*
— Yok, herkes okuyabilir.

— *Yazınız okunaklı mı?*
— Okunaklı sayılır.

— *Ne yazıyorsunuz?*
— Mesela o gün dergi işi var. Dergi toplantısı saatini, neyin toplantısı olduğunu... O kadar.

— *Kaç yıllık ajandalarınız var?*
— Hep. Sanırım 1950'den beri var.

— *Hepsi yıl yıl, öyle mi?*
— Evet.

— *Kimisinde az, kimisinde çok mu notlar?*
— Notlar epey var, çünkü ben unutkanım, ne olur ne olmaz diye yazıyorum.

— *Şimdi dönüp bakıyor musunuz bazı şeyleri anımsamak için?*
— Hayır, vaktim yok öyle şeylere.

— *Onları nerede saklıyorsunuz?*
— Kütüphanemde, bir yerlerde duruyor.

— *Özel notlarınız da var mı? Arkadaşlarınıza dair notlar ya da teknik bilgiler, zaman zaman sizi mutlu eden notlar?*
— Öyle şeyler pek yok.

— *Mesela bir kitap bitirdiniz ya da bir sergi ya da bir tiyatro, bir film, etkilendiğiniz, öyle bir cümle yok mu?*
— Yok.

— *İzleniminize dair bir şey var mı?*
— Olsa olsa o tarihte tiyatroya gittiğimi yazmışımdır.

— *Resme karşı bir merakınız var mıydı?*
— Maalesef hiç yeteneğim yok, ne resim ne de müzik.

— Galiba iyi bir dinleyicisiniz.
— Bir kere Robert Kolej'e orta üçte gelmiş olmak, benim şanssızlığım. Resim dersi orta birde, orta ikide vardı, dolayısıyla ben hiç resim dersi almadım. Müzik dersi vardı orta üçte, fakat o da bir felaketti. O notalardan hiçbir şey anlamıyordum, hâlâ da anlamıyorum. Oysa hafta sonlarında teyzemin kızları bana nota öğretmeye çabalamışlardı.

— Bir müzik aleti çalmak ister miydiniz?
— Hiç denemedim, herhalde kulağım da yok.

— Özlem duydunuz mu?
— Vakit olmadı. Bir de edebiyat beni çok etkilemişti.

— İyi bir müzik dinleyicisi misiniz?
— Tabii. Konserlere, operaya falan giderim bazen ama çok da fazla değil.

— Klasik müzik mi dinlersiniz?
— Klasik müzik, fakat şunu da itiraf edeyim, konserlerde müthiş düşüncelere dalıyorum.

— Dinlerken?
— Dinlerken.

— Uğraş alanınızla mı ilgili?
— Her şeyle ilgili düşünürüm.

— Müzik dinlendirir mi sizi?
— Hani insan hamama girince sıcak suyun verdiği gevşeklikle ister istemez bir şarkı mırıldanır ya, onun gibi. Ben konsere gidince oturuyorum, tabii izliyorum ama bir süre sonra düşünceler başlıyor.

— Yazacağınız bir makaleyi, bir konuyu mu düşünüyorsunuz?

— Her şey... Aklınıza ne gelirse dalıp gidiyorum ve müziği hissetmiyorum. Dolayısıyla izlemiyorum.

— *O fonda kalıyor.*
— O fonda kalıyor tabii ve çok keyif alıyorum. Ama bu bir zaaf herhalde. Çünkü kimileri de konserden sonra, "Konser güzeldi ama kemancılarda iş yoktu" gibi bilgiç şeyler söylerler. Ben hiç anlamam, nasıl anlıyorlar bunları, şaşarım.

— *Ona yoğunlaşmak yerine, o güzellikle kendi alanınızda yapacağınız çalışmaların yol haritasını çiziyor, yeni yolculuklara mı çıkıyorsunuz?*
— Evet.

— *Müzik herkes gibi sizi de dinlendiriyor.*
— Tabii. Siz seviyor musunuz klasik müziği?

— *Severim. Halk müziği ile büyüdüm, daha sonra klasik müziği tanıdım. Yazarken Vivaldi dinlerim. Bir müzik aleti çalmayı çok isterdim.*
— Öyle mi? Başlayabilirsiniz, hevesiniz ve kulağınız varsa.

— *Okuduğunuz dünya klasiklerindeki roman kahramanlarıyla kendinizi özdeşleştirdiğiniz oldu mu?*
— Tabii. Zaten edebiyat teorisine göre, siz romanda, hikayede kendinizi kahramanın yerine koyduğunuz için romanla ilişki kurarsınız. O özdeşleşme mekanizması çok önemli, edebiyattan keyif almak ve edebiyatı anlamak için. O ister istemez bende de oluyor tabii ki. Onun için ben de herhalde her okuduğum romanda kahramanla kendimi özdeşleştirmişimdir. Özellikle şu romandır diyemem ama beni çok etkileyen bir kitabı söyleyebilirim; Şevket Süreyya Aydemir'in *Suyu Arayan Adam'ı* müthiş etkilemişti beni. O kitabı bana, Macit Gökberk salık vermişti.

— *Arkadaşınız mıydı?*

— Macit Gökberk arkadaşım değildi. Çok sevgili arkadaşım, şimdi emekli olan felsefe profesörü Önay Sözer'in hocasıydı. Önay vasıtasıyla tanımıştım.

Bir mektupla başlayan hukuk yolculuğu

— İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girmeye nasıl karar verdiniz?
— Hemen belirteyim, liseyi bitirdiğimde yükseköğrenimin bütün kapıları açıktı. Yalnız Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'ne sınavla giriliyordu. Ben o sırada hariciyeci olmaya niyetliydim. Edebiyat öğretmenimiz Hilary Sumner-Boyd, Oxfordluydu. Oxford Üniversitesi birtakım "kolejlerden" oluşur. Boyd beni kendi kolejine kabul ettirdi. Oraya gidecektim. Fakat başka bir İngilizce hocamız olan Ulyot bana, hariciyeci olacaksam İsviçre'ye gitmemin uygun olacağını, çünkü İngiliz hukuk sisteminin Türkiye'dekinden farklı olduğunu söyledi. Bu görüş bana çok makul göründü. Boyd'a İsviçre'ye gitmek istediğimi söyledim ve bunu Şam'da bulunan babama da yazdım. Oysa babam İsviçre'de Silahsızlanma Konferansı sırasında görev yaparken oradaki Türk öğrencilerini görmüş, birçoğunun haylazlık yaptıklarını gözlemlemişti ve benim orada, hatta İngiltere'de bu yola sapabileceğimden korkmuş. Bana mektup yazdı, "İstanbul Hukuk Fakültesi'ne gidiyorsun," dedi. Babamın bu kararını birçokları tuhaf buldularsa da (ben dahil), yapacak bir şey yoktu. Babam hukuk eğitimine çok önem verdiği için Mülkiye yerine hukuka girdim. Ağabeyim de Ankara Hukuk Fakültesi'nde okudu.

— Hocam, 1955 yılında Robert Kolej'den mezun oldunuz. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdiniz. Kolejden sonra üniversite ortamını nasıl buldunuz? Kız-erkek birlikte okumak nasıl bir duygu yarattı?
— Kolejden sonra hukukun ortamı çok farklıydı. Vurguladığınız gibi bir kez karma eğitim yapılıyordu. Sonra küçücük sınıflardan kocaman bir sınıfa geçmiştim. Sanırım hukukta 1.

Robert Kolej mezuniyet. Soldan sağa: Büyük teyze Fatma Mutlu, anne Hacer Akşin, Sina Akşin, küçük teyze Nedime Öztaş. İstanbul, 1955 yazı.

sınıf amfisi 1500 kişilik bir yerdi. Dersi mikrofonla vermek zorunluydu. Bütün öğrenciler geldiğinde o koskoca yer hıncahınç dolardı. Stadyum gibi. 2. ve 3. sınıf amfileri ise 1. sınıf amfisine göre bayağı küçüktü. 4. sınıf amfisi ise hepsinden küçüktü. Anlaşılacağı üzere birçok öğrenci sınavlarda dökülüyordu.

— *O büyük sınıflarda nasıl arkadaş edinebildiniz?*
— Arnavutköy Kız Koleji'nden birtakım kız arkadaşlarım vardı. Bir tanesi, sonra tiyatro oyuncusu olarak ünlendi, Göksel Kortay. Sonra *Gece Postası* gazetesinin sahibi Ethem İzzet Benice'nin kızı Elçin Benice, Ayla Sağlar, Çağlayan Yörük vardı. Ama ben onlarla oturmazdım, Cengiz Özbilgin'le otururdum. Sonraki sınıflarda Ayla Sağlar, Önay Sözer ve Beltan Sunalp ile oturmaya başladım. Ayla, Önay ve ben, çalışkan öğrencilerdik. Ders kaçırmazdık, not tutardık, kantine nadir olarak giderdik. İyi dereceyle mezun oldum. Bir tanesi hariç, bütün derslerimi ilk girişte, haziranda verdim. Seçimlik olan seminerlerden üç tanesini yaptım.

— Hangi hocalarınızı anımsıyorsunuz?

— Ünlü hocalarımız vardı: Tarık Zafer Tunaya, Hüseyin Nail Kubalı, Sıddık Sami Onar, Sulhi Dönmezer, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, İsmet Sungurbey tanınmış kişilerdi. Tarık Zafer Tunaya 1. sınıfta gelmişti. Son sınıfta da devrim tarihi dersine girmişti. Ondan önce bu aslında yapılmayan, herkesin sınavda ne yazarsa yazsın geçtiği "laf ola" bir dersti. Tunaya bu dersi öyle bir heyecanla benimsedi ki, hepimizin en çok ilgilendiği ders haline geldi.

— Ders dışı etkinlikleriniz de oluyor muydu?

— Kolejde buna alışık olduğumuz için Teknik Üniversite Mimarlık Fakültesi'ne girmiş olan Metin Ahunbay ve ben 1955 güzünde Türkiye Milli Talebe Federasyonu'na gidip bir öğrenci dergisi çıkarmak istediğimizi söyledik. O sırada Federasyonun başkanı Hüsamettin Canöztürk; genel sekreter de Kayhan Aydoğmuş diye bir arkadaştı. Federasyon zayıf bir durumdaydı, çünkü 6-7 Eylül olaylarıyla ilişkilendirmek istemişler, örgüt biraz hırpalanmıştı. Ama buna karşın Federasyon hevesimizi kırmak istemedi ve zar zor *Talebe Dünyası* adındaki derginin ilk sayısı çıktı. İkinci sayı oldu mu, pek anımsamıyorum ama olduysa bile biz çıkartmadık. Galiba en önemli eksiğimiz şuydu, ne Metin ne de ben daktilo yazmayı biliyorduk. Biraz daktilo bilen fakat nazlı davranan Onat Kutlar'a bir yazı yazdırabilmek için nasıl kıvrandığımızı anımsıyorum. Bu sırada Ergin Ertem'le tanıştım. O derse gelenlerden biri değildi, kantinin abonesiydi. Kendisine Fatihli Michaux diye takılırlardı. Sanatçılarla dolaşırdı. Kimi arkadaşlarımız, bir edebiyat dergisi olan *A*'yı çıkarıyorlardı. *Talebe Dünyası* bir sayı çıktı ama ben sonra Federasyon'da Milletlerarası Münasebetler Bürosu sorumlusu oldum, hatta Kayhan'la birlikte Kopenhag'daki bir öğrenci konferansına katıldık. Yugoslavya'ya uçakla gittik, oradan Kopenhag'a trenle devam ettik.

Federasyon'la bir ilişkim de, sonbaharda yaptığı Milletlerarası Talebe Tiyatro Festivali'nin düzenleme kurulunda çalışmamdı. Almanya, İtalya, Yugoslavya gibi dış ülkelerden tiyatrolar gelir; bizim öğrenci tiyatrolarıyla birlikte, sonradan yanan

Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda oyunlarını sahnelerlerdi. Ertesi gün Küçük Sahne'de eleştiri toplantıları yapılır, gece de Cağaloğlu'ndaki Federasyon binasında eğlenirdik. Bir de Türkçe ve İngilizce yazılar içeren *Sahne Kapısı* diye bir dergi çıkartıyorduk. İngilizce bildiğim için dış yazışmaları ben yapıyordum.

— İstanbul Hukuk öğrencisi olduğunuz yıllarda öğrenci hareketleri içinde yer aldınız mı? O yılların Türkiyesi'ne yönelik neler söyleyebilirsiniz?

— O yıllarda sanıyorum büyük çoğunluğumuz CHP'yi, İsmet İnönü'yü tutuyorduk. Bildiğim Demokrat Partililerden yalnız Ertuğrul Mat arkadaşımı anımsayabiliyorum. Hiç sosyaliste rastlamadım. Sanat dergisi olan *Pazar Postası*'nda, sahibi Cemil Sait Barlas "Ben sosyalistim" başlıklı yazı yazdığında yürekliliğine şaşmıştım. Barlas Antepli ve CHP'nin önemli bir kişisiydi. Mehmet Barlas onun oğludur. Ben CHP'yi tutuyordum. Metin Toker'in *Akis* dergisini büyük heyecanla okurdum. Ama çalışkan, uslu öğrenci konumundaydım, siyasal etkinliklere katılmazdım.

Bir istisnayla: 1957 sonunda Demokrat Parti, Meclis içtüzüğünde bir değişiklik yaparak hem muhalefeti, hem basını kısıtlamaya kalkıştı. Anayasa hukuku hocamız olan Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı bunun anayasaya aykırı olduğunu söyleyince hakkında soruşturma açıldı. Sonra da 1 Şubat 1958'de bakanlık emrine alındı. Bunu protesto etmek için bir eylem düşündüm. Ben ve yakın çevrem belirlenen günde fakülteye yakamızda siyah kurdeleyle gelecektik. Fakat herkes tanıdıklarına söyleyecek ve eylem zincirleme olarak yayılacak, öğrencilerin pek çoğu, belki çoğunluğu buna katılacaktı. Ne var ki belirlenen günde bir de baktık ki iş, o yakın çevremle sınırlı kalmış... Siyah kurdeleliler beş-altı kişiden ibaret. Temas ettiğimiz arkadaşlar yan çizmişler ya da eylemi yaygınlaştırmak için hiçbir çaba göstermemişlerdi. Tam bir başarısızlık. Düşünüyorum da, eylemin başarılı olması için bunu CHP'li arkadaşlarla yapmalıydık. O zaman muhtemelen başarılı olurduk. Örneğin, sınıf arkadaşımız Alev Coşkun sanırım o sıralarda CHP'de hayli etkindi. İş onun yardımı ile yaygınlaştırılabilirdi.

İKİNCİ BÖLÜM

Üniversite: Siyasal'a Gönül Vermek

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girmek için askerde birkaç torpille Ankara'ya özel tayin yaptırdım. Çetin Börekçi adında bir asistan vardı, çok sıkı sosyalistti, bir gün odasında, "Bak," dedi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin dergisi masasının üzerinde duruyordu, "işte fakülte budur!" Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin her zamanki gibi o dönemde de albenisi çok yüksekti ve Çetin Börekçi'nin bu sözü benim Edebiyat Fakültesi'ne duyduğum ilgiyi bir anda yok etmeye yetti. O günden sonra Ankara'da olmanın, Mülkiye'ye girmenin yollarını düşündüm ve başardım.

SBF öğretim üyeleri, dekanları Prof. Dr. Celal Göle ile birlikte. SBF önü. Ankara, 1997.

— 1959 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdiniz ve bir burs kazandınız. O burs neydi hocam?
— Fulbright, bir Amerikan senatörünün ismi.

— Onun adına verilen bir burs mu?
— Onun önerisi üzerine kurulmuş bir burs. Fulbright Komisyonu, Amerika'da yüksek lisans yapmak isteyen kimi öğrencilere yaşam ve seyahat masraflarını karşılayacak şekilde maddi destek sağlıyor.

— Hukuku bitirdikten sonra mı kazandınız bu bursu?
— Evet.

— Bursun ölçüsü neydi, derece yapmak mı gerekiyordu?
— Yok. Türkiye'de Fulbright Komisyonu vardır. Bu komisyon her sene birtakım burslar verir. Bir jürisi vardır, o jüri seçer. Sanıyorum Amerika'daki bir okula kabul edilmiş olmak gerekiyor önce, bu kabul jürinin işini kolaylaştırmış oluyor.

— O bursla Amerika'ya gittiniz.
— Evet, o bursla gittim Amerika'ya.

— Hangi kentte kaldınız?
— Boston'da iki sene kaldım. Fletcher School of Law and Diplomacy'den Uluslararası İlişkiler alanında iki farklı yüksek lisans yaptım.

— Sakin bir kent, değil mi? İstanbul'dan sonra nasıl geldi Boston size?

— Üstelik Boston'un içinde de değildik, varoşlardan birinde, Medford diye bir bölgedeydik. Boston'un merkezine uzaktı. Orada iki sene, iki ayrı master yaptım. O okulun bir özelliği buydu.

— İki ayrı yüksek lisans sonrası ne düşünüyordunuz?
— Hariciye düşünüyordum ama o sırada vazgeçtim.

Ansızın verilen karar: Bilim yolculuğu

— Neden? Bilim yolculuğu mu çekti sizi?
— Evet, ama bir olay oldu, o da şuydu: O sırada Dışişleri Bakanı olan Fatin Rüştü Zorlu bir program başlatmıştı. Hariciye'ye alınan genç hariciyecileri yüksek lisans yapmak için İngiltere'ye ve Amerika'ya gönderiyorlardı. O sene, yani 1959'da birtakım gençler geldi, Hariciye'ye girmişler ama bir de üstüne yüksek lisans yapacaklar. Fakat gelen genç hariciyecilere baktım, tesadüf herhalde, pek havai tiplerdi. Akılları başka yerlerdeydi, otomobillerde, gezip tozmakta... Halbuki müthiş bir fırsattı bir Amerikan üniversitesinde veya bir İngiliz üniversitesinde yüksek lisans yapmak, büyük bir olanaktı ama bunlar dediğim gibi havai tiplerdi ve ben bunu görünce irkildim. "Yahu bunlarla nasıl yaşayacağım?" dedim. Çünkü gidiyorsunuz uzak bir ülkeye, orada bir iki tane meslektaşınız var, onlar da bu tiplerdense...

— Ortak noktalarınız azalıyor, yalnız kalıyorsunuz...
— Evet. Hatta ortak nokta yok gibi bir şey. Onun üzerine ben rotamı çevirdim, vazgeçtim Hariciye'den ve akademisyen olayım dedim. Hukuk Fakültesi'nde Tarık Zafer Tunaya çok hayran olduğum bir kişiydi. Onun asistanı olayım diye gayret etmeye başladım. Sonra 27 Mayıs üniversitelerde tasfiyeye girişti, 147'ler olayı oldu. Tasfiye ettikleri kişiler arasında Tarık Zafer Tunaya da vardı.

— Sizin yanında çalışmak istediğiniz insan, bilim dünyasından uzaklaştırıldı.

— Uzaklaştırıldı. Ondan sonra tesadüfen aynı kürsüden, Anayasa Hukuku kürsüsünden Hüseyin Nail Kubalı, Amerika'ya misafir profesör olarak geldi, hem de Harvard'a.

— *Siz de orada yüksek lisans yapıyorsunuz...*
— Ben de onun çok yakınında yüksek lisans yapıyorum. Onunla tanıştık, görüştük. Hüseyin Nail Kubalı beni eve yemeğe çağırdı.

— *Asistanlık mı önerdi?*
— Hayır, ben böyle şeyler söyledim, baktım hiç oralı değil. Dolayısıyla orada pek ümit kalmadı. Derken, yüksek lisansı bitirdiğim sırada, 1961'de, İstanbul'a gelmeden önce Münih'te bir Almanca kursuna girdim, Almanca öğreneyim diye. Orada iki ay kaldım, bir miktar Almanca öğrendim. O sırada bir mektup geldi Robert Kolej'den, "Gel, bizde hoca ol" diye.

— *Uygarlık tarihi dersleri böyle mi başladı?*
— Daveti hemen kabul ettim mi, bilemiyorum. Belki hemen etmiş olabilirim çünkü ufukta bir iş yoktu. Amerika'dan gelirken kongre kütüphanesinden bir iş teklifi almıştım, "Türkçe bölümünde çalışır mısın?" diye bir mektup gelmişti ama benim Amerika'da kalmak gibi bir niyetim yoktu. Hiçbir zaman Amerika'da oturayım diye bir hevesim olmadı ve o teklifi geri çevirdim. Sonra Robert Kolej'in teklifini kabul ettim ve İstanbul'a geldim.

— *Ve Robert Kolej'de başladınız.*
— Robert Kolej'de işe başladım. Amerika dönüşü beni havaalanında karşılayanlar arasında annem, babam, bir de Önay Sözer vardı, sözünü ettiğim felsefeci arkadaşım.

— *Ablanız, ağabeyiniz yok muydu?*
— Hayır, onlar yoktu. Onlar hariciyeci oldukları için dünyanın bir başka yerindeydiler herhalde.

— Ablanız da mı hariciyeci?
— Hayır, ama o da hariciyeciyle evlendi.

— Hariciyeci kızından, hariciyeci eşine, o da dolaylı bir hariciyeci oldu yani.
— Evet.

— Anne babanız ve arkadaşınız gelip sizi aldı.
— Evet. Yeşilköy'den gelirken otomobilde, bundan sonra ne yapacağımı konuşuyoruz. Tunaya olmayınca doktorayı nerede yapacağım belirsizleşmişti. Önay Sözer dedi ki; "Edebiyat Fakültesi'ne gel. Sen zaten tarihe meraklısın."

— Nereden biliyor bu merakınızı?
— Yakın arkadaşım olduğu için. Kendisi o sırada İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde Macit Gökberk'in asistanı olmuştu. Yani o da hukuktan felsefeye geçmişti. Bu bana uygun geldi. Önay'la aynı fakültede olacaktık. Macit Gökberk felsefe tarihi profesörüydü. Babası Şükrü Naili Gökberk, İstanbul'un işgalden kurtuluşunda, yani 1923'te İstanbul'a gelen birliğin komutanıdır. Milli Mücadele kahramanlarındandır; onun oğluydu Macit Gökberk. Almanya'da okumuş, mavi gözlü, Alman'a da benzer. O bana dedi ki, "Tarih bölümünde bir sürü tutucu insan var. Bari sen gel de aralarına gir, burada asistan ol." Ben zaten orada doktora yapacaktım, fakat Macit Gökberk ayrıca benim orada asistan olarak kalmamı istedi. Bana adeta bir misyon yükledi yani.

— "Aydın biri olarak, onların arasında olmalısın" diyerek...
— Sen ilerici bir insan olarak gel, burada kal, iyi olur fakültemiz için, diyordu. Macit Gökberk ilginç bir insandır. Mesela bahar geldi mi, yürüyüşler yapardı öğrencileri ve meslektaşları ile.

— Nerede yürüyüş yapıyordu?
— Kırlarda... Sanırım on kilometreyi bulan yürüyüşler yapıyordu. Mesela Ömerli Barajı'nın olduğu bölgede, o sırada

baraj yoktu, o bölgede yürüyorduk. Örneğin Beykoz İlçesi'nde, İstanbul'un denize en yakın ve en yüksek tepesi olan Yuşa Tepesi gibi yürüme güzergahları vardı.

— İstanbul haritasını önüne alıyor ve bazı yerleri belirliyordu, öyle mi?
— Yok, yok daha ayrıntılı. Falanca köy evinden sapılacak, tepeye çıkılacak gibi notlar alırdı; çünkü zamanla değişiyor yollar, patikalar. Onun için son değişiklikleri yazardı ki, bir daha gittiğinde kaybolmamak, yolu tutturabilmek için. Böyle yürüyüşler yapardık. Sonra zaman zaman meyhaneye giderdik, Macit Gökberk, Nermi Uygur, Önay Sözer...

— Nermi Uygur sınıf arkadaşınız mıydı Robert Kolej'de?
— Hayır. Üniversitede tanıştık. O benden büyüktü, ben doktora yaparken o çoktan doçent olmuştu. Nermi Hoca, yazar Önay Sözer, Macit Gökberk ve ben Kumkapı'ya gidiyorduk, çok iyi hatırlıyorum. Bir meyhanede içiyorduk. Böyle bir akşamda Kennedy'nin ölümü haberi geldi. O akşam, beni etkileyen Şevket Süreyya Aydemir'in kitabı *Suyu Arayan Adam*'ı hararetle salık verdi Macit Bey. Okudum ve o kitaptan çok etkilendim. Sosyalist olmamda herhalde onun da bir etkisi oldu. Amerika'da sosyalist olma sürecim başladı sanırım. ABD'nin Küba'ya tutumunu görmüştüm.

Beni sosyalist yapan kurşunkalemler

— Yüksek lisans yaparken mi?
— Evet. Fidel Castro komünisttir, diye aleyhinde atıp tutuyorlardı. Fidel Castro okuma yazma seferberliği yapmıştı. Öğretmenler kocaman kurşun kalemlerle kamyonlara dolup köylere gidiyorlardı. Bu alay konusu oluyordu Amerikan televizyonunda. Tabii, alay konusu olması beni çok irkiltiyordu. Amerikalılar, Fidel Castro'yu zorla komünist yaptılar. Tabii Che Guevara komünistti ama Fidel Castro'nun komünist olması Amerika'nın zoruyla oldu. Sen komünistsin diye diye,

adamı komünist yaptılar gibime geliyor. Belki biraz abartıyorum ama işte beni de sosyalist yapan, bu olaylar oldu. Sonra dönüşte Şevket Süreyya'nın *Suyu Arayan Adam*'ını okumam da beni çok etkiledi. Şevket Süreyya'nın çok da hareketli, düşünce gelişimine uygun bir hayatı var; önce İslamcı oluyor, sonra Turancı oluyor, sonra da komünist... Bütün bu ideolojik macerasının yanında zaten maceralı bir hayatı da var. Doğu Cephesi'nde çarpışıyor Birinci Dünya Savaşı'nda. Sonra Kafkasya'ya gidiyor, öğretmenlik yapıyor. Ondan sonra Moskova'ya gidiyor, orada komünistleri yetiştiren bir üniversiteye giriyor. Sonunda da Atatürkçü oluyor. Müthiş bir şey, çok hareketli, çok maceralı bir hayat ve tabii Şevket Süreyya çok da güzel yazıyor.

— *Evet.*
— Yani sormuştunuz ya, "Herhangi bir romanla, herhangi bir roman kahramanıyla özdeşleşme oldu mu?" diye. Onu pek anımsamıyorum, belki çok düşünürsem bulurum ama Şevket Süreyya'nın *Suyu Arayan Adam*'ı beni çok etkilemiştir.

— *Sonra Macit Bey'le Edebiyat Fakültesi'ne başladınız...*
— Nermi Uygur doçent, Önay Sözer de asistan. Hepsi de Felsefe Bölümü'nde...

— *Sizi de oraya çekmek istiyorlar.*
— Ben de Edebiyat Fakültesi'nin Tarih Bölümü'nde doktora yapıyorum.

— *Bu arada Robert Kolej'de uygarlık tarihi dersleri veriyorsunuz?*
— Evet.

— *Mezun olduğunuz Robert Kolej'e yıllar sonra dönüp ders vermek sizde nasıl duygular uyandırdı? Okuduğunuz yıllara göre Robert Kolej'de değişiklik var mıydı?*

Anne sevgisi. Sina Akşin'in vesikalık fotoğrafı.

— Yoktu. Zaten mezun olduğum bölümde ders veriyordum, dolayısıyla benim hocalarım artık meslektaşlarım olmuşlardı bir bakıma.

— *Okul birincisi olarak ayrıldığınız yerde sizden sonraki genç kuşakla buluştunuz.*
— Evet, fakat şöyle bir problem vardı. Bir ders programı açmışlardı, "karşılaştırmalı uygarlıklar" gibi bir şeydi ismi. Bu iki yıl süren bir dersti. Birtakım uygarlık tarihi konuları kronolojik olarak sıralanıyor ve en iyi bilenler gelip konferans veriyordu. Bazen bir Amerikalı oluyordu, bazen bir İngiliz, bazen bir Türk... Türk olanlar, Türkçe anlatıyordu. Sonra o konferans konusu, gruplar halinde öğrencilerle tartışılıyordu. Aynı konu Amerikalı tarafından İngilizce tartışılıyordu, Türk tarafından da Türkçe tartışılıyordu. Mesela, Rönesans hakkında bir konferans oluyordu, bunu ben bir grup çocukla Türkçe olarak tartışıyordum; aynı konuyu Amerikalı meslek-

taşım İngilizce tartışıyordu. Böylece iki dilde de tartışılmış oluyordu. Bunun Türklerin Batı'yı anlamasını, yabancıların da Türkiye'yi ve Doğu'yu anlamasını kolaylaştıracağı varsayılıyordu. Ben o Türkçe gruplarına aslında ders vermiyordum, sadece o konferansı tartışıyor, birtakım ek bilgiler veriyordum, öyle bir programdı. Ama şöyle bir problem vardı: Bunlar mühendislik öğrencileriydi ve yaşları da benimkine yakındı.

— *Öğrencilerinizle aranızda fazla yaş farkı yoktu öyle mi?*
— Evet, fazla fark yoktu. Bu beni biraz rahatsız ediyordu. Hatta o sırada bıyık uzatmaya çalıştım, büyük göstermek için kendimi...

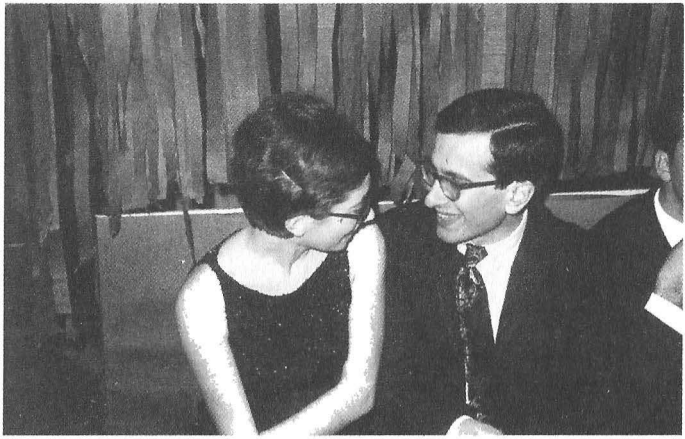
— *Bu arada hocalarınızla öğretmenler odasında beraberdiniz. Hocalarınız başarınızdan dolayı, sizi aralarında gördüklerine şaşırmamışlardır herhalde.*
— Evet, zaten birbirimizi iyi biliyorduk. Robert Kolej'de, askere gidinceye kadar altı yıl çalıştım.

— *Bu arada Edebiyat Fakültesi'nde doktora çalışmanız da sürüyordu.*
— Evet, sürüyordu.

— *Bu arada aşk ya da evlilik henüz yok, değil mi?*
— Yok.

— *Tülin Hanım'la ne zaman tanıştınız?*
— 1963'te.

— *Nerede tanıştınız?*
— Arena Tiyatrosu'nda. Asaf Çiyiltepe İstanbul'da Sıraselviler'de, 1962 yılında kurulan Arena Tiyatrosu'nun kurucularındandı. Arena'da *Aslan Asker Şvayk* oynuyordu o sıralarda, çok tutulmuş bir oyundu. Sıraselviler'i bilir misiniz?

Sina Akşin ile Tülin Hanım'ın tanıştığı yıllar. İstanbul, 1964.

— *Biliyorum.*
— Cihangir'e inerken, Alman hastanesine doğru, solda bir binanın içinde, üst katta bir tiyatroydu Arena Tiyatrosu. İşte orada bir yılbaşı eğlencesi vardı. Biz daha önce, Önay Sözer, Ergin Ertem, galiba Demir Özlü de vardı, bir grup halinde Kumkapı'da meyhaneye gittik. Meyhaneden çıkınca işte o tiyatroya, yılbaşı gecesi için gittik. Tülin'i orada gördüm. O akşam tiyatrocuların yılbaşı eğlencesine katılmış olduk. 1963'ün başıydı tanıştık, sonra da 63'ün sonunda evlendik.

— *Kısa bir süre sonra...*
— Eh, kısa sayılır. Ben âşık oldum ona.

— *Ne güzel. Mektuplaştınız mı?*
— Valla işte...

— *Çünkü o yıllarda çağrı cihazı, cep telefonu, mail yoktu...*
— Ama telefon vardı. Tülin o sırada Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim öğrencisiydi. Onunla birtakım konserlere falan gittik, ondan sonra evlendik.

Yılları deviren mutluluğa ilk adım: Tülin – Sina Akşin'in nikah töreni. İstanbul, 27 Aralık 1963.

— *İlk aşkınızla evlendiniz.*
Evet, yani insan gençken böyle birtakım aşk halleri yaşayabiliyor.

— *O yıllarda, hangi kadın yıldızı beğenirdiniz?*
— Gina Lollobrigida'yı beğenirdim.

— *O yıllarda etkisinde kaldığınız filmler var mıydı?*
— Evet, beni çok etkileyen film *Hoffmann'ın Masalları,* biliyor musunuz o filmi?

— *Hayır.*
— *Hoffmann'un Masalları*, operaya benzer, müzikal bir filmdi. Hoffmann'ın üç masalıydı galiba, ondan çok etkilenmiştim. Sonra Rosanna Podesta'nın oynadığı bir film vardı.

Meksika'da geçiyordu. O film de çok etkilemişti beni. Amerika'da, Cambridge'te, yani Harvard Üniversitesi'nin bulunduğu yerde bir sinema vardı ve o sinemaya Avrupa filmleri gelirdi. Ünlü İsveç yönetmen...

— *Stockholm'de adı meydana ve sokağa verilen yönetmen Ingmar Bergman...*
— Evet, Ingmar Bergman'ın filmleri beni çok etkilemişti, *Yaban Çilekleri* gibi. O filmler beni çok etkiledi. Zaten oradan dönüşte de İstanbul'da, Onat Kutlar'ın açtığı Sinematek'te izledim birçok filmi. Onat da benim fakülte arkadaşımdır.

— *1986 yılında Akademi Kitapevi ödülü alan kitabımı çok beğenmişti Onat Bey; seçici kurul üyesiydi.*
— Öyle mi? Onat Kutlar Anteplidir. Hukuk Fakültesi'nde öğrenciydi. Ondan sonra Sinematek'i açtı. Onunla fakülte yıllarında tanışmıştık. Birlikte gezerdik, meyhaneye giderdik. Sinematek'in açılmasını Şakir Eczacıbaşı da destekliyordu. Ben de Sinematek'te bütün o dünya klasiklerini seyretmeye devam ettim.

— *Tülin Hanım'la birlikte izlediğiniz filmler oldu mu? Arkadaşlığınız o dönem nasıldı, görüşebiliyor muydunuz özgürce?*
— Yok...

— *O yıllarda İstanbul'da zor muydu görüşmek?*
— Pek kolay değildi, çünkü annesi babası, yani kayınpederim ve kayınvalidem tutucu insanlardı ve Tülin'e kolay kolay izin vermiyorlardı. Felsefe Bölümü'nde birtakım derslere birlikte giriyorduk. O derslerden sonra da Beyazıt'ta Beyaz Saray diye bir bina vardı, o binanın en üst katındaki lokantaya gidiyorduk. Orada müthiş bir deniz manzarası vardır. Birlikte yiyor, içiyor, böylece birbirimizi tanıyorduk. Zamanla bir aşk ilişkisine dönüştü. Yaz başında da evlenme teklif ettim. Nedense çok zor oluyor bu evlenme teklifleri... Sonra eylülde nişanlandık, aralık ayında da evlendik.

"Aşk müthiş bir şey"

— Bir tarihçi olarak aşk tanımınızı öğrenebilir miyiz?
— Valla aşk müthiş bir şey, insanın benliğini tamamen kaplayan bir olay.

— Nişanlanınca görüşmeler daha kolay olmuştur.
— E, tabii... Neydi nişan tarihimiz, 22 Eylül 1963.

— Türkiye'de, o tarihte yeni bir süreç başlamıştı. 1961 Anayasası yürürlüğe girmişti, değil mi?
— Evet.

— Nişan töreni nerede oldu?
— Tülin'lerin yazlık evinde oldu nişan. Kayınpeder büyükçe bir müteahhitti, fakat sonra işleri ters gitti. O sırada bir yalısı vardı Dragos'ta, o yalıda oldu nişan. Ben nişana hediye olarak Bertold Brecht'in *Galileo* oyununu götürdüm. Bir hayli dedikodu olmuş sonra, "bu çocuk komünist mi" diye.

— Baba işadamı olunca, espri mi yapmışlar, yoksa gerçekten şüphelenmişler mi?
— Kayınpeder gitmiş tahkikat yapmış, tabii bizim taraf da tahkikat yaptı, kim bunlar diye.

— Karşılıklı. Çok hoş.
— Şimdi kayınpederin kiminle görüştüğünü tam anımsamıyorum ama galiba benim için "parlak, istikbali iyi görünüyor," demişler, "ama galiba biraz solcu..."

— Farklı kültürlerden gelen iki insanın evliliğini uzun süre sürdürmesi bana mucize gibi geliyor. Bunu nasıl başardınız?
— Hiç de mucize değil. Bizim gördüğümüz terbiye, aldığımız eğitim benzeşiyordu. Ortak yönlerimiz çoktu. Yaşam tarzlarının uyuşması da evliliği hoş hale getiriyor. Biz uyumlu bir çift olduk.

Tülin Akşin. Evliliğe atılan imza. İstanbul, 27 Aralık 1963.

— *Gençlere evlilik konusunda neler önerirsiniz?*
— Bir kere çocukları boşanmaya programlamamak lazım. Birçok genç, film artistleri gibi, "boş ver, üç evlilik yaparım" diyor. Böyle bir önyargıyla başlayınca da, herhangi bir anlaşmazlıkta hemen boşanıyorlar. Tabii ki, imkansız evliliklere son vermek lazım. Ama gençler işe, evliliği sürdüreceğim diye başlamalı.

— *Hocam siz hâlâ Tülin Hanım'a âşık mısınız?*
— Gençliğin harareti kalmasa da aşkımız devam ediyor. Tabii dost olabilmek de önemli.

— *Aşk mı, mantık evliliği mi?*
— Bizde hem aşk vardı hem de dengi dengine insanlardık.

— *Solcuyum dediniz.*

— Ben dediğim gibi sosyalist oldum. Türkiye İşçi Partisi'ni destekledim.

— *İlk oyunuzu hangi partiye verdiniz?*
— Tabii ki İşçi Partisi'ne verdim.

— *Mehmet Ali Aybar'ın başkan olduğu dönem mi?*
— Evet, ona verdim...

— *15 milletvekilinin çıktığı dönemde sizin de oyunuz var, öyle mi?*
— Evet, 1965.

— *Evliydiniz o zaman, Tülin Hanım da vermiştir.*
— Valla onun kime oy verdiğini bilmiyorum fakat anneme falan asıldım, "anne şuna ver, bak iyiler" diye...

— *Ne yaptı?*
— Hiç yanaşmadı.

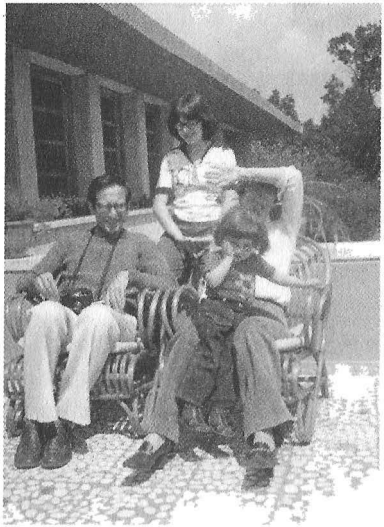
— *Hacer Hanım, Halk Partiliydi herhalde...*
— Bilmiyorum, herhalde öyleydi.

— *Hiç yanaşmadı sizin partinize. Kandıramadınız onu...*
— Evet, kesinlikle.

— *Babanız yaşıyor muydu?*
— Evet.

— *Ona da dediniz mi, yoksa cesaret edemediniz mi?*
— Mümkün değil, söyleyemedim.

— *Doktora yapan, evli barklı biri...*
— Zaten kızıp duruyordu bana solcu oldum diye, hariciyeci olmadığıma da kızıyordu. Onun gözünde tarih, hukuka göre ikinci derece bir bilim dalıydı.

Akşin ailesi...

— *O dönem kamuoyunun bildiği parlak tarihçiler de yoktu. Böyle bir sebebi olabilir mi?*
— Babam diplomasi, uluslararası ilişkiler, uluslararası hukukla falan çok meşgul olduğu için, bunlar daha değerli, daha önemliydi.

— *Halbuki büyük oğlu olmuş hariciyeci, yetinmiyor, sizin de olmanızı istiyor.*
— Bir de terslik oldu. Doktora tezim, ilk verdiğimde reddedildi.

— *Edebiyat Fakültesi'nde...*
— Evet.

— *Neden? Siyasi duruşunuzdan mı acaba? İşçi Partisi'yle ilgileniyorsunuz diye mi?*
— Yok, hayır, ondan değil. Bayağı uzun bir hikayedir. Edebiyat Fakültesi'nde ilginç bir yöntem vardı, doktora unvanını

almak için tez yazıyorsunuz birisiyle, sonra o tezi sunuyorsunuz. Tezi, biri danışman iki profesör inceliyor ve ikisi de tamam derse oluyor; biri tamam, öbürü olmaz derse karar fakülte kuruluna kalıyor.

— *Kurul mu karar veriyor?*
— Fakülte kurulunda karara bağlanıyor. Böyle ilginç bir yöntem vardı. Ben, Cemal Tukin diye bir profesör ile çalışıyordum. Cemal Tukin, Allah rahmet eylesin, bilim adamı olarak *Boğazlar Meselesi* diye değerli bir kitabı vardı ama çok güçlü bir kişiliği yoktu. Yani onun hakkında mizahi fıkralar anlatılırdı, mesela takma adı "merhum Cemal"di. Biraz komik bir tipti, dediğim gibi değerli bir çalışması vardı, *Boğazlar Meselesi* diye ama onun dışında pek çalışması yoktu.

— *Doktora teziniz ne üzerineydi?*
— Ben İkinci Meşrutiyet'in tarihini yazmak istedim. Çok da çalıştım. Fakat o kadar çok malzeme vardı ki, konuyu kısıtlamak zorunda kaldım. Sadece Meşrutiyet'in başlangıcı, 31 Mart Olayı da dahil olmak üzere, bir yıl sürüyor.

— *31 Mart Olayı...*
— 31 Mart Olayı, yani bugünkü takvime göre nisan oluyor, aşağı yukarı bir yıla yakın bir süre. Onun tarihini yazdım. Cemal Tukin Son Çağ Tarihi Kürsüsü'nün başkanıydı. Orada bir de doçent vardı, Cevat Eren (o da rahmetli oldu). Kolejde ders veriyorum, fazla vaktim yok. Cemal Tukin bana, "Benim verdiğim derslere, seminerlere geleceksin," dedi. Hiçbir zaman kalkıp da "Cevat Eren'in dersine gireceksin" demedi.

— *Siz de sadece onun derslerine gittiniz.*
— Evet, sadece Cemal Tukin'in derslerine gittim, Cevat Eren'in derslerine gitmedim. O da buna mim koymuş ve işe bakın ki, tam ben tezi verirken profesör oldu. Sınırlı yetenekleri olan bir kişiydi Cevat Eren ama Fahrettin Kerim Gökay'ın kız kardeşiyle evliydi.

— *Ünlü vali.*
— Ünlü vali Fahrettin Kerim Gökay'ın siyasi ilişkileri vardı, bakanlık da yaptı.

— *Nasıl onun dersine gitmezsiniz?*
— Kalktı, tak diye profesör oldu. Profesör olunca otomatik olarak jüriye girdi.

— *Size mim koymuş.*
— Olumsuz oy verdi tabii. Cemal Tukin olumlu oy verecek fakat fakülte kurulunda öyle bir tartışmaya girmek istemiyor. Korkuyor.

— *Çünkü öbürü daha mı güçlüydü?*
— Dediğim gibi, çok güçlü bir kişiliği yoktu Cemal Tukin'in, böyle bir mücadeleye girmeyi göze alamadı herhalde, o da olumsuz oy verince ben çaktım.

— *Kim bilir ne kadar üzüldünüz... Neler düşündünüz?*
— Yıl 1967. Tabii, ben mahvoldum. Artık durumu tamir etmek için Cevat Eren'in derslerine giriyorum, bayramda evine gidiyorum... Annem babam da çok üzüldüler ama fazla belli etmediler. Yalnız babam Tülin'den beni dışişlerine özendirmesini istemiş.

— *Siz bu arada Robert Kolej'de dersleri sürdürüyorsunuz...*
— Bir de o derslere gidiyorum. Bu arada benim yararıma olan birtakım şeyler de oldu. Amerika'dayken, Michigan'da Arapça kursuna gitmiştim. Sonra dönüşte de babam bana Osmanlıcayı gösterdi. Eski Türkçenin birtakım özellikleri vardır.

— *Eski yazı yazıyor musunuz?*
— Yok, iyi yazamam ama kaynakları çok rahat okuyordum; hep gazeteler, eski kitaplar üzerinde, yani basılı metinler üzerinde çalışıyordum. Halbuki el yazısı farklı bir şey, o ayrı bir

alışkanlık ve ben onu es geçeyim diyordum. Tezimi sunduğumda tamamen yazılı kaynaklara, yani basılı kaynaklara dayanıyordu. Bol bol gazete tarayarak yapmıştım ama arşive girmemiştim. Arşivdeki belgeler el ile yazılmıştır. Bir daha tezi sunacağım zaman Cemal Tukin bana, "Yeniden sunacaksın, arşive gir, arşiv belgeleri de olsun, bir de sırf 31 Mart Olayı'nı sun" dedi. Benim için çok yararlı oldu böyle bir şey istenmesi. 31 Mart Olayı'nın patlak vermesi, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a egemen olması ve Abdülhamit'in devrilmesi, 15 günlük bir tarih aslında.

— *Aynı şeyi yeniden sundunuz.*
— Evet. Bu söz üzerine ben seferber oldum, arşive girdim. İyi de oldu, yani el yazısını da öğrenmiş oldum. Ayrıca tez Meşrutiyet'in başlangıcından 31 Mart Olayı'nın sonuna kadar, kocaman bir şeydi. "Sırf 31 Mart'ı anlat" demeleri de iyi oldu, baştaki bölümü attım.

— *15 günlük bir tarihi anlattınız.*
— 15 günlük bir tarih. Bir de tezin çözümleme bölümü vardı, yani bu olayları değişik aktörler bakımından inceleyen bir bölüm... Profesör Cevat Eren, "Bunu da at" dedi, bu çok manasız bir öneriydi ama tabii, boynum kıldan ince, ona da uydum, yani sırf 15 günün olaylarını anlatan bir tez sundum ben. Sonradan kitap olarak çıkardığım zaman o çözümleme bölümünü de ekledim. O çözümleme olmadıktan sonra olayların hikayesinin değeri sınırlı. Fakat çalıştıkça 31 Mart Olayı bana çok cazip geldi. Bu bir doktorun hastalıkları merak etmesi gibidir. Gericilik sosyal bir hastalıktır, çünkü insanoğlu ilerlemeci bir yaratıktır.

— *Diyalektikte de bu öğretilir.*
— Evet, mesela arılar hiçbir zaman başka türlü bir kovan yapmayı düşünmez, karıncalar başka türlü yuvalar yapalım demezler, milyonlarca yıldır hep aynı şekilde yaparlar ama insanoğlu öyle değil. İnsanoğlunun ilerleme diye bir özelliği

var. İnsanlığın bir özelliği bu. Dolayısıyla gericilik bir hastalık oluyor, tıpkı grip olmak, kanser olmak gibi bir hastalık. Ben de işte bu hastalıkları merak ettiğimi gördüm.

İlk kitap, ilk ses

— O aynı zamanda ilk kitabınız, değil mi hocam?
— Evet, ilk kitabım. Sırf 31 Mart Olayı üzerine yoğunlaşan bir kitap oldu.

— Hocam, Cumhuriyet'e karşı gericiliği iki olayla anımsarız: 31 Mart ve Menemen Olayları. 31 Mart Olayı üzerine en geniş kapsamlı araştırma sizin teziniz. Bize 31 Mart Olayını yıllar sonra değerlendirir misiniz?
— 31 Mart Olayı erlerin, başlarında çavuş ve onbaşılar ve İttihatçı olan mektepli subaylarına, İttihat ve Terakki'ye karşı gerçekleştirdikleri bir ayaklanmadır. Ayaklanmayı düzenleyen Prens Sabahattin ve arkadaşları aydın insanlardı ama ayaklanma gerici bir ayaklanmaydı. Çünkü İttihat ve Terakki II. Meşrutiyet devrimini yapmıştı. Bu devrimle birlikte Osmanlı toplumu, feodal şeyhlik ve ağalık ortaçağ toplumundan kapitalist-demokrat-aydınlanmacı topluma adım atmış oluyordu. Prens Sabahattin aydın bile olsa, İttihat ve Terakki iktidarına son verince onun yerini alacak güce sahip değildi. Dolayısıyla meydan Abdülhamit'e, yani eski ortaçağ düzenine kalmış oluyordu. Zaten ayaklanan askerler mekteplilik düzenine karşı çıkıyor, alaylılığı istiyorlardı. Mektepli subayları öldürüyorlardı. Ayaklanma bastırılmasaydı Türkiye'nin uygarlık yolunda gelişmesi daha da gecikecekti. Dediğiniz gibi, Menemen Olayı da gerici bir harekettir. O da Türkiye'yi ortaçağa döndürmek isteyen bir hareketti. Gericilerin Asteğmen Fehmi Kubilay'ın kafasını kesip bir sırığa takmaları ve kalabalığa göstermeleri tipik bir ortaçağ davranışıydı. Türkiye ortaçağ ile hesabını kapatamamış bir ülke. Yani, çokpartili seçimleri hep kazandığı için güçlü ve canlı bir ortaçağ ülkemizde varlığını sürdürüyor. Madımak Olayı ve Danıştay sal-

dırısının da 31 Mart ve Menemen Olayları gibi çok tehlikeli gericilik olayları olduğunu düşünüyorum.

— 31 Mart Olayını gün ışığına çıkarmak bir bilim insanı olarak sizi nasıl etkiledi?
— Bilirsiniz muhakkak, bir sorunu çözmek insana nasıl bir haz verir. Herhalde esrarengiz bir suçu çözen polis komiserleri de buna benzer bir duygu yaşarlar. Çünkü 31 Mart uzun yıllar kim tarafından düzenlendiği bilinmeyen karanlık bir olay olarak görüldü.

— Tezinizi sundunuz...
— Tezi yeniden hazırladım, onu sundum. Bu arada bayram ziyaretlerine gittim.

— Evine gidip gelmelerle aranızda bir arkadaşlık da oluştu mu?
— O benden yaşlıydı, arkadaşlık olmadı. Derslerine gittiğim için, "Bu çocuk terbiyeli biri galiba" demiş. "Demiş" diyorum, ben sonradan duydum, çünkü askere gittim 67'de.

— Tabii bu arada evliydiniz, Tülin Hanım'la da tanıştı. Birlikte mi gittiniz bayramda hocaya?
— Hayır. Ben askerdeyken Tülin götürdü tezi, yeni şekliyle. Cevat Eren, "Terbiyeli bir kocanız var, terbiyeli çocuk" demiş. Böylece beni affetmiş oldu! Ama dediğim gibi bu arada ben el yazısı okuma yeteneğini elde etmiş oldum.

— Yani zaman kaybı olarak görmüyorsunuz bu gecikmeyi, öyle mi?
— Tabii, bu tatsız olayın böyle bir yararı oldu. Fakat bu arada Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde asistan olma hevesim hiç kalmadı. Macit Gökberk bana "Bizim fakültenin Tarih Bölümü'nde asistan ol" diyordu. Bu arada başka gelişmeler de oldu. Tarık Zafer Tunaya fakültesine geri döndü. Biliyorsunuz, 147'ler bir yıl sonra geri döndüler.

Nice mutlu yıllara... Nikah töreni, Tülin- Sina Akşin, İstanbul, 27 Aralık 1963.

— *Evet.*
— Tarık Zafer Tunaya beni çok severdi. Evine giderdik, "çarşamba toplantıları" vardı, onlara katılırdık, yani ahbaplığımız çoktu ama nedense beni asistan yapmak istemiyordu. Neticede o kapı da kapanmış oldu. Cemal Tukin'in Çetin Börekçi adında bir asistanı vardı (o da rahmetli oldu), çok sıkı sosyalistti. Bir gün, "Bak," dedi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin dergisi masasının üzerinde duruyordu, "işte fakülte budur!" Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin albenisi çok yüksekti ve Çetin Börekçi'nin bu sözü benim Edebiyat Fakültesi'ne duyduğum ilgiyi bir anda yok etti. Zaten hem beni çaktırmışlardı, hem de Tarık Zafer Tunaya döndüğü halde beni almaya pek de hevesli olmadığı ortaya çıkmıştı. Neticede askere gittim ve askerdeyken birkaç torpil bulup Ankara'da kalmayı ayarladım.

— *Ne olarak yaptınız askerliği?*
— Piyade oldum ben. O sırada askerlik iki yıldı, biliyor musunuz?

Tülin – Sina Akşin. Ecevitlerden kalan bir Ankara düşü: Eymir Gölü. Ankara, 1986.

— *Askerlik çok yabancı olduğum bir alan. Hangi yıllardı?*
— 1967'de gittim. Tuzla Piyade Okulu'na aldılar. Okul altı aydı, sonra 1,5 yıl da asteğmenlik ve teğmenlik yapılıyordu. Birkaç torpille Ankara'ya özel tayin yaptırdım.

— *Ankara'ya geldiniz...*
— Yani Ankara'da olayım da, Siyasal'a girmenin yollarını bulayım diye düşünüyordum ve tayinimi Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi'ne yaptırmak istiyordum. Sonuç olarak oraya tayin edildim ama meğer orası da ikiye ayrılıyormuş, bir Harp Tarihi Bölümü, bir de Stratejik Etütler diye bir bölüm. Beni ne yazık ki, Stratejik Etütler'e tercüman olarak atadılar. Oysa ben Harp Tarihi'ni istiyordum. Ama orada Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girme işini kotardım. Stratejik Etütler Bölümü'nde, yabancı strateji dergilerindeki birtakım yazıları Türkçeye çeviriyorduk. Bir bülteni vardı, şimdi de var mı bilmiyorum. Mete Tunçay da vardı, birlikte askerlik yapıyorduk. Mete Tunçay Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde doçentti.

— Birlikte yaptınız askerliğinizi...
— Evet. Stratejik Etütler Dairesi'nde birlikte çalıştık; o da çeviri yapıyordu, ben de.

— Askerken mi doktora teziniz onaylandı?
— Evet. 1968 yılında doktor oldum.

— Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne nasıl geçtiniz?
— Benim askerliğim bitmeden, orada asistanlık sınavı açılmıştı. Uluslararası İlişkiler Kürsüsü'nde asistanlık söz konusuydu. Hocaları dolaştım, yani kulis yaptım biraz kendim için. Son anda bir haber geldi, meğerse Türk Siyasal Hayatı Kürsüsü de asistanlık sınavı açıyormuş. Benim haberim yoktu bundan ve bu kürsünün başkanı Şerif Mardin'di. Kürsüde Şerif Mardin ve Taner Timur vardı.

— Bu kürsüde asistanlık sınavının açılışına sevindiniz o halde.
— Evet. Arkadaşım asistan Ahmet Yücekök haber verdi.

Soldan sağa: Sarp Balcı, Tülin - Sina Akşin, Faruk Alpkaya, Elif Akşit SBF, Ankara - 3 Kasım 2000.

— Ahmet Yücekök de o kürsüde miydi?
— O, Nermin Abadan'ın Siyasal Davranış Kürsüsü'nde asistandı. Tam benim istediğim şeydi bu. Çünkü uluslararası ilişkiler, tarih değil. Yani ben o kürsüde tarihi dolaylı olarak yapabilecektim. Halbuki Türk siyasal hayatı, doğrudan doğruya tarih kürsüsü oluyor, adında tarih yok ama aslında tarih kürsüsü. Müthiş şanslıydım yani. Böyle bir fırsat çıktı, sınava girdim. Yedi kişiydik sınava giren, ben kazandım.

— O sırada asker arkadaşınız Mete Tunçay'ın bir katkısı oldu mu?
— Hayır. Jüride Mümtaz Soysal, Nermin Abadan Unat ve Şerif Mardin vardı. Yazılı sınavda çok iyi bildiğim bir konu geldi. Toplum sözleşmesi teorileri; John Locke, Thomas Hobbes, Jean Jacques Rousseau. Toplum sözleşmesi kuramını Kolej'de yıllarca ders olarak vermiştim zaten, yani derslerde bunu anlatırdım, dolayısıyla soru da cuk oturdu.

— Şans hazır akla gelirmiş derler.
— Evet. Benimle yarışan yedi arkadaştan biri de sanırım Profesör Baskın Oran'dı.

— Sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne devam ettiniz.
— Evet, o gün bugündür Siyasallıyım işte...

— Askerlik anılarınıza dönelim mi?
— Tabii.

— O yıllarda askerliğe nasıl başvuruyordunuz, bir yaş sınırı falan söz konusu muydu?
— Ben doktoram bitsin de öyle askere gideyim diye düşünüyordum. Nedense askerlik şubesi pek sıkıştırmadı. Dolayısıyla geç bir yaşta askere gittim. 1967'de gittim, demek ki, 30 yaşında askere gitmişim. Tabii, geç yaşta askere gitmek çok hoş bir şey değil. Çünkü o askeri disipline uymak gençler için daha kolay ama otuz yaşında insanların uyması daha zor

oluyor. Halbuki askerdeki arkadaşlarım, Server Tanilli dışında, çok daha genç insanlardı.

— *Askerlikte eğitim sonrası çeviri işine mi geçtiniz?*
— Evet, altı ay Tuzla'da Piyade Okulu'nda eğitim gördük. Bu hem fiziki eğitimdi hem de bir sürü ders vardı.

— *Sonra gayet sevimlice açıkladığınız gibi, güçlü torpillerle Ankara'ya gittiniz.*
— Evet, biraz ayıp bir şey ama ne yapalım... Ankara'ya gitmek istiyordum.

— *Çünkü Siyasal Bilgiler'i kafaya koymuştunuz, kararınızı vermiştiniz.*
— Evet, hem öyleydi hem de askerlikte mesleki bakımdan bana yararlı olabilecek bir işte olmak istiyordum. Tabii hem ben yararlanacaktım bu durumdan hem de Silahlı Kuvvetler yararlanacaktı. Kamunun yararına torpiller, meşru torpillerdir!.. Ama o punduna gelmedi, Harp Tarihi'ne giremedim. Stratejik Etütler'e girdim...

— *Farklı bir ufuk ve dünya...*
— Evet, onlar da ilginç şeylerdi...

— *Ama asıl istediğiniz bölüm size daha yakındı.*
— Evet, gerçi benim istediğim bölümde de tarihi belgeleri tasnif ediyorlar, yerleştiriyorlardı. Böyle bir çalışma vardı. Ama tasnif çok ilginç bir şey sayılmaz.

Mehter takımında at krizi

— *Bir askerlik anınızı paylaşır mısınız?*
— İlginç bir şey olmuştu. Ben askerlik yaparken Harp Tarihi'ne bağlı mehter takımı Hollanda'ya gitti.

— *Evet.*

— Hollanda'da, Arnhem kentinde NATO bandolarının bir şenliği vardı. Bizden de mehter takımı gitti, çünkü orduya bağlı. Ben de tercüman olarak gittim.

— Bir yaşında ayrıldığınız Hollanda'ya asker olarak gittiniz.
— Evet, asker olarak gittim. Orada bir hafta falan kaldık. Fakat mehter takımı çok kalabalıktı, başında küçük bir askeri heyet de vardı. Bütün bir uçağı doldurduk. Bir sürü çalgıcı da var. O kadronun kimisi profesyonel, yani maaşlı çalışıyorlar. Bir de askerlik süresini orada geçirenler var, genellikle Trakya'dan Romanlar alınıyor. Mehter takımının böyle karma bir yapısı vardı. Kös çalan adam maaşlı çalışan profesyonellerden. Bu kösler, en büyük davullar. Bir atın iki tarafına birer tane bu davullardan yerleştiriliyor ve kösçü atın üstüne binerek o davulları çalıyor. Fakat işin bir püf noktası var, bu kösleri taşıyan atın çok iyi huylu olması lazım, o gürültüye, o sese alışkın olmalı.

— Yani eğitimli olması gerekli, öyle mi?
— Evet, atı buradan götüremedik tabii. Orada bir at bulacağız. Onun için kösçü Hidayet'in önüne bir sürü at getirdiler. Hidayet atları sınıyordu. Hidayet, atların koltuklarını gıdıklıyordu, galiba huylu mu huysuz mu, oradan anlaşılıyor. Neticede bir at buldu. Önce yanında çalıyordu kösü, alışsın diye. Sonra kösler ata bağlandı ve her gece bizim mehter takımı diğer bandolarla birlikte ortaya çıkıp konser verdi.

— Bu konserler ne kadar sürdü?
— Bir hafta sürdü. Mehter takımı ve diğer bandolar yürüyor sokaklarda, böyle bir etkinlik yaptık. Sonra aynı etkinliği tekrarlamak üzere otobüslerle Brüksel'e gittik. Fakat Belçikalılar bizim Hollanda'da bulmuş olduğumuz atı sınırdan geçirmediler -onun özel bir karavanı vardı, veteriner kağıdı yoktu, böyle bir engel çıktı ve o yüzden Brüksel'de, Brüksel atlı polisinden bir at tedarik edildi. Akşam büyük bir stadyumda konser verilecek, Belçika Kralı da gelmiş. Bizim mehter takımı gö-

ründü stadyumda. Orada NATO ülkelerinin bayrakları var. Rüzgarlı bir havaydı, bayraklar pat pat diye ses yaparak dalgalanıyordu. Anlaşılan bizim Brükselli at orada paniğe kapıldı ve birdenbire Hidayet'in kontrolünden çıkarak dörtnala koşmaya başladı stadyumun içinde. Sonuç olarak Hidayet'i sırtından attı. Hidayet yaşı 50'nin üzerinde bir adam, zavallı, yerde kaldı. Hemen sedyeye alındı ve bir hastaneye götürdük.

— *Belçika'da konser veremediniz?*
— Valla, sonra ne oldu, tam anımsayamıyorum, mehter takımı kössüz konser verdi galiba. Zaten ben stadyumdan ayrıldım.

— *Hidayet'le gittiniz.*
— Hidayet'le gittik. Rahibelerin hemşirelik yaptığı bir hastaneydi. Doktorlar muayeneden sonra, "Bir şeyi yok ama bir süre gözlem altında olması için hastanede kalması lazım," dediler. Sonra bizim albay geldi, adı galiba Dündar Yeğin'di, haşmetli bir görünümü vardı. Hidayet'in hatırını sorduktan sonra, "Tuvalete gideceksen söyle, sen utanırsın şimdi," dedi. Sonra da yatağın başında duran İsa'lı haçı duvardan alıp komodinin çekmecesine koydu, "Sen bununla uyuyamazsın," dedi. Tahmin ediyorum, oradaki Belçikalı doktor ve rahibe hemşireler dehşet içinde kalmışlardır. Bu nasıl bir şey böyle, haçı kaldırıyorlar, diye.

— *Hemşireler çok şaşırmışlardır özellikle.*
— Öyle tahmin ediyorum. Sonra Brüksel'de işimiz bitti. Ben Genelkurmay'da, Ankara'da görevliydim ama mehter takımının yeri İstanbul'du. İstanbul'a döneceğiz. Uçağa bineceğiz, birtakım askeri kamyonlar geldi, bizim eşyaları yüklediler ve havaalanına geldik, derken korkunç bir haber geldi.

— *Ne haberi?*
— Uçağın pilotu, "Sizin yükünüz çok ağır, uçağı kaldıramam," dedi. Çünkü bizim bütün mehter takımı çılgın gibi

alışveriş yapmıştı, televizyonlar falan... Hatta bir astsubay vardı, kızının düğününde içilecek meyve konsantrelerini bile Brüksel veya Hollanda'dan almıştı. Dündar Albay da hep uyarıyordu, "Aman mübalağa etmeyin, fazla eşya almayın," diye. Uyardığı halde böyle olunca, tabii çok kızdı. Müthiş bir kriz ortaya çıktı sizin anlayacağınız. "Uçak kalkacak mı kalkmayacak mı, gidebilecek miyiz gidemeyecek miyiz, eşyaları bırakacak mıyız bırakmayacak mıyız?" diye ortalık birbirine girdi tahmin edeceğiniz gibi. Derken ortaya çıktı ki, askeri kamyonların şoförleri, eşyaları kamyonlarla birlikte tartmış, sonra şoförler kamyonların ağırlığını düşmeyi ihmal etmişler, kamyonlarla birlikte ağırlık hesabı yapılmış!

— *Sonra kamyonların ağırlığı yükten düşüldü....*
— Evet. Ve ortaya çıktı ki, uçak kalkabilecek, çünkü kamyonlarla birlikte yapılmış tartı hesabı! Fransa'da Belçikalılara Laz muamelesi yapılır. Bir sürü Belçika fıkrası vardır o yüzden. Bir Belçikalı demiş ki, falan filan... Bizim Temel fıkraları gibi bir şeydi aslında kamyonların ağırlığını hesaptan düşmemek...

— *Erkeklerin askerlik anıları hiç bitmez sürekli anlatılır. Sizde de öyle midir?*
— Evet.

— *Evci çıkıyor muydunuz? O zaman nasıl geçiyordu hafta sonlarınız, Ankara'da eviniz vardı değil mi?*
— İstanbul'dayken, yani Tuzla Piyale Okulu'ndayken hafta sonları ancak çıkabiliyorduk. Yalnız evlilere çarşamba günü de ayrıca izin veriliyordu. Çarşamba gecesini dışarıda geçirme izni vardı, perşembe sabahı tekrar dönmek üzere. Bir hayli yorucuydu fiziksel bakımdan, hatta bu okul döneminin sonunda ufak bir rahatsızlık da geçirdim ben. Ciğerlerde bir kanama durumu ortaya çıktı, ağzımdan kan geldi, hatta ilkin verem sandı bazı doktorlar ama değilmiş, öyle bir zayıflık durumunda olabilen bir şeymiş...

— O zamanlar verem hâlâ ürkütücü müydü?
— Yoo, veremin ilaçları vardı. İlk önce verem sandılar, iğneler falan oldum. Sonra Doktor Muzaffer Aksoy'a gittik. Muammer Aksoy'un abisidir. O dedi ki, "Bu geçer, verem değil." Aksoylar üç kardeşler galiba. Muzaffer Aksoy kan uzmanıydı, çok akıllı bir adamdı. Nitekim Ankara'da röntgen falan çekildikten sonra buradaki profesör de, "Bunun veremle ilgisi yok" dedi, yani geçici bir durumdu. Fakat bir hayli yoruldum demek ki...

— Hep "askerlik öncesi ve sonrası" diye bir ayrım yaparlar. Anadolu'da askerliği yapmayan gence kız vermezlermiş, deneyim kazanması açısından...
— Evet...

— Öyle belirgin bir dönüm noktası oldu mu sizin için?
— Benim için öyle dönüm noktası olmadı. Ama erkeklerin iş hayatında çok önemli bir noktadır. Biliyorsunuz, şimdi askere giderken büyük şenlikler yapılıyor, otobüs terminallerinde falan... Yani bizde bu büyük bir olay; bir çeşit erkekliğin ispatı gibi, hani eskiden kabilelerde de vardır ya erkekliğin ispatı...

— Evet. Sizin askerliğiniz nasıl devam etti?
— Altı ay Tuzla'da kaldım, Genelkurmay'a tayin edildim ama Harp Tarihi'ndeki Stratejik Etütler'de son yılımdı. Altı ay okul, altı ay kıta eğitimi yapılıyordu. Genelkurmay Destek Kıtası'nda yaptım kıta görevini. O sırada ödümüz patlıyordu; 1966-1969 arasında Cemal Tural Genelkurmay Başkanı'ydı, biz de ona bağlı bir bölüktük. Bizim görevimiz, bu bölüğü alıp Hava Kuvvetleri'nin yan tarafındaki geniş bir alana götürmekti. Erlere, orada eğitim yaptırıyorduk. Fakat Cemal Tural'ın müthiş bir şöhreti vardı; herhangi bir kıtanın bir kusurunu bulunca hemen sorumlu subayı sürgün ediyordu. Hatta deniyordu ki, tayin edildiği yeri sırtına yazarmış tebeşirle; "Sen Kars'a git, sen Van'a git" gibilerden. Çok disiplinli

bir komutandı. Onun için o alana gidip gelmeler biraz heyecanlı oluyordu.

— Deneyim olarak askerlik, sonraki yaşama bakışınızda değişiklik yarattı mı?
— Yok, yaratmadı. Ben, dediğim gibi olgunca bir yaşta gittiğim için öyle çok fazla etkilenmedim herhalde.

Sarıkamış'tan Siyasal'a

— Hocam, rivayet olunur ki, üniversitedeki odanızda bir sancak mevcutmuş. Bize öyküsünü anlatabilir misiniz?
— Anlatayım. O bir sancak değil. Biz askerken Harp Tarihi'ne yeni bir komutan gelmişti, Burhan Ercan. Daireyi teftiş ederken birtakım sandıklar görmüş. "Buradaki eşyalar neden dolapta değil, neden düzenli değil, kaldırın atın" demiş. Oysa orada belgeler var. Ama emir emirdir diye tuttular oradaki görevliler o belgeleri elden geçirdiler. Kalanları da SEKA'ya gönderilmek üzere öylece ortaya döktüler. Ben ve Mete Tunçay orada çılgın gibi belge topladık. İşte orada kırmızı muşambadan yapılmış levhalar vardı. Üstünde eski yazılar, belli ki, çadırlı ordugahta kullanılmış. Üstüne "Başkumandanlık Vekaleti Mülazım-ı Sani Feyzi Efendi" diye yağlı boya ile yazılmış. Pek çok levha vardı orada. Bunu ben aldım. Sonra odama astım. Öyle tahmin ediyorum ki Enver Paşa'nın ordugahında kullanılmış olmalı. Çünkü Enver, başkumandan vekili sıfatını taşıyordu. Enver Paşa'nın cephede bulunduğu tek yer Sarıkamış. Sanıyorum Sarıkamış karargahında kullanılmış.

— Öğrenciler bu levhayı soruyorlar mıydı?
— Bazen dersleri odamda yapıyordum, işte o zaman muşamba levhadan da örnekler gösteriyordum, Arapça harflerle yazılmış olduğu için. Bunu bir er vermişti bana. "Hocam kitabınızı kaplarsınız bununla" demişti. Çok da acıklıydı belgelerin yok edilmesi. Emekli bir albay iftiharla dedi

ki, "Sivas'ta 6. ordunun arşivini tasnif ettim, harekat ve istihbarat dosyalarını alıkoyup gerisini yakmıştık." Halbuki istihbarat ve harekat dışında birçok konu var. Levazım var, sağlık, ulaştırma var; savaş nasıl yürütülmüş, yiyecek maddeleri nasıl sağlanmış... Sanıyorum SEKA'ya gönderilen defterlerin bir kısmı da Milli Mücadele ile ilgili levazım, ulaştırma defterleri idi. Yani ne kadar malzeme, ne zaman, nereye gönderilmiş, onları gösteren bilgilerdi. Bunlardan müthiş araştırmalar çıkabilirdi. Ama işte onlar SEKA'ya gitti. Çok hazin bir şey...

— *Askerlikten söz ediyordunuz.*
— Askerlik evet, Tuzla'daki dönem. Büyük yatakhanelerde kalıyorduk. Havasız kalıyordu, bu yüzden ağır bir koku oluyordu o yatakhanelerde. Bir de kurallar ve cezalar vardı tabii. Yatağınızı mükemmel yapacaksınız, üzerindeki pike son derece gergin olacak mesela. Yatağımı iyi yapamadığım için bir hafta sonu izinsiz kalmıştım.

— *O hafta sonu çıkmayınca üzülmüş müydünüz?*
— Tabii, kahroldum. Bir üsteğmenimiz vardı, bizim bölük komutanımız, Üsteğmen Sezai.

— *Tuzla'daki komutan.*
— Evet, o bizim bölüğün komutanıydı. Bir de yedek subay taburunun komutanı vardı. Dört tane bölük vardı, bütün o bölüklerin komutanı da Bedri Buluç diye bir yarbaydı o sırada. Bedri Buluç çılgın bir adamdı. Toplardı bizleri, vatanseverlik üzerine hamasi konuşmalar yapardı ve "vatan toprağı" derken parmaklarıyla toprak alıp öperdi falan.

— *Tek kişilik oyun gibi.*
— Evet, aslında komutanlık da öğretmenlik gibi, yani biraz tiyatro içeriyor. Bir konuyu anlatmak için öğrencilerin karşısına çıkıyorsunuz... Bir bakıma biraz da tiyatro yapmış oluyorsunuz.

— Askerden sonra İstanbul'a mı döndünüz?
— Hayır, çünkü 1968 baharında İstanbul'dan Ankara'ya taşınmıştık. Babadan kalma bir apartman vardı, ama orada boş daire yoktu. Önce kirada kaldık. Sonra bir daire boşaldı, oraya geçtik. Yakın zamana kadar da hep Karanfil Sokak'ta oturduk, baba mülkü olan o binada.

— Kaç yılında kaybettiniz babanızı?
— 1974'te.

— Annenizi ne zaman?
— Annem 1972'de öldü. Annemin ölümü babam için büyük bir facia oldu, çünkü babam annemden 14 yaş büyüktü ve hep kafasında şöyle kurgulamış: "Ben öleceğim, Hacer benden sonra yaşayacak." Halbuki tersi oldu. Annem önce öldü, zaten evliliğin büyük faciası eşini kaybetmek herhalde. Babam çok kötü oldu, ondan sonraki hayatı tatsızdı.

Sina Akşin'in babasının cenaze töreni. Şişli Camii, 1974. Ağabey Mustafa Akşin, Tülin – Sina Akşin, halasının oğlu Necdet Ökmen.

— Annenizden sonra zaten iki yıl yaşamış.
— Babam İstanbul'da annemle oturuyordu. Biz Ankara'da olduğumuz için babamı Ankara'ya getirdik. Evin eşyaları falan geldi. Bir de bir genç çocuk vardı yanında, o da onun hizmetine bakıyordu. Fakat dediğim gibi, annemin ölümü onu çok kötü etkiledi, ondan sonra fazla yaşayamadı.

— Şimdi kiraya mı verdiniz o evi?
— Yok, kütüphane yaptık.

— Yıllarca oturduğunuz eviniz şimdi kütüphane oldu...
— Evet.

— Hocam kütüphanenizde kaç kitabınız var?
— Valla bilmiyorum. Belki 5000 kitap vardır. Fakültede büyük bir odam vardı. Emekli olunca oradaki kitapları da aldık. Fakültedeki odam bayağı büyüktü. Oturduğum yerden kapıya kadar gitmek bayağı bir mesafe idi ve her taraf kitap doluydu. Emekli olunca odayı boşaltmak zorunda kaldım. Çok zor oldu o kitapları taşımak. Çünkü fakültedeki odada binlerce kitabım vardı benim. Odam büyük diye, şaka yollu, "Kapıya gidinceye kadar yoruluyorum" diyordum. Masam odanın bir ucunda, kapı da diğer ucundaydı. İşte raflar da tamamen kitaplarla doluydu. Bir de evdeki kitaplar var tabii. Sonuç olarak o daireyi kütüphane dairesi olarak muhafaza ettik ama tabii sırf kütüphane değil, eşya deposu olarak da kullanıyoruz. İnsanın bu kadar kitabı olunca, tabii aradığın kitabı bulmak sorunu çıkıyor ortaya. Düzgün bir kütüphanede kartlar vardır, her şeyin yeri bellidir. Bu böyle olmayınca insan kendine göre birtakım şeyler yapıyor ve bir de sürekli gördüğünüz için kitapları, az çok yerini bilebiliyorsunuz. Ama bazen de çıldırtacak şekilde bulamıyorsunuz aradığınız kitabı. Elinizdeki kitabı dalgınlıkla tekrar satın almak gibi durumlar da olabiliyor. Şimdilerde bir kitap düşmanlığı başladı. İnternet çıktı, yok elektronik kütüphane, yok bilmem ne...

— Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, gerçek kütüphanenin yerini alır mı?.
— Böyle laflar var ama kitabın yeri başka, yani ekranda kitap okumanın hiçbir keyfi yok bence, üstelik gözü de bozuyor.

Sina hocaya yavaş kent kurmalı

— Bilgisayar kullanmıyorsunuz, değil mi hocam?
— Hayır, bilgisayarım yok, otomobilim yok, cep telefonum yok.

— Otomobil de mi kullanmıyorsunuz?
— Evet, hiçbir zaman kullanmadım. Sürücü kursuna gittim Polonya'da, babam o sırada Varşova'da elçiydi. Sürücü kursuna gittim ama ondan ibaret, ehliyet falan almadım ve hiçbir zaman arabam olmadı. Neyse ki Tülin ısrar etmedi. Tülin bu konuda, böyle ufak tefek, "Ah, arabamız olsa" falan gibi laflar etmiyor değil ama öyle kalıyor. Tülin ısrar etseydi belki de ben de bu araba kültürüne girmek zorunda kalırdım. Öyle bir ısrarı olmadı neyse ki. Otomobil müthiş bir şey, insanların çok vaktini alan bir şey. Kusura bakmayın, siz de arabalısınız ama... Bebekli olmak gibi bir şey o... Gittikçe daha çok bakıma muhtaç olan bir bebek.

— Tülin Hanım'ın aşkıyla alabilirdim diyorsunuz.
— Tabii, ısrar etseydi herhalde alırdık. Şimdi bilgisayar konusunda da böyle bir isteğimiz yok.

— Öğrencileriniz nasıl karşılıyor bilgisayar kullanmamanızı? Soruyorlar, değil mi? Ya da size mail atmak istiyorlardır...
— Evet, valla onlar ne düşünüyorlar, bilmiyorum. Kızlarım bilgisayar kullanıyorlar, çok ihtiyaç olduğu zaman onlardan yararlanıyorum. Sonra asistanlarım var, onlar tabii bilgisayarlı. Mesela şimdi yeni bir kongre bitirdik. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde "II. Meşrutiyet'in 100. Yılı Kongresi" yaptık.

Ankara'da bir düğün gecesi.
Soldan sağa: Sina Akşin, Deniz Baykal, gelin Şule ve damat Sarp Balcı.

Dünyanın dört tarafı ile haberleştik tabii, bütün o işleri asistan arkadaşlar yürüttü. Özellikle en genç asistanım Sarp Balcı var, eksik olmasın bu işleri yürütüyordu. Ben, mektupları, elektronik postaları söylüyordum, o yazıyordu. Bunların yazılması, gelenlere cevap verilmesi hep onun sayesinde oluyor.

— *Asistanlarınızdan profesör olanlar vardır, değil mi hocam?*
— İlber Ortaylı asistanımızdı, yani bizim kürsünün asistanıydı. Ben o sırada kürsü başkanı değildim ama kürsüde öğretim üyesiydim, o da asistandı.

— *O çok popüler bir tarihçi, nasıl buluyorsunuz?*
— Evet, İlber Ortaylı zeki bir insandır, meraklıdır, dünyada ve Türkiye'de olup bitenleri anlamak isteyen bir kişidir. Kapsayıcı görüşleri vardır ama tabii çok popüler olmanın bedeli var, yani uzun soluklu, kalıcı şeyler yapmaya pek vakit kal-

mayabilir. Tabii bu, İlber Ortaylı için doğru olduğu gibi, benim için de doğru, yani ben de dernek veya parti çalışmaları dolayısıyla sağa sola konferanslara gidiyorum. Benimkiler fazla vaktimi almıyor ama İlber maşallah hep televizyonda, sürekli programlarda, her yere herhalde benden daha çok çağrılıyor. Bunlar insanı kalıcı çalışmalara vakit ayırmaktan alıkoyar. Mesela benim dernek ve parti çalışmalarım yüzünden hâlâ *İstanbul Hükümetleri* kitabımın üçüncü cildinin bitmesine az kaldı ama bitiremiyorum...

— İstanbul Hükümetleri'nin *üçüncü cildi?*
— *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele.* İşte onun iki cildi çıktı. Üçüncü cildin de kaç zamandır, 15 yıldır falan galiba, üstünde çalışıyorum, işte gıdım gıdım ilerliyor ama kolay da bitmiyor.

— *Siyasal Bilgiler yolculuğuna başlayalım mı?*
— Olur. SBF'ye girişim 1969'da...

— *Askerlik sonrası mı?*
— Sınav zaten daha terhis olmadan yapıldı, yani benim tayinim yapılmamıştı daha ama sınavı kazanmış vaziyetteydim. Sonra terhis olur olmaz fiilen göreve başladım.

— *Profesörünüz kimdi?*
— Şerif Mardin. Bir de Taner Timur vardı, o sırada doçentti.

— *Tarihle uğraşıyordunuz, değil mi?*
— Evet, Türk siyasal tarihi okutuyorduk ama herhalde Şerif Mardin'in tercihi olarak kürsü Türk Siyasal Hayatı adını taşıyordu. Dersin adı da Türk Siyasal Hayatı idi ve kürsümüz aynı zamanda devrim tarihi derslerinden de sorumluydu. Şerif Mardin o sırada Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin başkanıydı.

— *Öyle mi?*

— Onun başkanlığını yapıyordu. Şerif Mardin ilginç bir insandır. Çok müthiş dil bilir, onun da babası hariciyeci, Galatasaray'da okumuş, gayet iyi Fransızcası vardır. Üniversiteyi Amerika'da okumuş, doktorasını da orada yapmış. Dolayısıyla hem Fransızcası, hem İngilizcesi var, İngilizcesi de çok iyidir. Onun doktora tezi Yeni Osmanlılar hakkındaydı. Namık Kemal ve arkadaşlarının siyasal düşüncesini inceleyen kitaptır bu, İngilizce yazılmıştır, Türkçeye de çevrildi. Sonra doçentlik tezi *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri* adını taşır, onu Türkçe yazmış. Jön Türkler öncelikle Namık Kemal, Ziya Paşa ve onların çevresidir. Sonra Abdülhamit zamanında yine bir Jön Türkler çıkar ortaya, bunlar da Ahmet Rıza'lar... Onlar Namık Kemal'in peşinden giden yeni bir kuşak. İşte o kuşağın siyasi düşüncelerini yazdı. Çok değerli iki tarih çalışmasıdır bunlar. Yani doktora tezi ile doçentlik tezi. Şerif Mardin, sonra daha çok siyaset bilimi, siyaset sosyolojisi yapmaya başladı.

— Şerif Mardin'le birlikte çalışmak nasıl, çalışma arkadaşlığı zevkli mi?
— Çok kibar fakat biraz snop bir tarafı vardır. Yani insanları makbul olanlar ve olmayanlar diye kolayca ayıran, selamını ona göre ayarlayan bir yanı vardır. Aynı zamanda çok sosyetik bir insandı. Ankara'da hep elçiliklere falan çağrılan bir kişiydi. O sırada eşi olan Suna Hanım da yüksek bürokrasiden birinin kızıydı sanıyorum. Evlerde davetler falan verirdi, kimisine biz de katılırdık.

— Şerif Mardin deyince, mahalle baskısını sormadan geçemeyeceğim. Mahalle baskısı yorumunu siz nasıl karşıladınız? Türkiye'de büyük fırtınalar kopardı, gündem belirledi.
— İsterseniz size Şerif Mardin'i anlatayım biraz. Şerif Mardin'in doktora ve doçentlik tezleri son derece değerli çalışmalardır, engin bir kültürle beslenmiş bilimsel çalışmalardır. Fakat sonradan siyaset bilimi teorisi gibi konulara girdi. Bir merkez-çevre kuramı var, o kuramı Türkiye'de dillendirdi.

— Ne demek istiyordu?

— Merkez-çevre teorisi basit bir şey aslında. Yani merkezler vardır, bir de merkez olmayan yerler vardır diyor. İşte Ankara ve taşra gibi. Yani merkez Ankara, mesela Polatlı, Çankırı, Konya çevredir. Yani aslında basit bir hakikati dillendiren bir teori. O kuram bence çok da dâhiyane bir şey sayılmaz. Neyse, o teorinin temsilcisi gibi göründü fakat sonra ideolojik bir savrulmaya uğradı galiba, nasıl olduysa. Amerika'ya gitti, orada uzun yıllar oturdu ve işte Said-i Nursi hakkında, onu öven İngilizce bir kitap yazdı. Hayır, Said-i Nursi şüphesiz incelenebilir, hatta kitap da yazılabilir ama onu öven bir kitap bilim adamına yakışmaz. İşte böylece İkinci Cumhuriyetçilerin gülü oldu adeta Şerif Mardin. Bir on yıl önce Ankara'ya bir gelişi vardı, Tübitak'ta bir konuşma yaptı. Günler öncesinden aslan medyamız onu duyurdu ve o konferansta yerler dolduğu gibi, koridorlar falan da doldu, insanlar yerlere oturdu. Gençler bilhassa, hayranlıkla dinlediler. Yani tabii bunları söylemek bana ızdırap veriyor, çünkü benim bir süre birlikte çalıştığım bir insan, çok beğendiğim bir insandı, yakınlığımız olmuştu. Fakat böyle tuhaf bir duruma düştü. Karşıt kamplara düştük başka bir deyişle. Tabii karşıt kampa insan bir başkasıyla düşebilir ama o bunu biraz bilim adamlığından ödünler vererek yapmış oldu. Çünkü Said-i Nursi, az önce dediğim gibi incelenebilir ama onu övmek, onun propagandasını yapmak bilim adamına yakışacak bir şey değil.

— Mahalle baskısı için ne düşünüyorsunuz?

— Son zamanlarda *Vatan*'da Ruşen Çakır'la yaptığı bir röportajda, "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin önderleri arasında, benim de tanıdığım çok muhterem insanlar vardır," diyor, "fakat mahalle baskısı diye de bir olay var, dolayısıyla bunlar o mahalle baskısını kontrol edemeyebilirler, sürüklenip gidebilirler," diyor. İkinci Cumhuriyetçiler'in dört tane dogması var. O dört dogmadan biri olan "Türkiye İran olmaz" dogmasının adeta reddi gibi, yani "Türkiye İran olabilir" demiş oldu mahalle baskısını dile getirerek.

— Bir de imam-öğretmen tanımı yaptı. Onu nasıl karşıladınız?
— Ona geri adım attırmak istediler. Yine Ruşen Çakır'ın görüşmesi oldu onunla ve bu sefer imamlarla öğretmenlerin karşıtlığından, imamların ağır bastığından söz etti ve Cumhuriyet'in doğru dürüst bir dünya görüşünden yoksun olduğunu, derinliğini olmadığını, iyi, güzel ve doğruyu irdeleyemediğini, sığ kaldığını, öğretmenin imama yenik düştüğünü söyledi. Sanıyorum, Mardin burada baskı gördü. Baskı görmüş olabilir veya belki kendiliğinden bir dönüş yaptı ama orada güya dönmeye çalıştı. Fakat daha önceki mahalle baskısı yorumunu da değiştirmedi, yani bu da dikkati çekiyor. Demek ki, "Türkiye İran olabilir" olasılığını doğruluyor.

— Mahalle baskısı kuramını pekiştirdi mi?
— Adeta konuyu değiştirmeye çalıştı. Onun için diyorum, acaba Mardin'e baskı mı yapıldı, bilmiyorum. O da onların hoşuna gidecek bir şeyler söyledi ama mahalle baskısı olgusunu da reddetmedi.

— Bu tezi okuyunca neler düşündünüz?
— Valla ona katılmıyorum tabii, yani Cumhuriyet niye sığ olsun? Cumhuriyetimiz Tanzimat'a, hatta Lale Devri'ne dayanan birtakım temelleri olan ve asıl önemlisi Avrupa'nın aydınlanma felsefesine dayanan taş gibi bir geçmişe sahip bir yapı. Kalkıp da bir ortaçağ düşüncesinin, dinci bir düşüncenin derinlikli sayılması, ötekinin sığ sayılması çok garip. Aslında Mardin'in bu son sözlerini sanki aydınlanmayı yadsımaya, değersizleştirmeye çalışan bir çaba gibi anlamak gerekir. Çünkü bizdeki hareketin arkası o büyük Rönesans ve aydınlanmaya kadar dayanıyor.

Şerif Mardin'le ayrılan yollar

— Ondan sonra karşılaşmadınız değil mi, görüşmüyorsunuz?
— Hayır, karşılaşmadık. Birbirimizi pek aramadık.

— Şerif Mardin, Amerika'ya gidince değişti ve Amerikan yanlısı oldu mu diyorsunuz?
— Evet. Şerif Mardin'de hem Galatasaray hem de Amerika, ikisi de var. Gidince Amerika'ya daha Amerikancı oldu galiba.

— SBF'de 12 Mart öncesinde asistandınız değil mi?
— Tabii, 1969-1970. 12 Mart'tan önce, yani bütün o 68 olaylarının içinde.

— 68 olaylarının içinde yaşamak nasıl bir duyguydu?
— Birçoğunun içinde yaşadık, o da ayrı bir macera.

— 68 kuşağının doğum tarihleri 1945-1947 oluyor, değil mi?
— Evet.

— Siyasal bilgiler o zaman çok hareketliydi ve farklı dünya görüşlerinin öğrenci liderleri sizin fakülteden çıktı. Siz o zaman izleyen miydiniz?
— Evet, elimden geldiği kadar izliyordum.

— Hocaydınız değil mi?
— Yok, o sırada asistandım, yani ders vermiyordum. 1970'lerde başladım ders vermeye.

— Asistanlar derse girmiyor muydu?
— Hayır. Asistanlar derse girmez. Doçentler ve profesörler derse girer. Gerçi benim doktoram vardı asistanken ama tam anımsamıyorum hangi yılda ders vermeye başladığımı. Şerif Mardin ayrıldı, Amerika'ya gitmişti galiba veyahut önce Boğaziçi'ne gitti. Bana "sen de gel" demedi hiç. Oradan anlıyorum ki, benden yana hayal kırıklığına uğradı. Beni asistan alırken Robert Kolej mezunu olduğum için biraz başka türlü görmüş olabilir belki. Ama onunla kısa süreli arkadaşlığımız, sosyal yönleri de olan çok hoş bir dönemdi.

— Robert Kolejlilerin Galatasaraylılardan belirgin farkı nedir?
— Robert Kolejlilerin daha çok Amerika'nın etkisinde olduğu varsayılıyor. Bu da doğal tabii. Çünkü insan öğrendiği dilin kültürüne yatkın oluyor.

— Kuşkusuz.
— Yabancı dille eğitimin sonuçlarından biri de o. İnsan öğrendiği dilin ülkesinin mallarını tercih ediyor. Bir alet alacağınız zaman, dilini bildiğiniz ülkenin malını alırsanız onun kullanma kılavuzunu daha iyi anlarsınız. Fransızca bilen bir kişinin otomobil alacağı zaman bir Fransız otomobilini alması daha beklenebilecek bir davranış, genellikle de öyle oluyor.

— 68 kuşağının olaylarını izlerken o yıllarda neler düşünüyordunuz? Önce Fransa'da başlayan, sonra bütün dünyada esen rüzgar, bizde nasıl başladı?
— Evet. O, müthiş bir fırtınaydı. Önce Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde eğitim ile ilgili birtakım istekler söz konusu oldu.

— Öyle mi başladı?
— Tabii, yani yönetmelikte birtakım kolaylaştırmalar, ders ya da sınıf geçmeyi kolaylaştıran istekler vardı. Zaten bu öğrenci hareketinde gördüğüm kadarıyla maalesef hiçbir zaman daha kaliteli bir eğitim isteği olmadı. Hep kolay ders geçelim, kolay mezun olalım, bu yönde istekler dile getirildi. Kısa süre sonra da yön değiştirdi.

— Siyasi bir ağırlık mı kazandı?
— Siyasal bir ağırlık kazandı. Müthiş bir sosyalizm fırtınası esmeye başladı. Tabii egemen çevreler buna karşı birtakım önlemler almakta gecikmediler. Fakat ne yazık ki, bu önlemler polis, mahkeme tarzında yasal şeyler değildi. Birtakım kamplarda komando denen gençler yetiştirdiler, Uzakdoğu'nun adam öldürme sporlarını, judoyu, karateyi falan öğrettiler.

— 68'lilere karşı, önlem olarak mı?

— Evet. Süleyman Demirel'e sorunca, "Yollar yürümekle aşınmaz" diyordu. Yani, sanki tarafsız, ilgisiz bir tavır takınıyordu. Ama birileri el altından bu gençleri yetiştiriyorlardı ve iki taraf birbirine giriyordu. Önce dövüşerek, sonra taşlı sopalı mücadele, sonra da silahlı mücadele... İşte Taylan Özgür'ün öldürülmesi böyle bir gelişmenin başlangıcı oldu.

— Taylan Özgür İstanbul'da ilk öldürülen öğrenci lideri değil mi?

— Taylan Özgür'ün öldürülmesi ile silahlı mücadele başladı ve işte sonuç olarak sosyalist gençler bazı yerlere egemen oldular. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ile Mülkiye gibi. Ülkücü, İslamcı gençler de Ankara Ziraat Fakültesi gibi yerlere egemen oldular. Bu egemen olanlar on-on beş kişilik gruplardı. Sırtlarında parkalar, ayaklarında postallar, sonra da kabadayılık... Öğrenci kitlesini adeta tutsak ediyorlardı kendilerine, yani egemen oluyorlardı. Karşıt görüşten kimseyi sokmuyorlardı ve yakalarlarsa fena yapıyorlardı. Öldürmeye kadar varacak şekilde, yani müthiş bir zorbalık olayıdır...

SBF'de bir etkinlik... Ankara, 1997.

— O yıllarda Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde hem solun hem sağın önemli öncü isimleri vardı. Yakından tanıdıklarınız oldu mu?

— Onlarla pek tanışmadım, zaten bu olaylara katılmıyordum. Forumlar yaparlar, bağırıp çağırırlar, marşlar okurlardı. Tabii her türlü fikir söylenebilir, söylenmelidir ama zorbalık kabul edilemez. O zamanki AP iktidarının, Süleyman Demirel'in böyle tarafsız görünüp de el altından mücadeleyi kızıştırması da müthiş bir ahlaksızlık sayılmalıdır.

— Öğrenim açısında kayıp yıllar olarak mı görüyorsunuz o yılları?

— Tabii. O boykotlar yüzünden dersler yapılamıyordu. Eğitim kalitesini düşüren şeyler bunlar. Mesela yabancı dil dersleri çok kolaylaştırıldı. Kolaylaştırıldı demek, iyi yapılmıyor demektir. Çünkü maalesef eğitimin bir özelliğidir; ne kadar sıkı tutarsanız öğrenci o kadar çalışır, yani öğretmen ya da öğretim sistemi gevşediği oranda öğrenci de gevşer, daha az öğrenir, daha az çalışır.

— Kalite düşer.

— Tabii, maalesef doğru, onun için notu kıt hocaların öğrencileri derslerine çok iyi çalışırlar. Tabii notu kıt dediysem, yani bir de bu işi gaddarlık derecesine vardıran, hafifçe sadist hocalar vardır, tabii onları olumlamak mümkün değil ama dediğim gibi hocanın işi sıkı tutması, böyle karşılıksız not vermemesi öğrenciyi daha iyi çalışmaya götürür.

— Sonra 12 Mart olayları başladı?

— 12 Mart, evet...

— Yine asistan mıydınız o zaman?

— Evet, asistandım. O sırada Deniz Baykal doçentti. Dediğim gibi müthiş bir sosyalizm rüzgarı esmekteydi. Siyasal Bilgiler'deki asistanların büyük bir çoğunluğu sosyalizm fırtınasının etkisindeydi.

— Deniz Baykal da sizin gibi Ankara Hukuk kökenli anımsadığım kadarıyla.
— Evet, o Ankara Hukuk Fakültesi mezunu. O bütün bu olayları izlerdi. Hiç tartışmaz ve katılmazdı.

— Deniz Baykal o dönemde doçent olduğu için derslere giriyordu değil mi?
— Nermin Abadan Unat'ın kürsüsünde doçentti. Derslere de giriyordu. O sırada sosyalizm fırtınası hem öğrenci hem de genç asistanlar düzeyinde esmekteydi.

— Siz o zaman "genç asistanlar" içindeydiniz. O rüzgarla savruldunuz mu?
— Ben de o zamanlar sosyalist düşüncedeydim. O sıralarda mesela Doğan Avcıoğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni* kitabı çıkmıştı. Bizim asistan grubu vardı, kitap okuyup anlatırdık, değerlendirirdik topluca. Bana da *Türkiye'nin Düzeni*'ni anlatmak ve değerlendirmek düşmüştü.

— Türkiye'nin Düzeni *o yıllarda çok mu sattı?*
— Müthiş... Peynir ekmek gibi satıyordu. Halbuki kerpiç gibi kitaptır. Doğan Avcıoğlu, deha özellikleri taşıyan bir insan sanıyorum. Fakat ona cuntacı diye kızıyorlardı. Doğan Avcıoğlu, belki bulduğu çareler parlak olmayabilirdi ama Türkiye'nin açmazını görmüştü. Türkiye'nin açmazı da şu: Türkiye'de seçimleri hep şeyhlik ve ağalık düzeni kazanıyor. İsmet İnönü, Türkiye'ye büyük hizmetler yapan büyük devlet adamı, Türkiye'ye en büyük kötülüğü de yaptı; çokpartili sistemi erken getirdi. 1945'te değil de 1960'ta gelseydi, belki çokpartili sistem Türkiye'de sağlıklı işlerdi.

Köy Enstitüleri yaşamalıydı

— Köy Enstitüleri'nin kapatılması, çokpartili yaşama geçiş dönemini ve İsmet İnönü'yü bundan dolayı çok eleştiriyorsunuz, neden?

— İnönü, çokpartiye geçiş kararını 1945'te aldı. Oysa daha Köy Enstitüleri Kanunu çıkalı sadece beş yıl olmuştu, yani beş yılda bir toplum değişmez ki. Bunu İnönü gibi bir adamın değerlendirmiş olması gerekirdi ama benim tahminim, Sovyet tehdidi karşısında korktu, Batı'ya sığınmak istedi. Onlara şirin gözükmek için de tek partili rejimden vazgeçti ve çokpartililiği getirdi. Çokpartilik de Türkiye'nin canına okudu. Her seçimi, 1950'den beri her seçimi Türkiye'deki şeyhler ve ağalar, feodal düzen, ortaçağ kazanıyor. Kısa süreler İnönü, Ecevit başbakanlık yapabildiler ama Mecliste çoğunluk hep ötekilerde oluyordu.

— İsmet İnönü çokpartili yaşama geçti ama Köy Enstitüleri'ni kapatmadı.
— O kapatmadı, o Köy Enstitüleri'ni sulandırdı, soysuzlaştırdı. Hasan Âli Yücel'i gönderdi, yerine Reşat Şemsettin Sirer'i getirdi Milli Eğitim Bakanı olarak. O da Köy Enstitüsü düşmanıydı ve buraları kapatmadı ama soysuzlaştırdı, şirazesinden çıkardı, özelliklerini kaybettirdi. Karma eğitime son verdi, işe dayalı eğitimi önemsizleştirdi vs. Köy Enstitüleri aynı zamanda birer işletme gibiydi. Çocuklar hem öğrenci hem üreticiydi.

— Köy Enstitüleri kuruluş işlevini mi yitirdi diyorsunuz?
— Yani sulandırdı, ama ölümcül darbeyi Demokrat Parti vurdu. 1954'te ilköğretmen okulları oldu, hiçbir özelliği kalmadı.

— Oysa edebiyatta ve birçok alanda Köy Enstitüsü mezunları çok önemli ürünler verdiler.
— Evet, mucizevi bir buluştu bu Köy Enstitüleri. Aslında çok basit gibi görünüyor, fakat müthiş bir buluş. Köyden çocukları alıyorsunuz ve üç bakımdan eğitiyorsunuz; bir kere köye ilkokul öğretmeni olarak yetiştiriyorsunuz, sonra teknisyenliği öğretiyorsunuz. Dediğim gibi her Köy Enstitüsü bir işletmeydi: Tarlaları vardı, meyve bahçeleri vardı, hayvanları var-

dı. Hayvanlar nasıl bakılır, duvar nasıl örülür, hepsini öğreniyorlardı. Bu çocuklar kendilerine bina yapıyorlardı. Doğrama yapmayı öğreniyor, ağaç aşılamasını öğreniyor, arıcılığı öğreniyor, yani müthiş bir teknik donanım ediniyorlardı.

— *Üçüncüsü?*
— Üçüncüsü de, bunlar aydınlanma insanlarıydı. Oturup Rus romanlarını okuyan, eski Yunan tiyatrosunu oynayan, keman çalan, tiyatro yapan aydınlanma insanları. Böylece üç yönden donanmış, hem öğretmen, hem teknisyen hem de aydınlanma insanı olmuş bu gençleri tutup kendi köylerine ya da benzer köylere gönderiyorsunuz. Bir uyum sorunu yok, çünkü zaten oradan gelmiş, yani "Ay, burada elektrik yok, burada su yok" diye bir sorun yaşamıyor. Ne uyum ne de iletişim sorunları var.

— *Öğrendikçe yoksunluklarını görüyor, gidermeye çalışıyor.*
— Evet. Bir de kiminle, nasıl konuşulacak, çok iyi biliyor.

— *İçinden çıktığı ortam olduğu için tanıyor.*
— Evet, evet.

— *Beyinsel kalitesini biliyor, insan kalitesini biliyor, kültürünü biliyor.*
— Evet. Nasıl konuşulur, kime saygı gösterilir, kime gösterilmez falan, her şeyi biliyor. Hiçbir sorun yok, dolayısıyla üç işleviyle harikalar yaratabilecek bir şeydi.

— *Daha bunların ilk mezunları verilmeden çokpartili hayata geçilince...*
— Yok, bir hayli mezun verdi. 1937'de Atatürk ölmeden önce Köy Enstitüsü formülünü buldular.

— *Siz Lahey'de doğduğunuzda demek ki ülkemizde Köy Enstitüleri fırtınası esiyordu. Yine de Köy Enstitüleri, ilkokul öğretmeni yetiştirmek üzere 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasa ile açılmış okullar, değil mi?*

— 17 Nisan 1940, bu kanunun çıkarıldığı tarih. Kanun yaygınlaştırdı bu işi. Fakat kanun çıktığında iki tane Köy Enstitüsü zaten vardı: İzmir'deki Kızılçullu'ydu galiba, Eskişehir'deki de Çifteler. İki Köy Enstitüsü başlamıştı öğretime. 17 Nisan 1940'ta da Köy Enstitüsü Kanunu çıktı ve sonuç olarak 21'e çıktı Köy Enstitüsü sayısı. Kanunun çıkmasından beş yıl sonra. Yine de Köy Enstitüleri 1950'ye kadar 25 bin öğretmen falan yetiştirmiş oluyor. Köy Enstitüleri olmasaydı, Türkiye bugün çok daha geri bir durumda olacaktı ama tabii karşıdevrim çok bilinçli, yani ne yapacağını çok iyi biliyor: Köy Enstitüleri'ni kapatıyor, halkevlerini kapatıyor, imam hatip okulu açıyor, öğretmenliği ikinci sınıf meslek haline getiriyor. Eskiden öğretmenler toplumun en itibarlı insanları arasındaydı, daha sonra ikinci sınıf meslek oldu. Karşıdevrim mühendisleri parlattı. Zaten karşıdevrimin simgesi üç tane mühendis; inşaat mühendisi Süleyman Demirel, elektrik mühendisi Turgut Özal ve makine mühendisi Necmettin Erbakan'dı. Bunların hepsi sınıf arkadaşı ya da yakın sınıftan gençler.

— *Aynı kuşak.*
— Aynı kuşak. Bunlar karşıdevrimin simgesi olan üç tane mühendis. Adnan Menderes mühendis değildi ama o da sanki mühendis gibi davranıyordu, fabrikalar, İstanbul'un imarı falan... Caddeler açar, "cadde şuradan geçsin" diye emir verir, sanki şehirciymiş gibi...

— *27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980. Hepsinin de içinden geçtiniz bu dönemlerin...*
— Tabii.

— *İlginç değil mi?*
— 1960'ta maalesef Amerika'daydım. Onu pek yaşayamadım doğrusu, çünkü 1959'dan 1961'e kadar Amerika'daydım, yazın da gelmedim. Sürekli Amerika'da kaldım. 27 Mayıs 1960'ın heyecanına katılamadım ama 27 Mayıs, Atatürk

devrimleri doğrultusunda bir hareketti. Halbuki diğer iki darbe karşıdevrimci darbelerdir. 28 Şubat da Atatürk devrimi paralelinde bir müdahaledir.

— 12 Mart ve 12 Eylül'ü karşıdevrim olarak mı görüyorsunuz?.
— Evet.

— 28 Şubat?
— O Atatürk devrimi paralelinde. 28 Şubat bize sekiz yıllık eğitim zorunluluğunu getirdi ki, o dahi yetersiz ama hiç olmazsa Türk çocukları sekiz yıl okumak olanağına kavuştular.

— Sekiz yıllık eğitimi bile yetersiz görüyorsunuz.
— Tabii ve 28 Şubat olmasaydı bugün hâlâ beş yılda kalmıştı. 28 Şubat'ın büyük hizmeti imam hatip ortaokullarının kapatılmasıdır, böylece karşıdevrim erken yaşta çocukların beynini yıkama olanağından yoksun kaldı. Çünkü ortaokul düzeyindeki çocuklar daha kolay eğilip bükülebilen, daha kolay beyni yıkanabilecek durumdadır. Oysa lise öğrencisi artık biraz daha kişiliğini bulmuştur, kendi başına düşünmeye başlamıştır. Onun için 28 Şubat çok önemli bir hareket oldu, ne yazık ki arkası gelmedi. 1950'den 1990'lara kadar kısmi karşıdevrim dediğim bir şey yaşandı. Ondan sonra Necmettin Erbakan'ın partileri çıktı ki, bunlar kısmi karşıdevrim değil, tam karşıdevrim. Çünkü kısmi karşıdevrim sadece devrimi durdurup dondurmak peşindeydi, oysa tam karşıdevrim, şeriat diktatörlüğü kurmak istiyor. Yani devrimi durdurmak, dondurmakla kalmıyor, geri gidiyor. Nereye geri gidiyor? Şeriata dönüş, Türkiye'nin İran olması anlamına geliyor. İşte Erbakan'ı 28 Şubat tasfiye etti ama bu sefer de Tayyip Erdoğan çıktı. Güya "değiştik" falan dediler, buna inanmak için çocuk olmak lazım. Bunların hepsi Erbakan'ın yetiştirdiği insanlar. "Biz değiştik" demekle değişilir mi? Üstelik bunların takiye diye bir mekanizmaları da var. Takiye, din uğruna yalan söylemenin mubah sayılması, yani

günah sayılmaması. Böyle bir teorik ve dinsel silahları da var. İşte "değiştik" dediler, pek çok insan da inandı veya inanmış göründü. İkinci Cumhuriyetçiler tamamen inandılar. İşte, görüyoruz ne kadar değiştiklerini...

— *Hocam, YÖK'ten sonra bilimsel yolculukta kariyer yolu ve iş tanımları değişti. Şimdi asistan yerine araştırma görevlisi, yardımcı doçent kavramları var.*
— Asistan doktora yapıyor, doktor asistan oluyordu, sonra doçent, sonra da profesör olunuyordu. YÖK çıktıktan sonra biraz değişti; bir kere asistan sözcüğü kalktı, araştırma görevlisi sözcüğü geldi ve doktora yapan araştırma görevlileri yardımcı doçent sayıldılar. Böyle bir yeni kademe uyduruldu.

— *Araştırma görevlisinden sonra yardımcı doçent olunuyor.*
— Evet, yardımcı doçentler de ders veriyor.

— *Sonra doçentlik ve profesörlük başlıyor.*
— O kısım değişmedi. Tabii doçent, profesör olma usulleri değiştirildi, kolaylaştırıldı. Eskiden doçent olmak için bir doçentlik tezi yazılırdı. Bu, doktora tezi gibi, araştırma, kitap formatında, kitap oylumunda bir çalışma oluyordu. Profesör olmak için de profesörlük tezi aranıyordu. O da yine kitap oylumunda bir çalışma oluyordu, yani eski usulde profesör olmak için; doktora tezi, doçentlik tezi ve profesörlük tezi; üç tez, yani üç kitap yazılıyordu.

YÖK'le geçen zorunlu yıllar

— *YÖK'ten sonra?*
— YÖK'ten sonra sadece doktora tezi kaldı, doçent olmak, profesör olmak için genellikle makale yazmak yetiyor. Bu bakımdan YÖK büyük bir gerileme getirmiştir.

— *Doçent ve profesör olmak için birer makale yazmak yetiyor mu?*

— Makaleler. Bir makale tabii yetmez ama birkaç makale yazarsanız, bu genellikle oluyor. Tabii, biraz da jüriye bağlı ama doçentlik tezi yazmak, profesörlük tezi yazmak zorunlulukları kaldırıldı, bu da Türkiye'deki akademik çalışmanın aleyhine oldu.

— *Sizin doçentlik teziniz neydi hocam?*
— Doçentlik tezi olarak yine hastalıklı bir dönemi, yani İstanbul Hükümetleri'ni inceledim.

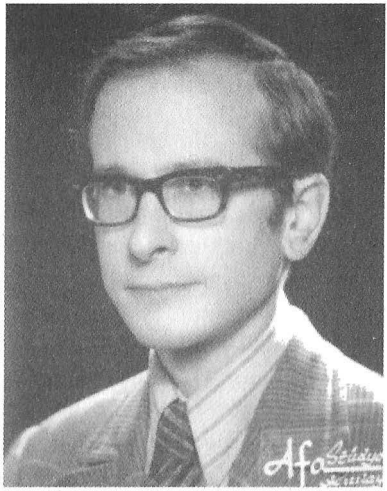
— İstanbul Hükümetleri'*nin birinci cildi doçentlik tezi değil mi?*
— Evet. *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, birinci cilt.

— *Doçentlik jürinizde kimler vardı, anımsıyor musunuz?*
— Tabii. Doçentlik jürisinde Tarık Zafer Tunaya, Muammer Aksoy, Nermin Abadan Unat ve Profesör Esat Çam vardı.

— *Dört profesör oldu. Mümtaz Soysal var mıydı?*
— Bravo! Mümtaz Soysal da vardı.

— *Ne zaman profesör oldunuz?*
— 1989'da profesör oldum.

— *"Mutlakıyete Dönüş"*, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele *kitabınızın birinci cildi ve doçentlik teziniz oluyor. Konusu 1918-1919 yıllarında İstanbul hükümetlerinin karşılaştığı siyasal olaylar. Bu dönemden biraz söz eder misiniz?*
— Türkiye için çok kritik bir dönem bu. Çünkü savaşta yenilen öbür devletler çok ağır barış antlaşmaları imzalamak zorunda kaldılar. Ama 10 Ağustos 1920 günü imzalatılan Sevr Antlaşması Osmanlı Devleti'ni, yani Türkiye'yi kısa bir süre sonra yok edecek bir antlaşmaydı. Çünkü onu "kurbanlık koyun" durumuna düşürüyordu. Sevr'e göre Osmanlı'nın ne maliyesi, ne de ordusu olacaktı. Tevfik Paşanın dediği gibi, antlaşmayla bağımsızlık kalmadığı gibi, devlet de kalmıyordu.

Ciddi, sevecen, akılcı, Sina Akşin.

Bu kitapta, Sevr'e doğru giderken Mütareke döneminin ilk yılında olup bitenler irdeleniyor. Bu süredeki en önemli olaylardan birini kitabın başlığına yansıttım. Vahdettin İttihat ve Terakki ortadan kalktı diye meşrutiyetten mutlakıyete, yani ortaçağa geçmeye kalkıştı. Meclisi dağıttı, seçimleri yapmadı. Onun için Erzurum ve Sivas kongrelerindeki en önemli taleplerden biri Mebussan Meclisi seçimlerinin yapılmasıydı. Başka önemli olaylar: Yunan İşgali, Atatürk'ün Samsun'a çıkması ve Milli Mücadele önderliğini üstlenmesi, Vahdettin'in Ali Galip komplosunu düzenleyerek iç savaşın ilk adımını atması, Atatürk'ün bunu ortaya çıkarması, Sivas Kongresinin Sadrazam Damat Ferit'le mücadele ederek onu istifa etmek zorunda bırakması.

"Mutlakıyete Dönüş" burada bitiyor. Aslında niyetim "İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadeleyi", yani 1918'den Büyük Zafer'e kadarki dönemi bir ciltte incelemekti. Ama mikro tarih (küçük tarih) yöntemini kullandığım için baktım ki işi birkaç cilde yaymak gerekiyor. Şimdilik niyetim dört ciltte bitirmek. Tabii ömrüm yeterse...

— "Son Meşrutiyet"te Damat Ferit Paşa hükümetinin 1919'da çekilmesi ile 1920'de yeniden iktidar olması sürecinde yaşanan olaylar ve gelişmeleri ele alıyorsunuz. Beş yıl süren bu çalışmayı, anılarınızı bizimle paylaşır mısınız?

— İkinci cilde "Son Meşrutiyet" dedim, çünkü Vahdettin'in mutlakıyete dönüşü başarısız oluyor, Sivas Kongresi'nin dayatmasıyla seçimler yapılıp son mebusan meclisi toplanıyor. Bu altı ay kadarlık bir süre. Burada ilginç olan iç savaşın ortaya çıkması. Ali Galip komplosunun başarısızlığından sonra iç savaş Marmara bölgesinde Vahdettin tarafından, İngiliz desteğiyle başlatılıyor. O sıradaki hükümet yurtsever olduğundan, iç savaş el altından orduya karşı yürütülüyor. Bu sırada Atatürk sayesinde mebus seçilenler İstanbul'a gidince oradaki havaya ayak uydurup Atatürk'ü ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni görmezden gelmeye başlıyorlar. İngilizlerin 16 Mart 1920'de baskınla İstanbul'daki işgali şiddetlendirip yurtseverleri tutuklamaları akıllarını başlarına getiriyor. Birçokları Atatürk'ün Ankara'da kurmakta olduğu Büyük Millet Meclisi'ne katılmak için oraya kaçıyorlar. Damat Ferit hükümetin başına geliyor ve iç savaşı resmen ilan ediyor.

"Son Meşrutiyet" gecikti çünkü araya iki çalışma girdi. Biri "Jön Türkler ve İttihat ve Terakki" (1980). Öbürü de dört ciltlik "Türkiye Tarihi" (Şimdi beş cilt oldu).

Uzun süredir de "İstanbul Hükümetleri"nin üçüncü cildi üzerinde çalışıyorum. Adı galiba "İç Savaş ve Sevr'de Ölüm" olacak. Bu da uzadı çünkü yine araya başka işler girdi. "Türkiye'nin Yakın Tarihi", onun İngilizcesi ve "Türkiye Tarihi"nin beşinci cildi gibi. Üçüncü cildin konusu 1920'de Damat Ferit'in son sadrazamlıkları. İç savaş başarısız olunca çekiliyor. Vahdettin artık "şahin" Ferit'ten vazgeçip "kumru" Tevfik Paşa'da karar kılmak zorunda kalıyor.

— "Son Meşrutiyet" profesörlük teziniz mi oluyor?

— Zaten YÖK gelmişti, profesörlük tezi diye bir şey de kalmamıştı. Turgut Özal hızlı profesörlük diye bir şey icat etti.

Ben de hızlı profesör oldum. Profesör olduktan sonra çıktı *İstanbul Hükümetleri*'nin ikinci cildi.

— *O zaman da YÖK'te profesörlük için bir jüri var mıydı?*
— Hayır, adayın yapıtları değişik profesörlere veriliyordu, görüş soruluyordu, yani bir jüri söz konusu değildi, halen de öyle. Rektörler dosyayı ilgili birtakım profesörlere gönderiyorlar.

— *Profesörleri onlar mı belirliyor?*
— Rektör görüş soruyor ilgili hocalara, onlar da görüş bildiriyor. Rektör karar veriyor.

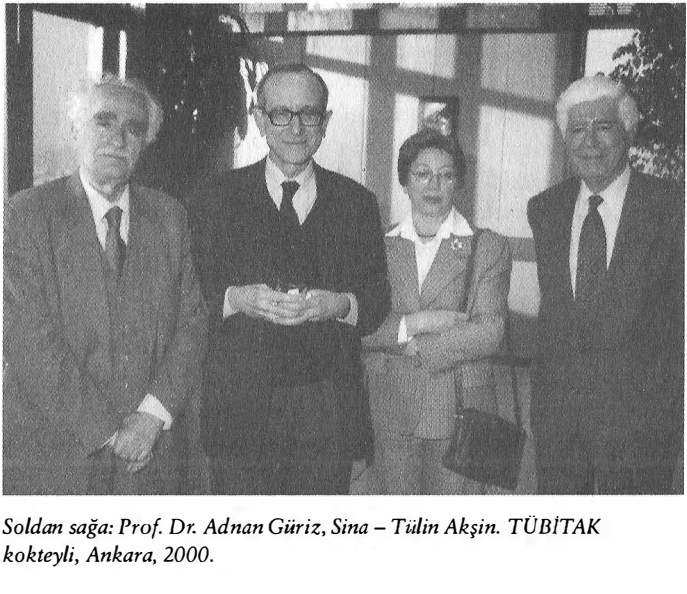
— *Siz 1989'da profesör olurken Ankara Üniversitesi rektörü kimdi?*
— Ankara Üniversitesi rektörü, valla bilemeyeceğim, onu araştırmak lazım.

— *Celal Göle dekan değil mi?*
— Uzun bir süredir dekan. Çok başarılı bir dekandır. Daha önce Güney Devrez, Necdet Serin dekandı. YÖK çıkmadan önce de Cevat Geray vardı.

— *SBF'den ne zaman emekli oldunuz hocam?*
— 2004'te.

— *Ama emekli hoca olarak dersleri sürdürüyorsunuz, değil mi?*
— Evet, hem lisansta hem lisansüstünde ders veriyorum.

— *Siyasal Bilgiler Fakültesi dışında başka üniversitelerde ders verdiniz mi?*
— Hayır. İlk Robert Kolej Yüksekokulu'nda ders verdim, sonra da Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girdim ve bir daha hiç çıkmadım oradan.

Soldan sağa: Prof. Dr. Adnan Güriz, Sina – Tülin Akşin. TÜBİTAK kokteyli, Ankara, 2000.

— Siyasal'da kaldınız.

— Evet. Bir miktar varlığımız olduğu için başka gelire ihtiyacımız olmadı. Yoksa ben de kalkıp bir vakıf üniversitesinde ders vermek durumunda kalabilirdim. Şimdiki sistem öyle ki devlette hizmet ediyorsanız, cezalandırılıyorsunuz. Mesela ben şimdi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde saat ücreti alıyorum. Bir sözleşme yapmaya kalkışsam, benim emekli maaşım düşer.

— Onun için ders başına ücret alıyorsunuz.

— Evet, geçen gün öğrendim, saat başına 12 lira alıyormuşum aşağı yukarı. Tabii bu komik bir para, yani devlet diyor ki, "devlette çalışma, git özelde çalış". Mesela özelde çalışan arkadaşlarımız hem emekli maaşlarını alıyorlar, hem oranın ücretini. Yani iki maaşla çalışmış oluyorlar. Dediğim gibi, benim çok şükür böyle bir ihtiyacım olmadığı için Siyasal Bilgiler'de ders vermek gibi bir lüksüm var.

— Ayrıcalığınızı koruyorsunuz?
— Koruyorum ve bundan çok memnunum, çünkü özel üniversitelerde öğrenci kalitesi daha düşük. Burslu birtakım öğrenciler var, onlar parlak ama gerisi puan tutturamayan, hevesi az olan gençler. Bir de özel üniversite daha iyidir diye özenip gelenler var. Acaba Oxford'a mı benziyor, Cambridge'e mi diye geliyorlar.

— Ortamları benziyor ama hocam...
— Evet, ortamları benziyor, doğru.

— Siz de jüri üyeliği yaptınız, değil mi?
— Çok.

— Nerelerde, hangi üniversitelerde yaptınız? Yani sadece kendi üniversitenizde mi, başka üniversitelerde de yapıyor musunuz?

Asistanı Sarp Balcı'nın SBF'deki odasında. Ankara, 2007.

— Doktora tezleri genellikle fakülte içi oluyor. Doçentlik jürileri üniversiteler arası bir iş. Emekli olunca vakıf üniversitesinde çalışmadığım için doçentlik jürilerine sokmuyorlar beni.

— Jüri üyeleri nasıl seçiliyor? Bölümün içinde olan bilim insanlarından mı?
— Her doktora tezinin danışmanları var, o jürinin doğal üyesi. Sonra çalışmaları izlemek için başkalarının da olması gerekiyor. Onları danışman ile doktora yapan kişi birlikte saptıyor, o şekilde oluşuyor jüri. Pek sık olmuyor ama başka üniversitelerden de "gel, falanca tezde jüri üyesi ol" dendiği oluyor.

— Gittiğiniz oldu mu?
— Tabii. Hacettepe'de.

— ODTÜ'de olduğunuzu da duymuştum.
— ODTÜ'de de oldu sanıyorum. Mesela Ankara Üniversitesi'nin içinde, fakülteler arasında bile böyle bir şey nadirdir. Ben tarihçiyim değil mi, ama Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Tarih Bölümü'nde yapılan tezlerde jüri üyeliğim çok azdır. Yani esas itibariyle hep Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde olup bitiyor.

Jüri üyelikleri ve kitaplaşan tezler

— Peki, sizin jürinizden çıkmış olan, bugün kamuoyunda bilinen bilim insanlarından birkaçının ismini verebilir misiniz? Profesör olmuş...
— Mesela Kurtuluş Kayalı, Ali Birinci, Hasan Ünal, Herkül Millas tanınmış kişi olarak...

— Hocam, bu tezlerden biraz söz eder misiniz?
— Vallahi ancak konularını anımsayabiliyorum. Aradan hayli zaman geçti çünkü. Kurtuluş Kayalı'nın tezi ordu-siyaset

ilişkisi üzerineydi. Ali Birinci Hürriyet ve İtilaf partisi üzerine çalışmıştı. Hasan Ünal'ınkiyse 1. Dünya savaşından sonra ülke dışına kaçan İttihat ve Terakki önderlerini incelemişti. Herkül Millas'ın tezi "Türk Romanı ve 'Öteki'" başlıklı, Türk romanlarında Yunan ya da Rum imgesini inceleyen bir çalışma.

— Prof. Dr. Ali Birinci Tarih Kurumu Başkanı oldu. Onun tezini anımsıyor musunuz? Biraz söz eder misiniz?
— Hayli kapsamlı bir çalışma yaptı ve kitap olarak da yayınlandı. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İttihat ve Terakkinin karşısındaki en büyük muhalefet partisi olarak önemlidir.

— Nasıl bir jüri üyesisiniz hocam?
— Valla bilmiyorum, ders hocası olarak notumun kıt olduğunu söylerler ama notu benden daha kıt olan hocalar var. Genellikle bir ders hocası, öğrencilerin dörtte birden fazlasını sınıfta bırakmamalıdır.

— Dörtte birden fazlasını mı?

Sina Akşin, Ankara, 2004.

— Evet. Tabii öğrenciler çalışırsa yüzde 75'in de üzerine çıkar, şüphe yok, o başarıdır ama başarısızlık yüzde 25'i geçmemeli diye düşünüyorum. Aksi takdirde o hocanın da bir kusuru var demektir.

— *Jürilerde de mi notunuz kıttı?*
— Jürilerde de... yani insaflı davranmaya çalışıyorum.

— *Tezi reddedilmiş biri olarak...*
— İnsaflı olmaya çalışıyorum ama hak etmeyenleri geçirmek de doğru değil. Yani bu, dersten geçirmeye benzemez, bunun sorumluluğu büyüktür. Layık olmayan bir adamı doktor yapmak, doçent yapmak, layık olmayan bir öğrenciyi dersten geçirmekten çok daha vahimdir. Tabii o da doğru değil ama bu daha da vahim, çünkü layık olmayan insanları başkalarının başına musallat ediyorsunuz.

— *Jüri üyeliği dönemine ilişkin ilginç bir anınız var mı?*
— Evet, çok ilginç bir anım var. Bir doçentlik jürisindeydim. Doğu Anadolu'daki bir üniversiteden bir aday geldi, doçentliğe başvurmuş. Doçent olmak istiyor ama yaşı biraz ileri birisi. Adam, Hasan Âli Yücel'in adını ilk defa duymuş.

— *Vahim bir durum!*
— Düşünün ki, bu Cumhuriyet Tarihi jürisiydi. Hasan Âli Yücel'in adını duymamış, yani tam bir fecaatti. Daha önce de çaktırmışlar bunu, sonra o kararı bozdurmuş. Karar, "Jüri üyeleri cüppelerini giymemiş şekilde toplandığı" için, yani biçimden bozdurulmuş. Aslında bu da bir maskaralık! Jüri üyeleri cüppelerini giyerlerse iyi olur ama giymemişlerse de bu bir bozma sebebi olmamalı. Her jüride olduğu gibi "aman artık insaf edelim" diyenler oldu, "hayır, mutlaka kalması lazım" diyenler oldu. Ben de onlardan biriydim. İler tutar tarafı yoktu hakikaten ve adamı son kez tekrar çaktırdık. İçeri girdi, kendisine kararı bildirdik. Onun üzerine adam tuttu koltuğa oturdu, kalkmıyor. Biz aramızda konuşuyoruz, o

orada koltukta oturmaya devam ediyor. Tabii korkunç bir manzaraydı, onu görmezlikten gelmeye çalışıyoruz, olmuyor. Sonunda o da razı oldu ve odayı terk etti.

Bu YÖK sisteminin bir özelliği; rektörler her şey demek ve Kenan Evren zamanında birçok rektör tarikatçı veya aşırı sağcı, yani o cins ideolojiye sahip insanlardı ve bunların çoğu kesinlikle akademik başarı gibi ölçütlere bakmadan, sadece "benim tarikatımdan, benim siyasi çizgimden olsun" kaygısıyla kadroları doldurdular. Ama nasıl doldurmak... Her düzeyde! Odacısına kadar hepsi. Mesela "A" tarikatından rektör bilmem kim, odacısına kadar hepsi "A" tarikatından. "B" tarikatından olan adam bütün kadroları "B" tarikatından oluşturuyor falan, yani böyle bir rezalet. Herhalde o kişi de o furyada üniversiteye girdi, asistan oldu, doktora falan hepsini başarmış gösterdiler ama ister istemez doçentlikte takıldı.

— *Profesör oldu mu acaba?*
— O kendisini acındırmaya çalışıyordu ama böyle bir tarikat ilişkisi olunca, biliyorsunuz bu müthiş bir dayanışma şebekesi oluyor. O nasıl olsa orada devam eder, öğretim görevlisi olarak falan bir formülünü bulurlar.

— *Oraya kadar geldiğine göre...*
— Yani İhsan Doğramacı'nın, Kenan Evren'le birlikte getirdiği bu YÖK sistemi, büyük bir felaket. Öte yandan Doğramacı Hacettepe Üniversitesi gibi, Bilkent gibi güzel kurumlar kurmuş, bu lehinde bir puan ama YÖK felaketini asla affettirmez.

Bu YÖK sisteminin en önemli kusuru bir hükümdarlık sistemi gibi inşa edilmiş olmasıdır. Baş hükümdar YÖK başkanı. Sonra rektörler, küçük dağları yaratan yöneticiler, dekanlar da tepecikleri yaratan adamlar. Böyle çok antidemokratik bir sistem işte bu. İhsan Doğramacı'nın büyük icadı, Kenan Evren'le bir olup uygulamaya soktuğu bir rezalet.

Biliyorsunuz, rektör seçimlerinde altı tane aday seçiyorsunuz. O altı tane adayı gönderiyorsunuz YÖK'e, YÖK dilediği

gibi onu üçe indiriyor, ama istediğini yapabiliyor. Mesela altıncıyı, beşinciyi, dördüncüyü tercih edebilir ve o üç isim bu sefer cumhurbaşkanına gidiyor. Cumhurbaşkanı da dilediği gibi üç adaydan birini rektör yapıyor. Korkunç bir şey! İnanılır gibi değil.

— 28 yıldır YÖK'le yaşamak nasıl?
— Evet, 28 yıldır YÖK'le yaşıyoruz. YÖK sistemi aslında bir karikatürdür. Böyle komik bir şey olabilir mi? Apartmanlar yöneticilerini doğrudan seçiyorlar; köylüler, mahalleliler muhtarlarını doğrudan seçiyorlar; güya ülkenin en akıllı adamları olması beklenecek bilim dünyası yöneticilerini doğrudan seçemiyor, böyle bir maskaralık olmaz. Bu İhsan Doğramacı'nın yaptığı, bize de dayatmaya çalıştığı bir karikatür.

— Hatta en yüksek oy alan, bazen cumhurbaşkanı tarafından rektör atanmayabiliyor.
— Bu da karikatürün başka yanı oluyor. Dekanlara gelince... Dekanlar seçilmiyor, yani öğretim üyeleri toplanıp dekan seçemiyor. Rektör istediğini dekan yapıyor. Kral gibi, yani eski, meşruti olmayan, mutlak krallıklar gibi bir sistem.

— Yeni YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan'ın, "ben sizin amirinizim," der gibi, dekanlara, "ben sizin değerlendirme amirinizim," demesi çok komik gelmişti bana...
— Evet, bu ne kadar ayıp bir şeydir.

— O nedenle mi bilim dünyası başka dünyalarda, medyada, televizyonlarda kendini göstermeye başladı? YÖK'ten sonra oldu bu daha çok. Bunu nasıl karşılıyorsunuz?
— Herhalde o nasıl olsa olacaktı. Kaçınılmazdı yani. Ama bu rektörlerin, dekanların belirlenme şekli son derece antidemokratik.

— Aslında YÖK'e karşı olup da sonra savunur gibi olduğumuz durumlar da çıkıyor, değil mi?

SBF öğretim üyeleri, 2007.

— Evet, evet. Mesela YÖK'ün bu komik, karikatür diye tanımladığım taraflarını, Ahmet Necdet Sezer az oy aldığı halde Atatürkçü, doğru dürüst adamları rektör yaptığı zaman alkışladık. Mesela bugün Anadolu'daki birçok rektör, Ahmet Necdet Sezer döneminde çoğunluk oyu alamamış kişilerdir. Çünkü maalesef üniversitede de bilinç düşüklüğü var. Ama ilginçtir, Ahmet Necdet Sezer'in oy almadığı halde seçtiği adamlar, şimdi çoğunluk oyunu alabiliyorlar. Mesela Gazi Üniversitesi Rektörü Kadri Yamaç'tı. Kadri Yamaç çoğunluk oyuna sahip olmadığı halde Ahmet Necdet Sezer'in tercih ettiği adam oldu. Ama sonraki seçimlerde en çok oyu o aldı. Türkiye ne garip bir ülke, değil mi? Kalkıp berbat bir sistemi, YÖK sistemini bir yerde olumlamak durumunda kalıyoruz.

"Kendiliğinden bir mesafe oluyor gençlerle ne yazık ki."

— Öğrencilerinizle ilişkileriniz nasıldır?
— Öğrencilerle iyidir ama tabii yaşlı bir insan olduğum için fazla sokulmuyorlar. Biliyorsunuz herkes akranını seçer. Do-

layısıyla daha genç akademisyenlere daha kolay yanaşıyorlar, yani durum böyle...

— *Siz, düşünceleriyle genç olan birisiniz.*
— Olmaya çalışıyorum kendimce ama bu yaşlılığın getirdiği bir şey, yani kendiliğinden bir mesafe oluyor gençlerle ne yazık ki.

— *Öğrencileriniz arasında etkin noktalarda olan birkaç isim verebilir misiniz?*
— Tayfun Talipoğlu, Mithat Bereket öğrencim oldu.

— *Siyasette var mı?*
— Tabii var. Benim öğrencilerim karşıma genelde vali, kaymakam olarak çıkıyorlar.

— *Görüşüyor musunuz ya da sadece karşılaştığınızda mı görüyorsunuz onları?*
— Karşılaştığımızda konuşuyoruz tabii. Sık sık konferanslara gidiyorum birtakım yerlere. Orada karşıma çıkıyorlar ama sonra tekrar unutuyorum maalesef.

— *Peki ara sıra okul arkadaşlarınızla buluşuyor musunuz?*
— Evet, zaman zaman yapıyoruz. 1959 Hukuk Fakültesi mezunları ara sıra buluşuyoruz. Ben 1959'da İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldum. 59'lular olarak zaman zaman buluşuyoruz. Lise arkadaşlarımızla arada bir buluşma oluyor. Fakat on yıl, yirmi yıl ara verilince, görüşmeyince, biraz hazin oluyor buluşmak.

— *Bazılarını kaybettiğinizi öğreniyorsunuz.*
— Tabii, bazıları maalesef ölüyor. Mesela yirmi yıl, otuz yıl görmediğiniz bir arkadaşınızı görünce ne kadar yaşlandığınızı müthiş anlıyorsunuz.

— *Yaşlanmak değil hocam, yaş almak.*
— Evet, öyle de denebilir tabii...

İşte böyle olur beyin fırtınası. Soldan sağa: Cumhur Özdemir, Sina Akşin, Şevket Çizmeli, Bilsay Kuruç. Ankara, 2 Kasım 2007.

— *Yaşlanmak başka bir şey...*
— Ve biraz üzücü oluyor. İşte karşılıklı yalanlar söyleniyor, "Ah, hiç değişmemişsin" gibi.

— *Robert Kolej'de sizin dışınızda kamuoyuna mal olmuş yakın arkadaşlarınız var mıydı? Gerçi Cevat Çapan ile ayaküzeri uzun söyleşiler yaptığınızı söylediniz ama o sizden iki sınıf öndeymiş...*
— İşte ünlü kişi o. Tanınmış kişi olarak bir de bizim Engin Cezzar var.

— *Gülriz Sururi'nin eşi.*
— Evet.

— *59 hukuk mezunları arasında kamuoyunun bildiği isimler kimler?*
— Sabih Kanadoğlu ve Erdoğan Teziç var.

— Eski YÖK başkanı.
— Erdoğan Teziç eski YÖK başkanı, Sabih Kanadoğlu da Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısıydı, şimdi onursal, yani emekli başsavcı. Cumhurbaşkanlığı seçiminde gerekli olan 367 oy meselesini açıklamıştı. Çok iyi bir hukukçudur.

— Onunla aynı kentte yaşıyorsunuz, görüşüyor musunuz?
— Sabih Kanadoğlu'yla arada bir görüşüyoruz. Bilhassa benim yakın dostum olan ortak bir dostumuz var, Şevket Çizmeli.

— O da mı hukukçu?
— Tabii, aynı sınıftanız, o çok organizatördür, hemen bir araya getirir insanları. Önemli bir kitap yazdı, biraz da benim de etkim oldu galiba. *Menderes Demokrasi Yıldızı?* diye bir kitap, soru işareti var ama sonunda. O yankılandı bayağı.

— Kamuoyunca da bilinen kadın arkadaşlarınız...
— Kadınlardan, Oya Başak var, onu söylemiştim galiba...

— Evet, söylediniz.
— O liseden arkadaşım.

— Peki, üniversitedeki arkadaşlarınızla, etkinliklerin dışında ara sıra buluşuyor musunuz?
— Evet, bizim sınıf, 59'lular çok hakikatlidirler. Bir araya gelirler, toplanırlar, ben de elimden geldiği kadar katılıyorum bu toplantılara.

— Bir araya geldiğinizde "Ne olacak Türkiye'nin hali?" diyor musunuz?
— Tabii, sık sık söylediğimiz bir şey bu.

— Sizin kaygılarınıza katılıyorlar mı yoksa daha iyimser de bakanlar var mı? Kuşkusuz siz de iyimser ama gerçekçi bakıyorsunuz.

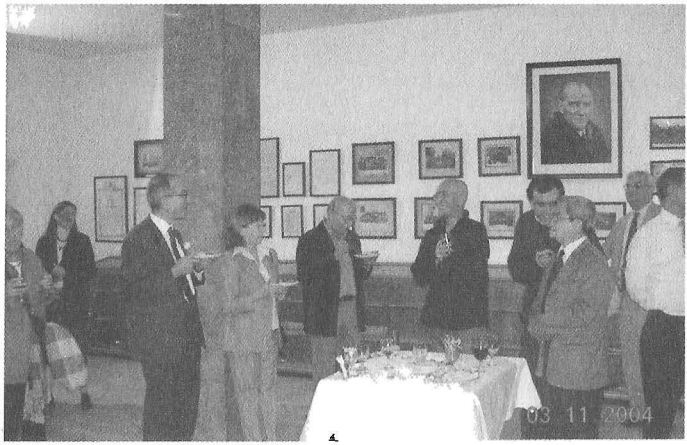
Cumhuriyet ortak aklı sever. Soldan sağa: Sina Akşin, Şevket Çizmeli, Bilsay Kuruç. Şevket Çizmeli'nin Menderes Demokrasi Yıldızı? *kitabı imzalanıyor...*

— Valla 59'lular genellikle bayağı Atatürkçü çizgide kişilerdir, hatta sağda olanlar bile. İşte Ali Şevki Erek, Ertuğrul Mat arkadaşlarımız Adalet Partisi'nde çalıştılar ama Atatürkçüdürler. Genellikle yurtsever bir çizgideyiz. Zaten bu İkinci Cumhuriyetçilik daha ziyade bizden daha genç kuşağın bazılarının sahiplendiği bir hareket oldu.

— İkinci Cumhuriyet'in fikir babası Mehmet Altan. Daha çok 78 kuşağı denebilir.
— Evet onlar.

— Tamamı için söylemiyorsunuz herhalde.
— Yok, önce 12 Eylül karşıtlığıyla başladı onlarda, sonra dallanıp budaklandı.

— Öğrencilik yıllarınızda futbol tutkusu yine bu kadar egemen miydi?

Sina Akşin'in SBF'de emeklilik kokteyli, Ankara - 2004.

— Futbol merakı çok yaygındı, benim pek merakım yok, yani takım tutmuyorum mesela. Ama milli takım söz konusu olunca, heyecanlanıyorum. Tülin de futbola çok ilgisizdir.

— Bu yaz, 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası maçlarında milli takımımız 3. oldu. Bu maçları izlediniz mi? İzlerken heyecan duydunuz mu?
— Benden daha ilgisiz olduğu halde Tülin de heyecanla milli maçları izledi. Son maçta Almanya karşısında güzel oynadık ama kaybettik.

— Çok iyi bir futbol sergiledik, otoriteler öyle söylüyor.
— Futboldan pek anladığım söylenemez ama bizimkiler daha iyi oynadı sanki. Ama bu işte talihin de herhalde bir miktar rolü var.

Ortak sevinç gereksinimi

— Demek ki, ulus olarak da böyle bir ortak sevince gereksinimimiz vardı.

— Evet evet. İlhan Selçuk geçen günkü yazısında "Milli takım" diyor, "Türk takımı", bunu belirtiyor. İkinci Cumhuriyetçilerin gözünde, biliyorsunuz milliyetçilik kötü bir sözcük haline geldi. Halbuki dünyada bugün geçerli olan milliyetçiliktir. Yani Amerika'yı Irak'a götüren, Afganistan'a götüren de bir çeşit milliyetçiliktir. Tabii o kötü bir milliyetçilik, yanlış bir milliyetçilik ama milliyetçiliktir. Türkiye'de de işte milliyetçilik çok önemli. İkinci Cumhuriyetçiler, Malatya'da o misyonerlerin öldürülmesini, Hrant Dink'in öldürülmesini "milliyetçiler yaptı" diyorlar. Halbuki bu yalan, onu yapanlar esas şeriatçılardır. Zaten faillerin bir partiyle birtakım ilişkileri olduğundan söz ediyorlar. Eh, herhalde o parti de şeriatçı bir parti sayılmalıdır.

— Hocam, siz emeklisiniz ama sürekli çalışıyorsunuz. Türkiye'de genellikle bir örgüte aktif değil, kayıtlı üye olunur ama siz aktif üye olarak koşturuyorsunuz.
— Türkiye'deki örgütler arasında sadece sendikaların büyük avantajı var. Yani sendika aidatlarının kaynağından kesilmesi önemli bir avantaj.

— Öyle olmasa sendikalar çok zorlanabilir.
— Evet. Zavallı dernekler inim inim inliyorlar, "ne olur bir aidat verin" diye.

— Üyeler ödentilerini ödemiyor mu?
— Ödemiyor. Partilerde de aynı şey. Partideki arkadaşlardan birinin Çanakkale'de bir arkadaşı CHP'nin il başkanıymış. "Kaç üyeniz var?" diye sormuş arkadaşım. "Dört bin" demiş. "Kaç kişi aidat ödüyor?" "Hiç kimse." Şimdi bu şu anlama geliyor; demek ki orada il örgütünün binası var, onun kirası var, telefon parası gibi birtakım masraflar var, onları birilerinin ödemesi gerekiyor. Genellikle varlıklı bir partili geliyor, parayı veriyor ama o zaman da o varlıklı insanlar partiye egemen oluyor.

Emekliliği hak etmenin haklı gururu o gülümsemede yansıyor. SBF'de Emeklilik plaket töreni... Soldan sağa: Dekan Celal Göle, Sina Akşin, Nusret Aras, Tülin Akşin, Ankara, 2005.

— Hocam, 12 Eylül 1980 öncesi gençlik kollarının, kadın kollarının parti bütçesinden aktarılan kendilerine ait bütçeleri vardı. Şimdi böyle bir bütçeden yoksunlar. Sadece seçim zamanı hatırlanınca onlar da partiye inançla ve dört elle sarılmıyorlar.
— O bütçenin kaynağı neydi?

— Partinin gelirlerinde gençlik kollarına ayrılmış bir para vardı, o kısmen bir bağımsızlık veriyordu. Gençlik kolları bir gece yapıyordu, geliri gençlik kollarına kalıyordu.
— Bu olmuyor artık.

— Sizin hapiste yatma durumunuz olmadı, değil mi hocam?
— Hayır, olmadı.

— Ama uzun yıllar yatan arkadaşlarınız, tanıdıklarınız var, değil mi?
— Evet, tabii.

— 12 Mart'ta Mümtaz Hoca, Mamak'ta yattı.
— Evet.

— Fakülte ile ilgili yöneticiliğiniz var mı?
— YÖK dilinde bilim dalı, yani kürsü başkanlığı yaptım. Sonra bölüm başkanlığı yaptım. 2004 yılında emekli oldum. Ondan dört yıl önce bölüm başkanıydım. Ondan önce de bilim dalı başkanlığım oldu. Hiçbir zaman dekan olayım diye bir hevesim olmadı. Partiyi kurarken de aman başkan olmayayım telaşındaydım. Bir şeyler yazmak hâlâ bana çok daha cazip görünüyor.

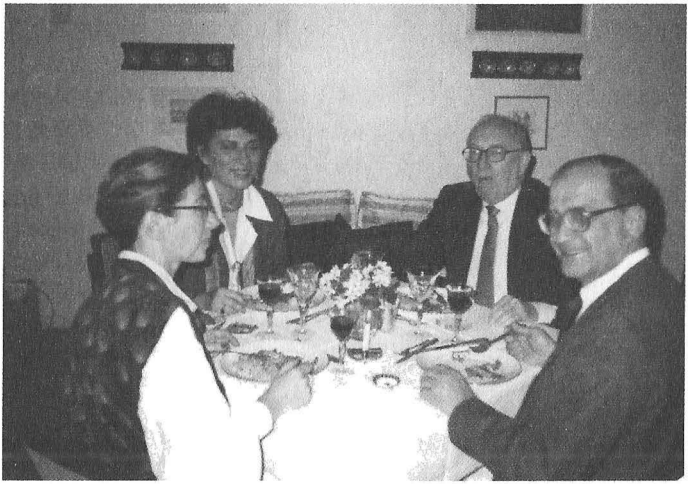
— Genel başkan yardımcılığının da sorumluluğu çoktur...
— Evet. Bir de ön planda olmaktan biraz ürküyorum. İyi yapabilecek miyim filan diye.

— Yaptığınız için örgütü tanıyorsunuz.
— Bir süre Merkez Yürütme Kurulu'nda genel başkan yardımcılığı yaptım.

Fikir zarafeti mi?

— Mümtaz Soysal ile çok ilginç anılarınız olsa gerek.
— Tabii. Mümtaz Soysal çok yetenekli, çok zeki bir insandır. Fikir zarafeti olan bir kişidir.

— Çok güzel bir tanım. Fikir zarafetinin sizdeki anlam kodunu öğrenebilir miyim?
— Fikir zarafeti, yani zekice değerlendirmeler yapabilmek anlamında. Mümtaz ve Sevinç Soysal kordiplomatikle görüşürler. Mesela bir diplomat ayrılır, onun şerefine kendi evlerinde davet yaparlar. Orada kalkar, çok hoş şeyler söyler Mümtaz Soysal. Zaten köşesinden de belli değil mi? Çok pırıltılı şeyler söyleyebilir. Tabii, onun köşe yazılarında benim eleştirdiğim bir yönü var, o da "şu şudur" demez, "bu böyle mi olmalıdır?" diye sorar, bırakır. Bu bana biraz aykırı gel-

Soldan sağa: Tülin Akşin, Filiz Yenişehirlioğlu, Fransız Büyükelçisi F. Rouillon, Mümtaz Soysal. Akşinlerin evinde bir akşam yemeği. Ankara, 1986.

miştir. İnsanın bir düşüncesi varsa, bunu soru olarak değil de, bir kanı olarak ortaya daha kesin bir şekilde koymalıdır.

— *Kendisi nasıl yanıtlıyor?*
— Kendisine söylemedim bu eleştirimi.

— *Ben de bazen soru sorarak bırakırım. Bazen de öyle denk gelir. "Siz de böyle düşünmüyor musunuz?" derken de kesin bir kanı değil midir aslında?*
— Kanı belirtmek insanları daha çok etkiliyor diye düşünüyorum herhalde.

— *Öyledir, zaten bakışını, görüşünü yansıtan bir şey köşe yazısı, değil mi hocam?*
— Tabii.

— *Mümtaz Soysal'ın yöntemi belki...*

— Bir üslup olarak, edebi bir düşünce ile yapıyor olabilir, yani kesin yargılar koymanın belki de çok şık olmadığını düşünüyor olabilir.

— Şöyle bir soru sorabilir miyim: 12 Eylül öncesi ve 12 Eylül sonrası öğrencileriniz oldu. İki dönem arasındaki gençliği karşılaştırabilir miyiz? Öğrenme merakı, eğitim kalitesi, yaşama bakışları nasıl? Çünkü 12 Eylül sonrası daha politik olmayan bir kuşak yetişti.

— İşte bu kötü oldu. 12 Eylül'den sonra insanlar korktular, daha doğrusu 12 Eylül'e giden süreçte, biliyorsunuz günde yirmi kişi ölüyordu Türkiye'de, o kargaşa ortamında. Dolayısıyla arkasından kamçısını şaklatarak 12 Eylül geldi. Anneler babalar "Aman evladım bulaşma" dediler. Bir yandan da küreselleşmenin etkileri başladı, "gemisini kurtaran kaptandır" anlayışı, idealizmi küçümseyen, iş bitirici, köşe dönmeci tavırlar geldi, yani ikisi birleşti: Siyasete bulaşmama telkinleriyle gününü gün etme tutumu. Bu ikisi birleşti ve tabii çok kötü oldu. Şimdi gençler biraz toparlanıyorlar sanıyorum. Bir kere Atatürkçülük büyük bir güç haline geldi, yani genel olarak Türkiye'de demek istiyorum. Öğrenciler arasında da öyle oldu ama ne yazık ki üniversitede bir genç kuşak da var ki, bunlar genellikle araştırma görevlileri ve yardımcı doçentler düzeyinde, onlar arasında İkinci Cumhuriyetçilik çok yaygın. Aralarında doçentler de olabiliyor, profesörler de olabiliyor tabii. Atatürkçülüğü küçümseyen, beğenmeyen, eleştiren, hatta düpedüz düşman olan çok sayıda insan var. Bu 12 Eylül'ün de ürünü, çünkü 12 Eylül o kadar zalim bir yönetim oldu ki, ona karşı doğal olarak bir tepki oluştu, fakat o tepkiyi küreselleşme hareketi Atatürk'e kadar uzattı... Çünkü güya Kenan Evren, Atatürk adına hareket ettiğini iddia ediyordu. Hiç alakası yok, adam karşıdevrimci ama sanki Atatürkçüymüş gibi davrandı.

— Ardından da gittiği her yerde konuşmalarını ayetlerle açtı ve sürdürdü.

— Evet. Din dersini zorunlu yaparak, rektörlük için, başka görevler için gericileri tercih ederek karşıdevrimcilik yaptı. Bunu güya Atatürkçülük adına yapmış oldu. Ondan sonra Mete Tunçay geldi, "Atatürk ile Kenan Evren arasında hiçbir fark yoktur" deyiverdi. Aynen bu sözleri benim arkadaşım Mete Tunçay söyledi.

— *Askerlik arkadaşınız.*
— Askerlik arkadaşım, fakülte arkadaşım. Böyle bir İkinci Cumhuriyetçi vecize, özdeyiş ortaya attı. "Atatürk'le Kenan Evren arasında bir fark yoktur, yalnız Atatürk daha zeki ve yakışıklıydı" gibi bir laf. Ve işte sözünü ettiğim İkinci Cumhuriyetçiler bu görüşü benimsediler üç aşağı beş yukarı.

— *Tabii öyle bir dönemdi ki, gerçek Atatürkçüler de Kenan Evren'e karşı bir duruş sergilemediler.*
— Ama en iyi karşı duruşu bence Nadir Nadi yaptı. *Ben Atatürkçü Değilim* diye bir kitap yazdı, yani "bu Atatürkçülükse, ben değilim" anlamındaydı o sözü. Oysa Nadir Nadi en önemli Atatürkçülerimizden biridir. Muammer Aksoy 1990'da vuruldu. Bir yıl önce Atatürkçü Düşünce Derneği'ni kurmuştu. Kurucu genel başkandı. Tabii onu emperyalizm ve gericilik affetmedi ve adamı bir yıl daha yaşatmadılar. Bunlara faili meçhul cinayetler diyoruz ama aslında faili hiç de meçhul değil. Gericiler, emperyalizmle birlikte yaptı bu işi. İşte Bahriye Üçok, işte Ahmet Taner Kışlalı ve diğerleri...

— *Hacettepe Üniversitesi'nde Bedrettin Cömert öldürüldü.*
— O biraz farklı bir şey. O, 12 Eylül'den önceydi. Orada bir terör ortamı yaratılmak isteniyordu. 12 Eylül öncesi cinayetler, 12 Eylül'e temel olsun diye işlendi. Yani herkese "kurtulduk bu kabustan" dedirtmek için cinayetler işleniyordu. 12 Eylül olunca hatırlıyorum, ben de "oh" demiştim. Bodrum'dan otobüse binmiştik, Ankara'ya geliyorduk.

— *12 Eylül'ü Bodrum'da mı duydunuz?*

— Hayır, Ankara'ya dönerken otobüste duyduk.

— *Ne hissettiniz?*
— Ben ferahladığımı hatırlıyorum, yani kurtulduk işte bu kabustan, bu cinayetlerden, bu kargaşadan diye sevindiğimi hatırlıyorum.

— *Anlaşılan uygulamaları görünce bu sevinciniz kısa sürdü?*
— Evet, çünkü nasıl zalim çıktılar, değil mi? İşkenceler, idamlar; tam bir çılgınlık, yani Türk aydınını ezmek, kişiliğini yok etmek, süründürmek için uygulamalar yaptılar. Kaç kişi işten atıldı... Tabii siz sendikacısınız, daha iyi bilirsiniz. Binlerce insan işten atıldı, binlerce insan hapislere düştü.

— *Bir ara bir tez çalışmasından söz etmiştiniz. Okurlarla paylaşalım mı?*
— Başka bir üniversiteden gelen bir hanım meslektaşım, öğrencim, Kenan Evren üzerine bir tez yapmak istedi. Ben onun danışmanı oldum. Kenan Evren'e gitti görüştü. Orada bir sorun çıkmadı, fakat dönemin diğer kuvvet komutanları ile asla temas kurulamadı. Ali Baransel'den rica etmiştim, o da ulaşamadı. Kenan Evren'in sekreteri de yardımcı olamayacağını söyledi. Demek ki bunlar söz birliği etmişler. Dönem hakkında sadece Kenan Evren konuşabilir, başkası konuşamaz diye. İşte bu ürkütücü bir şeydir. Tam anlamını da çıkaramıyorum. Demek ki gizleyecek çok şeyleri var.

— *Sendikaların çalışmaları durduruldu. DİSK'i kapattılar.*
— DİSK'i ve galiba MİSK'i kapattılar.

12 Eylül'ün zalim gölgesi: 1402

— *Tabii yüzlerce faili meçhul yine sürdü, gözaltı kayıpları, işkencelerde yaşamını yitirenler, kamu haklarından yoksun olanlar. Üniversiteden tasfiyeler, 1402 uygulamaları. Bu 1402 uygulamaları Siyasal'da çok olmuştu, değil mi hocam?*

— Bizde acayip oldu. İşten en çok attıkları adam bizim fakültedendi.

— Hocam, SBF'de 1402 uygulamaları ile uzaklaştırılanlar kimler?

— Alpaslan Işıklı, Korkut Boratav, Cem Eroğul, Rona Aybay, Kurthan Fişek, Tuncer Bulutay, Cevat Geray, Bahri Savcı aklıma gelenler. Asistan olan arkadaşların atılmalarında 1402 sayılı yasaya gerek yoktu. O işi üniversite yaptı. Birçok arkadaş, özellikle genç olanlar, durumu protesto etmek için istifa ettiler. Fakülte adeta boşaldı. 25 yıl hizmet süresini doldurmayanlar emekli oldular. Doldurmayanlar ise ortada kaldılar, perişan oldular.

27 Mayıs'ta 147 üniversiteli üniversiteden atılmıştı ama arzu edenlere başka görevler önerilmişti. Üstelik 1,5 yıl sonra yasal bir düzenlemeyle hepsi geri alındı. Oysa 12 Eylül'de üniversiteden atılanlar ancak dava açarak geri dönebildiler. 1402 ile atılanların ilişkileri güya sıkıyönetimce kesiliyordu ama dava sürecinde YÖK Başkanı İhsan Doğramacı ve başka bazı öğretim üyelerinin de işin içinde oldukları ortaya çıktı. 12 Eylül'ün pek çok zalimce uygulamalarından biri oldu.

— Bugünkü öğrencilere gelelim. Bunlarda öğrenme merakı daha mı az, daha mı bireyci, daha mı apolitik, yoksa "bitireyim hemen okulu, iş yaşamına başlayayım" diye mi düşünüyorlar?

— Öyle bir dönem yaşadık 12 Eylül'den sonra ama şimdi sanıyorum normale dönüyor, yani gençler siyasetle ilgileniyorlar. Atatürkçülüğün ortaya çıkması büyük bir kazanç. Çünkü Cumhuriyet kuruldu ama Atatürkçülük diye bir şey yoktu. Atatürk'e herkes hayran, şiirler yazılıyor, resimleri yapılıyor, heykelleri yapılıyor ama basit bir hayranlıktan ibaretti. Tabii büyük bir sevgi, Türkiye'yi korkunç bir badireden kurtarmış bir dâhi.. Bir hayranlık var fakat bu hayranlık ve sevgi aslında anlamaya engel.

— O kadar abartılı ve yüzeysel ki, anlamaktan uzaklaştırıyor insanı değil mi?

— Evet. Bizim 12 Eylül'de kafamız iyice karıştı, yani 12 Eylül'ün tersten, olumlu bir yönü, Kenan Evren'in kalkıp "ben Atatürkçüyüm" diye ortaya çıkması. Herkesin kafası karıştı. Nadir Nadi, *Ben Atatürkçü Değilim* demek zorunda kaldı ve "neymiş bu Atatürkçülük" diye insanlar kafa patlatmaya başladılar. Biz Atatürkçülüğü asıl o süreçte, 1980 sonrasında keşfettik. Olumlu yönü bu oldu.

— O kadar kötü bir örnekle tanışınca mı?

— Evet. Benim gençliğimde mesela Atatürkçülük deyince, altı ok gelirdi akla ama bunlar da böyle irdelenmeden; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, Devrimcilik diye sıralanırdı. Ondan sonra bir de devrimler listesi vardı; şapka devrimi, hukuk devrimi, şu devrimi, bu devrimi filan. Ve genellikle Atatürkçülük altı oktan ibaretti, derinlemesine hiçbir şey yoktu, bunlar irdelenmezdi. Halbuki 1980'den sonra özellikle incelemek isteyen, anlamak isteyen bir çaba oluştu. Felsefecilerimiz bunun bir aydınlanma hareketi olduğunu tespit ettiler. Mesela Suat Sinanoğlu, onu tarif etti. Aydınlanmanın "zihnin sınırsız özgürlüğü" olduğunu söyledi. Atatürkçülüğün felsefi yönü öne çıkarıldı. Daha sonra bu Altı Ok derinlemesine irdelendi. Ondan sonra Atatürkçülüğün, Atatürk devriminin kalkınma anlayışı da ortaya kondu. Bu kalkınma anlayışı basit yol yapmak, fabrika yapmak değil, her şeyi birden yapmak; yani kültür, eğitim, sanat, bilim, topyekûn bir kalkınma hamlesi olmalı. Yoksa Suudi Arabistan'da da güzel yollar, güzel binalar var, en modern teknolojiler, uçaklar, bilgisayarlar var ama hepsi ortaçağın hizmetinde orada. İran'da da öyle, başka bir ölçüde. Halbuki Atatürk zamanında bütün alanlar öncelikli: Spor, iktisat, ahlak, müzik, resim, sanat...

— Ne yazık ki bugünkü siyasilerde, Atatürk'ün sanata gösterdiği özeni göremiyoruz.

— Hayır, zaten karşıdevrim sanata, bilime, kültüre düşman; ayıp olmasın diye tahammül ediyorlar. Yoksa Tayyip Bey'in, Necmettin Bey'in bilime saygıları olduğunu sanmıyorum. Bilim deyince onlar için Kuran'la ilgili bilimler vardır belki. İşte hadis, kelam, eski medrese konularını ilim olarak düşünüyorlardır. "Kuran'da bütün bilgiler var" gibi bir anlayışa sahipler.

Yani Atatürkçülüğü biz bilhassa 80'den sonra keşfettik. Tabii bu büyük bir kazançtı. Mesela çokpartili sistemin ne kadar Türkiye'nin aleyhine işlediğini görebiliyoruz, değil mi? 22 Temmuz 2007 seçimlerinin sonuçlarına kimin saygısı var? O televizyondaki kız, Aysun Kayacı bile söyleyiverdi. "Benim oyumla çobanın, oyu bir olabilir mi?" dedi, yani jeton düşmeye başladı. "Kral çıplak" demiş oldu. Halbuki biz iftihar ediyorduk, "Ay ne güzel, bizde çokpartili seçimler yapılıyor" diye.

Ama sonuç ne? Seçimi kim kazanıyor? Seçimi abuk sabuk adamlar kazanıyorsa, bunun demokratik bir tarafı olamaz, yani demokrasi olması için o sandıktan demokrasiye hizmet edecek, eşitlik ve özgürlüğe hizmet edecek insanların çıkması lazım. Hitler de serbest seçimlerle iktidara gelmiş bir adam. Onun için bir bilinç yükselmesi var Türkiye'de.

— Bilinç yükselmesi için seçimlerden daha başka çalışmalar yapmak lazım. Demokrasinin kurallarından biri seçime gitmek ama sonuç istediğiniz gibi çıkmıyor diye seçimlerden vazgeçilemez. Siyasi Partiler Yasası ve Seçim Yasası değiştirilmeli.

— Evet, seçim sistemini belki de değiştirmek lazım.

— 82 Anayasası çağdaş bir anayasa olmadığı için bu seçim sisteminin de sorumlusu.

— Kötü bir anayasa ama şimdi ona sarılıyoruz, çünkü bu adamlar daha da fecisini getirmek istiyorlar.

— 12 Eylül'ü bugün nasıl düşünüyorsunuz? Tam 28 yıl önce Bodrum tatilinden döndünüz.

— 12 Eylül'de darbe olduğunu Afyon'da duyduğumuz zaman, açıkça söyleyeyim ferahlamıştım, insanlar ölmeyecek artık diye. Ama 12 Eylül yönetimi çok zalim oldu. Kenan Evren, ben Atatürkçüyüm diye ortaya çıktı. Yaptıklarını da Atatürkçülük olarak algıladı bazıları. 12 Eylül tam bir felaketti.

— Ama hâlâ tüm kurum ve kurallarıyla sürüyor.

— Evet, bir tanesi de YÖK tabii. Erdal İnönü gibi rektörlük yapmış bir profesör, sen iktidar ol ama bir YÖK'ü değiştirme!.. Bir tek Türkiye Bilimler Akademisi'ni kurdu. 27 Mayıs'ın ertesinde fen bilimleri ve teknolojiye yönelik bir kuruluş olarak TÜBİTAK kuruldu. Ama TÜBİTAK'ın karşılığı olan, toplumsal ve insan bilimlerini örgütleyen bir kurum yok. Bütün bilimleri kapsayan Türkiye Bilimler Akademisi kuruldu ama yine TÜBİTAK'ın karşılığı olan bir birim oluşturulamadı. O iş eksik yapıldı. Erdal İnönü maalesef Madımak olayında da başarı gösteremedi. Saatler süren bir kuşatmaya müdahale edemediler.

Üç "M": 31 Mart, Menemen, Madımak

— Madımak olayını nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Korkunç bir şey! Burada *Sivas 93* oyunu için Genco Erkal'ı ayrıca selamlamak isterim. Mükemmel ve sonsuz derecede yararlı bir çalışma. Orada gördük işte, polis, ordu ve jandarmanın gözü önünde, saatlerce süren bir kuşatmadan sonra insanların nasıl yakıldığını. Bütün o askeri gücün, o polis gücünün, o jandarma gücünün aciz kaldığını. Çünkü irade yok. Yani bu insanlar kurtarılmalıdır, insanlar ölmemelidir iradesi Sivas'ta o gün yoktu, valide yoktu, emniyet müdüründe yoktu, kimsede yoktu. İşte rahmetli Erdal İnönü de o sırada başbakan yardımcısıydı. Aziz Nesin ona ulaşıyor telefonla, "Merak etmeyin, önlemler alınmış" diye onu avutu-

yor. Erdal İnönü maalesef Madımak olayında başarı gösteremedi. Saatler süren bir kuşatma sonunda facia meydana geldi. Olaydan sonra da Süleyman Demirel "Halkımıza bir şey olmamıştır" dedi. Başbakan olan Tansu Çiller de ona benzer bir şey söyledi, Madımak'ı yakan kalabalıktan yana demeç verdiler yani, çünkü onlardan oy alıyorlar.

— *Madımak Oteli'nin kültür müzesi olması, o acılı insanların acılarının bir nebze dindirilmesi gerekir, değil mi?*
— Evet. Madımak'ta yanan Metin Altıok arkadaşımızdı. Bir de kızları vardı.

— *Öyle mi?*
— Dediğiniz gibi o da bir karşıdevrim olayı idi, "Cumhuriyet burada kuruldu, burada sönecek" diyorlardı. İşte Türkiye'de bu ortaçağın azması olayı, 31 Mart Olayı'nda, Menemen Olayı'nda ve Madımak'ta yaşandı. Son olarak da Danıştay saldırısında yaşandı.

— *Hocam sizi dinlerken ilginç bir çağrışım oldu. 31 Mart, Menemen, Madımak: Üçü de "M" harfinde buluşuyor.*
— Üçü de "M", evet. Ve ortaçağ zihniyetinin bunu çok daha geniş çapta tekrar yapmaya hazır olduğundan korkuyorum.

— *Hocam, 31 Mart Olayından 17 Mayıs 2006 Danıştay baskınına uzanan bir süreç yaşandı. Ortaçağ zihniyetini biraz açabilir misiniz?*
— Ortaçağ dediğim feodalizme, şeyhlik-ağalığa özgü düzendir. Bu düzende insanlar günah korkusu içinde yaşarlar. Bu dünya "yalan dünyadır", insanlar öbür dünya mutluluklarının peşindedir. Ortaçağ düzenlerinde kadın, erkekleri günaha sokan ya da her zaman sokabilecek olan, tam insan sayılmayan yaratıklardır. Dayak, hatta işkence bir eğitim, bir "edeplendirme" aracıdır. Ortaçağ babası çocuğunu hocaya "eti senin, kemiği benim" diye teslim eder. Kitleler okullara gitseler bile ancak çok ilkel, yararsız birtakım bilgiler edinirler, okuryazarlık yüzde 5'in altındadır.

Türkiye, daha önce belirtmiştim, ortaçağ defterini kapatamamış bir toplumdur. Köy Enstitüleri, Halkevleri bu defter açık kalsın diye kapatıldı. Atatürk'ün kurduğu parti bu gelişmeleri öyle, seyretti. Parti programında bu mucize kurumları yeniden açmak diye bir hüküm yer almadı. Töre cinayetleri bütün ortaçağı yaşayan ailelerde kadınların üzerinde sallanan bir kılıçtır.

— Hocam, bilim dünyasını seçen öğrencileriniz size geldiğinde, onların bu uzun yolculukta nelere özen göstermelerini istiyorsunuz? Çünkü bayağı uzun, meşakkatli, çok çalışmak gerektiren bir yol bilim dünyası, öyle görünüyor. Onlara önerileriniz neler oluyor?

— Onlara her zaman çok çalışmak gerektiğini söylüyorum. Biz Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde asistanlık sınavı yaptığımız zaman genellikle en iyi adayı, yani "bu iyi bir profesör olur" diye düşündüğümüz kişiyi alırız. Başka yerlerde böyle bir asistan alma anlayışı yoktur.

— Siz de asistanlarınızı böyle seçtiniz, değil mi?

— Genel olarak bizim fakülte böyle seçer. Halbuki ODTÜ'de asistan alınırken "iyi bir profesör olur mu" diye düşünmezler. Onlar yardımcı olarak seçiyorlar, yani "bugün yardım eder, yarın da gider". "Doktora yapıncaya kadar kalabilir" tarzında bir anlayışları var. Zaten bu Amerikan sisteminde bir yerden mezun olmak, orada doktora yapmak, orada profesör olmak kabul görmüyor.

— Bir başka ülkeye gidecek.

— Başka ülkeye gidecek, başka üniversiteye gidecek falan.

— Onun için mi, ülkemizde yabancı profesörler var?

— O da başka bir şey ama çok garip. İngilizce eğitim yapan üniversitelerde, kendi programlarında doktora yapanları almıyorlar. Öğretim üyeleri başka bir üniversiteden ve illa ki Amerikan, İngiliz üniversitelerinden gelecek. Böyle bir ısrar-

SBF'deki çalışma grubu: Ortak akıl. Türk Siyasal Hayatı Kürsüsü. Oturanlar (soldan sağa): Faruk Alpkaya, Sina Akşin, Nazan Çiçek. Ayaktakiler (soldan sağa): Elif Akşit, Barış Ünlü, Sarp Balcı.

ları var. Bunu sen yetiştirdin, doktor yaptın. Hayır, onu kabul etmiyor. Kendi mezununu asistan yapıyor ama doktora yapınca da "güle güle" diyor. Bizde öyle bir şey yok. Bizde, kendi mezunlarımızın asistanlık sınavına girmesine hiçbir itirazımız olmadığı gibi, "bu ileride profesör olacak, acaba iyi olur mu" diye kılı kırk yarıyoruz. Evlenirken kılı kırk yararsınız ya, biz de sanki eş alır gibi asistan seçeriz. Dolayısıyla hep asistanlar profesör adayı olarak görülür, o değerde insanlardır. Dolayısıyla Siyasal'ın başka bir özelliği, asistan bizim işlerimizi görsün, "evet efendimci" olsun, dalkavuk olsun, hiç itiraz etmesin, böyle bir merakımız yoktur. Genel olarak söylüyorum, eskiden Türk üniversitelerinde asistanlar hocanın her işini yapacak; çantasını taşıyacak, kömürünü alacak, vergisini yatıracak, sınav kağıtlarını okuyacak, yayın yapıyorsa tashihleri yapacak falan, bunlar beklenirdi.

— Hocam bu tespitleriniz ışığında ülkemizde akademisyen olma yolunda eski ve yeni karşılaştırması yapabilir misiniz? Çanta taşıma hâlâ sürüyor mu?

— Gençliğimde duyardık. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi profesörlerinden Kazım İsmail Gürkan, Ekrem Şerif Egeli, sabahları hastaneye geldiğinde, doçentler, asistanlar kapıda dizilip karşılarlarmış, el öperlermiş. O devirde bu tür feodal davranışlar, el öpmeler falan herhalde çok yaygındı. Kürsü sistemi (YÖK'te kürsüler "bilim dalı" olarak bir miktar devam ediyor) usta–çırak ilişkisini andırdığı için bu tür davranışlara daha elverişliydi. Sonra Amerikan bölüm sistemi geldiği oranda ilişkiler gevşedi. Demokratikleşme bakımından belki iyi oldu ama bu sefer de asistanlar bölümün geniş ortamı içinde sahipsiz kaldılar. Uzmanlık ve uzmanlıkta derinleşme yerine "her telden çalma", yüzeysel akademisyenliğe doğrü bir gidiş başladı. Kürsü sistemi varken ve YÖK öncesinde doçent, profesör olmak için tez yazmak gerekirken ortaya "taş gibi" kitaplar çıkıyordu. Şimdi ise makale yazarak meslekte ilerlenebiliyor. YÖK demek, bir bakıma, makale devri demek.

Tabii şimdi yeniden feodalleşmeye gidiyoruz. Tam karşıdevrim, "imamları" iktidar olduğuna göre artık rektörler de "imam" olacak demektir. YÖK hükümdarlık (monarşi) ilkesi ile yapılandığına göre "imamlar" rektör olunca ister istemez üniversitelerimiz ayak uyduracak, feodalleşecek, ortaçağlaşacak. Yeniden el öpen asistanlar, doçentler göreceğiz. Kadınlara akademik kapılar kapanacaktır. Cumhuriyetin ilk yıllarında el öpen asistanlık vardı ama bu yalnızca biçimseldi, "taş gibi" bilim yapılıyordu. Oysa günümüzde "imamlar" el öptürmekle kalmayıp bilimi de şeriat cenderesinde yok ediyorlar. Çünkü şeriatçılar için şeriat bilimden çok daha önemlidir. Bu gidişle üniversitelerimizi çok kötü günler bekliyor diye düşünüyorum.

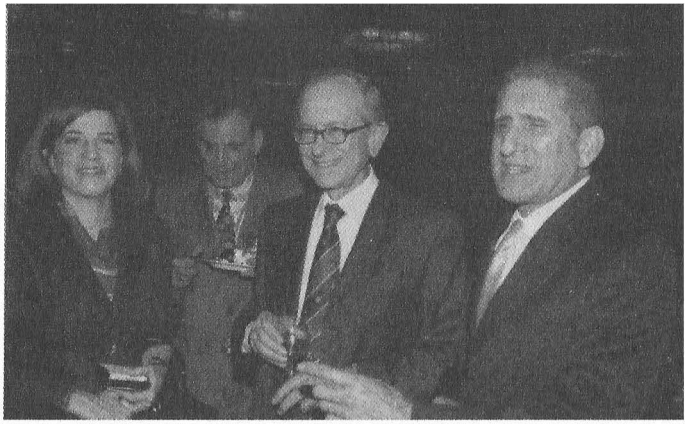
Bir de izninizle tıp fakültelerine ilişkin bir şey söylemek istiyorum. Tıp fakültesi olan üniversitelerde bu fakülteler üniversiteye egemen oluyor. Çünkü kadroları pek kalabalık

(öyle de olması gerekir). Onun için de genellikle rektörler hep onlardan seçiliyor. Tabii bu, öbür fakültelerin üvey evlat muamelesi görmelerine yol açabiliyor. Bu tıpçı rektörler de çoğu kez cerrah oluyorlar. Cerrahların çok sıkı bir disiplin anlayışları var. Ameliyathanede cerrah elini uzatıp "beş numaralı bisturi" dediğinde, asistan anında o bisturiyi eline koymak durumundadır. Onun için ameliyathanede çok sıkı bir disiplin gerekir. Cerrah rektörlerin, günahlarını almamayım ama, her yerde ve üniversitelerde aynı disiplini uygulamaya merakları olabiliyor. Bu da, akademik çabalarına zarar verebiliyor. En iyisi tıp, diş hekimliği fakülteleri üniversitelerden ayrı sağlık üniversiteleri olarak örgütlenmeleridir gibime geliyor.

— Sonra onların bilimsel yolculuklarını da izlersiniz değil mi?
— Evet, tabii mecburen, zaten jürilere giriyoruz, ne yaptıklarını izliyoruz.

— Hocam, Türkiye'de kadınların en çok bilim dünyasında başarılı oldukları söylenir, gerek istatistiksel olarak, gerekse gerçekliğe baktığımızda, bugün hakikaten Türkiye'de bilim dünyasının yetiştirdiği kadınların dünyada çok önemli kuruluşların üst düzey yöneticiliğini yaptıklarını görüyoruz. Bu gelişmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?
— Bu, Atatürk Türkiyesi'nin başarısıdır, istatistikleri çok iyi bilmiyorum ama...

— İstatistiklerde çok yüksek bir oranda olduğu biliniyor. Örneğin CEDAW'ın başkanı Prof. Dr Feride Acar, Birleşmiş Milletler'de Prof. Dr. Yakın Ertürk, Felsefeciler Derneği Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi...
— Dünyada kadınların akademik hayatta yükselmesi bakımından en ileri ülkelerinden biriyiz diye kişisel bir izlenimim var. Siz de doğruluyorsunuz.

Tayyibe Gülek, Doğu Ergil, Sina Akşin ve Celal Göle Ankara'da bir kokteylde. Ekim 2008.

— *Evet, istatistikler doğruluyor hocam.*
— Evet, bu işte Atatürk Türkiyesi'nin bir başarısıdır. Uluslararası kuruluşlarda görev yapan birkaç örnek de biliyorum. Avrupa'da ise kadın oldunuz mu, akademik hayatta pek yükselme olanağı vermiyorlar. Hep erkekler egemen. Bizimki Atatürk Türkiyesi'nin başarısıdır. Üniversite özerk olabildiği için, bu az çok mümkün olmuştur, yoksa Milli Eğitim'in içinde olsaydı, karşıdevrim çoktan bunun icabına bakmış olacaktı.

— *Belirlenen, yürünen bir yol var, o yolda elbette dikenler de var ama daha kolay ayıklanabilecek durumda; ayrıca bireysel çalışmayla da yol alınabilinir. Kadın hakları savunucusu olarak gözlemlediğim başka alanlarda barikatlar daha çetin, aşılmıyor.*
— Tabii, nesnel olmak zorunluluğu var üniversitelerde. Onun da muhakkak rolü olmuştur. Türkiye Atatürk yolunda yürüseydi, şimdiye kim bilir nerelerde olurduk...

— Bilim dünyasında artık Avrupa ve dünyaya önderlik edecek konumda, nitelikli kadınlarımız yetişti.
— Evet.

Cumhuriyetin kazanımları

— Cumhuriyet kazanımları olmasaydı o çalışmalar yapılamazdı, sanatta da öyle.
— Evet, mesela tiyatroda, operada, klasik müzikte... Onun için karşıdevrim bütün sanat alanlarını baltalamaya, sınırlamaya çalışmıştır. Ama adamları olmadığı için oraya adamlarını yerleştirememiştir. Çünkü tamamen bilim ve sanatın dışındalar, hatta ona düşmanlar. Bale düşmanı, opera düşmanı insanlar...

— Düşman oldukları için mi o alanlara yoğunlaşamıyorlar?
— Öyle bence. Tiyatro düşmanı, klasik müzik düşmanı... Biliyorsunuz, bunlar alaturka müzikten de nefret ederler. Suudi Arabistan'da hiç müzik yok, müzik günah çünkü. Şimdi AKP'nin milletvekili olan bir eski diplomat söylemişti; Suudi Arabistan'da müezzin olmak için sesinizin çatal, çirkin olması gerekiyor, yani ezan okurken bir müzik şüphesi olmaması lazım. Onun için en çatlak sesli adamlar ezan okuyor. Bunu kısmen Osmanlı'da da görüyoruz.

— Halbuki bizde de güzel sesli insanlara ezan okutulur, değil mi?
— Evet, evet.

— Mesela ramazan aylarında sesi güzel müezzinlere televizyonlarda ezan okutuluyor.
— Birçok Osmanlı tarihçisinin çok iftihar ettikleri Şeyhülislam Ebussuud Efendi diye bir adam var. Uzun yıllar Kanuni Sultan Süleyman devrinde şeyhülislamlık yapmış. Onun fetvaları var. Yobazın biri gitmiş, çalgıcıların davulunu patlatmış, zurnasını kırmış; "buna ceza gerekir mi" diye soruyor-

lar, "hayır, ne münasebet, iyi etmiş" diyor Ebussuud Efendi. Yani davul, zurnanın bile düşmanı.

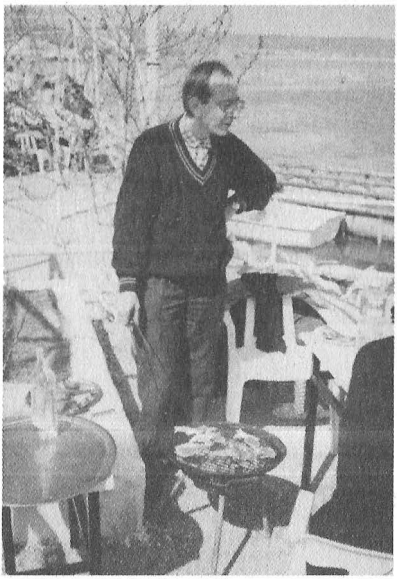
— *Ve böyle birine Osmanlı tarihçileri hayranlık duyuyor...*
— Evet. Tuhaf bir biçimde sanat düşmanı oldukları için fazla zarar verememişlerdir sanata. Dolayısıyla sanatta birtakım önemli başarılar elde edilmiştir.

— *Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek 1994'te "Böyle sanatın içine tükürürüm" diyerek heykeltraş Mehmet Aksoy'un "Periler Ülkesinde" heykelini kaldırabildi.*
— Tabii der. Heykel tabii put, o bir put, o günah, maazallah cehennemlik olur insan!..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ankara'da Korunaklı Bir Liman: Aile

Ben İstanbulluyum. İstanbul çok görkemli bir yer. Ama yine de Ankara'yı seviyorum. 1968'de Ankara'ya taşındık ve Ankara'da kaldık.

Ankara'daki mavi serinlik: Gölbaşı. Akşin ailesi 1992 yılı Şeker Bayramı pikniğinde. Sina Hoca mangal başında...

— Hocam, biraz aile öykünüzden başlayarak çalışmayı sürdürelim. Sizce de uygun mu?
— Olabilir. Maalesef bizde aile öyküleri iyi bilinmiyor, birçok insan en çok babaannelerinin, anneannelerinin, dedelerinin adını sanını bilirler, onun gerisi yoktur. Maalesef ben de aynı durumdayım.

— Ben de.
— Yoksa insan tabii merak ediyor, daha gerilerde neler vardı diye.

— Ama genç kuşak daha şanslı, değil mi? Özellikle sizin gibi bilim dünyasındaki insanların çocukları daha şanslı, onlara bir arşiv kalıyor.
— Evet, şimdilerde bir merak uyandı aile şecerelerine. Zaten kimilerinde hep vardı bu merak.

— Evet, bazı insanlar soyağaçlarını araştırıp kitaplaştırıyorlar.
— Bazı insanlar taa bilmem kaç göbek geriye kadar gidiyor.

— Babanız nereli, nereden gelmiş İstanbul'a?
— Annem de, babam da İstanbullu ama eskiden, köken olarak "İstanbulluyum" demek biraz tuhaf kaçarmış. İstanbul daha önce Bizans olduğu için, birçok insan "ben Konya'dan, Erzurum'dan geldim" diye iftiharla söylerlermiş.

— Anne babanızın aileleri de İstanbullu mu?
— Benim büyükbabam, babamın babası ilmiyeden, ulemadan bir kişi. Bulgaristan'dan, Eskicuma'dan gelmiş, daha

doğrusu sanırım 93 Harbi dolayısıyla kaçmak durumunda kalmış. İstanbul'a geliyor, babaannem ile evleniyor. Babaannem, soyu Amasyalı olan Çömlekçioğulları'ndan. Ailede mesela bir sadrazam var. Bu kişi Keçiboynuzu Ağa İbrahim Hilmi Paşa. 1806-1807'de sadrazam olan bu zat babaannemin ailesindenmiş. 1860'ta Şam Valisi olup Müslüman-Hıristiyan kavgası üzerine idam edilen Ahmet Paşa da akrabamız imiş. Büyükbabam ulemadan, ferâiz uzmanıymış, Defter-i Hakanî'de çalışıyormuş. Defter-i Hakanî, tapu dairesi.

— *Ne demek ferâiz?*
— Şeriata göre miras paylaştırma işi. Bu hayli teknik, karışık bir iş olarak bilinir. Hatta böyle bir tablo vardı bizim evde, o ne oldu bilmiyorum. Karmaşık bir tablo vardı, hani logaritma cetvelleri gibi, ona benzer ama kalın beze, belki de yağlıboyayla miras payları filan yazılmış. Defter-i Hakanî Sultanahmet'te, Osmanlı'nın tapu genel müdürlüğü. Zaman zaman da aileler çağırırlarmış "gel bizim miras meselelerini çöz" gibilerden. Belki bir para da alıyordu o işler için. Arabalarını falan gönderirlermiş, o da gider, onlara görüş bildirirmiş. Gösterişli bir adammış, fakat tutucu bir adam büyükbabam. Mesela onun hiç fotoğrafı yok, çektirmemiş.

— *Babanız ilk çocuğu mu?*
— Evet, babam en büyük çocuk olarak doğmuş. Üsküdar'da liseyi okuyor ve Mülkiye'ye gidiyor. Ondan sonra Babıâli'de Hariciye'ye giriyor. Milli Mücadele başlayınca da Ankara'ya geliyor. Babam Ankara'da Milli Mücadele'deyken, büyükbabamın ölüm haberi geliyor. Resim falan da yok, tutmuş babam, biraz eli yatkındı, bir portresini yapmış, onu saklamış. Sonra Tülin de ressam ya, babam o portreyi Tülin'e verdi, Tülin de büyükbabamın yağlıboya bir tablosunu yaptı. Babam "iyi oldu, benzedi" diyordu. Büyükbabam tutucuymuş ama o kadar da değil herhalde, çünkü babam bir ara "medreseye gideyim, ben de ulemadan olayım" diye merak salmış, hatta kafasını kazıtıyormuş, büyükbabam...

— İzin vermemiş mi?
— Evet, ona "illa Mülkiye'ye gideceksin" demiş. Yani fotoğraf işinde tutucu gibi görünüyor büyükbabam ama bu konuda da çağdaş bir davranış sergiliyor.

— Eğitimde ileri bir adım atıyor.
— Ha bir de şu var; Yahudi bir hoca gelirmiş eve, Fransızca dersi için. Babama özel Fransızca dersi aldırırmış. Bu da yine büyükbabamın ilerici bir özelliği herhalde diye düşünürüm. Babaannem, küçük yaşta evlenmiş büyükbabamla. Çekingen bir insandı babaannem.

— Şam'da beraberdiniz, değil mi?
— Evet, Şam'da beraberdik.

— Siz, Hollanda'da doğdunuz ama aile İstanbul'da oturan bir aile, bir yanıyla Bulgaristan göçmeni, bir yanı da Amasyalı.
— Babaanne tarafım Amasyalı.

— Anılarınız var mı babaannenizle?
— Valla babaannem bana çok benziyor. Şu bakımdan, o üşütmekten müthiş korkardı! Biz de böyle pek tuhaf karşılardık bu hallerini. Halbuki şimdi bakıyorum, bende de aynı şeyler var!

— Hakikaten üşütmek sizi de korkutuyor mu?
— Evet, çünkü mesela kafamı üşütürsem müthiş diş, çene ağrıları çekiyorum, gözüm çapaklanıyor, kanlanıyor. Ayağımı üşütürsem, ayağım şişiyor. Bende böyle gutumsu artrit diye tanımladığım bir şey var. Ağrılar üç kaynaktan olabiliyor; ya romatizma, ya artrit, ya da gut. Romatizma kan tahlilinde ortaya çıkıyor. Gut da öyle, ürik asit yükselince, gut oldunuz demek. Ama artritin kan tahlili yok. Şimdi ben ayağımı üşütünce şişiyor, kıpkırmızı oluyor, yani gut krizi geçiriyorum. Sevindirici olan, kan tahlillerinde anormallik çıkmıyor. Fakat

tam sınırda, mesela yedi, galiba normali bu, bende ürik asit 6,9 çıkıyor. Böyle bir durumum var.

— *Babaannenizin özenine şimdi hak veriyor musunuz?*
— Hak veriyorum. Teşhisimi de koydum, bunu doktorlar yapmadı, ben yaptım; "gutumsu artrtim" diyorum. Babaannem üşütürüm diye çok nadir yıkanırdı. Eskiler sık yıkanmazlardı. Babaannem 15 günde bir yıkanıyordu. "Ben kokmam" gibi sözler söylerdi.

— *Geçiştiriyordu.*
— Hakikaten öyleydi, hiç kokmazdı. Yıkanmamış insan kokusu olmazdı, o bakımdan haklıydı belki de. Çok nadir yıkanırdı ve aman üşütürüm falan diye de ödü patlardı. Uykuya şövalye gibi hazırlanırdı, yatak kıyafetleri şöyleydi: Ayağına gece çorapları, ondan sonra kalınca gecelikler, bir de hırka giyerdi üstüne, kuşaklı muşaklı falan, ondan sonra burun deliklerine Vicks gibi bir merhem sürerdi, sonra bulaşmasın diye burnunu bir bezle kapatırdı...

— *Uyurken mi?*
— Zaten başı kapalı, böyle çene altından da bir örtü, başında yemenisi falan...

Törensel uyku

— *Uyuması bir tören gibi...*
— Evet, burnundaki merhem bulaşmasın yastığa diye de o bezi koyardı, yani sadece gözleri görünürdü. Sonra yatardı ve derdi ki, "Ben sıkıntılıyım, ayağımı onun için yorganın dışına çıkartırım". Tabii o kadar giyindikten sonra... Çok hoş bir insandı.

— *Siz, babaannenizin uyuma törenini seyrederdiniz, öyle mi?*
— Seyrederdim. Babaannem Millet Mektebi'ne gitmiş. Eski yazıyı da, yeni yazıyı da bilirdi. Atatürk'e çok hayrandı. Ga-

zete okurdu ve bazen siyasi notlar yazardı. Kendi kendine mesela, "Stalin ne kadar domuz bir adam", "De Gaulle ne kadar akıllı" diye notlar yazardı. Defter tutardı.

— *Eski yazı öğrendikten sonra mı babaannenizin notlarını okumaya başladınız?*
— Yeni yazıyla yazdığı için okuyabiliyorduk. Bilmiyorum, o notları ne oldu acaba?..

— *Tabii, siz anneanne ve dedelerle yaşamadığınızdan, bir tek babaanne olduğu için onu çok özenle izlediniz herhalde.*
— Evet. Arjantin'de kalmışım yıllarca, tabii benim için ilginç...

— *Arjantin'de iken anne ve babayla Türkçe konuşuyordunuz, okulda İspanyolca öyle mi?*
— Evet.

— *Dokuz yaşına kadar en çok duyduğunuz dil başka bir dil, değil mi?*
— Tabii kardeşlerimle de Türkçe konuşuyordum.

— *Elçilikte Türkçe bilen görevli yok muydu?*
— Elçilikte Türk görevliler vardı, Türkçe konuşuluyordu. Bir de dediğim gibi Şam'da bir yaşlı zat gelirdi, Necmettin Bey. Onun huzurunda birtakım dersler okurdum ben, tam hatırlamıyorum ama coğrafya, tarih, öyle şeyler. Bu yüzden Robert Kolej'de Türkçe derslerde bir zorluk çekmedim.

— *Ailede, özellikle babanızın dile yönelik ısrarı var mıydı?*
— Şam'da çocuklarla konuşmak için sokak Arapçası öğrendim. Türkçede nasıl Divan edebiyatı varsa, halk edebiyatı varsa, onun gibi klasik Arapça var, yani Kuran Arapçası, bir de yerel Arapçalar var. Suriye'de farklı, Mısır'da farklı bir dil ve Araplar yazarken o klasik Arapçayı yazıyorlar. Gazeteler, kitaplar klasik Arapça yazılır. Mülkiye'de babamın zamanın-

Sina Akşin'in kayınvalidesi Sevim Samanlı, Konya yöresi Sille giysisi ile.

da imparatorluk dilleri de öğretilirmiş ve babam mesela Arapça dersi almış, halamın kocası, eniştem babamın sınıf arkadaşıydı, o Rumca dersi almış. Babam hizmetçilerle falan pek konuşmazdı. Fakat çok şaşırmıştım, bir seferinde baktım gazetecilerle takır takır Arapça konuşuyordu. Ama sokakta pek konuşmazdı, çünkü sokak Arapçasını pek bilmiyordu o, klasik Arapçayı biliyordu.

— *Anneniz İstanbullu mu?*
— Annem İstanbullu. Annemin soyu kısmen Konyalı, kısmen bir Çerkezlik var. Çerkez dayılar falan gibi laflar edilirdi mesela. Dedem tarafı Konya'dan gelmiş olmalı. Dedem İstanbul'da belediyede muhasipti.

— *Anneanne ev kadını tabii o yıllarda.*
— Tabii.

— Çerkezlerde de kadın haklarının çok ileri boyutta olduğunu söyleyen Çerkez dostlarım var. Geleneklerinde de kadın haklarını çok önemsiyorlar diye anlattı. Yaşamın her alanında, kısacası yaşam ritüelleri içerisinde de kadını çok önemsiyorlarmış.

— Bu bana pek inandırıcı gelmiyor.

— Belki de şimdiki yaşamlarından söz ediyorlardır...

— Olabilir. Şimdiyi bilmiyorum tabii. İncelemiş değilim. Onlarda müthiş bir aşiret yapısı ve soyluluk var. Çerkez aşiretlerinin de soyluluk dereceleri var, "ben şu aşirettenim" diyor mesela, o başka bir aşirete göre daha soylu bir aşiret sayılıyor. Böyle bir bakış ve yaşam.

Soyadı ve soyluluk yarışı

— Soyluluk yarışı...

— Var, evet. Tabii zavallılar, Ruslar bunları yurtlarından kovmuşlar. Belki Türkiye'deki Çerkez sayısı, Kafkasya'daki Çerkezlerden fazla olabilir. Dedemler ne zaman Konya'dan gelmiş, o konuda hiçbir bilgim yok. Babaannem Amasya kökenliydi. Aile adı Çömlekçioğlu. Soyadı Kanunu çıktığı zaman babaannem çok istemiş, "Çömlekçioğlu soyadını alalım" demiş. Ama babam hariciyede olduğu için yabancılar kıvıramazlar, bu uzun bir isim diye almamış.

— Gerçekten çok uzun olurdu.

— Bakü'de de görev yaptığı için Soyadı Kanunu çıktığında Akşin soyadını benimsemiş. Babaannem kızardı babama bu yüzden, yani Çömlekçioğlu soyadını almadığı için çok kızardı. Babaannemin kalkıp kendi soyadını vermek istemesi babaannemin soyluluk iddiasını gösterir. Çünkü esas erkektir malum, mesela büyükbabamın adı akla gelmemiş. Biliyorsunuz, bizde böyle gayri resmi soyadları vardı, falancagillerden diye. Demek ki, büyükbabamın böyle bir soyadı yokmuş ve-

yahut varsa bile, büyükbabam erken ölmüş, dolayısıyla babaannem ağırlığını koymuş. Babaannemin böyle birtakım soyluluk iddiaları vardı.

— *Siyasi notlar da aldığına göre başat bir kadın babaanneniz, öyle mi?*
— Evet, ama o devirde kadınlar hep ezilmişler. Amasya'ya gittiğim zaman bu Çömlekçioğlu ismini soruşturdum. Amasya Tamimi dolayısıyla bir toplantıya çağrılmıştım valilik tarafından. Etkinlikler yapıldı, konserler verildi, baktım koro üyelerinden birinde Çömlekçioğlu ismi var. Bir genç kızdı galiba. Sonra anladım ki, Çömlekçioğlu soyadı bir hayli çokmuş Amasya'da.

— *Babaanneniz Şam'da ne kadar kaldı?*
— Babaannem, babam Şam'da görev yaptığı sürece kaldı. Sonra babam Varşova'ya elçi oldu, babaannem onunla Varşova'ya gitmedi. Küçük halamın yanında oturmaya başladı.

— *İstanbul'da.*
— Ankara'da. Ankara'da öldü, uyurken öldü, çok güzel bir ölüm. İnsan bu yaşa gelince, tabii merak ettiği şeylerden biri de nasıl öleceğim oluyor.

— *Kaç halanız var?*
— İki halam vardı, ikisi de rahmetli oldular.

— *Amcanız var mı?*
— Hayır, amcam da, dayım da yok. Teyzelerim ve halalarım var.

— *Kaç teyzeniz var?*
— İki teyzem, iki halam var.

— *Halalarınız?*
— Küçük halam Nazire, bir hariciyeciyle evliydi. İsmi İbra-

him Zeki Cafant'tı, Giritliydi. Jön Türk olarak bir mücadelesi olmuş. Mükemmel Yunanca bilirdi, zaten Türkçesi, dili de çalardı. İdari memurdu, yani meslek memuru değil, dolayısıyla dışarıya tayin edilmiyordu. Sonradan idari memurlar da dışarı tayin edilir oldular ama o zaman yalnız meslek memurları, yani meslekten diplomat olanlar yurtdışına giderdi. Enişte m de onur meselesi yaparak bu meslek sınavına girmemiş. İsviçre'de okumuş, orada Türk Konsolosluğu'nda da görev yapmıştı galiba. O da ilginç biriydi.

— *Halalarınız İstanbul'da mı yaşıyorlar?*
— Nazire halam, yani İbrahim Zeki Bey'le evli olan halam, Ankara'da oturuyordu ve Ankara'da öldü. Onların evliliği biraz üzücüydü, çünkü anormal bir çocukları olmuştu. Mongolizm diye bir anormalliği vardı. Bir kızları olmuş, başka çocukları olmamış. Hep o çocukla uğraştılar, o çocuk onlardan önce öldü ama onun üzerine müthiş titrerlerdi. İmsel isminde bir kızdı.

Büyük halam Hamiyet'in kocası, yani eniştem Ömer Cevat Ökmen de Mülkiyeliydi. O önce kaymakamlık, sonra valilik yapmış bir kişiydi. Denizli'de, Mardin'de, Muğla'da, Ordu'da, Kırşehir'de valiliklerde bulunmuştu, babamın sınıf arkadaşıydı. 1950'ye yakın yıllara kadar valilik yaptı. Galiba 1946'da Recep Peker ile takışmıştı. Recep Peker zamanında emekli oldu veya emekli edildi. O yüzden Demokrat Parti'ye bir yatkınlığı da oldu.

Eniştem, emeklilik ikramiyesi ile İstanbul'da İcadiye'de, Fıstıkağacı'nda, Bağlarbaşı'na giderken orada bir ahşap köşk almıştı, o köşkte otururlardı. Kuzguncuk yönüne doğru uzaktan denizi görürdü. Ben de Hukuk Fakültesi'ndeyken, babam henüz emekli olmamıştı, iki yıl onların yanında kaldım.

— *Ahşap köşkte mi?*
— Evet. Üsküdar'da İcadiye Tepesi'nde. İcadiye, müthiş rüzgar tutardı. Kışın buz keserdi herkes, sobayla ısınırdı. Odam-

da bir gaz sobası vardı ısınmak için ama böyle müthiş bir soba değil, fitilli bir gaz sobası, o yanımda dururdu, sol yanağımı ısıtırdı, sağ yanağım da buz gibi olurdu. Çünkü orası müthiş rüzgar tutar. Eniştem o zamanlar çift camlar yapmıştı.

— *O koşullarda...*
— Evet, buna rağmen rüzgar her yerden girerdi.

— *Hafta sonları mı orada kalırdınız?*
— Hayır, hukukta okurken bütün hafta kalırdım. Lisedeyken hafta sonları teyzelerime, genellikle Fatma teyzeme çıkardım. Büyük teyzemdi, ismi Fatma Mutlu, bir öğretmen ile evliydi. Sultanahmet'te otururlardı. Hafta sonları onlarda kalır, onlarda yıkanırdım. Bazen öbür teyzemde de kaldığım oluyordu, o da Nedime teyzemdi.

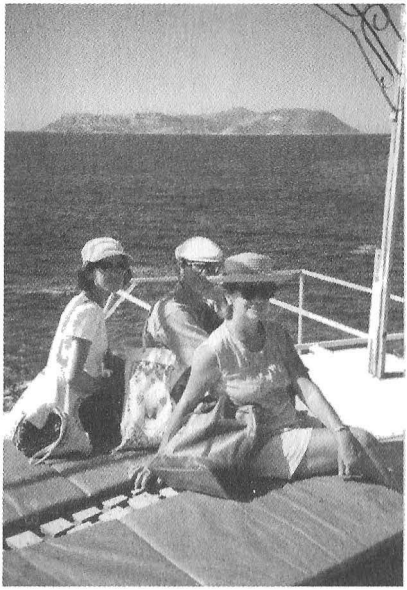
— *İki teyzeniz de o yıllarda İstanbul'da mıydı?*
— Evet.

— *O yıllarda anneniz yaşıyor muydu?*
— Tabii, ama onlar önce Şam'da, sonra Polonya'dalardı.

— *Teyzeleriniz annenize benzer miydi?*
— Fatma teyzem biraz sert mizaçlı bir insandı. Kocası da zaten biraz "karım köylü"ydü. İlkokul öğretmeniydi eniştem. Fatma teyzem disiplinli, dediğim dedik bir insandı. Öbür teyzem, Nedime teyzem, daha halim selimdi. Annem herhalde ona benziyordu.

— *Huy olarak mı benzerdi?*
— Evet, huy olarak benzerdi. Fizik olarak annem ikisinden de farklıydı galiba.

— *Annenize daha mı yakındınız?*
— Evet, babam biraz disiplinci, sertçe bir kişiydi ama beni çok severdi. Tabii ben, babamın daha yaşlı bir dönemine

Kaş'ta Tatil. Sina-Tülin Akşin ve büyük kızları Işıl. Kaş, 1997.

rastladığım için o denli disiplin görmedim.

— *Tülin Hanım, hocam fizik olarak anneye benziyor değil mi?*
— Tülin Akşin: Evet, anneye benziyor. Kayınvalidem uzun boyluydu, kolları, bacakları uzun, yani yüz biçimi filan... Tamamen annesine benziyor. Ağabeyi Mustafa da babaya benziyor daha çok.

Anneye benzeyen oğul

— *Çok güzel bir kadın değil mi?*
— Tülin Akşin: Evet, çok başka, kibar, nazik, hoş bir insandı. Hep güler yüzlüydü, öyle sıkıntılı şeylerden söz etmezdi.

— *Çok pozitif birini tanımlıyorsunuz...*

— Tülin Akşin: Evet.
— *Hocam birini anlatırken önce onun gerçekten değerlerini, artılarını söylüyor, sonra onunla nerede ayrıştıysa, o çizgiyi çok net çizip eleştirilerini sürdürüyor. Şerif Mardin'i konuştuk, bu özelliği hem dikkatimi çekti hem de beğendim: Örnek alınası bir davranış.*
— Tülin Akşin: Ayrıntılara dikkat ediyorsunuz. Doğrusu da öyledir. Hiç kimse siyah beyaz değildir. Çünkü her insanda güzel taraflar da vardır. Yoksa insanları siyah beyaz şeklinde düşünmek hatalı olur.

— *Çocuklarınızın isimleri de çok hoş, Deniz adı çok güzel, isimlere nasıl karar verdiniz?*
— Tülin Akşin: Doğmadan önce ben, yazın doğacağını düşünerek "Deniz" olsun dedim. Kıza da, erkeğe de olabilir bu isim diye düşündüm. Sonra Deniz, yurtdışında filan da kolay telaffuz edilebilir. Fransızcada Deniz var, "Dönis" diyorlar, yani hem telaffuzu kolay, hem sevdiğim bir şey deniz, hem de kız erkek ayrı isim bulmaktansa üniseks...

— *Evet.*
— Tülin Akşin: O zaman bilinmiyordu kız mı doğacak, erkek mi doğacak, şimdi biliniyor önceden.

— *Bilinmemesi daha güzelmiş, değil mi?*
— Tülin Akşin: Evet.

— *Anadolu'da yaşlı kadınlar tahmin ederler ya, şöyle olunca kızın olacak, karın şekli böyle olunca oğlun olacak derler.*
— Tülin Akşin: Evet, tahmin etmeye çalışırlardı.

— *Tülin Hanım, Hocamı nasıl tanımlarsınız?*
— Tülin Akşin: Sina'yla 1963 yılbaşında tanıştık. Tanıştıktan kısa bir süre sonra evlendik. Sina, genel olarak çok sakin, nazik ve sabırlı bir insandır. Ev hayatında da yardımseverdir.

Sina ve Tülin Akşin'in kızları Deniz. Ankara, 2007.

— *Tülin Hanım, katılımınız için teşekkürler.*
— Tülin Akşin: Ben teşekkür ederim. Size iyi çalışmalar.

— *Hocam, kızınız Deniz de benim gibi haritalara tutkulu görünüyor.*
— Küçük kızım Deniz haritaları çok seviyor, hemen bir harita edinip buraya astı.

— *Bir de ailedeki son çocuklar daha şanslı oluyorlar.*
— Evet, ben kendimden biliyorum, mesela Işıl'a uyguladığımız disiplini Deniz'e hem uygulamadık hem de uygulayamadık, çünkü Deniz başına buyruk bir tip.

Baba ve kızları

— *Deniz Hanım, öğrenciniz de olmuş. Bir televizyon programında sizin için şunları söylüyor: "Babamın aynı zamanda*

öğrencisi de oldum, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, Kamu Yönetimi Bölümü'nde. Dışarıdan gözüktüğü gibi, yazdıklarını bence olabildiğince ailesine de yansıtan bir insan. Sonuçta aydın bir insan ama aynı zamanda hümanizme ve kültüre, insanın kendi kendini geliştirmesine çok önem veren bir insan. Bizi de olabildiğince o şekilde yönlendirdi diye düşünüyorum."
— Evet.

— *Nasıl bir şey kızınızın öğrenciniz olması?*
— Derse pek düzenli gelmezdi. Herhalde kantinde falan vakit geçiriyordu ama zeki bir kızdır. Öyle çok çalışkan öğrenci tipi değildi ama bütün derslerini de rahatça başarıyordu. Işıl ise çok çalışkan, disiplinli bir insandır.

— *Siz zaten disiplin aşılamışsınızdır onlara.*
— Evet, ama Deniz'de bu disiplin pek yürümedi.

— *Işıl Hanım, aynı programda şunları söylüyor: "Akşam ye-*

Büyük kızları Işıl Akşin'le gazeteci Emre Aygen'in nikah töreni... Ankara, 2001.

mekleri bizim ailenin bir araya gelme zamanıydı. Kendisi düzenli yaşadığı gibi, bizi de öyle yetiştirdi. Disiplinli bir insandı. Eğitime çok önem verirdi. Hatta 'size bıraktığım en önemli değer eğitiminizdir' derdi."
— Evet.

— *Işıl için mi söylediniz, çok çalışkan disiplinli diye?*
— Evet, çalışkan, disiplinli olan Işıl'dır, yani gayet dakiktir, meseleleri iyi çözümleyen bir kafası vardır.

— *Tülin Hanım, annenize daha yakın ve daha düşkün olduğunuzu söylüyor.*
— Biliyorsunuz, psikolojide kız çocukları babaya, oğlan çocukları da anneye yakındır denir, tabii doğrudur bu genellikle.

— *İstekler anneye daha kolay söylenir değil mi?*
— Tabii, anne elçi olur.

— *Gerçi o zaman baba elçi ama ilişkilerde evin elçisi nedense hep anne olur değil mi?*
— Evet, gerçi ben 1950'den sonra yatılı öğrenci olduğum için evde çok durmuyordum, sadece tatillerde evde oluyordum.

— *O nedenle çok özlüyorlardır sizi.*
— Evet. Sonra iki yıl da Hukuk Fakültesi'ndeydim, babam dış ülkelerdeydi ve hâlâ emekli olmamıştı. Dolayısıyla ben 1957'den evleninceye kadar annemle babamla birlikte oturmaya başladım. Demek ki 1957'den 1963'e kadar...

— *1963'te evlendiniz.*
— Evet, 1963'te evlendik.

— *Işıl kaç yılında doğdu?*
— 29 Kasım 1964'te doğdu.

Tülin- Sina Akşin. Nikah töreni sonrası. İstanbul, 27 Aralık 1963.

— *Deniz?*
— Deniz, 17 Mart 1976'da doğdu. Deniz, kompozisyon yarışmaları kazanmıştır, yani kalemi kuvvetlidir, müzik kulağı var, biraz bale yaptı, hatta "balerin olayım mı" diye heves etti bir ara, vazgeçirdik.

— *Neden vazgeçirdiniz hocam?*
— Vazgeçirdik, çünkü entelektüel yanı zayıf oluyor Türkiye'de sanatçıların, sanat eğitiminin. Mesela konservatuvarlarda entelektüel eğitim pek verilmiyor bildiğim kadarıyla. Mesela Tülin'in, Güzel Sanatlar Akademisi'nde sanat tarihi dersi yüzeysel bir dersti. Mitoloji dersi vardı, o da öyle. Sanıyorum konservatuvarlarda da durum budur.

— *O nedenle vazgeçirdiniz...*
— Yani gidecek, mükemmel bale yapacak ama kafası, kültürü gelişmeyecek belki de. Sonra bale yapanlar, uzun süre bale yapamıyorlar, mesela tiyatro oyuncusu ölünceye kadar oyunculuk yapıyor...

— *Sahnede bile noktalayabiliyor yaşamını.*
— Halbuki balede öyle değil, tabii bu fiziksel güç ile ilgili bir şey. Süresi sınırlı bir meslek. Kısaca Deniz'e o kapıyı kapattık. O sırada tabii borumuz ötüyordu.

— *Bir müzik aleti çalıyor mu?*
— Hayır, çalmıyor.

— *Işıl'ın doğumundan sonraki düşünceleriniz, baba olmak nasıl bir duyguydu?*
— Valla çocuk sahibi olmak tabii çok güzel bir şey...

— *O zaman Mülkiye'deydiniz değil mi?*
— Yok, doğduğu zaman İstanbul'daydık...

— *Işıl askerden önce mi doğdu?*
— Tabii, 1964'te doğdu. 1967'de askere gittim, 1968'de Ankara'ya taşındık ve Ankara'da kaldık.

Akşin ailesi büyümeyi sürdürüyor. Sina, Tülin Akşin, büyük kızları Işıl ve bebek Deniz Akşin, Ankara, 1976.

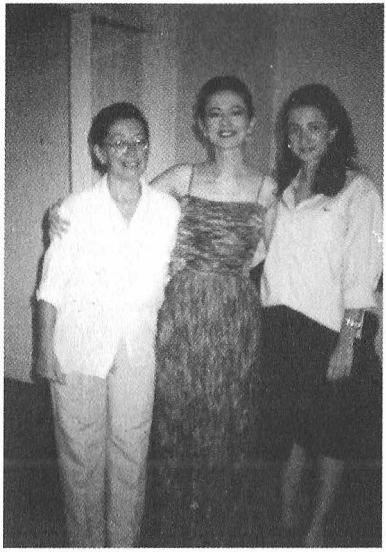
— Çocuk sahibi asker bir baba... Tülin Hanım, o yıllarda çalışıyor muydu?
— Tülin, 1968'de Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdi. Tabii bu, Işıl dolayısıyla biraz aksadı. Güzel Sanatlar Akademisi'nden ressam olarak çıktı. Önce Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesinde çalıştı, sonra Neşet Günal'a geçti, oradan mezun oldu. Tülin çok güzel resimler yapardı fakat resim yapmaya çok da hevesli değildi. İki tane kişisel sergi açtı ama o işe fazla sarılmadı. Daha önce çalışmıyordu, ressam olarak resim yapıyor, resimlerini sergiliyordu. Sonra birden çalışmaya başladı. ODTÜ'de resim dersi vermeye başladı, resim dersi verirken de felsefeye merak saldı, zaten liseden de böyle bir merakı varmış. Ondan sonra ODTÜ'de Felsefe Bölümü'nde önce yüksek lisans, sonra da doktora yaptı. Felsefeyi seçerek resmi tamamen bıraktı. Herkes resim diyor ama o hiç düşünmeden o defteri tamamen kapattı.

— Resim sakin bir uğraştı, değil mi?
— Evet, dediğim gibi az resim yapardı ama yaptığı zaman da güzel işler çıkartıyordu. İşte herkes hâlâ soruyor, resim var mı diye...

— Radikal bir değişiklik yapmış. Siz nasıl karşıladınız? Tepkiniz oldu mu?
— Hayır, ben de çok değişiklikler yaptım. Düşünün ki, hukuk mezunuyum, yüksek lisansım uluslararası ilişkiler üzerine, ondan sonra doktoram tarih üzerine. Yani ben de alan değiştirdim.

Sessiz, sakin ve damarlı

— Kızlarınızla diyaloğunuz nasıldır?
— İyidir herhalde. Kızlarımı çok etkiledim mi, bilmiyorum. Ama yeterince etkileyemediğimi düşünüyorum. Mum dibine ışık vermezmiş. Kızlarımla bir problemim yok diyebilirim.

Sina Akşin'in yaşamındaki en önemli kadınlar... Soldan sağa: Tülin Akşin, Işıl Aygen, Deniz Akşin.

Kızlarımın ikisi de sessiz sakin ama damarlıdır. Müdahale ettirmezler.

— Kızlarınızın damarlı oluşları size mi, anneye mi benziyor?

— Bu çok hassas bir konu. Onları şu bakımdan etkilemek istedim. Onları İngilizce nasıl olsa öğreniliyor diye, Fransızca öğrenmeleri için Tevfik Fikret Lisesi'ne yolladım. Gerçi şimdi Fransızcayı pek kullanmıyorlar ama İngilizceleri çok iyi. Böylelikle iki dil sahibi oldular. Fransızcalarının daha iyi olması için iki defa Paris'e gittik. Bu benim araştırmalarıma da denk düştü. Birincisinde 1978'de gittik, bir yıl kaldık. İkincisinde de 1989-1990 yıllarında gittik, altı ay kaldık. Birinci sefer Işıl için, ikinci sefer Deniz için gittik. Onlara çok yararlı oldu. Kızlarda böyle bir etkimiz oldu. Işıl ODTÜ İktisat, Deniz SBF Kamu Yönetimi'ni kazandı. O yıl Kamu Yönetimi bölümünde bir reform hareketi yaptık. Çünkü daha önce programlar YÖK tarafından belirleniyordu ve istediğimizi pek yapamıyorduk. Mesela seminerler koyduk lisans programına.

Sina Akşin'in küçük kızı Deniz, mezuniyetinde arkadaşları ile. Ankara, 1999.

Bu şekilde öğrenciler araştırma yapmak durumunda olacaklardı. Bence bu çok büyük bir katkıdır. Deniz benim öğrencimdi ve bu seminerlerden yararlandı. Sonra bir burs buldu ve İngiltere'ye gitti. Bu defa uluslararası ilişkilere kaydı. Sonra doktoraya başladı.

— *Kızlarınız sizinle yaşama dair kararlarını konuşurlar mı?*
— Pek danıştıklarını söyleyemem. Anneleri ilgileniyor onlarla. O da ne kadar etkili oluyor, tartışılır.

— *Kişisel özelliklerinizden söz eder misiniz?*
— Tutumlu olduğum söylenebilir. Tutucu bir kişiliğim var. Teknolojiye karşı oluşum bunu gösteriyor. Otomobile hayır, cep telefonuna hayır demem ve hâlâ bunları kullanmamış olmam nedeniyle arkadaşlar benimle dalga geçiyor. Ben hâlâ yazılarımı kalemle yazıyorum. Kurşunkalemle. Daktilo bile bana teknolojik gelir. Daktiloyu da yazılarımı temize çekmek

için kullandım. Galiba kalemden başka bir alet kullanmanın insanları yazdıklarına yabancılaştırıcı bir etkisi oluyor.
— *Kalemle arkadaşlığı seçiyorsunuz?*
— Evet. 0.9 uçlu dolma kurşunkalem kullanırım. Şu kırılmış çok eski kalemi hâlâ kullanıyorum mesela.

— *Hangi renkleri seversiniz?*
— Benim öyle bir renk tercihim yok. Ancak elbise olarak, gri, koyu gri ve lacivert tercihimdir. Düzenli bir insanım. Belli bir saatte yemek yenmesini isterim, yatış saatimin on ikiyi geçmemesine dikkat ederim. Yatağa girmem ve uyumam yarımı bulur ama on ikiyi hedef alıyorum. Kimi insanda geceyi bitirmeme olayı vardır. Bitmeyen geceler vardır...

— *En belirgin özelliğiniz nedir?*
— Çalışkanım. Yazdım, çizdim, ders verdim. Hâlâ ders veriyorum. Okumaya da devam ediyorum. Sağlığım elverdiği sürece de bunları yapmaya devam edeceğim.

Geçmişi yazan gelecek...

— *Gelecek için yazma projeleriniz var mı?*
— Bir teklif geldi. 20. yüzyıl tarihi yazmamı istiyorlar. Dünya tarihi yazmak da önemli tabii ki. Bu bir hizmet olur. Maalesef dış dünyaya hâlâ kapalı bir toplumuz. Türk tarihinden, Osmanlı tarihinden başka Yunan tarihi, Avrupa tarihi, Amerikan tarihini bilen uzmanlarımız olması lazım. Yurtdışına doktora için giden Türklere yabancı bilim adamları Türk tarihi üzerine tezler hazırlatıyorlar. Oysa onlar en iyi kendi tarihlerini bilirler. Onların bu bilgisinden yararlanmak gerekir. Ayrıca hangi ülkenin tarihini incelemek isterseniz, o ülkenin dilinde olan kaynaklardan incelenmesi gerekir. Mesela bir Arap ülkesinin tarihini Fransızca kaynaklardan incelerseniz, bunu Fransız gözlüğüyle incelemiş olursunuz. Arap tarihi üzerine çalışmak isteyen bir insanın mutlaka Arapça bilmesi gerekir.

— *Kaç dil biliyorsunuz?*
— Fransızca, İngilizce biliyorum.
— *Arapça biliyor musunuz?*
— İki ay Arapça kursuna gittim. Arapça çalışmayı sürdürmediğim için bildiğim söylenemez. Çok ilginç bir yöntem izleniyordu. "Ali topu tut" gibi cümleler değil de, gazetelerden, kitaplardan tam teşekküllü Arapça cümleler öğretiliyordu. Her gün ilk dört saat o günkü cümleleri ezberleme işiydi. Arap telaffuzunu iyi öğrenmemiz için Arap öğretmenlerimiz vardı.

— *Tarih yolcuğunuzu edebiyatla beslemişsiniz. Bir taraftan da dünya ülkelerini gezmişsiniz. Gezmeyi seviyorsunuz değil mi hocam?*
— Evet, babamın mesleği sayesinde genç yaşta birçok ülkeye gittim. Arjantin'i, Suriye'yi, Polonya'yı tanıdım.

Yollar ve yolculuklar

— *Türkiye'yi gezdiniz mi?*
— Türkiye'nin maalesef her tarafını gezmedim. Mesela Doğu Bölgesi'ni az tanıyorum, Güneydoğu'yu az tanıyorum. Karadeniz'i de öyle ama yine de gezdim sayılır. İki yıl önce bir turistik gezi ile Güneydoğu'yu gezdik mesela. GAP'ı, Antep'i, Diyarbakır'ı, Mardin'i, Urfa'yı...

— *Nasıl buldunuz?*
— Çok hoş yerler. Baharda gitmiştik, her taraf zümrüt gibiydi, yani çok hoşumuza gitti, çok iftihar ettik. Güneydoğu'nun yoksunlukları konusunda söylenenlerin de biraz abartma olduğunu sevinerek gördüm. Ama muhakkak ki, bu devletin Güneydoğu'da, daha doğrusu bütün Türkiye'de kalkınma meselesine seyirci kalmasına son vermek lazım. Yani devlet yeniden her alanda kalkınma seferberliğinin lokomotifi olmak zorunda. Çünkü Türkiye'de yapılacak çok iş var. Kalkıp da bunları özel sektörden, yabancılardan falan beklemek doğru değil.

— Mardin çok gizemli, değil mi?
— Evet. Nemrut Dağı'na çıktık, oradaki heykelleri gördük. Çok güzel bir ülkemiz var, ama daha güzel bir ülke olabilir.

— Hasankeyf'i gördünüz mü?
— A evet, orayı da gördük.

— Çok güzel bir tarihi kent, değil mi?
— Evet, çok ilginç bir yer.

— Hasankeyf gibi tarihi bir kentin sular altında kalması hoş bir şey mi hocam?
— Çok yazık. Tabii ki enerji üretmek lazım ama acaba başka çare bulunamaz mı? Barajların da ömrü doluyor. Belli bir zamanı var. 50 yıl, 100 yıl çok uzun bir süre sayılmaz. Acaba değer mi? Bütün bunların hesabının iyi yapılması lazım. Rüzgar enerjisi ve güneş enerjisi ile ilgili bir çalışma yapmamız lazım. Türkiye'de bol rüzgar var, bol güneş var. Küresel ısınmadan söz ediyor herkes. Bu ısınma artacakmış. Bizim bu konularda araştırma ve çalışma yapmamız lazım. Doğaya, kültüre dost iktidarlarla Atatürk devrimine geri dönmemiz gerekiyor. Bugünküler dost değil. Ne kültüre, ne sanata, ne bilime dost değiller, oysa bizim bunlara sırtımızı dönecek "lüksümüz" yok. Çünkü Atatürk devrimi, şıklık olsun, hoşluk olsun diye yapılmadı. Biz bu topraklarda kalalım diye yapıldı. Afrika'nın bir yerinde, göbeğinde otursaydık, ortaçağın sefasını sürebilirdik. İşte dört tane kadın alırdık, kadınları ezerdik falan. Böyle bir "lüksümüz" yok. Dünyaya hâkim olan güçler bizi bu topraklardan atmak istiyor. Mutlaka en ilerde olmamız gerekiyor.

— Kendinizi hangi kentte daha rahat hissediyorsunuz?
— Ankara...

— Ankara'yı seviyorsunuz.

— Ben İstanbulluyum. İstanbul çok görkemli bir yer. Geçen gün Boğaz'da bir gezi yaptık; Eminönü'nden Anadolukavağı'na gittik, orada yemek yedik, yine vapurla döndük. Çok güzeldi. Ama ben yine de Ankara'yı seviyorum.

— *Anılarınızla dolu bir kent aynı zamanda, değil mi?*
— Tabii anılarla dolu ve çok güzel bir kent hâlâ. Bütün o iğrenç şeylere rağmen... İstanbul'a da ne kadar büyük kötülükler yapılıyor.

— *Hocam bizim kentlerde anılar yaşıyor, fakat anıların oluştuğu mekanlar yok ediliyor. Siz de İstanbul'da böyle şeylerle karşılaştınız mı? Taptaze anılar ama gidiyorsunuz o mekan yok edilmiş, korunmamış.*
— Evet. Bütün Türkiye'de bu karşıdevrim. Müthiş bir görgüsüzlükle ve cebini doldurma hırsıyla durmadan inşaat yaptırıyorlar. İşte anlamsız kat müsaadeleri veriliyor. Mesela Ankara Karanfil Sokak'ta ilk önceleri bahçeli, tek katlı evler vardı. Ondan sonra kat müsaadesi verildi, o bahçeli evlerin hepsi yıkıldı, üç katlı apartmanlar yapıldı.

— *Yani Cumhuriyet'in başkenti böyle mi olmalı? Meydan kültürü kalmadı, otobanlar başkenti oldu. Bir otobandan çıkıp diğerine giriyoruz. Giderek kent dokusu daha da yok ediliyor.*
— Evet. O alt ve üstgeçitler yüzünden, sokağın bir tarafındaki insanlarla karşı tarafındaki insanlar birbirlerine ulaşamıyorlar veyahut çok dolaşmaları gerekiyor. Bu nasıl bir eziyet! Tamamen trafik aksın, inşaat çoğalsın. Bakın Karanfil Sokak'ta önce tek katlı bahçeli evler var, ondan sonra kat müsaadesi veriliyor, üç katlı oluyor, ondan sonra bir daha kat müsaadesi veriliyor, beş katlı binalar yapılıyor. Şimdi demek ki aynı arsada Cumhuriyet'in başından beri üç çeşit inşaat yapılmış ve boşa gitmiş daha önceki çabalar. Halbuki yeni inşaat yapılacaksa, uzaklarda, yani kentin çevresinde yapılmalı. Bir inşaatın öyle kolay kolay yıkılmaması lazımdır. Biz

1971'de İngiltere'de bir yıl kalmıştık. Kaldığımız bir yurttu ve Londra'nın göbeğinde, 18. yüzyıldan kalma üç tane binayı birleştirmişler, yurda dönüştürmüşler ama dışarıdan eski cephe görünüyor. Kimse dokunmamıştı yani. Yurdun adı Sentosa House idi.

— *Paris de öyle...*
— Evet. Ne kadar hoştur. Şimdi İstanbul'da 18. yüzyıldan kalma sivil mimari yok gibi bir şey. Durmadan da yok ediliyor binalar, yani karşıdevrim bilhassa suçlu burada. Kentlere, kültüre büyük kötülük yapıyorlar. İnsanların yaşam kalitesi düşüyor. Bir saatiniz vasıtada geçiyor; böyle bir şey olabilir mi? Birçok insan İstanbul'da iki saatini yolda geçiriyor.

— *Büyük bir zamanı yolda tüketiyorlar.*
— Gidişin tabii bir de dönüşü var, yani kabus gibi bir şey. Kimsenin insanları böyle bir eziyete mahkum etmemesi lazım ama hâlâ "Dubai Kuleleri yapalım", yok bilmem ne kulesi yapalım peşindeler. Yani böyle bir hırs içinde bu adamlar. Ankara'da da bu altgeçit, üstgeçit illeti var.

— *Ben otobanlar başkenti diyorum, yani birinden çıkıp öbürüne giriyorsunuz ve insanların yaşamasına, insanların kentle bütünleşmesine olanak verilmiyor.*
— Oysa o paralar metro inşaatına harcanabilir. Metro inşaatları gıdım gıdım ilerliyor. Halbuki bir an evvel onların bitmesi lazım. Eskişehir Yolu'nda Eryaman'a doğru metro inşaatları var. Onlar gıdım gıdım ilerliyor ama altgeçit, üstgeçit olunca, parayı hemen buluyorlar. Tabii, bu da bir yağma yöntemi. Besbelli birileri oradan zengin oluyor. Yaşam kalitemizi düşürmek için her şeyi yapıyorlar.

Karşı devrimin saltanat rüyası İstanbul

— *Tabii, Ankara aynı zamanda yoksulluğun da başkenti oldu. Oysa Ankara bir açık hava müzesi olabilirdi. Cumhuri-*

yet'in bütün yapıları burada ve Cumhuriyet'in kurulduğu bir kenttir. Ben altı yaşında köyden geldiğim için Ankara benim ışıklı başkentimdi. Sonra dünya başkentlerini görünce, Ankara'nın karanlık başkentler arasında olduğunu öğrendim.
— Son zamanlarda Merkez Bankası'nın İstanbul'a götürülme işi çıktı, devlet adamlarının İstanbul'da kabul edilmesi gibi durumlar ortaya çıktı. Bu şekilde Anıtkabir ziyareti de es geçilebiliyor. İşin içine bu da giriyor herhalde. Karşıdevrim İstanbul'u yeniden başkent yapmak niyetinde görünüyor.

— *Hocam, kaç yıldır Ankara'dasınız?*
— 1968'den beri.

— *Kırk yıl olmuş. Doğduğunuz yeri gördünüz mü?*
— Gördüm.

— *Kaç yaşında gördünüz?*

Sina Akşin'in evinde ve objektifinden, Ankara'daki sıcacık dost sohbetlerinden bir akşam. Soldan sağa: Ressam Ömer Uluç, gazeteci (rahmetli) Müşerref Hekimoğlu, Aydın Uğur, Atakule'nin mimarı Ragıp Bey. Ankara, 1986.

— Tam hatırlamıyorum ama İsmet Birsel 1987-1989 yıllarında Hollanda'da büyükelçiydi.

İsmet Birsel'i kolejden tanıyorum. 1953 mezunuydu. Sanata tutkulu bir büyükelçimizdi. Şimdi tanınmış ressamlarımızdan biri. Resim çalışmalarını sürdürüyor. Neyse, kısacası kırk yıl sonra Leiden'de Türklerle ilgili bir toplantı vardı. Üniversitede sanırım. O sırada Lahey'de yemeğe davet edildik. İsmet Birsel davet etti ve elçilik binasını dolaştırdı. Çok güzel, tarihi bir eser. Yemek salonunda duvarlarda, tuval üzerine resimler yapılmış. Yani çerçeveli değil, doğrudan doğruya tuval üzerine duvara yapılmış değerli eserler. Elçiliğe o binayı babam almış. Bir yaşında ayrıldığım için hiçbir hatıram yok. Benim hatırladığım hep Arjantin. O sıra Celal Bayar başbakan ve Almanya ile sıkı fıkı ilişkiler varmış. Babamı Arjantin'e yollamalarının nedeni Güney Amerika ile ticaret ilişkilerini geliştirmek. Bizim bütün ihracatımız Almanya'ya gidiyor ve bütün ithalatımızı Almanya'dan yapıyormuşuz. Bizim ürünlere yüksek fiyat verdikleri için başka ülkeler düşünülmüyormuş. Ancak Almanlar da bize fiyat bindiriyorlarmış. Onlar da bize pahalıya satıyorlarmış yani. Ve de Almanya ile bağımlılık gibi olan ticari ilişki Türkiye'yi rahatsız ediyormuş. Babamın Arjantin'e gönderilmesinin nedeni buymuş diye anlatılırdı.

— Hocam bu politikanın bir etkisi oldu mu? Örneğin babanızın görev döneminde ticaret hacmi ikiye katlandı mı? Yıllar içinde nasıl bir seyir izlendi?

— Bunu istatistiklerden saptamak kolay herhalde. Ama sanırım 2. Dünya Savaşı dolayısıyla önemli bir artış olmamıştır, hatta belki azalmıştır.

— Polonya'dan hiç söz etmedik. Polonya'yı anlatır mısınız?

— Babam 1952'den 57'ye kadar Polonya'da, Varşova'daydı. O zamanlar Hukuk Fakültesi'ne başladım. Hukuk Fakültesi'ndeki iki yılım halamın yanında geçmişti. Ondan sonra yazları Polonya'ya gittim.

— *Polonya'ya ilişkin ilginç bir anınız var mı?*
— O sıra Polonya bir uyku durumundaydı. Sovyetlerin baskısı altındaydı. Derken 1956'da Sovyetlere karşı Gomulka'nın önderliğinde Polonya'yı daha bağımsız hale getiren bir hareket başladı. Heyecan dolu günlerdi.

— *Varşova nasıldı?*
— Varşova düzdü. Genelde Polonya dümdüz bir ülke. Güneyinde dağlık bir bölgesi var. Krakow kenti var o dağlık kesimde. Toprağı kumlu. Çok güzel çilekler yetişiyor. Vistül Nehri ülkenin içinden akıp gidiyor. Varşova, çok talihsiz bir kent. Çünkü İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlar çekilirken haince bir davranışla, tutmuşlar binaları tek tek yıkmışlar. Şöyle bir rivayet de vardı: Güya Varşova halkı Ruslar geliyor diye ayaklanıyor. Burada Ruslar da bir kötülük yapıyorlar. Polonyalılar kırılsın diye, Varşova'yı kurtarmıyorlar, seyirci kalıyorlar. Almanlar da isyanı bastıracağız diye Varşova'yı baştan aşağı yıkıyorlar. Ben oraya gittiğimde yeni yükseliyordu. Varşova'nın eski bir kesimi var. Eski tablolardan yararla-

Almanya hatırası, Tülin – Sina Akşin. Düsseldorf, 1972.

narak o eski kenti olduğu gibi yapmışlar. Bu arada Rusya da büyük bir bina, kültür sarayı hediye ediyor Varşova'ya. Büyük bir gökdelen ama sanki eski usul. Moskova'da buna benzer birçok bina var. Yüksek ama cicili bicili. Arazi dümdüz olduğu için o bina uzaklardan görünürdü.

— Vistül Nehri deyince çağrışım yaptı, Avrupa'da nehirler ne güzel korunuyor, oysa biz nehirlerimizi öyle koruyamıyoruz.
— Tabii. Avrupa'daki nehirlerin çoğu taşımaya elverişli nehirler. Avrupa genellikle düz bir araziye sahip olduğu için nehirler böyle deli akmıyor. Kanallarla da bu nehirler birbirine bağlanınca müthiş bir taşıma sistemi oluyor. Avrupa'daki taşımacılık bu nehirler ve kanallarla yapılabiliyor. Bizde bu tür nehirler maalesef çok az. Biz engebeli bir ülkeyiz. Dağlarımız çok. Öyle nehirler gemiciliğe elverişli değil. İşte Bartın'da Filyos Çayı gemiciliğe elverişli. İstanbul'da Kağıthane - Haliç küçük bir yer zaten. Eskişehir Büyükşehir Belediye Başkanı Yılmaz Büyükerşen Porsuk Çayı'nı ne güzel düzenledi...

Tarihin büyük karmaşası: Ortadoğu

— İsrail'i gördünüz mü?
— Tabii. Bir toplantıya gitmiştik, toplantı Kudüs'teydi. Ayrıca İsrail'i gezdirdiler. İsrail'e insan çok acıyor. Çünkü imkansız bir duruma sokmuşlar kendilerini. Sen bir avuç Yahudisin, bütün bir Arap âlemine meydan okuyarak varlığını nasıl sürdüreceksin? Arapların kafasına sopa indire indire orada kalamazsın. Bugün kalırsın, yarın kalamazsın. Sırtını Amerika'ya, Avrupa'ya dayamış, ama bu her zaman mümkün olmayabilir. Nitekim İsrail'in yenilmezliği Enver Sedat zamanında bile yalanlanmış oldu. İsrail ilk başta yenildi, çekilmek zorunda kaldı. Bu o zamanlarda olabildiyse yakın zamanlarda da olabilir. İsrail sürekli silahlı bir vaziyette yaşıyor. Pastaneye gidiyorsunuz mesela, bakıyorsunuz arkanızdaki koltuğun yanında makineli bir tabanca asılı. Kuşatılmış bir halk bu. Etrafındakileri döverek vaziyeti idare ediyor. Ama

ne kadar zaman için? Hoş bir şey değil. Nitekim birçok Yahudi bu gerginliğe tahammül edemiyor. Biraz ırkçı da oldukları için bir göze iki göz, bir dişe iki diş şeklinde yapmak istiyorlar. Yani bir roket atılır da karşı taraf bunlardan bir kişi öldürürse, karşı taraftan beş kişi öldürecek ki tatmin olsun, vaziyeti kurtarsın. Çetin ve zor bir durum.

— *Sürekli savaş içinde tarihi güzellikleri nasıl koruyorlar?*
— Çok uygar ve çok kültürlü insanlar bunlar. Para da bol. Emperyalizmin sorumluluğu söz konusu burada. Yahudilere bu cesareti veren ve hatta bunları kışkırtan başta Amerika olmak üzere Avrupa. Onları orada ileri bir karakol olarak tutuyorlar.

— *Kudüs'ü nasıl buldunuz?*
— Kudüs çok ilginç, muhteşem bir yer. Gittiğim için çok mutlu oldum. Sonra İsrail'i gezdik. Son derece ilginç şeyler gördük. Bu arada suyu nasıl idareli kullandıklarını gördüm. Damlama yöntemi ile bitkinin dibine su veriliyor. Dahası var, birçok bitkinin kökünü de plastik poşet içine alıyorlar. Oraya gelen damla etrafa yayılarak kaybolmuyor, sadece o bitkiyi besliyor. Ve bitkileri aldatıyorlar. Gece ampul yakıyor bitkinin üstünde, zavallı bitki gündüz diye aldanıyor, gelişmesini sürdürüyor. Yani büyümeyi hızlandırıyor. Bu da turfanda işleri için çok önemli. Bir an önce ürün alınabiliyor.

— *Sürekli şiddet ortamında yaşamak nasıl bir şey? Sordunuz mu kendilerine?*
— İsrail'in bu amcaları, dayıları, emperyalizmi bir yana atıp Araplarla uzlaşması lazım. Zaten paraları var, iktisaden de yararlanırlar herhalde. Yani öyle olması lazımdır, belki ilerde olabilir. Ama kolay da değil. Onların da hızlı dincileri var. Laiklik kavramı İsrail'de zayıf. Mesela cumartesileri ateş yakma yasağı var. İşte o tutucu, dinci Yahudiler cumartesileri ateş yakma yasağını elektriğe de uyguluyorlar. Elektrik düğmesi çevirmek, sigara içmek yasak. O

gün otomobile binmiyorlar. Binenleri taşlıyorlar. Bizim kaldığımız otelde, adı Rönesans'tı galiba, dört adet asansör vardı. Bu asansörlerden bir tanesi cumartesi asansörlüğü yapıyor. Yani düğmeye basmadan sürekli işliyor. Çıkıyor ve kendi kendine iniyor. Ama her katta duruyor. İşte bu sofu Yahudiler böylece düğmeye basmadan asansörden yararlanıyorlar.

Konferans bittiği gün gezmeye gittik. Yukarıda Taberiye Gölü var. Gölün kıyısında bir otele gittik, cumartesiye rastladı. Hayretler içinde kaldık. Bütün kül tablaları yok edildi. Kahvaltıda yemek salonunu büfe şeklinde düzenlemişler, ekmek kızartma makinesinin üstüne kılıf örtmüşler. Rahmetli Osman Okyar da ekmeği almış, çaktırmadan kılıfı kaldırıp ekmek kızartmaya kalkıştı. Garsonlar çok tepki gösterdiler, ne yapıyorsun diye. Yani böyle din baskısı altında bir yer ve maalesef çok sorunları var.

— *Kudüs'te tarihi yerleri gezdiniz mi?*
— Tabii.

— *Nasıl buldunuz?*
— Çarşı kısmında Arapların dükkanları sürekli kapalı. Yani zavallı Arapların durumu çok hazin. Tabii Gazze'dekiler büsbütün perişan. İsrail vatandaşı Arapların durumu da hiç iyi değil.

— *Yaser Arafat'ı lider olarak nasıl bulurdunuz?*
— Yaser Arafat onların milli kahramanıydı. İsrail onu öldürmek için çok uğraştı. O uzun süre Filistin'in dışındaydı. Güya bunlar sonra İsrail'le anlaştılar.

— *Şimon Perez'le Yaser Arafat bu nedenle Nobel Barış Ödülü aldılar sanırım...*
— Evet, uzlaşmaya varılacak diye. Ama yürümedi. Bunun başlıca sorumlusu galiba İsrail. O hep saldırgan durumda oluyor. Tabii o saldırınca öbürleri de geri kalmak istemiyor-

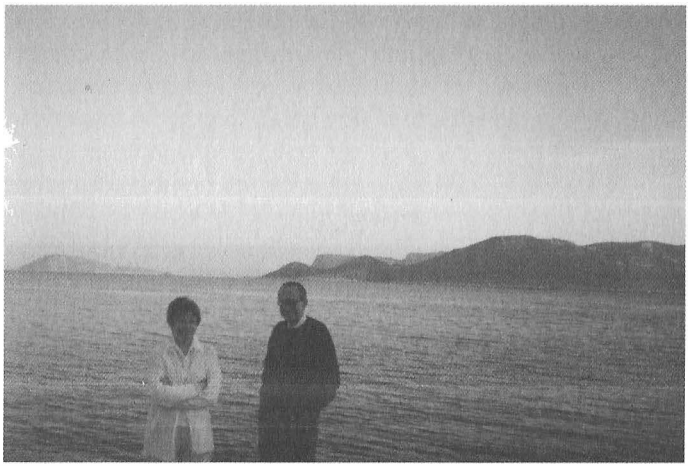
lar. Rivayete göre Hamas örgütünü İsrail teşvik etmiş. Filistinlileri bölmek, Yaser Arafat'ın durumunu zayıflatmak için. Sonuçta başardılar. Gazze, Hamas'ın elinde, Batı Şeria El Fetih'te.

— *Ortadoğu'yu bir tarihçi olarak ilgi ile izliyorsunuz sanırım. Özellikle izlediğiniz bölgeler var mı?*
— Evet, izliyorum, ama uzman gibi değil tabii. Çünkü ben Türk siyasal tarihi uzmanıyım. Özellikle son dönemlere, son yüzyıla yoğunlaşıyorum. O nedenle başka konulara fazla yoğunlaşamıyorum.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Denizsiz Olmaz

İçinde boğulmak hariç denizi çok seviyorum. Manzara olarak deniz manzarası... Ama karayla sınırlanması gerek. Açık deniz manzarası o kadar hoş değil. Denizde yüzmek çok güzel.

Tülin - Sina Akşin
Kaş - 4 Nisan 1999.

Maviliklere yolculuk

— İstanbul'da yaşadığınız yıllarda güneyde mavi yolculuklar yapılırdı. Siz bu mavi yolculuklara hiç katıldınız mı?
— Tabii. 1964'te Sabahattin Eyüboğlu ile Marmaris'ten Antalya'ya bir mavi yolculuk yaptık.

— Grupta kimler vardı?
— Tülin, Sabahattin Eyüboğlu, Müntekim Ökmen, Melih Cevdet Anday ve eşi, Sabahattin Batur, Önay Sözer, Alev Ebuzziya, Hüseyin Tüzün, Ahmet Yücekök, Şükriye Dikmen, Macit Gökberk ve eşi vardı. "Hürriyet" adında bir yük teknesiydi. Mavi yolculuğumuzda Marmaris'ten Antalya'ya değişik yerlere uğradık ve yolculuğumuz bir hafta kadar sürdü. Muhteşem bir geziydi. Gerçi çok konforsuz bir geziydi. Şimdi mavi yolculuk denince, özel kamara, özel tuvalet, klima gibi şeyler akla geliyor. Bu bizim yola çıktığımız Hürriyet teknesi mavna gibi bir şeydi. Kaptan köşkünün yanında bir kamara vardı, orada bazı hanımlar kalıyordu. Şükriye Dikmen, Macit Gökberk'in eşi Zahide Hanım o kamarada kalıyordu.

— Diğerleri nerede uyuyordu?
— Şişme deniz yatakları vardır ya, o deniz yataklarının üzerinde battaniye veya uyku tulumları ile uyuyorduk. Güneş doğar doğmaz gözümüze güneş giriyordu ve kalkmak zorunda kalıyorduk. Biraz erkence yatıp erken kalkıyorduk. Yemek, bulaşık işini de imece ile hallediyorduk.

— Yazarlar varmış yolculuğunuzda, onlar bu geziyi yazdı mı, söz ettiler mi?

— Bilmiyorum. Mesela çok ilginç bir olay oldu: Melih Cevdet Anday biraz sinirli ve hatta sinirlenince adam bile döven biriydi. Onun hakkında Nurullah Ataç'ı dövdü diye bir rivayet vardı. Kaptan köşkünün önüne rakı sofrası kurulurdu. Bu rakı sofrasında büyüklerimiz Sabahattin Eyüboğlu, Macit Gökberk ve Melih Cevdet otururlardı. Gecenin geç bir saatinde bu konu açıldı, Nurullah Ataç'ı dövdü mü, dövmedi mi diye. Melih Cevdet Anday inkar etti, "Hayır, dövmedim" dedi. Bu çok tarihi bir andı. Fakat Melih Cevdet bir bakıma kendisini yalanlamış oldu. Çünkü gezinin sonunda, Antalya parkında bir lokantada ziyafet verilmişti. Veda yemeğiydi. Ayrılma sırasında vedalaşmak için el sıkışıyoruz, Melih Cevdet yine sinirlenmiş, Önay Sözer'e bir tokat attı. Galiba Önay Sözer, Macit Gökberk'e "Beni sabah uyandırır mısınız?" demiş, o da asistanın profesörüne beni uyandırır mısın demesini çok aykırı görmüş. Böyle deniyordu.

— *Siz, Melih Cevdet Anday'ın tokat attığını gördünüz mü?*
— Evet, önümüzde oldu. Oradan ayrılıyoruz artık. Önay, zavallı, şok geçirdi. "Siz galiba tokat attınız" gibi tuhaf bir şey söyledi. Ayrılırken fark ettim ki bu olay Önay'a fena koymuş. Dönmek istedi, Melih Cevdet'le hesaplaşmak için. Sabahattin Batur'la ben zor sakinleştirdik. Bu da tarihsel bir dedikodu oldu.

— *Akşam söyleşileri edebiyat ağırlıklı mı geçti?*
— Çok güzel sohbetler yapılıyordu. Sabahattin Eyüboğlu çok sanatkar bir insandı. Müthiş derecede doğa, kültür hayranı bir kişilikti. Zaten onun Yunan tanrısı Zeus gibi bir hali de vardı. Kıvırcık saçlı, çok yakışıklı bir insandı. Zannediyorum iki defa kalp krizi geçirmiş, ancak insanlara tarihi, doğayı, hümanizmi sevdirmek için böyle geziler düzenlerdi. Sürekli bir hümanizma havası esiyordu o gezilerde. Her yaz bunu az çok değişik insanlarla üç dört kez yapıyordu Eyüboğlu. Sonra o insanlar bu işin tutkunu oluyorlardı. Her pazartesi Sabahattin Eyüboğlu'nun kabul günüydü. Küçük rakısını, mezesi-

ni alan ona giderdi. Büyük bir tencereyle bulgur pilavı filan yapılırdı.

— Kendi evinde mi kabul ediyordu?
— Evet, Maçka'daki evinde kabul ediyordu. Maçka Palas'ın Dolmabahçe'ye bakan zemin katında küçük bir bahçesi vardı. Yazın o bahçede oturulur, sofra kurulurdu. Kışın da içerde tabii...

— Eşi de hoşnuttu herhalde?
— Eşi piyanistti. Magdi Rufer'i pek görmezdik. O fazla ilgilenmiyor gibiydi.

— "Sürekli bir hümanizma havası eserdi" dediniz. Bize biraz bundan söz eder misiniz?
— Hümanizma, yani insan sevgisi sanat ve edebiyattan geçiyor. İnsanın kültürlü olması, adam olması için hümanist bir eğitimden geçmesi gerekiyor. Daha önce de bahsettiğim gibi insanlar ortaöğretimi, liseyi, üniversiteyi bitiriyor ama ders kitapları haricinde doğru dürüst kitap okumuyor. Ortalık bu cins çapsız insanlarla doludur. Karşıdevrim sürecinde zaten eğitimin kalitesi de düştü. Karşıdevrim öncesinde lise tahsili gören insanın adam olma olasılığı çok daha yüksekti. Çünkü adam gibi öğretmenler vardı. Sınıflar böyle hıncahınç kalabalık değildi. Ülkenin havası sanata, kültüre önem veren yöndeydi. Adam olunabilmesi için sanatla haşır neşir olunması gerekir.

— Sabahattin Eyüboğlu'nun ortamında sohbetlere katılırdınız.
— Evet, Sabahattin Eyüboğlu'nun amacı da buydu zaten. Hümanist bir kültür ortamı yaratmaktı.

— Orada kimlerle tanıştınız?
— Mesela Enver Ziya Karal'la tanıştım. O kültür ortamına biraz yabancı gibiydi. Onunla esaslı bir tarih sohbeti yapma fırsatı elde ettim.

— *Mutlu oldunuz...*
— Ama o biraz uzaktı böyle bir ortama, onu sezinledim.

— *Peki, tarihe yönelik nelerden konuştunuz?*
— Sonradan öğrendim ki, Sabahattin Batur, Sabahattin Eyüboğlu'nun iç çevresinde bir arkadaşımızmış. Sabahattin Bey'in daha sıkı fıkı olduğu insanlarla bir başka gecesi varmış. Çok ilginç Sabahattin Eyüboğlu'nun kendini böyle güzel bir şeye adamış olması. Tabii daha önce sözünü ettiğimiz sofra geleneği de bunun bir parçası. Ben hiç bulunmadım ama Kemal Tahir'in de sofrası meşhurdu.

— *O geceleri özlüyor musunuz?*
— Evet, mesela İstanbul'da Hasan Pulur ve Fethi Naci'nin de katıldığı bir grup vardı. Bazıları bunu kurumsallaştırıyorlar. Kemal Tahir bunu evinde yapıyordu. Onun bir hâkim olma, üstat olma durumu söz konusuydu. Şaşkınbakkal'daydı galiba evi, mesela Sencer Divitçioğlu da o çevredeydi. İstanbul'dayken gençliğimizde her gece başka bir yerde, birlikte yemek yeniyordu.

— *Televizyon bu kadar tutsak almıyordu insanları.*
— Tabii, onun da etkisi olabilir. Bir gece benim anneme babama, bir başka gece Tülin'in annesine babasına yemeğe gidiyorduk. Kalan gecelerin çoğunda da her gece bir yere gidiliyordu. Sık gidilen bir yer de Asmalımescit'te, bugün de devam eden Refik diye bir yer vardı, oraya gidiliyordu. Sonra Nil lokantası vardı. Viyana diye bir yer vardı Refik'in sırasında, o yok şimdi. O devirde yazın Boğaz'da, Samatya'da içmeye gidilirdi. Böyle bir hayat yaşadık İstanbul'da. O devirde hayat daha ucuzdu. Şimdi akşam çıkmak kolay değil. Biz de o zamanlar dar gelirli insanlardık, içimizde zengin olan kimse yoktu. Sadece Edip Cansever biraz varlıklıydı. Bu 1967'ye kadar böyleydi. 1967'de ben askere gittim ve 1968'de Ankara'ya geldik.

Ankara'da düşünce sofraları

— Ankara'da bu tür sofralar var mıydı?
— Ankara'da da Murat ve Oya Katoğlu başta olmak üzere, Önay Sözer, Ergin Ertem vardı. Orhan Duru ve eşi Sezer Duru, Orhan Peker, İlhan Berk, Özdemir İnce, Salim Şengüli, Nezihe Meriç, Fahir Aksoy'u ve (varsa) eşlerini de sayabilirim. Önay Sözer Ankara'da askerlik yapıyordu.

— Ankara'daki toplantılar nerede, kimin liderliğinde yapılırdı?
— Ankara'daki toplantılarda bir yerlere gidilirdi. Tavukçu'ya gidilirdi mesela, Tavukçu şimdi İnkılap Sokak'ta devam ediyor. Sakarya Caddesi'nde Buhara diye bir yer vardı. Rüyam, Karadeniz gibi yerler vardı.

— Şimdilerde böyle buluşmalar yapıyor musunuz?
— Hayır, pek çıkmıyoruz evden.

Özdemir İnce gecesi... Soldan sağa: Sina Akşin, gazeteci – yazar Ertan Karasu, Özdemir İnce (Galatasaraylılar Kulübü). Ankara, 9 Kasım 2006.

— *Neden?*
— Murat Katoğlu, "Biz yaşlandık mı?" diye soruyor. Evet yaşlandık. Hem yaşlandık hem de hayat pahalılaştı. Yaşlanmak demek içkiye tahammülün azalması demektir. Ben şimdi fazla içemiyorum. Çarpıntı yapabiliyor, uyuyamıyorum. Bir de tabii yaşlanmayla insanın etkinliği azalıyor.

— *Türkiye bugünlerde çok sıkıntılı günler yaşıyor ama ben yine de sizinle biraz daha mavi yolculukları konuşmak istiyorum.*
— O yolculuk bana müthiş bir lezzet verdi. Sanki yeniden doğmuş gibi oldum. Sabahattin Eyüboğlu'nun çevresi, onun yarattığı sanat ve kültür havası falan... Çünkü ben lisede edebiyat bölümünden mezun olmuştum ama daha sonra edebiyatla ve sanatla fazla ilgim olmadı. Bu yüzden çok zevk aldım. Fakat bir daha da onlarla bir mavi yolculuk yapmak kısmet olmadı. Başka bir mavi yolculuğu 1972 yılında yaptık. Bu bir "Mülkiye mavi yolculuğu" oldu. Bu sefer "Kaya" adındaki bir motor ile iki hafta sürdü. Mürettebatla birlikte 16 kişiydik.

— *Grupta kimler vardı?*
— Kimler yoktu ki... Çelik Aruoba ve karısı Oya, Mete Tunçay ve karısı Ece, Kurthan Fişek ve karısı Neyran, Baskın Oran'la karısı, Pars Esin, Hasan Ersel, Seval diye bir kız ve Orhan diye bir çocuk vardı.

— *Nereden çıktınız yolculuğa?*
— Bodrum'dan Marmaris' e gittik. Ama on beş günde gittik. Çünkü Gökova Körfezi'nde uğranacak bütün yerlere uğradık. Yirmi dört saati teknede geçiriyorduk. Bu, Mülkiyelilerle birlikte yapılmış bir geziydi. Üçüncüsü "İrme" diye bir tekne ile beş gün sürdü.

— *Onda kimler vardı?*
— Murat, Oya ve Tuğrul Katoğlu, Önay ve Gülbün Sözer, Serpil Bozer, Mustafa Nalbantoğlu, Kıvanç Ertop, Nebil Va-

ruy, Hüseyin Özbey, eşim Tülin ve kızım Işıl vardık. O seyahatte acayip yemek yedik. Çünkü Murat Katoğlu çok iyi yemek yapar. Tekne de daha düzgün bir tekneydi.

— Bu üç gezide şarkılar söyleyen, müzik aleti çalan birileri var mıydı?
— Yoktu galiba. Sabahattin Eyüboğlu'nun düzenlediği mavi yolculukta birtakım türküler söylendi ama. Sabahattin Eyüboğlu otantik türkülere meraklıydı. Şu türkü kalmış aklımda *Karşıki dağlar jandarma*. Bir de *Derenin balıkları bıyuklidur bıyukli (bıyıklı)*. Ama müzik aleti çalan yoktu.

— Denizi sevdiğinizi biliyorum, denizle ilişkinizden söz eder misiniz?
— İçinde boğulmak hariç denizi çok seviyorum. Bir kez manzara olarak deniz manzarası... Ama karayla sınırlanması gerek, açık deniz manzarası o kadar hoş değil. Sonra içinde yüzmek çok güzel. Gölköy'de deniz genellikle sakin, yüzme havuzu gibi. Soğuk da değil. Yazın her gün yarım saat kulaç yüzüyorum. Bir ara Şevketlerle uzun mesafeler yürüyorduk Bodrum yarımadasında. Şimdilerde pek yapmıyoruz. Dolayısıyla yüzmek tek sporum.

— Deniz ürünleriyle aranız nasıl?
— Çok iyi... Bir de Moskova'dan Petersburg'a nehir gemileriyle gittik.

— Detaylı anlatmadınız, fotoğrafların üzerinde konuştuk ama şimdi anlatacaksınız. Bu ilk yurtdışı seyahatiniz mi?
— Yani tur olarak... Galiba ilk, sonra bir de İspanya seyahatimiz var.

Rusya: En büyük çan hiç çalınmamış, en büyük top hiç atılmamış...

— Rusya ilk mi?
— Rusya ilk, fakat Rusya'ya birçok akraba ile gittik; ablamlar, ağabeylerim, teyze çocukları falan...

— *Aile turu gibi...*
— Evet, kalabalık bir grup halinde katıldık. Önce Moskova'ya uçtuk. Moskova'yı dolaştırdılar bize ama hep gemide, kamarada kalıyoruz. Sonra gemi kalktı; o kanallar adeta bizim İstanbul Boğazı'ndaki genişlikte. Nehirler de öyle. Orada mesafeler, büyüklükler çok...

— *Uzun.*
— Uzun ve geniş.

— *Kızıl Meydan'ı nasıl buldunuz?*
— Tabii oraları da gezdik, çok güzel. Çok güzel, fakat... Rusların çılgınlığının ilginç örnekleri var, mesela Kremlin'i dolaşıyoruz. Bir top gösterdiler, hani Fatih'in topları var ya, eski tip toplar, işte onun gibiydi. Muazzam bir toptu. Üstünde kabartmalar var, süslü bir top. Bu, zamanında dünyanın en büyük topuymuş.

— *Yapıldığı zaman.*
— Yapıldığı zaman. Herhalde 18. yüzyıl olması lazım, fakat hiç atılmamış, yani hiç kullanılmamış. Sonra biraz daha yürüdük, bir çan gösterdiler. Çan yerde duruyor, "Bu dünyanın en büyük çanı" dediler. İşte o da Çariçe Katerina zamanında dökülmüş. Fakat dökülürken çatlamış. Çatlağı var ve hiçbir zaman çalınmamış ama dünyanın en büyük kilise çanıymış.

— *En büyük top da hiç atılmamış.*
— Evet.

— *En büyük çan hiç çalınmamış...*
— Rusların hayali çok geniş ve Rusya'daki o büyük mesafeleri görünce insan hakikaten Rus ruhunun özelliklerini anlıyor. Rus ruhu üzerinde Şevket Süreyya bir hayli duruyor *Suyu Arayan Adam*'da. Ruslar tuttular, 180 derece dönüş yaptılar, küreselleşme karşısında her şeyi sattılar. O gezide de bazı yerlere uğradık, gezdik falan ama bir de gemi giderken birtakım kültür etkinlikleri yapıldı, şarkılar, Rus el sanatları falan...

— Geminin içinde mi?

— Geminin içinde ama gemide farklı gruplar var, Türk turistler var; bizler, ondan sonra Amerikalılar vardı, bir de galiba Almanlar. Her gruba da farklı programlar uygulanıyordu. Amerikalıların kültür etkinliklerinin içine Rusya'yı anlatan birtakım konuşmalar koymuşlar. Moskova Üniversitesi'nde doktora yapmış genç bir kişi, sanıyorum orada çalışan bir kişi –İngilizce de biliyor– Rus tarihini, Rus siyasetini anlatıyordu. O anlattı: Bir gün demişler ki, "Yarın fiyatlar serbest olacak!" Kapitalizme geçiyorlar çılgın bir hızla. Bu gencin annesi bir uzay mühendisiymiş, uzay çalışmaları yapan bir kuruluşta önemli biri. O kadının aylık maaşı 180 rubleymiş, ertesi gün bir kilo tereyağının fiyatı 150 ruble olmuş.

— İnanılmaz!

— Tam bir felaket!.. Düşünün, böyle hatırı sayılır bir memursunuz, bir mühendissiniz ve maaşınızı alıyorsunuz, çarşıya gidiyorsunuz, bir kilo tereyağı alıyorsunuz, cebinizde 30 ruble kalıyor. Bu bir facia, bu korkunç bir şey ve faciayı biz de gördük. Üniversite mezunu Rus kızları hayat kadını oldular.

— Hepsi de üniversite mezunu kadınlar...

— Tabii. Trabzon'da, Yalova'da Rus kadınları bütün dünyanın orta malı oldu. Müthiş bir facia, insanlık faciası yaşadı Ruslar. Kapitalizme geçiyoruz diye aç kaldılar. Kiev'e gitmiştim, Ukrayna'da bir konferans vermek için, orada Bilimler Akademisi'nde bir tarih profesörü anlattı. O hengamede on ay hiç maaş almamış. 50-60 yaşlarında bir adamdı herhalde.

— Nasıl yaşamış?

— Valla, ben utandım sormaya. Piyanosunu sattı, ötesini sattı, berisini sattı, belki kızını sattı, bilmiyorum. Bu tam bir facia, sosyal bir facia... Karısı, bir ilaç fabrikasında çalışıyormuş, onlara da hiç ücret ödemiyorlarmış. Fakat her ayın sonunda o ürettikleri ilaçlardan kesekağıdı ile veriyorlarmış;

"al, ne yaparsan yap" gibilerden. Ücret veremiyor ama iki kilo ilaç veriyor! Bu korkunç bir şey ve Ruslar bunu yaşadılar. Şimdi tekrar devlet devreye girdi.

— *Tüm bunlar Glasnost döneminden sonra oldu, değil mi?*
— Evet, Gorbaçov'un getirdiği ve Boris Yeltsin'in de sürdürdüğü felaket... Bereket Putin bu politikalara son verdi. Yine o gemideki adam söylüyordu, Boris Yeltsin'in damadı, Rusya'daki bütün havaalanlarının sahibi olmuş.

— *Nasıl olmuş?*
— Yani bu tamamen bir yolsuzluk, bir vurgun, bir anarşi; olamaz böyle bir şey! Dedi ki adam, "Bir bakıyorsunuz, bir adam ansızın petrol kralı olmuş!" Bunlara oligark deniyordu. Tabii Rus halkı sosyalist terbiye almış, eğitim almış, hiçbir saygısı yok bu zenginlere, çünkü bunlar tamamen vurgun, talan, yağma ile elde edilmiş servetler ve Rusya çok ağır bir bedel ödeyerek tam kapitalizmden, tabii ben iktisatçı değilim ama anladığım kadarıyla, devletçiliğe, yani karma ekonomiye döndü. Çinliler hiç böyle bir şey yapmadılar. Dediler ki "Bu kapitalizm faydalı", kapılarını açtılar, hatta yabancı yatırımcılar, Çin'in dışında kalmış Çinli kapitalistler veyahut yabancılar gelip yatırım yapmaya başladılar ve Çin'de bir özel kesim doğdu ama hiçbir zaman kamu işletmeciliğini tasfiye etmediler. Başka bir deyişle Atatürk'ün formülünü uyguladılar, devletçilik yaptılar, karma ekonomi uyguladılar. Yine çok akıllı bir şey yaptılar, çokpartili sisteme de geçmediler. Bu da çok akıllıca idi, çünkü emperyalizm çağında çokpartili sistem maalesef emperyalizmin müdahalesine, karışmasına çok açıktır. Geliyor, falanca partiyi destekledim diyor, el altından paralar veriliyor, ondan sonra bir de bakıyorsunuz, turuncu devrim oluyor Ukrayna veya Gürcistan'da. Bir bakıyorsunuz, Kofi Annan Planı'na, zavallı Kıbrıslı Türkler "evet" oyu veriyorlar. Herkes biliyor ne fırıldaklar döndüğünü, Kıbrıslıları tavlamak için neler yaptıklarını. Bütün gençleri almışlar, Avrupa'ya gezmeye götürmüşler, bir sürü hikayeler anlatılıyor.

Çokpartili sistem maalesef çok kötü sınav veriyor. Bakın nasıl gelişti Küba, Çin nasıl bu hale geldi? Tek parti sistemi ile geldi. Atatürk zamanında devrimler tek parti ile yapılmadı mı? Ve Atatürk dönemi bir aydınlanma dönemi değil miydi? Ve o kadar parlak bir görüntüsü vardı ki Atatürk döneminin, Hitler zulmünden kaçan yığınla profesör çalışmak için Türkiye'ye geldiler, burada yıllarca çalıştılar, Dünya Savaşı'nın sonuna kadar. O tek parti ile. Bunu daha önce de söyledim, bu çokpartili sistemle demokrasi aynı şey değil.

— *Peki, biz yıllardır, neden demokrasiye geçişi çokpartili sistemle özdeş algılıyoruz?*
— İşte bu yanlış, yok böyle bir şey. Çokpartili sistem bir mekanizma, bu mekanizma demokrasiye hizmet edebilir de, etmeyebilir de; sandıktan çıkan sonuca bağlı. Sandıktan yanlış şeyler çıkarsa, demokrasiye bir hizmet olamaz. Çünkü demokrasi çok yüce bir şeydir. Demokrasi, bir toplumdaki toplam eşitlik ve özgürlüklerin ortaya koyduğu bir tablodur.

— *O tabloyu, o bilinci nasıl geliştirebiliriz?*
— Tabii ki eğitimle, halkçılıkla, sosyal adaletle. Türkiye'de maalesef sandıktan karşıdevrim çıktı ve ilk yaptığı şey Köy Enstitüleri'ni kapatmak oldu, Halkevlerini kapattılar, öğretmenliği ikinci sınıf meslek yaptılar ve bol bol imam hatip okulu açtılar. Onlar çok iyi biliyorlar ne yaptıklarını, yani karşıdevrim çok bilinçli, maalesef bizden daha bilinçli.

— *Bunu söylemek acı olsa da...*
— Tabii, biz hep uyuduk. Atatürk devrimi devam ediyor sandık.

— *Rusya gezisine giderken neydi düşünceleriniz, dönüşte nasıl bir Rusya kaldı belleğinizde?*
— Rusya'yı çok beğendim, o kadar beğeneceğimi sanmıyordum doğrusu. Tabii bize saraylar falan gösterildi ama çok olumlu oldu izlenimlerim.

— Bir tarihçi olarak Rusya'yı merak ediyordunuz, değil mi?
— Tabii.

— Merak ettiğiniz ülkeler hangileri diye sorsam, Rusya da onların içinde mi?
— Evet. Sonra eşimle birlikte bir İspanya gezisi yaptık. O da çok iyi oldu.

— Sosyalist bir ülkeden, bir dönem faşizm rüzgarları esen bir ülkeye gitmek ilginç miydi?
— Evet. İspanya'yı gezdik. O iyi oldu. Şimdi Mısır'a bir gezi yapmak istiyorum.

— Gitmediniz, değil mi?
— Hayır. Mısır'a çocukken ayak basmıştım, vapur Port Said'e uğramıştı. Port Said zaten bir ticaret kenti. Uğradığımızda ben pek ufaktım, dokuz yaşındaydım.

— En çok nereyi görmek istiyorsunuz?
— Ehramları görmek istiyorum. Tabii Tülin de aynı şeyleri düşünüyor. Mısır gezisi yapmak istiyoruz, bir de Çin belki. Avrupa'yı bir hayli tanıyorum ben, Tülin de biliyor. Oralara gitmeye gerek yok.

Yazların çocuk neşesi Bodrum

— En büyük tutkularınızdan birisi de Bodrum galiba. Bodrum'da nasıl bir değişim var sizce?
— Bodrum'a üniversite öğrencisiyken gidip gezmiştim. Önay Sözer, Ergin Ertem ve ben, üç arkadaş kalktık, Bodrum'a gittik. Bir gece İstanbul'dan vapura bindik. Yaz günüydü. Bandırma'ya geldik. Bandırma'dan trenle İzmir'e geldik. İzmir'i gezdikten sonra trenle Aydın'a geçtik. Aydından sonra otobüs, minibüs, ciple dağ yollarından dolaşa dolaşa Bodrum'a ulaştık. Büyükçe bir köydü o zaman. Uyuyan bir köy. Çarşıda Kardeşler Lokantası'nın üstünde tek bir otel vardı. Doluydu. Sanırım otelde kalanlar civar köylerdendi ya da ticaret

için gelenlerdi. İki kişilik bir oda bulduk. Sonra kura çekildi aramızda. Kurayı kaybeden, damda, açık havada yatacaktı. Kurayı ben kaybettim. İlk defa açık havada yatıyorum. Bir sürü yatak, birçoğunun müşterisi vardı. Orada kaldım. Denize nerden girebiliriz, dedik. Şehir kulübünden girebilirsiniz, dediler. Şehir kulübünün olduğu yer şimdiki Kortan Lokantası'nın olduğu yerdi. Kulüpte birileri oturmuştu bir masaya. Oradan denize girdik. Kaleyi dolaştık. Kale kendi kaderine terk edilmişti, öyle bir yerdi işte Bodrum.

— *Yıl kaçtı?*
— Galiba 1957'ydi.

— *Halikarnas Balıkçısı'nın Bodrum'u yazan kitaplarını okumuş muydunuz?*
— Tabii. Ama o sırada Halikarnas Balıkçısı Bodrum'dan göç etmişti. Ondan sonra da 1969 yazında gittik. Orada bir pansiyonda kalmıştık.

— *Yarı uyuyan köy uyanmış mıydı?*
— Evet uyanmıştı. Ticarete girmişlerdi. Gümüşlük'te Mindos gazozu vardı. Mandalinaları alıp şekerle hakiki mandalina özünden gazoz yapıyorlardı. O büyük gazozcular çıkınca yerli gazozculuğu öldürdüler. Mindos da battı, kapanmak zorunda kaldı.

— *Bodrum sizde ne zaman bir tutkuya dönüştü? Ev de aldınız oradan, değil mi?*
— Evet. Bir süre daha Bodrum'un içinde tatil yaptık. Heykeltıraş İlhan Koman'ın eski eşi Melda Kaptana vardır, onun evinde kaldık. Yıl 1980. Biz oradan dönerken 12 Eylül darbesi oldu. Daha sonra Türkbükü'nde, köyde kalmaya başladık. Bodrum konusunda bizim öncümüz Selahattin Hilav'dır. Selahattin uzun bir süredir Türkbükü'nde kalıyordu. Mevlüt Bozdemir ve karısı da orada ev kiralamışlardı. Biz de, 1984'te Gölköy'de ev aldık.

— Türkbükü'ne gittiniz mi?
— Gittik. Orada yeni bir kıyı düzenlemesi yapmışlar. Çok lüks kulüpler var. Oralara hiç uğramadık. Bütün arazileri binayla sıvadılar. Çok tatsız oldu.

— Yarı uyuyan köy artık hiç mi uyumuyor?
— Çoktan bambaşka bir yer oldu. Eskiden insanlar Bodrum'da evlerinin dışına çıktıkları zaman, yani bir alışveriş veya komşu ziyaretine gittiklerinde kapılarını kilitlemezlerdi. Bu ayıp sayılırdı. Komşulara güvensizlik sayılırdı. Sonra Bodrum'a hırsız yüklemesi oldu. Hele bizim ev, kaç kez soyuldu... Sitelerin avantajı, güvenlikçisi filan olması. Her yere su yetiştirmek de önemli bir problem artık. Bodrum doyma noktasına geldi. Binlerce ev satılamıyormuş diye işitiyoruz, bu inşaat furyasının da durması gerekiyor.

— Bodrum'un yerlileri görünmez oldu, değil mi?
— Bodrum'un yerlileri yine var ama birçoğu malını mülkünü kaybetti. Bodrum dışından gelenlere sattılar, perişan oldular.

— Küçük esnaflar da kalmadı herhalde...
— Evet kalmadı. Bizim köyde de Şok mağazası açıldı. Bakkallar zor durumda. Ferhan Şensoy'un öyle bir oyunu var galiba, *Kahraman Bakkal Hipermarkete Karşı* diye. Bütün otomobil sahipleri köyler arasındaki anayollarda bulunan alışveriş merkezlerine gidiyorlar. Bodrum'un içinde de bunlardan var.

— Bu yaz Bodrum'da kimlerle buluştunuz?
— Murat ve Oya Katoğlu, Mustafa ve Dilek Akşin, Özdemir ve Ülker İnce, Rona ve Sevinç Aybay, Erhan ve Ayşe Öğüt, Cenap Keskin, İzzet Sedes vardı. Sosyal hayatımız öyle pek aman aman değildi. Antik tiyatroda Sertap Erener-Fahir Atakoğlu konseri vardı, Gümüşlük Şenliği'nin bir konseri. Bale şenliğinin iki gösterisi, *O... Çocukları* filmi...

Soldan sağa: Tülin Akşin, Özdemir İnce, Işıl Aygen, Ülker İnce.

— *Yaz tatilinizi Bodrum'da geçiriyorsunuz. Bu yıl sizi Bodrum'a kim götürecek?*
— Otobüsle gidiyoruz ama bu sefer uçakla gidelim dedik.

— *Daha rahat değil mi?*
— Evet ama eşya da olacağı için buradan havaalanına geçiş, oradan merkeze geçiş zor, artık tahammül edeceğiz. Maalesef Bodrum otobüsleri hep gece yolculuk yapıyor.

— *Gece de uyumuyorsunuz.*
— Evet, uykuya geçmek biraz zor oluyor. Geçinceye kadar biraz sıkılıyorum.

— *Uzun da bir yol.*
— Sonra uyku başlayınca, artık kolaylaşıyor.

— *Tabii orada da bir çevreniz, arkadaşlarınız var, özlüyorsunuz orayı, değil mi?*
— Tabii, komşular var.

— Değişik kentlerden mi geliyor komşular, yoksa Ankaralılar mı?
— Bize en yakın ev bir emekli elçinin. Eşi de hariciyeden emekli bir hanım. Onlar bize en yakın komşu, Erhan ve Ayşe Öğüt. Yine bir emekli elçinin evi var orada. Sonra bizim bitişiğimiz olan bir ev var, orada Perihan Mağden oturuyordu daha önce, daha doğrusu Perihan Mağden'in annesinin eviydi, Tülay Tuna. Fakat onlarla iyi bir komşuluk yapamadık.

— Özdemir İnce de mi orada?
— Evet, ama o başka bir köyde, Gündoğan'da.

— Dostunuz değil mi?
— Tabii tabii, onunla görüşüyoruz.

— Yazları buluşuyorsunuz.
— Yazın sık sık ailecek görüşüyoruz. Eşi Ülker de çok değerli bir insan, İngilizce öğretmeni. Özdemir İnce de zaten Fransızca öğretmeni; lise öğretmeni ikisi de. Sonra Özdemir İnce öğretmenlikten ayrıldı, TRT'de çalıştı. Ülker, yüksek lisans yaptı ve çeviri hocası. Çeviri uzmanı olarak Hacettepe'de ders veriyordu. İstanbul'a gittikten sonra Boğaziçi'nde aynı şeyi yaptı; çeviri dersleri verdi. Kendisinin de zaten birçok çevirisi var. Çok hoş insanlardır.

Dost yazılarına koşmak

— Özdemir İnce'nin yazılarını nasıl buluyorsunuz?
— Çok iyi buluyorum.

— Tartışmalarınız oluyor mu uzun uzun?
— Yoo, olmuyor. Ama tabii, onunla anlaşamadığımız bir şey var. Anlaşmazlık noktamız; ben Atatürkçülük diyorum, o Cumhuriyetçilik diyor. Çok derin bir anlaşmazlık sayılmaz, öyle ufak bir farkımız var.

— Peki, neden Cumhuriyetçilik diyor?
— Yani herhalde ona aykırı geliyor bir kişiye bağlamak ama Atatürkçülük deyince bu bir kişi tapınması değil, bir olgunun saptanması oluyor. Atatürk, dünya çapında bir dâhi... Elbette ki onun yaptıkları kendisine mal edilecek.

— Özdemir Hoca Cumhuriyet'e mal ediyor. Ama Cumhuriyet de Atatürk'ün eseri değil mi?
— Evet. Herhalde o bir kişi kültü, kişi tapınması falan gibi algılıyor. Mesela Kuzey Kore'deki lidere ne diyorlar, "Her yerde o gözüküyor". Pek hoş bir şey değil. Ama Atatürk gibi dünya çapında bir dehanın hakkını vermek lazım. Atatürk, devrimi yapmıştır, Kurtuluş Savaşı'nı yapmıştır...

— Evinize sadece Cumhuriyet *gazetesi alıyorsunuz. Özdemir İnce'nin yazılarını nasıl okuyorsunuz?*
— Evet. Maalesef *Hürriyet* almıyoruz, fakat fakülteye gittiğim zamanlar orada okuyorum.

— Internetten çıkış mı aldırıyorsunuz?
— Hayır, bizim "Meray Odası" diye bir salonumuz var, yemeklerden sonra oraya gidiyorum.

— Bilim insanlarından birinin adına verilen oda değil mi?
— Evet, Seha Meray.

— Adına okuma odası mı?
— Evet, Türk Dil Kurumu'nun başkanlığını da yapmıştı. Fakültede bir salon var onun adına, hatta piyanomuz bile var. Eskiden arkadaşımız Oğuz Onaran çalardı. Üç tane koltuk grubu var, hocalar oturuyorlar orada, kahve içiliyor yemekten sonra, gazeteler var. Evde *Cumhuriyet* olduğu için orada ilk yaptığım iş *Hürriyet*'i alıp Özdemir İnce'yi okumaktır. Tabii başkalarını da okuyorum. Bekir Coşkun'u da çok beğeniyorum.

— *Şiir ödülü de aldı Özdemir Bey.*
— Evet. Şair olarak da önemli bir yeri var.

— *Şiirlerini de okuyorsunuzdur, kitaplarını size imzalı armağan etmiştir.*
— Evet. Onun şiirlerini okudum. Bizde de zaten kitaplarının pek çoğu var. Çok değerli bir şairdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tarihsiz Olmaz

Tarihsiz olmaz, çünkü bugünü anlamak yetmiyor. Geçmişi, geçmişten bugüne nasıl gelindiğini bileceksiniz ki, ilerisi için de sağlıklı tahminler yapabilesiniz. Tarih bir bilimdir ve dolayısıyla belgelere dayanmak zorundadır. Ne kadar belge olursa, yazdıklarınız o kadar sağlıklı olur. Tabii tarihçi aynı zamanda bir yazardır.

Eski Tarih Kurumu Başkanı Yusuf Halaçoğlu ile. Arkada; Nedim İpek, Bilal Şimşir (Lüleburgaz, 2006).

— Tarihle yolculuğunuzdan söz edebilir miyiz?
— Tarihe sonradan girdim, onun için biraz da "alaylı tarihçiyim" diyorum kendime.

— İyi bir tarihçide olması gereken özellikler nelerdir hocam?
— Türkiye gibi bir ülkede iyi bir tarihçi olmak için Osmanlıca bilmek gerekiyor, tabii Türkiye tarihi ile uğraşılacaksa. Osmanlıca bilmek bir miktar Arapça, Farsça bilmek demek oluyor. Ben hukuk okuduğum için, hukuk dili hayli eski bir dildir, dolayısıyla benim Osmanlıcam fena değildir.

Tarih zevki

— Tarihsiz olmaz, diyorsunuz. Neden tarihsiz olmaz hocam?
— Tarihsiz olmaz, çünkü bugünü anlamak yetmiyor. Geçmişi bileceksiniz ki, ilerisi için de sağlıklı tahminler yapabilesiniz. Tarih bir bilimdir ve dolayısıyla belgelere dayanmak zorundadır. Ne kadar belge olursa, yazdıklarınız o kadar sağlıklı olur, tabii tarihçi aynı zamanda bir yazardır. Tarih, bütün disiplinlerde çok önemlidir, yani mühendislikte, siyasette tarih bilinmesi lazım. Bugün insan nerede olduğunu biliyor ama geçmişte hangi noktada olduğunu bilmeli ki, iki nokta arasında çizgiyi doğru görmesi ve sonrasını daha kolay tahmin edebilmesi mümkün olsun.

— Her insanın tarih bilinci olmalı mı?
— Her şeyin bir geçmişi var. Mesela sizin bu sabah buraya gelmeniz de tarih oldu, yakın tarih oldu ama yine tarih. Her şey tarihte ve önümüzde bir meçhul, yani bugün diye bir şey yok aslında, her şey bir bakıma dün. Bir de gelecek var, o da

meçhul, yani ne olacağı belli değil. Ama tabii yakın tarih var, uzak tarih var. İşte tarihi derinlemesine bilmek, ilerisini daha bilinçli bir şekilde planlayabilmek için çok yararlı bir şey.

— *Siyasetçiler de çok iyi tarih bilmeli diyorsunuz.*
— Muhakkak, muhakkak.

— *Peki, siyasetçiler sizi düş kırıklığına uğratıyorlar mı?*
— Tabii. Bunlar maalesef tarihi göz önüne almıyorlar, bilseler bile göz önüne almıyorlar. Mesela Türkiye Cumhuriyeti nasıl kuruldu? Batılılar geldiler ve dediler ki, "Sizi Rumeli'den kovduk, şimdi Anadolu'dan kovacağız". Sevr Antlaşması, Batılıların bu niyetinin, bu planının somut bir belgesidir. Sevr Antlaşması imzalandığı zaman ortaya çıkıyor ki, Sevr'den sonra Türkiye kısa zamanda yok olacak. Çünkü öyle bir paylaşıyorlar ki, Doğu Anadolu Ermenistan oluyor, Batı Anadolu Yunanistan oluyor. Osmanlı Devleti'nin Sevr'e göre, ordusu yok, maliyesi yok, yani kurbanlık bir koyun. Dolayısıyla Ermeniler Kuzeydoğu Anadolu'da güçlenince, Yunanlılar Batı Anadolu'da güçlenince istedikleri zaman saldıracaklardı ve karşılarında hiçbir direniş olamayacaktı. İtalyan nüfuz bölgesi, Yunanistan; Fransız nüfuz bölgesi, Ermenistan olacaktı. Sevr'e göre, 433 maddelik bir belge ile çok kibarca "Sen mahkumsun, yakın zamanda öleceksin" diyorlardı. Yani Türkler yok olacaktı.

Lozan'ı ciltleyen anneden Lozan'a

— *Hocam, "Sevr tarihin çöp sepetine mi atılmıştır yoksa buzdolabına mı kaldırılmıştır?" derken ne kastediyorsunuz? Bize uzmanı olduğunuz Sevr'i, Lozan'ı anlatır mısınız?*
— Sevr'in çöp tenekesine atılması ondan tümüyle vazgeçmek, tümüyle unutmak demek. Buzdolabına kaldırmak demek, gündemden çıkarmak ama ilk fırsatta ortaya çıkarmak. Ya da küçük küçük adımlarla, usul usul onu gerçekleştirmeye çalışmak.

Şunu yeniden belirteyim, Sevr bir efsane, bir dedikodu, bir öykü değil. Bu Fransa, İngiltere, İtalya'nın imzalayıp mühürledikleri resmi bir belge. Şimdi bu Batılılar dünyadaki insanların en güçlü, en zengin, en bilgili kesimi. Bunlar yüzyıllar boyunca Türkleri Rumeli'den silmek siyaseti gütmüşler ve aralarındaki birçok sorunlara hatta savaşlara karşın bu hedeflerini büyük ölçüde gerçekleştirmişler. Sıra Anadolu'ya gelince Atatürk'ün önderliğinde Türkler ayaklanıyor ve Batı emperyalizmini yenilgiye uğratıyorlar. Sevr gidiyor, Lozan geliyor. Lozan Doğu Trakya ve Anadolu'da onurlu bir yaşam hakkı sağlıyor Türklere. Peki bunlar en güçlü, en zengin, en bilgili, hatta en sabırlı iken Sevr'in üstüne bir bardak soğuk su mu içtiler, çöpe mi attılar, yoksa buzdolabına mı koydular? Ben üçüncü olasılığın daha yüksek olduğunu düşünüyorum. Türkiye düşkünleştikçe, borca battıkça, ortaçağa doğru dümen kırdıkça, Atatürk devrimine boş verdikçe kafalarındaki, buz dolaplarındaki Sevr canlanmaya, depreşmeye başlıyor. Şimdi bence Sevr'e doğru gidiyoruz. Bu gidiş Batılıları o denli heyecanlandırıyor ki, sabırsızlık, terbiyesizlik, küstahlık yapmaya başlıyorlar. Sözde Ermeni soykırımı konusunda gösterdikleri, kendilerini inkar derecesine vardırdıkları müstehcen ısrar bu tutumlarının yalnızca bir örneği. Kapatma davası, güneydoğu belediyeleriyle ilişkiler, Orhan Pamuk, Ergenekon davaları, TSK'ya tavır alma gibi pek çok konuda bu davranışlarını rahatça sergilemekten geri durmuyorlar.

Geçende Mine Kırıkkanat'ın *Destina* romanını okudum. Gelecekte kurgulanmış bir roman. Türkiye iyice dincileşmiş, üstüne İstanbul kenti depremle yıkılınca Batılılar ülkeye el koyuyorlar. Türkiye ortadan kalkıyor ve İstanbul Nova Roma adı altında Ortodoksluğun merkezi olarak yeniden yapılıyor. "Osmanlı Cumhuriyeti" filmi de biraz daha örtük biçimde yurdumuzu bekleyen tehlikeleri gösteriyordu. Demek ki bu iş roman ve filmlere artık yansıyor.

— Sizin "resmi tarih"e yaklaşımınızdaki farklılık nedir?

— Resmi tarih okul ders kitaplarında yer alan bilgi ve görüşler olsa gerek. Bizde okullardaki tarih öğretimi tam bir zavallılık örneğidir.

— *Okullardaki tarih eğitimini nasıl değerlendiriyorsunuz?*
— Çok kötü, çok kötü. Yani ilk ve ortaöğretimde tarih çok kötü öğretiliyor. Bu tesadüf falan değil tabii, gayet planlı.

— *12 Eylül sonrası sadece ismi değişti, devrim değil inkılap tarihi artık.*
— Son derece bilinçli bunlar. Çünkü daha önce de anlattığım gibi Türkiye'de maalesef karşıdevrim egemen oldu. 1950'den sonra çokpartili sistem sayesinde her seferinde seçimleri kazanıyorlar ve dolayısıyla bu ağalık düzeni, feodalizm, ortaçağ devam ediyor. Onlar insanlar okusun, bilsin istemiyorlar, illa okuyacaksa, bilecekse ortaçağı sevsin, ona yönelsin istiyorlar.

— *O bilgiler tarih adına çok yüzeysel, değil mi?*
— Tabii. Salih Özbaran diye bir tarihçi meslektaşım var İzmir'de. Onun birtakım incelemeleri var. Tarih öğretmenliği programında yüzde 70 oranında ortaçağ öğretiliyor. Yahu ilkçağ var, yakınçağ var. Ne kadar önemli bunlar...

— *Yakın tarihi öğretmiyorlar mı?*
— Hayır, hep ortaçağa yoğunlaşıyorlar. 20. yüzyıl tarihi okutulmuyor gibi bir şey...

— *Ortaöğretimde?*
— Atatürk döneminde ilk ve ortaöğretim için Tarih-1, Tarih-2, Tarih-3, Tarih-4 diye kitaplar çıkarılmıştı ve Tarih-4 günümüzün tarihiydi, yani devrim tarihi idi.

— *12 Eylül'den sonra onun adı bile değişti...*
— O kitap 1931'de çıkmıştı ve bir yıl önceki Serbest Fırka denemesini anlatıyordu, Menemen Olayı'nı anlatıyordu. Tarihin böyle öğretilmesi lazım, yani bütün çağları öğretmesi la-

zım ama yakınçağda en yakın zamanı da öğretmesi lazım. Avrupa'da bu böyledir. Fransa'yı söyleyeyim, onu daha iyi biliyorum. Fransa'da çocuklar geçen yılı, iki yıl önceki olayları derste görüyorlar, öğreniyorlar...

— *Ve yakın tarihi biliyorlar.*
— Evet, evet.

— *Tarih seven öğrenciye çok az rastlanıyor, genellikle tarih dersi sevilmiyor.*
— Tabii. Devrim tarihi biraz var. O zorunlu, yani onu kaldıramıyorlar. Cesaretleri yok onu kaldırmaya, fakat o da Atatürk ölünce, 1938'de bitiyor. 1938'den sonrası anlatılmıyor. Halbuki 1938'den bu yana 70 yıl geçti değil mi? 70 yıllık bir tarih, orada neler var; Türkiye'de neler oldu, İkinci Dünya Savaşı var, Vietnam Savaşı var, Sovyetler Birliği'nin dağılması var. Yani ne kadar önemli olaylar bunlar.

— *Belki de ortaöğretimde tarih dersleri yeniden ele alınmalı.*
— Hayır. Atatürkçülerin iktidara gelmesi lazım. Atatürkçüler iktidara gelmeden bu iş olmaz.

Tarihin güzel yazılması lazım

— *Bir de tarih yalan üzerine kurulmamalı demek lazım.*
— Evet, bir de yazan akıllı olacak, yani yazdığı şeylerin mantık örgüsünü güzel sergilemesi lazım. Tarihin güzel yazılması lazım. Yani sebep sonuç ilişkileri kurularak yazılmalı.

— *Sizi diğer tarihçilerden ayıran, biraz da belgelere verdiğiniz önem, değil mi hocam?*
— Tabii, o belgeler muhakkak lazım ama bir de kültürü olacak tarihçinin. Yani sosyal bilimlerden yararlanacak, psikoloji bilecek. Bir de tarihin uzun uzun anlatılması lazım, öyle kalkıp da hap gibi anlatırsanız, olayları kavrayamazsınız, yani tam ezbercilik olur. Köksal Toptan Milli Eğitim Bakanı

iken, "Kitaplardan lüzumsuz bilgileri atacağız" demişti. Yahu, zaten hap gibi şeyler onlar!

— *Bilgiler?*
— Evet. Mesela ben kendi zamanımdan hatırlıyorum, Rönesans, "Rönesans'ta İtalya'da resimde büyük ilerlemeler oldu" ve bu cümlenin arkasından bir ressam listesi, Leonardo da Vinci, Rafael falan, böyle anlatılırdı. Peki, bunlar kimdir, ne yaptılar, nasıl yaptılar? Hiç böyle bir şey yok. Bunları böylece ezberleyeceksiniz. Eskiçağ tarihi anlatılırken, "Sümerler uygarlıkta çok ileri gittiler, çanak çömlek yaptılar." Yahu nasıl yaptılar, biraz anlat değil mi? Hayır, hap gibi bilgiler. Tabii, o çeşit bilgiler ancak ezberlenebilir. Tarih kitaplarının uzun olması lazım, ayrıntılı olması lazım. Öğrenci zevkle, anlayarak okumalı.

— *Tarihçi de güzel yazacak.*
— Tarihçi de güzel yazacak, anlayarak yazacak. Önemli olan okuyanın kafasında kalanlar. Onu sınavda anlatacak. Zaten uzun bir kitabı ezberlemek mümkün değil. Hap gibi kitaplar yaparsanız ancak o ezberlenir. Şimdi bir de ezber düşmanlığı çıktı. Yahu anlayarak ezberliyorsa ne güzel değil mi, şiir ezberle Shakespeare'den, Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan. İnsanın anlayarak, zevk alarak ezberlemesi problem değil, ezberin kötü olan türü anlamadan ezberlemek.

— *Siz ezbere şiir biliyor musunuz hocam?*
— Tabii.

— *Şiir sever misiniz?*
— Yok, ben iyi bir şiir okuyucusu değilim maalesef. Şiir çok komprime bir şey. Komprime duygu ve estetik. Şiir üzerine çalışmak lazım. Bir şiiri çalışmadan ondan zevk almak zordur. Ben romanı çok seviyorum.

— *Ezbere bildiğiniz şiirler?*

— Ezbere bildiğim şiirler... Kolejli olduğum için bize Shakespeare'den falan dizeler ezberletmişlerdi. Mesela *Julius Caesar* oyununda Antonius'un konuşması vardır, Sezar'ın cenazesi geliyor, onu ezbere bilirim. Veyahut Hamlet'in "olmak ya da olmamak" diye bir tiradı var, onları hâlâ biliyorum. Fena mı oldu, yani gayet iyi oldu... Mesela Yahya Kemal Beyatlı'nın *Endülüs'te Raks*'ını ezbere bilirdim, şimdi söyleyemem ama. Şiir ne güzel şey, keşke şiir yazabilsem diye düşünürüm.

— *Böyle bir denemeniz oldu mu, şiir yazmak gibi?*
— Evet, lisedeyken, hem de İngilizce şiir yazıyordum.

— *Tarihçi nasıl bir yazar olmalı, hocam?*
— Tarihçi belgeye dayanacak. Arşivlerde bulunan belgeler veyahut gazeteler, kitaplarda bulunan birtakım bilgiler; bunlar belge ama dediğim gibi onun iyi yazılması lazım ve iyi yorumlanması lazım. Şimdi iyi yazılması demek sanat demek, yani biraz sanatçı olması lazım tarihçinin. Güzel yazması lazım. Nitekim Eski Yunan'da sanat tanrıları vardı, "Musa"lar. Dokuz tane Musa vardır. Bunlardan bir tanesi de "tarih Musa"sıdır. Adı Klio. Yani eski Yunanlılar bunu bir sanat olarak algılamışlar. Tabii o eksik kalıyor, yani romancılıktan farkı olmuyor. Halbuki romancı başka şey, tarihçi başka. Romancı kendi uydurduğu bir takım olayları, kişileri anlatır oysa tarihçi belgelere dayanarak, gerçek birtakım olayları anlatmak durumundadır. Ama yazma işine gelince tarihçinin romancıdan bir farkı yok. Tabii, tarihçinin aynı zamanda belgeleri doğru yorumlaması lazım, doğru yorumlaması için kültürü olması lazım, sanat, psikoloji, sosyal bilimler gibi bilgilerinin olması da önemlidir.

— *Gazete taramasını tarih çalışmasına siz getirdiniz sanırım?*
— Hayır, Türkiye'de ilk defa Kemal Karpat getirdi sanıyorum. Ben de onu örnek aldım. Gazeteler müthiş bir kaynak, hatta bazen arşivden daha değerli bir kaynaktır. Duymasın tarihçiler. Çünkü arşivdeki belgeler genellikle resmi belgeler-

dir. Resmi belgeler çok şey söylemez, çok şey anlatmaz. Yani der ki, Atatürk falanca tarihte şu telgrafı çekti, o telgrafta da Atatürk der ki şunu yap, şunu yapma. Halbuki gazeteci onu yazdığı zaman anlatır, ortamı anlatır, niye o telgrafın çekildiğini anlatır. Yani gazeteci de bir çeşit tarihçidir ama tabii çok yakın tarihi yazan biridir.

— *Gazeteci...*
— Tabii gazetecinin yazdığı doğrudur, güvenilirdir diye bir şey yok. Bunların hep irdelenmesi gerekir, yani gazetenin yazdığı ne kadar doğrudur, onun kontrol edilmesi lazım. Tarihçi, bilim insanı olduğu için bütün bunlara kuşkuyla yaklaşmak, her şeyi kontrol etmek durumundadır.

— *Bilim insanlarının yaşama da kuşkuyla yaklaşma alışkanlıkları var mı?*
— Evet, tabii. Yani hep bir mülahazat hanesi olacak eski devimle.

— *Mülahazat hanesi ne demek?*
— Mülahazat hanesi, form biçimindeki resmi belgelerde düşüncelerin yazıldığı kutu. Gerçekliğin çok yönlü olduğunu anlatan bir deyim.

— *Açık bırakılır.*
— Açık bırakılır, yüzde yüz inanmak diye bir şey yok. Yüzde yüz inanmak dinde oluyor, işte iman o.

— *Tartışması yok, yorumu yok.*
— İşte Hazreti Muhammed'in peygamber olduğuna iman ediyorsun. Burada kuşku duydunuz mu zaten dinden çıkarsınız maazallah. Onun için din işleri ile dünya işlerinin ayrı tutulması, yani laikliğin gerekliliği de buradan doğuyor. Dinde kuşku olamaz, halbuki bilimde hep kuşku olması lazım.

— *Araştırma sürecinin sınırını nasıl belirliyorsunuz, çalışma yönteminiz nasıl?*

— Ben ayrıntılı çalışmayı seviyorum. Ayrıntılı çalışma, yani mikro tarih dediğim şey; kısa bir dönemi çok belgeyle anlatmaya çalışmaktır. Gerçi çok kısa bir dönemi aydınlatmış oluyorsunuz kendinizce ama bunu yaparsanız, yazdıklarınızın sağlam olma olasılığı yüksek. Çünkü çok belge kullanırsanız, gerçeklikten sapma olasılığınız azalır. Onun için mikro tarih çalışmaları bence çok önemli ama birçok tarihçi de makro tarihçilik yapmayı sever.

— Ülkemizde sizden başka mikro tarih çalışması yapan kim var?
— Demin söylediğim gibi Kemal Karpat, mesela onun *Türk Demokrasi Tarihi* kitabı bir mikro tarih çalışması örneğidir.

— Makro tarihçilerin yöntemi nedir?
— Makro tarihçiler çağlarla, üretim biçimleriyle vs. uğraşır, genellemeler yaparlar. Tabii onların da yapılması lazım ama bu genellemeler mikro tarih çalışmalarına dayanırsa daha sağlam olur. Bizde genellikle tarihçiler belgeler kullanırlar. O belgelerle çalışmak biraz mikro tarih çalışması sayılabilir.

— Bizi tarihle buluşturan bu kitapların çalışmalarında yönteminiz nedir? Notlar mı alırsınız?
— Evet, nakkaş gibi, benim yıllarca aldığım notlar var arşivlerden ama bilhassa gazetelerden aldığım notlar var.

Kurşunkalemle yazılan kitaplar

— Notlarınızı nasıl değerlendirirsiniz, yazmaya nasıl başlarsınız hocam?
— Mesela bir projem var, "İstanbul Hükümetleri" projesi. O projenin zaten notları falan hazır. Osmanlı arşivinden, İngiliz arşivinden, Fransız Dışişleri Bakanlığı arşivinden bir yığın fotokopim de var. Hepsinden yararlanarak, bol malzemeyle yazıyorum. Yazdığım her şeyi kontrol etmem lazım, yani bir kaynak bir şey derse, onu başka yerlerden de kontrol etmek

gerekiyor. Ve işte kurşunkalemle yazıyorum. Çizgili kağıt kullanıyorum. Bir satır yazıyorum, bir satır boş bırakıyorum. Arkasını da boş bırakıyorum kağıdın. Ve çok dikkatli yazdığım için ufak tefek düzeltmeler, eklemeler dışında "bu olmamış, kağıdı buruştur at" gibi şeyler pek olmuyor bende. Yani düşüne taşına yazdığım için genellikle kalıyor. Tabii ifade değişiklikleri falan, araya sıkıştırdığım şeyler olabiliyor. Ben maalesef daha önce daktilo özürlüydüm, daktiloyu pek sevmezdim ama işte mecburen kısa yazılarımı daktiloyla ben yazıyorum. Kitap oylumunda olan tezlerim, mesela doktora tezi, doçentlik tezi, onlar hep elle yazılmıştır. Onu başkasına veriyorum, o daktiloya veyahut bilgisayara çekiyor. Şimdi bilgisayara çekiyorlar.

— Yazınız okunaklı mı?
— Yazım hayli okunaklı. Çalışma usulüm böyle. Kısa yazılarımı yine aynı şekilde kurşunkalemle, silgiyle falan yazıyorum. Sonra kendim daktilo ediyorum, yani maalesef bilgisayar işine giremedim.

— Bir tarihçi olarak neyi yazmak isterdiniz? Veya bir tarih olayını okuduğunuzda bu konuyu ben yazmalıydım dediğiniz oldu mu?
— Evet, gençliğimde müthiş iddialarım vardı. Osmanlı'nın her yüz yılı için bir cilt yazacaktım. Sonra da o altı cildi özetleyen bir kitap yazayım gibi bir düşüncem vardı. Tabii o olmadı. Yayıncılar çok etkiliyor insanı. Mesela bu *Türkiye Tarihi* var ya, beş ciltlik. Cem Yayınevi'nin. Oğuz Akkan o yayınevinin sahibiydi. O bana demişti Türkiye tarihini yaz diye, ben de yazmam ama bir takım kurarım, hep birlikte yazarız dedim. O da bir hayli zor oldu. Bazı arkadaşlar nasıl üzdü beni. Göndereceğim diyor, göndermiyor. Hatta bazıları yavuz hırsız vaziyetinde, bak işte şurası eksik, şurası şöyle, şurası böyle diye hesap sordu. Halbuki orada kendisi hesap vermek durumunda, yazısını göndermemiş. Çok üzdüler beni. Neyse sonunda ortaya çıktı.

— Sonuçta ortaya çok güzel bir yapıt çıkmış.
— Evet, iyi oldu. Sekiz basım gördü. Kuponla on binlerce dağıtıldı. Sonra Birinci Meşrutiyet tarihi yazma projem vardı. Onun için bütün malzeme hazırdı. Fakat ona bir türlü sıra getiremedim.

— Bu yaz neler yazdınız?
— Bu yaz İstanbul Hükümetleri'nin üçüncü cildini bitirmek için hamle yaptım.

— Bitti mi?
— Bitmedi ama bitmek üzere. Hep el yazısıyla yazdım. Umarım 2009'da çıkar o kitap. Yayınevine veririm. Problem, el yazısıyla yazmam tabii.

— İstanbul Hükümetleri'nden başka bekleyen dosyalarınız var mı? Kafanızda olup da yazmayı istediğiniz...
— İşte bu bitince, dördüncü cilt var. Bu 4 Nisan 1920'den başlıyor. Bu işler zaten bitmez, ömür yetmez zaten her şeyi yazmaya.

— Yeter inşallah.
— Şimdi bu son cilt (üçüncü), 4 Nisan 1920'den 16 Ekim 1920'ye kadar, yani 1920 yazı. Bu çok kritik bir dönem. Çünkü bu dönemde iç savaş var. Ondan sonra Sevr Antlaşması var, Büyük Millet Meclisi'nin açılması var. İstanbul'da, İngilizlerin terör eylemi var. 16 Mart'ta kent zaten işgal altında ama işgali şiddetlendiriyorlar, Türkleri dehşete sokmak, yılgınlık yaratmak, Sevr'i imzalayacak bir psikolojiye sokmak için yapıyorlar. İstanbul'da daha önce işgal etmedikleri binaları işgal ediyorlar, birtakım tutuklamalar yapıyorlar. Tabii Sevr Antlaşması ve iç savaşın yenilgi ile sonuçlanması. 15 Ekim'de padişahın son umudu olan Konya Delibaşı İsyanı başarısız oluyor. Onun üzerine çaresiz vazgeçiyor Vahdettin. İç savaştan vazgeçmek zorunda kalıyor ve tutuyor, Damat Ferit'i postalayıp Tevfik Paşa'yı sadrazam yapıyor. Şimdi bu

üçüncü cilt, çok yoğun bir cilt. Kısa bir süre ama müthiş olaylar var. Ona bir başlık lazım, ben "İç Savaş ve Sevr'de Ölüm" diye düşünüyorum. Biraz böyle edebi oldu.

— *Evet, tarih kitabı için çarpıcı bir isim.*
— Agatha Christie'nin *Nil'de Ölüm* kitabı gibi. Biliyorsunuz, değil mi onu? Onun filmi de var. Bu da "Sevr'de Ölüm...

— *Peki dördüncü cildin hazırlıkları tamam o zaman.*
— Evet, malzemesi hazır.

— *Hangi dönem oluyor?*
— Ondan sonrası, yani Tevfik Paşa hükümetleri, imparatorluğun sonuna kadar. Büyük zafer. O iki yıl oluyor, yani 1920 sonbaharından 1922 sonbaharına kadar: 9 Eylül İzmir'in kurtuluşu, ondan sonra 1 Kasım'da da saltanatın kaldırılması, demek ki 16 Ekim 1920'den 1 Kasım 1922'ye kadar. Ama olay yoğunluğu daha az. Orada da tabii müthiş olaylar oluyor ama İstanbul hükümetinin süngüsü düşmüş artık, yani hali kalmamış. Vahdettin seyirci durumuna düşüyor. Onun için bütün iki yılı tek cilde sığdırayım diyorum, yani ciltler kapsanılan süreler bakımından eşitsiz.

— *O da İş Bankası Yayınları'ndan çıkacak, değil mi hocam?*
— Evet, inşallah.

— *Çalışma masanız çok düzenli, kitaplar çok üst üste olmasına rağmen... Bazen kayboluyor insan kitapların içinde, değil mi?*
— Evet, işte şu karşıki masa İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele masası oluyor. Bu yandaki masa da Tülin'in masası ama çoğu kez maalesef ben işgal ediyorum. Çünkü o İstanbul Hükümetleri sürekli bir proje, halbuki arada yazılar çıkartmak gerekiyor, onun için de Tülin'in masasını kullanıyorum...

— Birkaç konuyu aynı anda yazıyor musunuz, yani yarıda kalan dosya var mı, yazılması gereken?
— Dediğim gibi devamlı proje İstanbul Hükümetleri projesi, onun üçüncü cildini bitireceğim inşallah...

— O galiba bitmeyen bir sevda olacak hocam?
— Sormayın, evet. Yani o sürekli bir proje ama dediğim gibi araya başka şeyler giriyor. Mesela bu ara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde büyük bir kongre yaptık. İkinci Meşrutiyet'in 100'üncü yıldönümü, 1908-2008. Beni de komisyon başkanı yaptılar. Büyük bir organizasyon oldu. Yabancı bilim adamları da geldi. Muhteşem bir program yaptık, 79 bildiri vardı.

— Harika, sonra onlar kitaba dönüşecek mi?
— Fakat hepsi gelemedi. Sonuç olarak değişik konularda 60 kadar bildiri sunuldu. İş Bankası, eksik olmasın bu bildirilerin bir kısmından kitap yapacak, sonra İngilizcesi çıkacak. Değişik yazı istekleri oluyor. Kitap bu arada çıkabilir.

— Makaleler de isteniyor.
— Makaleler istendi bu yıldönümü dolayısıyla. İşte onları da yazmak durumunda kalıyorum. Yeni bitirdiğim bir makale var "Büyük Avrupa Devletleri İttihat ve Terakki'yi Neden Sevmiyorlardı" başlıklı.

— Çok ilginç ve vurucu bir başlık olmuş.
— Bir makale. Bu bir konuşmaydı Osmanlı Bankası'nda. İki ay önce İstanbul'da bir konferans verdim, konusu buydu ama sadece notlarım vardı. O notları yazıya çeviriyorum, bir kitaba girecek.

— Hocam, Büyük Avrupa Devletleri İttihat ve Terakki'yi neden sevmiyorlar?
— Büyük Avrupa Devletleri, eski deyimle "Düvel-i Muazzama" İttihat ve Terakkiyi sevmiyorlardı çünkü bu örgüt hasta adam ilan edilen Osmanlı Devleti'ni ayağa kaldırmak istiyor-

du ve bunu başarabilecek tek güçtü. İttihat ve Terakki başarılı olsaydı Büyük Devletler Osmanlı toprakları üzerindeki emperyalist emellere veda etmek durumunda kalacaklardı ve Osmanlı Devleti yaşayacaktı. Bunun olmaması için İttihat ve Terakkiyi "şeytanlaştırdılar", "Saddamlaştırdılar". Ondan kötüsü yoktu.

— Her zaman olduğu gibi biraz yoğunluk var.

— Evet, yoğunluk oldu. En çok tartışılan konulardan biri de "İkinci Meşrutiyet devrim miydi, değil miydi?" meselesi. Bizde İkinci Cumhuriyetçilerimiz devrimi sevmiyorlar ve Atatürk devrimini devrim olarak kabul etmiyorlar. Tabii onu kabul etmedikleri gibi İkinci Meşrutiyet'i de devrim olarak kabul etmiyorlar. Halbuki bana göre ikisi de devrim, yani o da devrim, bu da devrim. Bu devrim kavramı çok yararlı bir alet. Devrimi tarihten çıkarmak isteyenler diyorlar ki "Şu oldu, bu oldu, sonra da bu oldu..." Böyle bir dizi olay, kopuk, bağlantısız.... Yani mesela Fransız devrimi deyince, şu oldu, bu oldu falan. Sanki hiçbiri böyle aman aman bir olay değilmiş gibi. Halbuki öyle değil, çünkü İngilizcede bir deyim var; "The straw that broke the camel's back", yani "Devenin belini kıran çöp." Sırtına saman çöpleri yığılmakta olan bir deve tasavvur edeceksiniz. Her çöp onun yükünü ağırlaştırmaktadır. Fakat son bir çöp vardır ki o koca devenin belini kırar, onu çökertir. O ana kadar deveniz vardır, o anda deve yok olur. Türkçemizde de "bardağı taşıran son damla" deyimi sanırım aynı düşünceyi dile getirmektedir. İşte devrim devenin belini kıran o son çöp oluyor ve tarihin bunu işaretlemesi, altını çizmesi lazım. Çünkü ondan sonra başka bir durum ortaya çıkıyor. Yani devrimden sonra sular başka türlü akmaya başlıyor. Devesiz kalıyorsunuz.

"İnkılap"tan "devrim"e, sonra tekrar "inkılap"a

— Hocam devrim tarihinin adının inkılap tarihi olarak değiştirilmesine çok üzüldüm. Siz ne düşündünüz?

— Evet. Kenan Evren'in, 12 Eylül'ün marifetiydi o. Devrimden korktukları için devrim sözcüğünü rafa kaldırdılar, inkılap oldu. Güya o daha zararsız bir şey. İşte reform falan anlamında kullandılar. Halbuki o inkılap sözcüğü de aslında ihtilal, devrim anlamlarını içerir. Kongrenin sonunda bir açık oturum yaptık, orada bir benzetme kullandım; devrimi görmek istemeyenleri Marilyn Monroe'nun yanağına mikroskopla bakanlara benzettim. Marilyn Monroe'nun yanağına mikroskopla bakıyor, orada yağ keseleri, tüyler falan görüyor, fakat o arada Marilyn Monroe'nun güzelliğini göremiyor. Olmaz böyle şey. Tarihin, tabii ağaçları incelemesi lazım ama ormanı da gözden kaçırmaması lazım. Marilyn Monroe da güzel bir kadındır.

— *Bütünü kaçırıyor.*
— Evet, bütünü kaçırıyor.

— *Nasıl karşıladı yabancı bilim insanları, çok kahkahalar atmışlardır?*
— Evet, güldüler herhalde.

— *Çok güzel bir tanım ilk kez duyuyorum.*
— Öyle mi? Yani devrim önemli bir araç. Atatürk devrimini kabul etmeyenler bir sürü dedikodu ile uğraşıyorlar, Atatürk şöyle dedi, Latife Hanım'la şöyle oldu, falancaya ne yaptı, bir sürü böyle ayrıntıyla uğraşıyorlar. Yani Cumhuriyet tarihi yazacağız diye ayrıntılara bakıyorlar ama devrimi görmeyince işin ruhunu elden kaçırıyorlar.

— *Belki bütününe baksalar ortak paydalar bulacaklar mı diyorsunuz?*
— Tabii, onların sinsi amacı Atatürk devrimini değersizleştirmek.

— *Tabii, önyargı ile bakınca güzellikleri yakalamak da zor oluyor.*

Sina Akşin konferansta, 9 Eylül Üniversitesi. İzmir, 22 Nisan 2005.

— Evet, dediğim gibi o zaman birtakım dedikodulardan, teferruattan ibaret oluyor. Oysa geçmişi daha iyi anlamak için devrim kavramı çok önemli bir kavram.

— Son yıllarda ülkemizde tarih bilinci yükseldi. Tarihe ilgi ve merak arttı. Bu yoruma katılır mısınız?
— Evet, tabii, aydınlardan bahsetmek lazım şimdi...

— Evet.
— Biliyorsunuz ki, Türkiye'de kitleler eğitilmiyor ya da kötü eğitiliyor. Bu da karşıdevrimin bir gereği işte. Türkiye'de çok şükür bir aydın kesim var. Aydınlanmış sayılabilecek insanlar çok. 1950'den beri biz karşıdevrim diktatörlüğü altında yaşıyoruz, buna rağmen ne kadar çok kitap yayımlanıyor. Baskı sayısı düşük genellikle ama bu da işte karşıdevrimin eseridir. Yani aydınlanmayı önledikleri, durdurdukları için aydınlanma nispeten dar kesimlerde kalmıştır.

İkinci Meşrutiyet'in 100. yıldönümü kongresine Feroz Ahmad da geldi, belki duymuşsunuzdur.

— *Evet.*

— Feroz Ahmad'ın da yakın tarihle ilgili mikro tarih sayılabilecek çalışmaları var. *Demokrasi Sürecinde Türkiye* kitabı var. O da mikro tarih sayılabilir sanırım. Bu kongrede anlattı: Taksiye binmiş, taksi şoförü ile konuşuyorlarmış, şoför tarihçi olduğunu öğrenince ilgilenmiş. Tarih okur musun demiş, evet ilgileniyorum demiş şoför. En son ne okudun demiş "*Çılgın Türkler*'i okudum ve ağladım" demiş. Feroz Ahmad da dedi ki, "Ben de böyle kitap yazmak isterim." Yani ağlatan tarih kitabı yazmak istediğini söyledi. Tabii Turgut Özakman roman şeklinde sunuyor ama o da aslında tarih yazıyor. Çünkü Turgut Özakman birçok bakımdan tarihçiden farksız.

— *Belgelere dayanarak yazıyor.*

— Tamamen, belgeler. Büyük bir titizlikle çalışıyor. İnanılmaz sabrı olan bir insan, düşünün ki gericilerin Atatürk ile ilgili bir sürü yalanlarını, uydurmalarını tek tek aldı ve inceledi. Bu deli saçmalığının şurası yanlış, burası abartılmış diye tam bir bilim adamı titizliğiyle tek tek cevapladı. Müthiş bir şey. Yani bu nasıl bir sabır! Onun meşhur kitabından söz ediyorum: *Vahdettin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele*. Ödül de kazandı o kitap. Ben, onu bilimsel bir tarihçi kabul ediyorum. Sanıyorum o da hukuk mezunudur.

— *Tiyatro oyun yazarı olarak tanıdım.*

— Oyun yazarı tabii. Tarihin okunmasını kolaylaştırmak için roman biçimine başvuruyor. Yoksa Turgut Özakman'ı tanıyan bir insan bilir ki, o yazdıkları en doğru bilgiler, en tartışılmaz bilgilerle yazılmıştır. Dolayısıyla işte o bir tarih kitabıdır. Bu kadar büyük rağbet görmesi, aslında Türkiye'de Atatürkçülüğün ne kadar canlı olduğunu gösteriyor.

— Popüler tarihçilerin ve televizyon programlarının tarihin sevilmesinde büyük katkısı olduğunu düşünüyorum, siz ne dersiniz?

— Herhalde tabii, mesela İlber Ortaylı'nın programları ne kadar hoş...

— Büyük tirajlı gazetelerde de pazar günleri tarih sayfaları var.

— Yalnız, popüler tarihçilikle bilimsel tarihçiliği birbirinden ayırmak lazımdır. Bilimsel tarihçilik, dediğim gibi belgelere dayanan, sosyal bilimlerden yararlanarak yapılan çalışmalardır. Başka disiplinlerde, kimyada mesela, popüler kimyacılık diye bir şey pek yoktur. Yani kendi kendine deney yapanlar azdır. Ama tarihin bir bakıma şansı, bir bakıma da şanssızlığıdır bu. Bir sürü palavra tarihçiler çıkıp abuk sabuk şeyler yazıyorlar ve çok iyi satıyorlar, bu işin talihsizliği işte. Talihli yönü de, tarihe toplumun genelinde bir ilgi olmasıdır, mesela kimya bilimine halkta bir ilgi pek yoktur.

— Okuduğunda anlamak daha kolay olduğu için.

— Popüler tarihçilerin yanında ayrıca bir de tarihi romancılar vardır. Eskiden tarihi romanları yazan, popüler tarih romanı yazarları vardı, Feridun Fazıl Tülbentçi gibi. Nihal Atsız'ın *Bozkurtların Ölümü*'nü okudunuz mu?

— Okumadım. Oğlu Yağmur Atsız'ı tanıyorum, kitaplarını ve şiirlerini, bir de köşe yazılarını okuyorum.

— İşte Nihal Atsız, Feridun Fazıl Tülbentçi tarih romanları yazıyorlar. Tabii bunun bilime bir katkısı yok ama insanlarda tarihe karşı ilgiyi kışkırtıyor. Bu romanları kesinlikle bilimsel tarihçilik diye görmemek lazım. Romanın roman olduğunu herkes biliyor da, bir de bilimsel tarihçilik iddiası ile ortaya çıkanlar var, Cemal Kutay mesela. Cemal Kutay'ın böyle tonlarca tarih kitabı vardır. Ama o biraz tehlikeli, çünkü insanlar onu bilimsel tarihçi sanabilirler.

Sina Akşin hatırası. 9 Eylül Üniversitesi. İzmir, 2005.

— *En son tarihte kalmıştık, tarih anlayışınızı anlatıyordunuz.*
— Evet.

— *Çok merak ediyorum, "tarihsiz olmaz" dediniz ya, o beni çok etkiledi. Gerçekten tarihsiz olmaz, çünkü tarihimizi çok bilmiyoruz biz. Herkes bildiğini sanıyor ama...*
— Evet.

— *Tarih sadece akademik dünyada, bilim dünyasında mı yapılmalı?*
— Yok hayır, zaten popüler tarih diye bir şey var, ayrıca gazeteciler bir bakıma güncel tarihçilik yapıyorlar.

— *Onu demiştiniz, bir de Turgut Özakman'ın kitabında da epey bir tarihi olduğunu...*
— Evet, yani o tarih...

— Ben sadece tarihin bilim dünyasının sınırları içerisinde kalmasını çok gerçekçi bulmuyorum. Siz ne dersiniz?
— Değil tabii, yani popüler tarih var. Popüler tarihçiler kızılacak şeyler yapıyorlar zaman zaman ama olmasın diye bir şey söylenemez. Çünkü onların da bir bakıma katkıları oluyor. Bir kere, merakı ayakta tutuyorlar. Gazeteciler de öyle, zaman zaman gazetelerde tarihi tefrikalar, yazılar da yayımlanıyor. Bu yararlı ve gerekli bir şey. Tarih, yalnız bilimsel tarihçilere bırakılmalıdır diye bir şey söylenemez ama popüler tarihçiler de bazen atıyorlar veyahut laubalilikler yapıyorlar. Cemal Kutay örneğinde olduğu gibi. Anlatacağım size Fethi Okyar'ın anılarının başına gelenleri, yani o inanılmaz bir olay.

Tarih palavra sevmez

— Çok çarpıcı bir örnek.
— Ben ona mayonez diyorum, yani bir yumurtadan bir kase mayonez yapılması gibi.

— Cemal Kutay'a televizyon programlarında oldukça yer verildi...
— Evet tabii, üstat falan diye. Adam amatör biri ve siyasi menfaatleri var. Bakıyorsunuz bir dönem Celal Bayar'ı pohpohlayan şeyler yazıyor, bir dönem Said-i Nursî hakkında onu pohpohlayan kitap yazıyor. Atatürkçülük rüzgarları biraz esince de, bir bakıyorsunuz müthiş Atatürkçü bir adam oluyor. Televizyoncular da çağırıp Cemal Kutay ya da benzerlerini konuşturuyorlar.

— Biz onun Atatürkçü dönemine rastladık herhalde.
— Evet, onun birkaç dönemi var.

— Siz nasıl buldunuz Atatürkçülük dönemini?
— Fena değil. Zeki bir insan Cemal Kutay ama bilimsel tarihçi değil tabii ki. Onun yaptığı şeyi anlatayım. Fethi Ok-

yar'ı biliyorsunuz, Atatürk'ün başbakanlığını yapmış, Serbest Fırka başkanı. İşte onun birtakım anıları var. Oğlu Osman Okyar da boş bulunmuş kalkmış anıları yayınlasın diye Cemal Kutay'a vermiş. Cemal Kutay ne yapıyor? Bu anılar, diyelim kabaca 40 sayfa, alıyor bunları mayonez yapar gibi -mayonez biliyorsunuz bir yumurta ile zeytinyağını yedire yedire kocaman bir tabak mayonez yaparsınız- anıların içine bir sürü şeyler katarak size 500 sayfalık bir kitap çıkarıyor. Şimdi bunun neresi Fethi Okyar, neresi Cemal Kutay, o da belli değil, karışmış vaziyette. Dolayısıyla bilimsel değeri sıfıra yakın bir kitap çıkmış ortaya.

— *Anı olmaktan çıkmış.*
— Tabii. Sonra ailenin aklı başına geldi. Osman Okyar yeniden özgün biçimi ile yayımladı anıları. Dediğim gibi Cemal Kutay belirtse bunları, dersin ki, buraları Fethi Okyar, diğer taraflar Cemal Kutay'ın söyledikleri. Ayırmayınca acayip bir şey ortaya çıkmış ama bakıyorsunuz ciddi birtakım adamlar bile bunu kaynak olarak zikredebiliyorlar.

— *Bir anlamda başvuru kitabı oldu.*
— Sonra düzelttiler. Önce kız kardeşi, sonra Osman Okyar yayımladılar o anıları özgün şekli ile. Tarihçiliğin maceraları böyle işte.

— *Tabii belgelere dayanmayınca, tarih yalanlarla da dolu olabiliyor.*
— Tabii, mesela bu karşıdevrimcilerin içinden böyle çok anlamsız şeyler uyduranlar çıkabiliyor. Bir gün Siyasal'da devrim tarihi dersi veriyordum. Bir öğrenci parmak kaldırdı ve dedi ki, "Efendim Vahdettin İngilizlere kaçmadı, onu İngilizler silah zoruyla götürdüler". Ben de bu yorumu ilk defa duyuyorum, hayretler içerisinde kaldım, "Sen bunu nerden öğrendin?" dedim. "*Zaman* gazetesi yazıyor" dedi, *Zaman* gazetesinde okumuş. Ben de onun üzerine dedim ki, "Yahu siz üniversite öğrencilerisiniz, her okuduğunuza

inanmamanız lazım, okuyabilirsiniz böyle şeyler ama bunları mantık süzgecinden geçirmeniz lazım, yoksa öyle her okuduğuna inanır mı insan?" O öğrenciye ve diğer öğrencilere bir ufak ders vermek zorunda kaldım. Yani böyle şeyleri uyduruyorlar; Vahdettin Atatürk'e, "Git milli mücadele yap, memleketi kurtar" demiş, işte bak Vahdettin pırlanta gibi adam vs.

— Bunu dediği için de İngilizler onu kaçırmış....

— Yani ölür müsün, öldürür müsün, inanılmaz şeyler bunlar. Atatürk Samsun'a gidecek, hakikaten veda için gelmiş Vahdettin'e. O ikisinin görüşmesinde de başka kimse yok bildiğim kadarıyla. Atatürk sonradan anlatıyor ne olup bittiğini. Yani farz edelim, gerçekten Vahdettin dedi ki, "Evladım git, milli mücadeleyi başlat, bu Yunanlıları denize dök". Bu doğru bile olsa Vahdettin'in durumunu kesinlikle değiştirmez. Çünkü adamın daha sonra yaptıklarını biliyoruz. Ne yaptı Vahdettin? İç savaş başlattı. Vahim bir şeydir iç savaş başlatmak. Üstelik Vahdettin bu iç savaşı, Yunanlılar ülkeyi istila ederken yaptı. Şimdi bir padişah demokratik gelişmeleri önlemek için iç savaş başlatabilir, bu onun bileceği bir şey. Bunu başlattı diye gerici dersiniz, başka bir şey dersiniz ama vatan haini olmaz. Ama düşman saldırırken kalkıp da böyle bir hesaplaşmaya girersen, bu vatana ihanetin ta kendisi olur. Vahdettin işte bunu yapmıştır. Dolayısıyla böyle bir şey demenin, varsayım doğru bile olsa, hatta senetli sepetli belgesi olsa bile hiçbir kıymeti yok.

— Silahla kaçırıldı, götürüldü demişler...

— Evet. Milli mücadele yap dediği bir belge ile ortaya çıksa ve bunun gerçek bir belge olduğu anlaşılsa bile, tarihin hükmü santim değişmez. Tarihin hükmü budur; bu adam haindir, düşman saldırırken iç savaş başlatmıştır. Türkiye'de görüyorsunuz, tarihçilik yapmak çok zor. Tabii her yerde böyle şeyler oluyor...

— Hocam, alimden zalim, zalimden alim doğar görüşünü Vahdettin yeterince kanıtlıyor mu?
— Tabii bu kafiyeden ibaret, hiçbir ilgisi yok. İlim 19. yüzyılda ne yazık ki padişahların semtine bile uğramıyordu. II. Mahmut birçok okul açtı; Harbiye, Tıbbiye. Sonra Abdülmecit Mülkiye'yi kurdu. Ama kendi açtıkları bu okullara, şehzadelerini yollamayarak kendilerini yaya bıraktılar. Devre dışı bıraktılar, komik duruma düştüler. Düşünün, o civcivli zamanda saray dış politikayı yönetiyor güya. Ama Fransızca bilen padişah yok, şehzade yok. O yüzden de müthiş komplekslere kapılıyorlardı. Fransızca bilen paşalar, okul mezunları vardı. Onların karşısında küçük kıskançlıklar filan yapıyorlardı, engeller çıkarıyorlardı. Tabii, sonuç imparatorluğun aleyhine oluyordu.

— İnsanoğlunun gelişiminde saltanatçı yönetimler sizce neden bu kadar egemen olabilmiş?
— Bir disipline ihtiyaç var. Göç eden kuşlar binlerce kilometre uzağa uçuyorlar. Onların bile belli bir uçma düzeni ve bir önderi var. Yoksa önder olmasa, bu kuşların her biri bir yana uçsa, sürü bozulur.

— O nedenle saltanatçı yönetimler bu kadar egemen.
— Evet demokrasi içinde özgürlükler var, eşitlikler var ama yine de birinin baş olması gerekiyor. Demokrasilerde biz bunu seçimlerle hallediyoruz. Padişahlıktan sonra demokratik olmayan liderlikler göze batıyor. Zaten önderliğin bir ailenin veya hanedanlığın elinde olması akıllıca bir durum değil. Çünkü ailede çok akıllı, becerikli adamlar da çıkabilir, aptal ve kabiliyetsiz adamlar da çıkabilir. Osmanlı hanedanında şehzadeler sancağa çıkardı, taht kavgaları olmasın diye bunları saraya kapattılar. Orada Osmanlıların sinirleri, ruh sağlıkları bozuldu. O yüzden sağlıksız adamlar çıktı. II. Mahmut ve Abdülmecit veremden öldüler. Abdülmecit'in fazla içtiği söylenir. Abdülhamit gölgesinden korkan aşırı kuşkucu bir adamdı, yine de belli bir zekası vardı.

Sözlü tarih: Tarihçilerin yazmadığı tarih

— Hocam, sözlü tarih çalışmalarını nasıl buluyorsunuz?
— Tarih Vakfı birçok kişiyle sözlü tarih çalışmaları yaptı. Fakat hepsi sanıyorum yayımlanmadı. Celil Gürkan'la, ablamın evinde görüşmüştük. Müthiş şeyler anlatmıştı. Mahalle Mektebi'ni anlatıyordu. Ayrıntılara acayip bir egemenliği vardı, gıpta etmiştim ona. Onunla Tarih Vakfı'nın yaptığı sözlü tarih çalışması çok ilginç olmalıdır. O çalışma keşke yayımlansa da herkes yararlanabilse.

— "Şeytan ayrıntıda gizlidir" derler ama ben ayrıntı uygarlıktır diyorum. Tarihçi için ayrıntı nedir?
— Ayrıntıları üst üste koyarak, hiç kimsenin düşünmediği doğru bir sonuca ulaşmak müthiş entelektüel bir tatmindir. Ayrıntıları yan yana koyunca bir tablo ortaya çıkıyor. Daha önce hiç kimse görmemiş, siz de görmemişsiniz. Her şey birden aydınlanıyor. Matematikçiler de yeni bir formül, teorem buldukları zaman herhalde böyle bir haz yaşıyorlardır.

— Anı kitaplarını bir tarihçi olarak nasıl buluyorsunuz?
— Günü gününe tutulmuş günlükler çok değerli. Yıllar sonra anımsanan şeyleri yazmak da değerli, ama pek çok şey unutuluyor. Tarihlerde, ayrıntılarda önemli yanlışlıklar olabiliyor. Günlük bizde pek yazılmıyor. İsmet İnönü'nün mesela cep defterlerini yayımladılar. Orada bulmaca gibi anlaşılması zor notlar var. Falancayı gördüm diyor mesela, çok önemli bir bilgi. Ama bu çok kapalı ve sınırlı bir bilgi olarak karşımıza çıkıyor.

— Söyleşi anında cep defterlerinizin varlığından söz ettiniz. Kaç tane cep defteriniz var?
— Ooo, çok fazla.

— Onlardan yararlanıyor musunuz?
— Onlardan hiç yararlanmadım. Onları saklıyorum sadece.

— Ne var onların içinde?

— Bir yere gidilecekse onun saatini not ediyorum. Unuturum diye korktuğum için. Mesela arkadaşlarla bir lokantaya gidilecek, onun saatini yazıyorum. Günlük yapacağım işleri yazıyorum. Ama unutkan olduğum için deftere bakmayı unutuyorum, bu yüzden bazı şeyleri kaçırıyorum. Hafta sonları oluyor bu iş genelde. Ankara gibi bir kentte çok etkinlik var. Ancak ben hepsine gidemiyorum.

Bir konferansa gidiyorsunuz, çok önemli bir konferans oluyor mesela, ama katılım çok az oluyor. Otomobil yüzünden oluyor bu. Park yeri bulunmayan yerlere insanlar gitmiyor. Bu sakatlık gibi bir şey, ben sakatım, merdiven çıkamam der gibi, benim otomobilim var, oraya gidemem diyor. Otomobilin böyle bir olumsuzluğu var. Genellikle bu tür etkinliklerde uzak yerler tercih ediliyor. Neden, diye sorduğunuzda otomobilliler gelebilsin, park yeri var diye diyorlar. Bilmiyorum önceden bahsettim mi, özel otomobiller yasaklanacak herhalde bir süre sonra, havayı çok kirlettikleri için. Hollanda'da ne güzel, herkes bisikletle dolaşıyor.

— Anı kitapları tarihçiler için önemli kaynak mıdır?

— Tabii, Bahri Savcı hocamız vardı. Onun kafasında bir takım tablolar vardı. Mesela 27 Mayıs anayasasının yapılma şekli. Buna benzer birtakım olayları büyük bir canlılıkla anlatırdı. Ben de hep, "Hocam anılarınızı yazın, ne kadar güzel, ayrıntıları da hatırlıyorsunuz," derdim. "Ama aralarda neler oldu, anımsamıyorum," diyordu. Demek ki Bahri Savcı'nın kafasında birtakım tablolar vardı ve o tabloları da çok canlı bir şekilde belleğinde tutuyordu. Diğer kısımlarsa solup gidiyor, o kadar önemli olmadıkları için. Ben de ona bir çare bulmuştum. "Bir kere bu canlı tabloları yazın, aralarını da gazete koleksiyonlarını karıştırarak bulabilirsiniz," diyordum. Maalesef anılarını yazmadı.

— Kimlerin anılarını merak ediyorsunuz?

İki aydınlık yüz. Sina Akşin, Altan Öymen, SBF Ankara, 4 Aralık 2006.

— Siyasilerin anıları olsa ne güzel olur. Sabahattin Selek'in sayesinde İnönü anılarını iki cilt halinde anlattı. Ama çok dikkatli anlatıyor. Suya sabuna dokunmayacak şekilde anlatıyor.

— Oysa siz anılarda suya sabuna dokunulsun istiyorsunuz?
— E, tabii yani. Suya sabuna dokunacak ki, işin iç yüzü anlaşılabilsin, ayrıca dedikodu lezzeti alınabilsin. Ama İnönü'nün anıları Atatürk'ün ölümü ile bitiyor. Cumhurbaşkanı olarak neler yaşadı, maalesef onları bilmiyoruz. Siyasilerin anıları çok önemlidir. Sanatçıların anıları da ilginçtir ama bir siyasetçi kadar ilginç değildir. Tabii bu sanatçıya da bağlıdır.

— Anı kitaplarında ya yazar kendini ön plana çıkarıyor ya da kimi isimleri karalıyor. Sizce anı kitaplarında ölçü ne olmalı?

— Karaladığınız kişinin zayıf taraflarını ortaya çıkarıyorsunuz. O karalayan adam biraz öznel davranmış olabilir, abartmış olabilir. Bazı yönden haksızdır, bazı yönden haklıdır. İşte tarihçinin görevi, bütün o gölgeleyen abartmaları, uydurmaları kontrol ederek gerçeğe ulaşmaktır.

— *Altan Öymen'in anı kitaplarını severek okudum. Sizin, severek okuduğunuz anı kitapları var mı?*
— Ali Fuat Türkgeldi'nin anıları örneğin.

— *Hüseyin Cahit Yalçın'ın anılarını okudunuz mu?*
— Evet okudum. O da çok önemlidir.

— *Ülke olarak tarihi eserleri koruyabiliyor muyuz?*
— Daha yeni yeni gelişmeye başlıyoruz. Viyana'da surları yıkmışlar, surlar yok. O surların yerinde caddeler oluşmuş, çok yazık ki surlardan eser bulamazsınız. Onlarda da tarih bilinci sonradan oluşmuş. Menderes de cadde açacağım diye kaç tane tarihsel yapıyı yok etti. Sivil tarihi, mimariyi yok etti. Çok az kaldı bunun örneği. Ama bizim de bazı yönlerden üstünlüğümüz var; mimarı Müslüman olmayan kamu binalarının birçoğunu muhafaza etmişiz. Kiliseleri filan... İspanyollar ise, iki bina dışında Müslüman yapıların hepsini yok etmişler. Macaristan'da Osmanlı'dan kalma birkaç bina kalmış. Belgrad'da yetmiş cami varmış, bir cami kalmış, onu da yakmışlar diye duydum. O bakımlardan biz daha iyiyiz. Ama bundan sonra da, şimdiki binaları yıkmadan korumak lazım. Daha sonra bunlar da tarih olacak.

— *Yeterince tarih bilincimiz olduğunu düşünüyor musunuz?*
— Bilincimiz pek gelişmiş sayılmaz. Bir ara milli tarihi anlatan ders kitapları okutulmaya başlamıştı, Türk tarihi tabii ki okutulmalı, insanın önce kendi tarihini öğrenmesi gerekir. Ama buna mili tarih isminin konulması olmaz. Milli kimya olmayacağı gibi milli tarih de olmaz. Bir yaklaşım var; bizim tarihimiz önemlidir, gerisi palavradır. İslamcı kesimin savı ise

şu: İslami eserleri koruyalım, ortaya çıkaralım, restore edelim, gerisini boş ver. Bu çok yanlıştır. Mademki bu topraklar bizim diyoruz, öyleyse bu topraklarda çıkmış her şeye sahip çıkmak gerekir. İster Hıristiyan olsun, ister Roma, ister Hitit, ne olursa olsun, ne çıkarsa hepsine sahip çıkmamız gerekir. Bizde Bizans, Grek, Hitit, Roma kürsüleri olması lazım. Etnik unsurların inceleme konusu olması lazım. Gidiyorsunuz Paris'te Doğu dilleri okulu var. Orada Kürtçe bölümü var. Niye bizde yok? Niye Ermenice yok? Bizim her şeye sahip çıkmamız lazım. Ören yerlerinin büyük bir dikkatle korunması lazım.

Tarih bilinci unutarak gelişmez

— Tarih bilincini genç kuşaklarda nasıl geliştirebiliriz?
— Bu iş okullarda olacak her şeyden önce. Doğru dürüst tarih kitapları yazılacak, Atatürkçü öğretmenler yetiştirilecek. Burada da şu karşımıza çıkıyor, öğretmenlik mesleğinin birinci sınıf bir meslek olması gerekiyor. Maalesef karşıdevrim, öğretmenliği ikinci sınıf meslek yaptı. Bunun son bulması lazım. Çocuklarımızı yetiştiren insanların Türkiye'nin en akıllı insanları olması lazım.

— Tarih kitaplarını okuduğunuzda içinizi acıtan olaylar var mı?
— Tabii pek çok. Anlatılan olaylar ana hatlarıyla ortaya konuyor. Halbuki tarihin ballandıra ballandıra anlatılması lazım. Taslaklar halinde tarih bilgileri verilirse insan nefret eder. Nitekim Türkiye'de en sevimsiz ders genellikle tarihtir. Bilmiyorum, bu konuda bir araştırma var mı? Çağdaş dünyayı gençlere anlatmamız lazım. Bir gazete aldıkları zaman tarih ve siyaset olaylarını yorumlayabilme durumunda olmaları gerekir. Ne için gazete alıyor insanlar? Spor haberleri için mi, baldır bacak resimleri için mi, kuponları için mi? Koca gazeteler tıkış tıkış reklam. Gazete ne kadar okunuyor? Gazeteler birtakım patronların çıkarlarını gözetmekten çıkmalıdır. Kö-

Suyun öte yakasından bir dost Herkül Millas ve eşi, Beyoğlu, Simurg Kitabevi önü, İstanbul, 2007. Fotoğraf: Önder Kaya

şe yazarlarının birçoğu patronun tanıdığı, eşi dostu falan. Medya bir kamu hizmetidir ve bunun belli bir düzeyde olması gerekir. Televizyonun aptallaştırma aleti olmaması lazım.

— *Tarihçi hangi kanallardan beslenir?*
— Dünyada olup bitenleri yakından izlemek zorundadır. Düşünce, edebiyat akımlarını irdelemek ve incelemek lazımdır. Sadece tarih bilgisiyle olmaz. Sosyal bilimlerden haberdar olmalı. Tabii, psikoloji de çok önemlidir.

— *Yabancı tarihçilerden arkadaşlarınız kimler?*
— Türk-Osmanlı tarihini inceleyen tarihçilerle arkadaşlığım oldu genelde. Fransa'da François Georgeon, Paul Dumont, Hollanda'da Eric Zürcher var. Yunanistan'da Herkül Millas vardır. Herkül Millas'ın hikayesi çok ilginçtir. Ben Robert Kolej'de hocalığa başladığım dönemde, o da öğrencim oldu.

O Türk vatandaşıdır, İstanbulludur, Rum'dur. TİP'lidir diye askerliğini Muş'ta çavuş olarak yaptı. O sırada bizim orduda böyle tuhaf bir uygulama vardı, komünist belledikleri insanları yedek subay yapmayarak cezalandırıyorlardı. Daha sonra Atina'ya yerleşti ama Türk vatandaşlığını hâlâ muhafaza ediyor. Yıllarca da Suudi Arabistan'da çalıştı. 1990'ların başında galiba, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Modern Yunanca bölümü açıldı. Yunanca dersleri vermesi için Ankara'ya çağrıldı. O sırada tekrar görüştük. Doktora yapmasını söyledim. Yaptı doktorasını, şimdi Atina'da profesördür.

— *Yakın dostunuz mu?*
— Evet. Ayrıca milli atletimizdi.

— *Neden bu tür uygulamalar Türkiye'de varlığını sürdürüyor?*
— Türkiye'de müthiş bir mücadele var, yani Atatürkçülük ile karşıdevrim arasında. Müthiş bir mücadele cereyan ettiği için böyle tuhaf şeyler çıkıyor karşımıza. Tuhaflıklar, uydurmalar, yanlışlar ortaya çıkabiliyor.

— *Bir de tabii yayın organları, görsel medya bir şeyi sözlü bile söylese, öğrenciler onu doğru varsayıp bunun üzerinden tarihçiye soru soruyorlar, değil mi?*
— Evet, evet. İşte tekrar Turgut Özakman'a gelelim, Özakman bütün bu saçmalıkları böyle tek tek çürütmek sabrını ve titizliğini gösterdiği için çok değerli bir insan.

— *O tür kitaplar, genç kuşakları bilimsel yolculuklara sürükleyebilir. Kitapta gösterdiği kaynaklar, bağlantılar çok güzel. Deniz kıyısında, tatil yerlerinde* Çılgın Türkler'*i gençlerin elinde çok gördüm.*
— Okudunuz mu?

— *Okudum. Çoğaldım, bilgilerim güncellendi.*
— Evet, 2008 yazında da *Diriliş*'i okudum.

— Tarihçi olmak Türkiye'de zor diyorsunuz.
— Zor evet.

— Dünyada nasıl?
— Dediğim gibi Türkiye'ye özgü bir durum bu, yani son çağ ile ortaçağın kapışma halinde olduğu bir ülke Türkiye. Batılı ülkelerde çok gerilerde kalmış meseleler bunlar. Rönesans 14. yüzyılda İtalya'da başlayan bir hareket, ondan sonra birtakım gerici hareketler oluyor. 16. yüzyıl Reform hareketi dolayısıyla Avrupa'da bir gerileme oluyor. Yani Rönesans yürürlükten kalkıyor adeta. 18. yüzyılda aydınlanma, yani tekrar Rönesans değerleri geçerli oluyor. Avrupalılar bu mücadeleleri o zamanlar yaşıyor, şimdi böyle bir mücadele yok. Bu sayede laikliği elde ettiler. Şimdi kalkıp bize, siz laikliği boş verin falan diyorlar, böyle saçmalık olur mu? Sen laik olmuşsun, senin havan, suyun gibi normal ortamın olmuş, ondan sonra bize ortaçağda kal demek saçmalıktır. Tabii burada bir ırkçılık, bir oportünizm var. Çünkü AKP onların bütün isteklerini yerine getiriyor. Sürekli olarak sen Türksün, sen ortaçağda kal söylemindę bir ırkçılık var.

— Gelişmeye hakkın yok!..
— Gelişmeye hakkın yok, evet. Senin layığın budur, AKP'dir, ortaçağdır. "Atatürk" deyince, "Canım, o istisnai bir olay", yani "o sizin normal haliniz değil" demek istiyorlar.

— Hocam, yurtdışında olduğunuz sürelerde, onların tarihlerinde Türkiye hakkında incelemeler yaptınız mı? Onlar Türkiye'yi nasıl anlatıyorlar?
— Tabii, rastladıkça inceliyordum.

Batı'nın Türkiye fotoğrafı

— Rastladıkça.
— Rastlıyordum, sonra birkaç yıl önce bunu inceleme konusu da yaptım. Yalnız bizde değil, genel olarak dünyada da bu

imge meselesi. Yani halklar, uluslar nasıl düşünüyorlar, hangi kalıplar içinde düşünüyorlar, bu incelenen bir konu haline geldi. Türkiye'de de incelemeler yapılıyor, yani Batılılar bizi nasıl görüyorlar veya biz Batılıları nasıl görüyoruz, böyle çalışmalar yapılmaya başlandı. Hacettepe'de Onur Bilge Kula var, Almanya'da Türk imgesi, yani Türkleri nasıl görüyorlar, onu inceledi. Sonra uluslararası konferanslar toplandı. Bildiriler sunuldu, ben bunları inceledim ve kendime göre "Batı'da Türk İmgesi" diye bir çalışmam var. Onlar bizi kesinlikle kendilerinden görmüyorlar. Dolayısıyla bu Avrupa Birliği'ne girmek falan tam bir hayal. Bizi işletiyorlar bunlar, menfaatlerine geliyor. Bizimkilerin de işlemek işlerine geliyor. İmgeleri inceleyince bu işin kesinlikle olmayacağı anlaşılıyor. Öteki kavramı var, Türkiye onların "öteki"si işte. Onların bakış açısı üç şekilde incelenebilir sanıyorum. Bir tanesi İslamiyet'e bakışları, ikincisi Türklere bakışları, üçüncüsü de üstünde oturduğumuz topraklara, Anadolu ve Rumeli'ye bakışları. Tabii üçünde de onların bakışları aleyhimizde şeyler. Mesela İslamiyet'e bakışlarının ne olduğunun biz hiç farkında değiliz. Müslümanların Hıristiyanlığa bakışı nasıldır? Hıristiyanlık makbul bir dindir, İsa Hz. İsa'dır, Allah'ın peygamberidir, tıpkı Musa, diğer peygamberler gibi, o da bir peygamberdir, Hıristiyanların kitabı İncil kutsal bir kitaptır. Yani Müslümanlığın Hıristiyanlığa bakışı budur işte. Müslümanlar genellikle sanıyorlar ki, Hıristiyanlar da kendilerine böyle bakıyorlar; Müslümanlık da makbul bir dindir, Muhammed Allah'ın peygamberidir falan. Halbuki hiç öyle değil. İslamiyet'i onlar alakasız bir din olarak görüyorlar. İşin mantıklı bir tarafı da var. İslamiyet bütün kendisinden önceki dinleri, kutsal kitapları tanıyor ama yine de bir iddiası var. Diyor ki "Ben en son dinim, ahir zaman peygamberi Muhammed, ahir zaman dini İslamiyet'tir. Yani en son din benim, dolayısıyla en geçerli olan benim." Böyle bir iddiası var. Şimdi bir Hıristiyan kalkıp da İslamiyet'i makbul bir din sayarsa o zaman Müslüman olması lazım. Çünkü en son din o, o halde onu tanımamak zorunda ve nitekim tanımıyor da. İs-

lamiyet'i alakasız bir din, Budizm, Şinto, Konfüçyüs dinleri gibi görüyorlar ve daha da ileri gidiyorlar; kendi dinlerine benzediği için "bu bir sahtekarlıktır" diyorlar. Mesela Budizm gibi dinler hakkında böyle bir tavırları yok, yani tanımıyorlar sadece. Ama İslamiyet'e bir de kızıyorlar...

— *Üstüne yorum yapıyorlar.*
— Yani tarafsız da kalamıyorlar. Türklük ise afet gibi bir şey onlar için. Çünkü biz gelmişiz ta Avrupa'nın böğrüne kadar istila etmişiz, fethetmişiz. O bakımdan da tamamen düşman durumdalar. Üçüncüsü, bizim yaşadığımız topraklara, yani Anadolu ve Rumeli'ye bakışları. Diyorlar ki, burası aslında Hıristiyan topraklarıdır, bu hödükler sonradan Orta Asya'dan geldiler, bunlarda uygarlık diye bir şey yok, farklı bir dinleri var falan... Görevimiz bunları buralardan atmak, kovmak. Bunu Rumeli'de büyük ölçüde yaptılar, başardılar. Bunlar ırkçı oldukları için, "canım burada yüzyıllardır oturuyorlar, bırak otursunlar, zararı yok bize" demiyorlar. "Kalkıp gideceksin" diyorlar. Yani maalesef bu Batılılar çok ırkçı. Bakın mesela İspanya'da 800 yıl Araplar oturmuş ve orada Hıristiyanlarla, Yahudilerle beraber oturmuşlar, sonra Hıristiyanlar egemen olmuş İspanya'ya. Bütün Müslümanları, bütün Yahudileri kovmuşlar, şimdi İspanya'da bir tek Arap köyü yoktur, bir tek Arap mahallesi yoktur. İki tane bina kalmıştır, yalnız o muhteşem Elhamra Sarayı ile Kurtuba Camii. Gördünüz mü?

— *Gördüm.*
— O iki binaya kıyamamışlar herhalde veyahut çok büyük yapılar diye onları esirgemişler ama kalan her şeyi de yok etmişler, hiçbir şey yok. Ne bir cami, ne bir mescit, ne bir çeşme, ne bir medrese binası, yok, yok, yok. Kazımışlar atmışlar. Bu İspanya'daki hikaye. Sonra Sicilya'da Araplar 200 yıl kalmışlar, orada yığınla bina yapmışlar, sonra Hıristiyanlar geliyor, hepsini kovuyor veya kesiyorlar. O binaların hiçbiri yok bugün.

— *İzleri siliyorlar mı?*
— Her şeyi yok ettiler ve işte Rumeli de buna benzer. Tabii Rumeli'de öyle Sicilya ve İspanya'daki kadar olmadı. Macaristan'a gidiyorsunuz üç dört tane bina yine var ama genel tavır aynı. Mesela Belgrad'a gitmiştik, Belgrad'da yetmiş cami varmış zamanında ve ben gittiğimde bir tek cami kalmıştı, o da sonra yakıldı diye duyduk. Sonra birileri söyledi, tekrar onarılmış galiba. İşte Atina'da bir tane cami kalmış, onu da depo olarak kullanıyorlarmış. Türkleri kovuyorlar, öldürüyorlar, eserlerini de yok ediyorlar. Geçen gün söyleniyordu, Balkanlar'da beş milyon Türk öldürüldü diye.

— *Balkanlar'da...*
— Evet Balkanlar'da. İşte sağ üç beş tane Türk kaldı orada, büyükçe bir kısmı da kaçtı, kaçabildi. Mesela büyükbabam canını kurtaranlardan biri...

— *Öyle mi?*
— Evet. Fakat işte diyorum, biz bu konularda çok toyuz, safız...

— *İyi niyetliyiz.*
— Yani onların böyle niyetleri olduğunu bir türlü göremiyoruz ve ancak Sevr Antlaşması'yla ayıldık biz. Çünkü Türklerin kafasında herhalde şöyle bir düşünce vardı; artık bizi Rumeli'den kovuyorlar, burada barınamayacağız ama Anadolu'ya sığınırız. Halbuki oradan da kovmak varmış onların kafasında ve Sevr Antlaşması resmen bize bunu bildiriyor. Okuyunca ortaya çıkıyor bu. Atatürk de diyor ki, yüzyıllarca Türkiye aleyhine yapılmış bir suikastın son darbesi olacaktı Sevr. Sevr ile birlikte Türklerin ömrü kısa zamanda bitecekti. Çünkü demin de anlattığım gibi Sevr ile Osmanlı Devleti'ne yaşama şansı bırakılmıyor, yani o tamamen kurbanlık koyun haline getiriliyor. Ama bunlar tabii çok akıllı, çok sabırlı, bilim sahibi insanlar. Dolayısıyla usturuplu bir şekilde yapıyorlar bu işi.

Soldan sağa: Sina Akşin, Orhan Koloğlu, Rus profesör Potsveriya. Türk Tarih Kongresi. Ankara, 1999.

— *Çaktırmadan!*

— Evet, çaktırmadan yapıyorlar. 433 maddelik bir antlaşma veriyor sana. Sen de bir şey sanıyorsun. Halbuki o seni yok edeceğim, diyor. O anda yok etmek işine gelmiyor, gücü yetmiyor vs. Can havli ile de karşıma dikilmesinler diyor. Yani uyanmasınlar diye bizi idare ediyor, sanki bir yaşama şansı vermiş gibi görünmek istiyor. Onun için tam 433 madde. Biraz akıllıca bir adam hemen anlıyor vaziyetin öyle olduğunu. Yani Türkiye Cumhuriyeti tarihi demek, Sevr demek. Tabii İkinci Cumhuriyetçilerimiz Sevr'i yok saymaya çalışıyorlar. Sevr deyince bozuluyorlar, Sevr paranoyası, Sevr sendromu diyorlar. Bu büyük bir terbiyesizlik. Yani demek istiyorlar ki, bu Sevr Antlaşması lafını edenler biraz kaçık. Böyle iri konuşuyorlar ve büyük iddialarda bulunuyorlar. İşte Avrupa'nın ve İkinci Cumhuriyetçilerin bütün çabası bu Sevr'i unutturmak. Sevr lafı edenleri alaya almak, kaçık muamelesi yapmak. Bunların yöntemleri budur.

— İkinci Cumhuriyetçilerle aynı panellerde konuşuyor musunuz?
— Tabii tabii.

— Bu tartışmalar nasıl geçiyor?
— Hararetli geçiyor. Onlar ayrı bir dünyada yaşıyorlar ve tabii maddi bakımdan daha parlak onların durumu. Ödüllendiriliyorlar.

— Ünlü tarihçilerle, konferansların dışında buluşuyor musunuz?
— Türk Tarih Kurumu'nun Türk Tarih Kongreleri var. Onlara mutlaka katılıyorum, katılmaya çalışıyorum. Başka toplantılar olursa, onlara da katılıyorum. Ama onun dışında özel bir çabamız yok. Bir ara çok önceleri, böyle bir grup oluşturmuştuk; Halil Berktay, Oğuz Oyan, Mete Tunçay, Aydın Uğur. Birbirimizin evine gidip toplantılar yapıyor ve tartışıyorduk. Ama şimdi yapamıyoruz. Bu grubu oluşturan da Halil Berktay oldu. İngiltere'de tarihçiler, meslek grupları toplanıyorlar, biz de öyle yapalım diyerek, İngilizleri model alarak başladık. Çok enerjik bir insandır Halil Berktay. Bizi bir araya getiriyordu. Sonra İstanbul'a gitti. Bir ara İstanbul'da Murat Sarıca Kütüphanesi'nde o toplantılar sürdü. Ben de birkaç kez İstanbul'a gidip o toplantılara katıldığımı hatırlıyorum. Sunuş da yapmıştım. Sonra toplantılar kesildi. Aslında çok iyi oluyordu.

Beklentilerin İkinci Cumhuriyeti

— Sunuşlarda yeni kıvılcımlar çıkıyor muydu?
— Orada İkinci Cumhuriyetçi arkadaşlarla ayrışmaya başlamıştık. Aramıza mesafe girmeye başlamıştı. Mete Tunçay ve Halil Berktay da onlardandı...

— Bu toplantılar ne zaman başladı?
— Ne zaman başladığını anımsamıyorum. Ama Halil Siyasal Bilgilerde asistanken doktora yapmak için İngiltere'ye gitmişti. Seksenli yıllardı. Döndüğünde bu toplantılara başladık.

— İkinci Cumhuriyetçilerle ayrışma ne zaman, nasıl oldu?

— Bu ayrışma yavaş yavaş oldu. Belirli tarihler vermek çok zor onun için. Bütün solcuları birleştiren bir 12 Eylül karşıtlığı vardı. Derken 1980'de Reagan'ın ABD cumhurbaşkanı olmasıyla başlayan küreselleşme – emperyalizm taarruzu Sovyetleri sarsmaya başladı. 1985'te Gorbaçov iktidara gelip sistemi gevşetmeye başladı. 1989'da Berlin duvarı yıkıldı. Ertesi yıl Batı ve Doğu Almanya birleştiler. 1 Ocak 1992'de Sovyetler Birliği resmen son buldu. Bu Rusya'da komünizmin çökmesi, ABD'nin tek süper güç olması anlamına geliyordu. Bu ortamda solcular galiba kendilerini "sahipsiz", "korumasız" hissettiler. Bunlardan kimileri küreselleşme – emperyalizmin yörüngesine girdiler. İşte bunlar İkinci Cumhuriyetçilerdi. Evren ve cuntasına, 12 Eylül'e karşıtlıkla başladılar. Yavaş yavaş Atatürk'e karşı çıkma işine giriştiler. Rusya'da Stalin'e yönelik eleştirilerin zamanla Lenin'e de yöneltilmesi gibi. Nihayet Mete Tunçay İkinci Cumhuriyetçilerin temel ilkesini bir vecizeyle açıkladı: "Atatürk'le Kenan Evren arasında hiçbir fark yoktur, yalnız Atatürk daha zeki ve yakışıklıydı." İkinci Cumhuriyetçiliğin maddi getirisi de vardı. Bunların bir çoğu gazete, televizyonların, özel üniversitelerin, holdinglerin baş köşelerine yerleştirildiler.

Ben, ideolojik farklılığa karşın insanların dost olabileceklerine, bazı alanlarda birlikte çalışabileceklerine inanıyorum. Örneğin, *Türkiye Tarihi*'nde Mete Tunçay'ın da, Halil Berktay'ın da yazıları vardı (1987). Fakat daha sonraki yıllarda Tunçay'ın yazılarının yerine kendiminkileri koydum. Bunun bir gerekçesi şuydu: Mete yıllarca *Tarih ve Toplum* dergisinin sorumlusuydu. Ne var ki, sanırım o sürede benim yalnız Ali Kemal'le ilgili bir yazım çıktı. (Benim o dergiye yazmaya hevesli olmadığımı da söylemeliyim.) Bir seferinde de Mete bana, Kuntay'ın *Üç İstanbul* romanı üzerine bir yazı ısmarladı, fakat "Bunu ben de yazabilirdim" gibi anlaşılmaz bir nedenle yazıyı basmadı. Anladım ki Mete aramızdaki ideolojik farkın dostluğumuzu gölgelemesine izin veriyordu. Dolayısıyla, *Türkiye Tarihi*'nin sonraki basımlarında zaten pek beğenme-

diğim yazıları yerine kendi yazılarımı koydum. Öte yandan, Halil Berktay'la arkadaşlığımız sanırım (umarım) devam ediyor. Mete ile küs falan değiliz. Karşılaşınca konuşuyoruz. Ama sanırım artık arkadaş değiliz. Genel olarak İkinci Cumhuriyetçilerin bütün demokrasi söylemlerine karşın hayli hoşgörüsüz, dogmatik ve bağnaz oldukları sonucuna ulaşmış bulunuyorum.

— *İlk İkinci Cumhuriyetçi kimdir?*
— İlk İkinci Cumhuriyetçimiz Kemal Tahir'dir, ikincisi de İdris Küçükömer. Tabii onlar küreselleşmeden önceydi. Kemal Tahir herhalde Nâzım Hikmet'le birlikte 1938'de 15 yıl hapse mahkum olduğu için Atatürk düşmanı olmuştur. Ama sanırım Küçükömer Atatürk dostu olmasa da düşmanı sayılmaz.

— *Prof. Dr. Halil İnalcık'ı tanıyor musunuz?*
— Tabii tanıyorum. Görüşmüyoruz ama toplantılarda bir araya geliyoruz. Ben Halil İnalcık'la çok önceden tanıştım. Robert Kolej'de 60'lı yıllarda çalışırken, Halil İnalcık Ankara'dan gelip Osmanlı tarihi konferansları verirdi.

— *O konferanslara katılır mıydınız?*
— Zaten ben o programın içindeydim. Uygarlık tarihi çerçevesi içersindeydi bunlar. Halil Bey'in de grubu oluyordu yanılmıyorsam. Çok önemli bir tarihçimizdir Halil İnalcık, bugün Türkiye'nin en kıdemli tarihçisidir.

— *Tarihçi için gerçek ne kadar önemli?*
— Gerçekçi olmanız gerekiyor. Fakat iyi olmayan tarihçi yalnızca belgeleri ortaya çıkarır. İyi bir tarihçinin sadece o belgelerle yetinmeyip bütünsel bir yorum yapması gerekir. Maalesef bütün tarihçiler öyle değil.

— *Tarih yolculuğunda tekrar görmek istediğiniz kurumlar neler?*

— Atatürk döneminde müthiş insanlar yetiştirilmiş, müthiş kurumlar geliştirilmiş, Halkevleri gibi. Müthiş yasalar yapılmış. O kurumları yeniden oluşturmak lazım. Zaman geçtiği için uyarlamalar yapılabilir. Et ve Balık Kurumu, Demokrat Parti zamanında kurulmuştu. Hayvancılığın gelişmesi bakımından tekrar canlandırılması lazım onun. Zaten pek çok kurumu Atatürk zamanında bulabilirsiniz.

— Çok yakın tarihin içinde en çok hangi olaylardan etkilendiniz?
— Türkiye'nin bu hali bütün Atatürkçü aydınlar için sürekli bir üzüntü kaynağı. Biliyorsunuz, 1950'den beri bütün seçimleri karşıdevrim kazanıyor. Bu karşıdevrim Türkiye için vahim bir şey. Bunu konuşmuştuk galiba, değil mi?

Devrimler ve darbeler

— Evet, onu konuştuk.
— Evet. Onun için ben ve bütün Atatürkçü aydınlar hep üzülüyoruz, üzülmemek mümkün değil, yani 27 Mayıs'tan sonra bir ara İsmet İnönü başbakan oldu, sonra Bülent Ecevit'in başbakanlıkları var ama hep kontrol karşıdevrimin elinde oldu, yani mecliste çoğunluk onlarda oldu. Dolayısıyla Türkiye'ye yazık oldu.

— 12 Mart'lar, 12 Eylül'ler var daha sonra...
— O iki darbe de karşıdevrimci darbelerdir maalesef. 27 Mayıs tabii olumlu bir darbe, çok olumlu bir darbe ama geçici bir etkisi olmuştur. Geçici ve kısmi bir etkisi olmuştur, yani mükemmel bir anayasa yapmışlardır, buna şapka çıkarmak lazım ama hâlâ karşıdevrimin baskısı altında yaşıyoruz...

— 12 Eylül'ün hataları onarılabilir mi?
— Demokrat Parti, Adalet Partisi, Anavatan Partisi gibi partiler, kısmi karşıdevrimciler idi. Tabii Anavatan Partisi'nde Turgut Özal'ın, biliyorsunuz MSP adaylığı falan da vardır.

Ailede şeriatçılık var ama onlar esas itibariyle kısmi karşıdevrimcidir. Şimdi tam karşıdevrimciler çıktı, Necmettin Erbakan ve takipçileri. Bunların yaptığı her şeyden şüphelenmek gerekiyor. Çünkü bunlar şeriat diktatörlüğünü getirmek istiyorlar. Ötekiler, Atatürk devrimini durdurmakla, dondurmakla yetiniyorlardı. Halbuki bu imam hatip takımı devrimleri durdurmakla yetinmiyorlar, bir karşıdevrim hazırlığındalar. Bunlar genellikle imam hatip mezunu oluyor. Biliyorsunuz Necmettin Erbakan da imam hatip okulları için "Bunlar arka bahçemiz" demişti. Tam karşıdevrimcilerin yaptıkları hiçbir şeyden hayır gelmez. Bu sıralarda kalkıp da herhangi bir alanda "reform yapalım" diye çıkanlar, tam bir gaflet içindeler. Çünkü yapılacak her reform, tam da karşıdevrimin değirmenine su taşıyacaktır. Türkiye maalesef böyle bir uçurumun kenarındadır.

— Hocam, devrimi yapanlar, karşıdevrimi de düşünüp çalışmalarını ona göre sürdürmeli. Çünkü devrim ciddi bir şey. Devrimi yapanlar, onu yaşamın her alanına dönüştürmeli, onu yaşama dönüştürmezseniz, karşıdevrim her zaman ciddi bir tehdit olmaz mı?

— Maalesef hep karşıdevrimin gölgesinde yaşıyoruz. Belki daha önce de söyledim; biz 1950'den beri aslında bir karşıdevrim diktatörlüğü altında yaşıyoruz. Her seçimi bunlar kazandığına göre bu bir diktatörlüktür. Yani isimler değişebilir, partiler değişebilir ama hepsi aynı kapıya, karşıdevrime çıkıyor.

— Bakış değişmiyor.

— Bakış değişmiyor. 1950'den beri biraz 27 Mayıs'ta ferahladık. Önce İsmet İnönü'nün, daha sonra Bülent Ecevit'in başbakanlıklarında bir miktar ferahladık, 28 Şubat'ta hafifçe nefes aldık ama hep aynı şey, her seferinde bunlar kazanıyor, olacak iş değil!

— Sürekli.

— Sürekli, evet. Yani bu bizim çilemiz. Türk aydınlarının, Atatürkçülerin, Türkiye'de iyi, güzel ve doğruyu isteyenlerin çilesi. Maalesef bu karşıdevrim süreci bizi daha büyük felaketlere doğru götürür, İran'a benzetir. Türkiye'de şeriatçı partiler artık siyaset sahnesinde.

— Başbakan Recep Tayyip Erdoğan değiştiğini söylüyor...
— İkinci Cumhuriyetçilerimiz çok çabucak benimsediler. "Biz değiştik" dedi ya Tayyip Erdoğan. İşte "biz gömlek değiştirdik, biz Milli Görüşte değiliz artık değiştik" dediler ama her şey ortada. Nereye doğru gitmek istedikler ortada, bunun bir takiye olduğu ortada.

— Bilinçaltları kısa sürede ortaya çıktı mı?
— Yani takiye olduğunu görmemek için kör olmak lazım. Şerif Mardin bile tuttu, bu korkusunu dile getirdi ki İkinci Cumhuriyetçiliğin dört dogmasından bir tanesi de "Türkiye İran olmaz" dogmasıdır. Yani böyle bir olasılık hiç yok, diyorlardı.

— Mahalle baskısıyla bunun olabileceğini vurguladı.
— Bunun olabileceğini vurguladı. Sonra işte kendisi de hoşlanmadı bu işten veyahut etrafı hoşlanmadı, başka şeyler söyletmeye kalkıştılar hocaya. O da kalktı, öğretmen-imam diye bir hikaye anlattı. İlk söylediğini örtmek niyetiyle mi söyledi, bilmiyorum ama bir taraftan da ilk dediğini yalanlamış olmadı.

— Bir öncekini çürütemedi.
— Evet, dönmedi. Bu tuhaf imam-öğretmen hikayesi de İkinci Cumhuriyetçilere "Bak ben yine sizinleyim" demek için söylendi ama ötekini de yalanlamış değil. Tabii dogmanın olduğu yerde düşünsel bir zavallılık söz konusudur, değil mi? Dogmalar, "Türkiye hiçbir zaman İran olmaz, sandıktan ne çıkarsa çok iyidir" biçiminde. Olacak iş mi, yani böyle bir şey kabul edilebilir mi? Başka bir dogma da, "Batı ne yaparsa, bizim iyiliğimiz içindir".

— Yani sandıkta çıkanı özümsersiniz, içselleştirirsiniz, herkesin hakkını savunursunuz bir anlamda ama uzlaşı kültürü yok; bir buyurgan kültür, şiddet dili egemen, her yer bizim olsun zihniyeti...

— Yani en sık verilen örnek, Hitler sandıktan çıkmıştır örneğidir. İyi mi olmuştur yani? Sandıktan çıkan iyi de olabilir, kötü de olabilir; bu alt tarafı çoğunluğun hangi yönde oy kullandığını ortaya çıkaran bir olay. Bir de şu dogmaları var: "Asker ne yaparsa kötüdür." Bu da yanlış, tabii bütün dogmalar gibi. Asker iyi de yapabiliyor, kötü de yapabiliyor. 12 Eylül'ü, 12 Mart'ı kötü yaptı, 27 Mayıs'ı, 28 Şubat'ı da iyi yaptı bana göre. Dediğim gibi dogmalar içinde bocalamak zavallılıktır. Halbuki birçok entelektüelimiz maalesef bu dogmaların içinde yuvarlanıyorlar, debeleniyorlar. Bunu söylemek beni üzüyor ama maalesef İkinci Cumhuriyetçilik kârlı çıkıyor bu işten. O zaman size iş veriyorlar, gazetelerde köşe yazarı oluyorsunuz, televizyonlarda boy gösteriyorsunuz, konferanslara çağırılıyorsunuz, yurtdışına götürülüyorsunuz, burslar veriliyor, projeler vs. yani yağlı bir börek bu...

— Sürekli televizyon izleyen biri kolaylıkla şunu görüyor: Bütün tartışma konuları, bütün programlar 50 kişi ile dönüyor. Onların dışında yeni sesler, yeni isimler çağırmayı pek istemiyorlar. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

— Tabii tabii. Bir açık oturuma çağırılmıştım NTV'de, Oğuz Haksever yönetiyordu. Asaf Savaş Akat, Burhan Kuzu falan vardı. Yani hep İkinci Cumhuriyetçi ya da karşıdevrimci birtakım arkadaşlar. Ben yine Atatürkçü görüşlerimi orada dile getirdim. Sonra Oğuz Haksever bana geldi dedi ki, "Hocam müthiş telefonlar aldık, artık sizin yakanızı hiç bırakmayacağız" ve bir daha hiç çağırmadılar.

Ortaçağın kadın düşmanlığı

— Hocam, kadın hakları konusunda İttihat ve Terakki sürekli yavaş ve ihtiyatlı, zaman zaman da geri gitmek zorunda

kalmıştır diyorsunuz. Şimdi kadın hareketinin geldiği noktayı nasıl buluyorsunuz?

— Tabii ortaçağın başlıca hedefi kadının kamu hayatından ayağını kesmek, kadınları, kızları kontrol altına almaktır. Yani ortaçağda maalesef kadın baş kurban. Fakat bana sorarsanız, bu erkeklerin de hayatını berbat ediyor. Çünkü kapatılan kadın, okutulmayan kadın kötü bir anne oluyor. Çünkü çocukların eğitiminin en önemli aşaması belki de dilin öğrenilmesidir. Dili de annelerimizden öğreniyoruz. Onun için anadili denir, baba dili denmez. Anneler dil öğretir, anne cahil bir kadınsa öğreteceği dil sınırlı bir dildir. Mesela onun sözcük dağarcığı 500 sözcükse, okumuş kadınınki 2000'dir ve çocuğa o dağarcığı intikal ettirir. O bakımdan ortaçağın kötülüğü sadece kadınlara değil, aynı zamanda erkeklerin de kalitesi düşüyor sırf bu yüzden. Ortaçağın kadına bakışı, bana sorarsanız son derece hastalıklı bir bakıştır.

— Avrupa'da cadı diye 1500 tane kadın yakmışlardı bu düşünceyle.

— Kaç bin beş yüz? 300-400 yıl boyunca, müthiş bir furya cadıları yakmak. Cadı yakma işi tabii kadını sindirmek, kadının uyanmasını, gelişmesini önlemek içindir. Ortaçağda papazların en çok konuştukları "akademik" konu "kadınların ruhu var mı yok mu?" olmuştur. Bizim ortaçağ da öyle, yani "kadınların cennette yeri var mı yok mu" diye tartışılıyor. Şimdi tabii şeriatçılar bunu reddederler, "Bize göre kadın çok saygındır" falan derler ama asıl düşünceleri "kadının saçı uzun aklı kısa" olduğudur ve cennette de yeri olduğunu düşündüklerini sanmıyorum çoğunun.

— 15 Şubat 1997'de 56 örgütten toplanan kadınlar "Şeriata karşı kadın yürüyüşü" düzenledi. Bu, dünya çapında ikinci büyük kadın yürüyüşü, aynı zamanda İslam ülkeleri içinde şeriata karşı ilk yürüyüş olarak yer aldı. Bu yürüyüşü kadınlar yaptılar biliyorsunuz.

— Yaşar Hanım, kadın erkek eşitliği olmayan yerde kalkınma olamaz. Gerçek anlamda bir kalkınma olamaz. Çünkü nüfusun yarısını siz devre dışı bırakıyorsunuz, olmaz ki! Yani doğru dürüst bir kalkınma seferberliği olacaksa bütün nüfusun bu işe katılması gerekir. Siz kadınları kapattığınız anda, nüfusun yarısı mutfakla çocuk bakımı arasında sıkışmış bir toplum oluyor. O toplum adam olmaz, nitekim olmuyor işte, görüyoruz değil mi? Şeriatın uygulandığı yerlerin adam olması ihtimali yoktur. Tabii petrol varsa, belli bir zenginlik oluyor. Parayı bastırıyor, teknoloji ürünlerini alıyor. Suudi Arabistan'da bilgisayarın en ileri modellerini bulabilirsiniz, muhteşem kentler, binalar, yollar, her türlü alet edevat, uçaklar, otomobiller, her şey var ama ortaçağda yaşıyorlar. Petrol tükenirse o toplum da tükenecek. Petrol tükendiği anda birdenbire en ilkel duruma dönerler, eğer hâlâ ortaçağda bulunuyorlarsa.

— *Türkiye'de kadın hareketinin çok sağlıklı ilerlediğini düşünüyorum, gündem belirleyecek noktalarda olduğunu görüyorum, yoksa abartıyor muyum?*
— Atatürkçü kadınların, ayrıca Atatürkçü olmayıp da iyi eğitim görmüş kadınların çok önemli çabaları oluyor tabii ki, ama Türkiye'de şeriat egemen olursa bunu şıp diye keserler. Bakın İran'dan dört milyon insan kaçmak zorunda kalmış. Türkiye'de kim bilir kaç milyon insan canını kurtarmak için kaçmak durumunda kalacak?

— *Dört milyon?*
— Dört milyon, müthiş bir rakam değil mi?

— *Kaçabilmişler?*
— Kaçabilenler kaçtı işte. İçerde kalanlar da sindirilmiş veyahut öldürülmüş. Yani bu işin şakası yok, ortaçağ zihniyetinin hiç şakası, acıması yok. Korkarım ki, bizde böyle bir şeriat diktatörlüğü İran'dakinden daha kanlı olabilir. Mesela faşizm, önce İtalya'da çıktı ama Almanya'da çok daha kanlı, çok daha sert oldu.

— Düne göre kadınlar daha örgütlü, en ufak bir sorunu çözmede daha duyarlı davranıyorlar, Cumhuriyet mitinglerinde de gördüğümüz gibi kadınlar öncüydü.
— Tabii, kadınlar öncüydü.

— Bir de çok rahatlıkla, "ne darbe ne şeriat" diye haykırdılar. Ben de ne şeriat ne darbe diyenlerdenim.
— O bence yanlış bir slogandı.

— Öyle mi? Nesi yanlış hocam?
— Yani askeri darbeleri ele alırsak, mesela Türkiye'de dört darbe yaşandı 1960'tan beri, ikisi kötüdür, ikisi de çok iyidir bence. Onun için ne şeriat ne darbe bence yanlış bir slogandır. Şeriat mutlaka çok kötüdür.

— Hepsi darbe değil mi?
— Tabii, darbedir. İkinci Cumhuriyetçiler hepsini lanetliyorlar. Diyorlar ki, "27 Mayıs'ta ne güzel bir anayasa çıktı, özgürlükler genişledi, yeni kurumlar yaratıldı diyorsunuz ama o çok kötü bir şey oldu, çünkü ondan sonraki darbelere model oldu". Tabii böyle bir laf hiç tatmin edici değil.

— Darbeler ülkeyi sürekli geriye götürüyor.
— Olur mu? 27 Mayıs olmasaydı bizim Nâzım Hikmet diye bir şairimiz yoktu.

— Neden?
— Yoktu tabii, kimse Nâzım Hikmet'in adını bile anamazdı. Herkesin ödü patlardı. Biliyorsunuz korkunç maddeler vardı, ceza kanununun 141 ve 142. maddeleri. Şimdi yürürlükte değil neyse ki, ama o maddelere göre komünizm propagandasının cezası yedi yıldan başlıyordu, on beş yıla kadar gidebiliyordu. Yani korkunç bir baskı söz konusuydu. İşte o baskı 27 Mayıs'tan sonra da sürdü ama yorumlar değişti. Yani sosyalizm, komünizm ayrımı geldi. Sonra o maddeler de kalktı. Nâzım Hikmet diye bir şairimiz yoktu 27 Mayıs'tan önce. İlk

defa 1964'teydi galiba, Doğan Avcıoğlu'nun *Yön* dergisi, tuttu Nâzım Hikmet'in "Memleketim" şiirini yayınladı:

"Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket bizim!
Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benzeyen toprak
bu cehennem, bu cennet bizim!
Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın
yok edin insanın insana kulluğunu
bu davet bizim.
Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine
bu hasret bizim."

— *Doğan Avcıoğlu'nun* Yön *dergisi mi?*
— Evet, herkes dudağını ısırdı, bu ne cesaret, bu nasıl bir şey diye. Kesinlikle yoktu ismi Nâzım Hikmet'in. Hiçbir kitabı yoktu, hiçbir şiiri yoktu, kimse adını bile anmazdı. Ondan sonra yavaş yavaş gevşemeye başladı ortam ama bu 27 Mayıs sayesindedir. Tabii İkinci Cumhuriyetçilerin dogmatik dünyasında böyle şeyleri hesaba katmıyorlar.

— *Sosyalizm o süreçten sonra mı boy verdi?*
— Antikomünizm Türkiye'de çok kez Atatürkçülük düşmanlığının bir maskesidir. Atatürk'e dil uzatamaz ama işte sen komünistsin diye Atatürkçü, devrimci insanları susturup cezalandırmaya kalkışırlar. Hasan Âli Yücel'e mesela öyle yapıldı, sen komünistsin, komünistleri koruyorsun dediler. Halbuki onlar aslında Atatürkçülüğe, Atatürk devrimine saldırıyorlardı. Zavallı Hasan Âli Yücel'in o meşhur davası vardır, "Bana komünist dedi" diye Demokrat Parti'nin il başkanı Kenan Öner aleyhine dava açtı. Dava Hasan Âli Yücel'in aleyhine döndü. Sen komünistsin diye onlar mahkemede üste çıktılar ve Hasan Âli Yücel kendini savunmak durumunda

kaldı. Yani "Sen bana nasıl komünist dersin?" diye karşı tarafı sıkıştıracak yerde kendisi sıkıştı. Şimdi bakınca söyleyebiliyorum, Hasan Âli Yücel'in "Siz Atatürk devrimi düşmanlarısınız" demesi, yani onları suçlaması lazımdı.

Bu komünistlik kolay bir iş değil ki, doğru dürüst bir komünistliğin olması için bir sanayileşme lazım, bir işçi sınıfı lazım, işçi sınıfı bilinci lazım. Ondan sonra ancak komünizm olabilir, bunların hiçbiri yoktu Türkiye'de. Doğru dürüst bir sanayileşme veyahut köklü bir işçi sınıfı bilinci olmadığı için palavra bir şey bu komünizm suçlaması.

İşte 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri güya komünizme karşı yapılmıştır, bu komünizm bir heyuladır. Türkiye'de komünizm yoktur. Türkiye'de iki şey vardır; bir tanesi Atatürk devrimi öbürü de karşıdevrim, hatta onu şeriatçılığa da indirgeyebilirsiniz. Biliyorsunuz siyasette ana çelişkiyi yakalamak çok önemlidir. Mao Zedung da "Bir şeyi inceleyeceğiniz zaman ana çelişkiyi yakalayın" diyor. Yoksa oyalanırsınız, yanlış nedenler, yanlış tahliller yaparsınız. Türkiye'deki ana çelişki Atatürk devrimi ile karşıdevrim arasındadır.

— Ana çelişkiyi biraz açar mısınız?

— Herhangi bir meseleyi çözecekseniz önce ana çelişkiyi yakalayın, gerisi teferruat yani. Türkiye'de maalesef sosyalizm teferruattır, komünizm teferruattır, hatta sosyal demokrasi bile teferruattır. Bütün mesele o ana çelişkide yatıyor. Maalesef Atatürkçü bir siyasi parti de ortaya çıkamamıştır, Türkiye'nin dramı budur. Atatürkçülük 1980'lerde ortaya çıktı, müthiş bir örgütlülüğe sahip oldu.

— Hocam, Kemalizmle, Atatürkçülük arasındaki fark nedir? Atatürkçülüğü öne çıkarmaya, Kemalizm suçlamalarına neden olan belirgin farkı öğrenebilir miyiz?

— Sahte meseleler diye bir konu var benim kafamda. Mesela laiklikle sekülerizm arasında fark olduğu iddia ediliyor. Halbuki biri İngilizce, biri Fransızca ama aynı şeyi anlatıyor. Anglosakson ülkelerde, mesela İngiltere'de laiklik başka tür-

lü gelişmiştir, yani kendine özgü bir yapısı vardır. Fransa'da başka türlü olmuştur ama ikisi aynı şey, yani devlet işleriyle din işlerinin birbirinden ayrılması meselesidir. Her yerde bu aynıdır. Yani kavram olarak, olgu, olay olarak aynı şeydir. Ama tabii her ülkenin kendine özgü yapısı var. Şimdi o özelliklerden hareket ederek biri başka, biri başka demek, manasız bir şey.

— Bu ayrımdaki amaç kafa karışıklığı yaratmak mı?
— Evet, bazen öyle gibime geliyor. İngiltere'de laiklik bir bakıma daha gevşektir. Mesela İngiliz kraliçesi, kilisenin başkanıdır ama yine de bana sorarsanız İngiltere ile Fransa arasında fazla da bir fark yoktur. Tabii Fransız laikliği kökten bir devrimle geldiği için daha keskin, daha somut. İşte sanıyorum kimileri bu keskinliği sevmiyorlar. Keskinliği eleştirmek için "efendim sekülerizm güzeldir, laiklik o kadar güzel değildir" diyorlar. Sonra bir de laikçilik diye bir kavram uydurdular. O güya bağnaz laiklik. O çok kötü onların gözünde.

Kemalizmi Atatürkçülükten ayırma gafleti

— Kemalizm ve Atatürkçülük de böyle bir şey mi?
— Kemalizm ve Atatürkçülük de aynı şey, yani arada bir fark olduğunu söylemek bence tuhaf. Nereden kaynaklandı bu?

— Sıkça, "Şu Kemalizmi bıraksalar da bir Atatürkçü olsalar" diyorlar.
— Kenan Evren "Atatürkçülük" lafını kullanıyordu.

— Çok.
— Onun için Kenan Evren'e karşı, mesela Nadir Nadi'nin *Ben Atatürkçü Değilim adlı* kitabında demek istediği, "Eğer Kenan Evren Atatürkçü ise ben değilim" anlamında idi.

— Yani "Atatürkçülük buysa, ben böyle bir Atatürkçü değilim".

— Evet. Sonra rahmetli Ahmet Taner Kışlalı, sanıyorum en çok o savundu bu ikisini ayırma işini. "Atatürkçülüğün hoş olmayan yönleri var, hoş Atatürkçülüğe Kemalizm diyelim" anlamına gelen bir ayırım yapmak istedi. "Hoş", yani olumlu Atatürkçülük. Olumlu Atatürkçülüğe "Kemalizm", taş kafalı, Kenan Evren tipi veya tören Atatürkçülüğüne de "Atatürkçülük" diyelim. Şimdi bu bence çok anlamsız. Bir tanesi Atatürk'ün soyadı Atatürk, öbürü de ilk adı Kemal. Bir tanesine Türkçe "çülük" eki eklenmiş, Türkçe eklerle türetilmiş, öteki de Atatürk'ün ilk adını alıp Fransızca bir "izm" eklemiş, Kemalizm olmuş. Her kavramın kötüye kullanılması söz konusudur. Mesela dürüstlük veya namus da öyle. Şimdi bir sürü adam namussuz olduğu halde "ben namusluyum" diyor diye, bu "namus sözcüğünü kullanmayalım", gerçek namusa ise "mamus" diyelim denebilir mi? Bu da onun gibi anlamsız bir şey olur. Şimdi bir adam kalkıyor, "Atatürkçüyüm" diyor mesela, eğer davranışları, eylemi Atatürkçü değilse, "Arkadaş sen yalan söylüyorsun, sen sahte bir Atatürkçüsün" der geçeriz, yoksa kalkıp da "Efendim o kötü, biz başka bir sözcük kullanalım" denmez. Her zaman namus, yalan, dürüstlük kavramlarını biz hayatta davranışlarla sınarız, ona göre karar veririz. Yoksa namusun ne olduğu bellidir, Atatürkçülüğün ne olduğu bellidir. Bu sahte bir sorun. Mesela başka bir sahte sorun da cumhuriyetle demokrasi arasında bir ayrım yapmaktır.

— *Evet, buna ne diyorsunuz?*
— Bu da çok manasız. Halk yönetimine Roma Devleti'nde, bir zamanlar cumhuriyet, "respublica" demişler, sonra "respublica" Fransızcada "république" olmuş, İngilizcede "republic" olmuş. Eski Yunan'da halk yönetimine ne diyorlar? "Demos Kratos." Mesela o da gelmiş, günümüzde demokrasi olmuş. Şimdi ikisi de halk yönetimi bunların. Kalkıp da biri iyidir, biri kötüdür demek doğru değil. Tabii birtakım nüanslar, ayırtılar olabilir, mesela devlet biçimi olarak demokrasi kullanılmıyor. "İtalyan demokrasisi" veya "Türkiye demokrasisi"

denmiyor, İtalyan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti diyoruz. Bir adam özgürlük ve eşitliğe uygun davranıyorsa ona "demokrat bir insan" diyoruz, "cumhuriyetçi bir insan" demiyoruz, yani dilsel kullanışta birtakım özellikler var iki sözcük arasında ama aynı şeydir bunlar.

— *Ama uygulama biçiminde yok.*
— Yok. Tanım olarak ikisi de aynı şey.

— *O zaman "Cumhuriyet'in demokrasi boyutu geliştirilmedi" de bir safsata mı?*
— Tabii, tamamen safsata. Afet İnan'ın yazdığı bir yurttaşlık bilgisi kitabı var, *Medeni Bilgiler* adında. 1929'da yayımlanıyor. Sonradan ortaya çıktı ki, o kitabın birçok bölümlerini Atatürk yazmış. Rejimle ilgili bilgiler Atatürk'ün elinden çıkmış, çünkü sonra Afet İnan gösterdi el yazılı metinleri. O kitap demek ki, iki yazarlı bir kitap. Atatürk orada rejim konusunda şöyle söylüyor: "Demokrasi en iyi rejimdir ve dünyamızda yükselen bir denizdir." Daha Hitler falan iktidara gelmemiş, sanki demokrasi gelişiyormuş gibi sadece İtalya'da faşizm var o sırada. Diyor ki, "Demokrasi yükselen bir denizdir. Demokrasinin iki biçimi vardır, bir tanesi meşrutiyet, öbürü de cumhuriyet. Demokrasinin en iyi biçimi cumhuriyettir" diyor. Yani demek ki genel kategori ne oluyor? Demokrasi oluyor. Demokrasinin iki türü var; meşrutiyet ve cumhuriyet. Diyor ki, "cumhuriyet en iyisidir". Çünkü meşrutiyet rejimlerinde hükümdar oluyor. Demek ki Atatürk "cumhuriyetçiyiz" derken, -o Altı Ok'tan bir tanesi biliyorsunuz cumhuriyetçilik- demokrasinin en iyi biçimi olarak cumhuriyetçiliği söylüyor. Dolayısıyla "Atatürk demokrat değildi, cumhuriyetçiydi" falan, bu da saçma sapan bir şeydir.

— *Atatürk'ün dünyasında çalışmaları ile takdirinizi kazanan kadınlarımız var mı?*
— Tabii, Afet İnan. Kaybettik maalesef.

— Zaten genç kuşak Kemalizm lafını kullanmıyor, artık "yazarlar, bazı bilim insanları, siyasiler bu ayrımı yapıyorlar, bıraksalar şu Kemalizmi de Atatürkçülüğün olumlu yanlarını alsalar" oldu şimdi genel düşünce, tersine çevrildi.

— Şimdi mesela milliyetçiliği de kötü bir sözcük haline getirmek istiyorlar. Halbuki milliyetçilik yurdunu sevmektir, yani yurtseverliktir milliyetçilik.

— Irkçılık başka bir şey değil mi?

— O başka bir şey, bu başka bir şey, zaten başka bir kavram, başka bir sözcük. Daha önce de söyledim: Hrant Dink ve o misyonerleri öldürenler bence milliyetçi değil, onlar dincidir. Şeriatçı insanlardır.

— Çünkü bir milliyetçi Hrant Dink'i niye öldürsün ki? Zaten yurtsever bir insan Hrant Dink.

— Yani yurdunu seven bir insan kalkıp da ülkesi için böyle ayıp olacak bir şeyi yapar mı? Bu nasıl ülke sevgisi, nasıl bir milliyetçilik, böyle bir şey olabilir mi? Ama işte Avrupa'da milliyetçilik kötü bir sözcük. Tabii bizim İkinci Cumhuriyetçilerimiz hep Avrupa'ya baktıkları için oradan esinleniyorlar ama yanlış tabii. Avrupalılar da sapına kadar milliyetçiler. "Efendim, Avrupa Birliği içinde kaynaşacağız" lafları bence geçerli değil, o gerçekleşmeyecek, o böyle bir şemsiye olacak. Belki çok esaslı bir şemsiye olacak ama hiçbir zaman Fransız Fransızlığını, Alman Almanlığını kaybetmez. Onlar yolunda devam edecekler. Tabii böyle bir camiada, Türkiye'nin bir yeri de yoktur. Zaten onlar da söylüyorlar, bizi sömürmek için alacakmış gibi yapıyorlar. Bu yalanı sürdüremiyorlar, çünkü "Türkiye'yi alacağız" deyince Avrupalı insanlar ifrit kesiliyor. "Eğer Türkiye alınacaksa, gider aşırı sağa oy veririm" diyor. Aşırı sağ partiler güçlenmeye başlıyor, oyları onlar toplamaya başlıyor. İşte o yüzden, o yalanı sürdüremiyorlar.

— Sürdüremiyorlar, o nedenle sosyalist dalga Avrupa'da biraz zayıfladı. Artık Olof Palme, Willy Brandt gibi efsane sol liderler göremiyoruz.

— O da ayrı. "Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne alacağız" yalanını sürdüremiyorlar, oyları kaptırmamak için. Onun için baklayı ağızlarından çıkarıp "Biz aslında almayacağız" diyorlar, yoksa seçmenleri kaybedecekler. Çünkü geleneksel olarak Avrupalılar, Türklerden nefret eder, Türkiye'yi, moda bir kavramla, her zaman "öteki" olarak görmüşlerdir.

Tarih akıyor

— Peki 1915 Ermeni tehciri ile ilgili neler söylemek istersiniz?

— Valla hâlâ Avrupalıların bize dayattıkları bir Ermeni soykırımı iddiası var. Hâlâ bazı gafiller sanıyorlar ki, efendim bu soykırım düşüncesi Avrupalılarda biz kendimizi tanıtamadığımız, anlatamadığımız için var. Halbuki hiç öyle bir şey yok. Onlar gayet iyi gibi biliyorlar ne olup ne olmadığını. Onlar Ermeni soykırımı iddiasını bize karşı bir silah olarak kullanıyorlar, çünkü bunlar bizi Rumeli'den sürdüler, şimdi Anadolu'dan sürmek niyetindeler. Sevr Antlaşması'nın da gösterdiği gibi biz de böyle diz çökmüş vaziyetteyiz Avrupa'nın karşısında, al bizi diye bir yandan da borç dileniyoruz hâlâ onlardan.

— "Göçler sürgünler oldu ama ölümler olmadı, çünkü bugün onların torunları Amerika ve Avrupa'da yaşıyorlar ve soykırım iddialarını onlar ortaya atıyorlar" mı diyorsunuz?

— Tabii çok ölen oldu, o muhakkak. Bu da tabii bir insanlık faciasıdır ama başka çare yoktu. Siz Birinci Dünya Savaşı'nda bir ölüm kalım mücadelesine girmişsiniz, Ermeniler de kalkmış sizin savaşınızı baltalıyorlar ve düpedüz Ermenistan'ı kurmak istiyorlar. Avrupa'nın koruması altında kurulacak bir Ermenistan'da, Türklerin hiç yaşama şansı yoktu. Ama biz başkaları ile yaşamasını biliyoruz. Bunu Avrupalılar bilmiyorlar. Maalesef Balkan halklarına, yani Yunanlılara, Bulgarlara, Sırplara, Ermenilere de bunu bulaştırıyorlar. Dolayısıyla onlar da "ulusal devletimizi kuralım ve etnik temizlik yapalım, bizden başkası oturmasın ülkemizde" diye düşünüyorlar. Dolayısıyla Ermenilerin kalkıp savaş sırasında düş-

manla bir olmaları Türklerin, genel olarak da Müslümanların kökünü kazımak içindir. Türkler bu filmi Balkanlar'da defalarca, çok kez görmüşlerdi. Dolayısıyla biz bunları tehcir etmek zorundaydık: Ya onları tehcir edecektik ya biz yok edilecektik. Biz başkaları ile yaşamasını biliyoruz ama onlar bilmiyorlar. Dolayısıyla onlar Doğu Anadolu'ya egemen olsaydı, orada ne Türklük kalacaktı, ne Müslümanlık kalacaktı. Hepsini temizleyeceklerdi. Bugüne dönecek olursak, Avrupa'nın soykırım iddiası tamamen psikolojik savaştır. Avrupalılar bizim diz çöküşümüzden istifade etmek, Sevr'i gerçekleştirmek istiyorlar. Peki biz niye diz çöktük? İki nedenle; bir tanesi karşıdevrimcilerin Türkiye'yi "borçkolik" yapması; ikincisi, Avrupa Birliği üyesi olacağız tutkusu

Nedir borçkolik? Borçkolik, bir borç daha alamazsam ölürüm diye korkan ülkedir. Biz o kadar borçkolik olduk ki, Kemal Derviş 20 milyar dolar borç getirdi diye hemen bakan yaptık. Bir ulusal kahraman oldu. İşte bu kadar borçkoliğiz biz.

Diğeri de, "aman bizi Avrupa Birliği'ne alın" sevdasıdır. Şimdilerde bu zayıflamaya başladı ama mesela beş-on yıl önce emekli generaller, diplomatlar, televizyona kim çıkarsa "Mahvolduk, Avrupa Birliği'ne girmezsek ortada kalırız, Kuzey Kore oluruz, Küba oluruz" diye abuk sabuk şeyler söylüyorlardı. Herkesin gözü kararmış vaziyetteydi. Bu arada Avrupalılar bizi tekmeliyorlar, "Şunu yap, bunu et, ben alçağım de, ben soykırım yaptım de" dayatmaları yapıyorlardı. Tabii içerdeki işbirlikçileriyle birlikte! Bu işbirlikçilere de İkinci Cumhuriyetçi diyoruz. Soykırım iddiası, Türkiye'yi çökertmek, sonra bu diz çökmüş durumundan yararlanmak için Türkiye'ye karşı kullanılan psikolojik bir silahtır. Allah bize akıl versin, inşallah uyanırız. Borçla yaşanamayacağını bir gün öğreneceğiz. Avrupa Birliği'ne giremeyeceğimiz de inşallah herkesin kafasına dank edecektir.

— *Ermeni dostlarınız var mı?*
— Tabii, okulda arkadaşlarım vardı.

— Robert Kolej'de mi?
— Evet.

— Bilir miydiniz, Ermeni olduklarını?
— Tabii canım, isimlerinden bellidir zaten. Rumlar vardı, Yahudiler vardı. O zamanlar kimse kimsenin etnik kökenini merak etmezdi.

— Biz de çok etmezdik. 12 Eylül öncesi yanımızdaki arkadaşın siyasi düşüncelerini merak ederdik de etnik kökenini, inancını sormazdık.
— Şu Kürt müdür, şu Çerkez midir, hiç böyle bir merakımız yoktu. Ama hepsi ile çok iyi arkadaşlık ettik.

— Paylaştığınız anılarınız var mı?
— Tabii tabii. Amerikalı hocalarımızın da aramıza fit sokmak için bir şey yaptıklarını hatırlamıyorum. Son derece tarafsız davrandılar ama zaten bizim böyle bir tavrımız yoktu. Rumların, Ermenilerin veya Yahudilerin varlığına hiçbir itirazımız yoktu. Birlikte yaşardık, birlikte spor yapılırdı, ders yapılırdı...

— Belki aynı şarkıyla âşık olunurdu... Aynı piyeslerde oynadınız, değil mi?
— Tabii tabii...

— Son yıllarda Kürt ve Ermeni dinamiği çok konuşuluyor. Bu sorunlar hakkında ne düşünüyorsunuz? Tarihi bir aşk romanında Elazığ'daki Ermenilerin Suriye sınırına yakın bir bölgeye gönderildiğini okudum.
— Evet, Suriye ve Irak sınırına, yani savaş çabalarına zarar veremeyecekleri bir yere götürülüyor Ermeniler. İttihat ve Terakki iktidarı, iyi Ermeni ile kötü Ermeni'yi ayırma gayreti göstermiştir. İyi Ermeni sayılanlar tehcir edilmemiştir. Bu da onun ırkçı olmadığını gösterir. Fakat İttihat ve Terakki iktidarının tehciri yapması kaçınılmazdı. Bile bile kimse yurdun-

dan kovulmak, yok edilmek istemez. İşte Ermeniler maalesef Batı emperyalizminin maşası olmuşlardır. Demin İsrail'in emperyalizme hizmet ettiğini söylemiştim. Aynı şekilde Ermeniler de bu işe girişmişlerdir. Ermenilerin başarı şansı da yoktu. Her yerde azınlıkta ve azdılar. Üstelik Türkler uyanmış vaziyetteydiler. İkinci Meşrutiyet devrimi ile modern Türkiye oluşmaya başlamıştı. Modern Türkleri itip kakmak çok daha zordu. Sonuçta bu ortaya çıktı. Benzetme yapıyorum: Abdülhamit'i sevebilirsin ama Abdülhamit bir kağnı arabası gibidir. Halbuki İttihat ve Terakki kusurları olabilir, sevmeyebilirsiniz ama o bir otomobildir. Uzakta bir yere gitmek için kağnıya binmez, otomobili tercih edersiniz, diyorum. Ermeniler emperyalizm tarafından böyle gaza getiriliyorlar. Başarı şansı çok düşük olan bir ortamda ve karşılarında da eski Türkler değil, yeni Türkler var. Bir facia bu Ermenilerin başına gelenler. Osmanlı düzeni birlikte yaşama düzeniydi. Ermenilerin toplumda saygın bir yerleri vardı. Zaten adamlar marifetli, çalışkan insanlar. Bir sorunları yok. Varsa bile halledilemeyecek problemler değildi, onlar da çözülebilirdi. Ama sen bağımsız Ermenistan kurmaya kalkışırsan ve silaha sarılırsan olmaz. Bu yumurtasız mayonez yapmak gibi bir şeydi.

Ermeni sorununun olup bittikten sonra yeniden gündeme gelmesi 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile oldu. 1975'te ASALA diye bir Ermeni örgütü Türk büyükelçilerini öldürmeye başladı. Ermeniler o zamana kadar hiçbir şey yapmıyorlardı da neden 1975'te başladılar? 1975'te başladılar, çünkü emperyalizm bunları kışkırttı. ASALA örgütünün arkasında emperyalist güçler vardı. Bunlar cinayetlerini işliyorlar, diplomatlarımızı öldürüyorlardı. Neden? Çünkü "Türkler soykırım yaptılar" edebiyatına vesile oluyordu. Yakalanmıyorlardı, çünkü anlaşmalı bir olaydı. Sonra ne oldu? 1983'te ASALA bir eylem daha yaptı. Paris'te Orly Havaalanı'nda THY'nin yolcuları arasında bomba patlattılar, Türkler öldü ama Batılılar da öldü. Failleri hemen yakaladılar. Bu zamana kadar bunlar yakalanmıyordu. Her ülkede de eylemlerini gerçekleştiriyorlardı. İngiltere'de, Almanya'da yapamadılar, çünkü onlar mü-

saade etmiyordu. Yani müsaadeli bir yıldırıydı bu. Türkler Kıbrıs Barış Harekatı yüzünden cezalandırılmak isteniyordu.

Mikro tarihçinin bakışı

— Her ülkenin tarihinde bu tür karanlık olaylar var. Bunların tartışılması, aydınlanması, kısacası gerçeğin gün ışığına çıkması daha doğru değil mi?
— Tabii. Ama soykırım yapmadığınız halde "soykırım yaptım" demek mazoşizm, delilik. Yapılmadığını önemli bütün uzmanlar söylüyor.

— Berlin'de parlamentonun karşısında Yahudi anıtı var. Ülkeye gelen tüm turistler geziyor.
— Onlar güçlü toplumlar. Biz karşıdevrimin kucağında türbanla filan uğraşıyoruz. Hastalıklı, ortaçağa gitmeye uğraşan bir toplumuz. Böyle bir toplumda geçmişle yüzleşmek zordur. Emperyalizm de üstümüze çullanmış. Ermeni soykırımını kabul et, Kıbrıs'ı ver falan diye sürekli bir baskı kurmuşlar Türkiye'nin üstünde. Böyle konular maalesef doğru dürüst tartışılamıyor. Fransa güçlü bir ülke olduğu için Fransa'nın Cezayir meselesi ile yüzleşmesi daha kolay. Gerçi onlar da zorlanıyorlar. Onlarda da Cezayir olaylarıyla ilgili programlar televizyonlarda gecenin geç bir saatine atılırmış diye işitiyorum. Amerikalılar çok iyi yüzleşiyorlar. Dünyanın en güçlü ülkesi, Kızılderilileri nasıl kestik diye filmler yapılıyor. Kitaplar yazılıyor, yayımlanıyor. Vietnam hakkında birçok film yapıldı. Bunların birçoğu Amerika'yı kötü gösterdi. Kendi ülkesini eleştirdi. Güçlü ülkeler bunu yapabilir. Fransa Amerika kadar olamıyor. Biz sürekli buhran halinde bir ülkeyiz. Karşıdevrimle gırtlaklaşma halinde, başımıza çullanmış emperyalizm bizi bir yerlere götürmeye çalışıyor. Biz rahat bir ülke değiliz. Tabii yüzleşelim. Ama sen, Amerika değilsin işte.

— Yani güçlü olmak lazım...

— Evet, güçlü ve rahat bir ülke olursan -ki Atatürk devrimi yeniden yoluna girerse bunu da rahatça yapabiliriz- yüzleşmeni de yaparsın. İran'a mı benzeyeceğiz, Malezya'ya mı benzeyeceğiz diye korkular içinde yaşayan bir toplum yüzleşemez, hiçbir şey yapamaz.

— Tarihçilerin araştırmalarına engel olunmamalı, değil mi?
— Tabii. Tarihçiler nesnel olmak zorunda. Fakat tarafsız olması beklenemez. Her tarihçinin bir tarafı vardır. Tuttuğu bir taraf vardır. Nesnellik şu; incelediği konuda işine gelmeyen olguları, belgeleri de hesaba katmak, onlarla hesaplaşmak. Yani milliyetçi bir tarihçi milliyetçiliğe aykırı düşen olgularla hesaplaşır, kendine göre yorumlarını yapar. İslamcı bir tarihçi İslamcı açıdan meseleyi ele alacaktır. Hem İslamcı hem milliyetçi tarihçiler de işine gelmeyen olgularla yüzleşmek zorundadır nesnellik adına. Nesnellik bunu gerektirir. Her vatandaşın kendine göre bir görüşü olabileceği gibi, tarihçinin de kendine göre bir görüşü vardır.

— Kürt sorunu ile ilgili düşüncelerinizi alabilir miyim?
— Türkiye'de etnik gruplar kendi dillerini rahatça konuşabilmeliler. Rahatça yayın yapabilmelidirler. Eğitim kurumları oluşturabilmeliler. Üniversitelerde bu dillerin öğretilmesi gerekir. Eğitim dili esas Türkçe olmalı. Yani bir çocuk ilkokula gittiği zaman ister Arap, ister Çerkez, ister Kürt olsun Türkçe eğitim görmelidir. Bu hem ulusal birlik bakımından gereklidir hem de iş bulabilmeleri açısından gereklidir. Doğru dürüst Türkçe konuşamayan bir Ermeni, bir Kürt nasıl iş bulabilir? Derslerin dışında Çerkezce, Rumca vs gibi dillerin kursuna gidebilir. Ama eğitim dilinin tek olması lazım. Kendi dilinde eğitim yapmak Türkiye'yi dışlayarak olmamalıdır. Bu hem Türkiye aleyhindedir hem de kendileri aleyhinedir. Türkiye üniter bir devlet olmak zorundadır. Türkiye'de sosyal yapı anlamında eşitsiz bir gelişme vardır. Batı bölgeleri iktisadi ve sosyal bakımdan daha gelişmiş, doğu bölgeleri ise daha az gelişmiştir. Orada aşiret yapıları vardır. Ağalık vardır. Türki-

ye federasyon olacak olsa, bu ağalar sazı ele alırlar. Ne hukuk birliği kalır, ne başka bir şey kalır. Eğer yetki verirseniz doğu illerimiz şeriata sarılır. Bunu tahmin etmek güç değil. Fethullah Hoca Erzurumludur. Türkiye'de federal bir yapı olursa onlar kendilerine göre geri bir düzen kuracaklardır. Kadın haklarının olmadığı, medeni hukukun uygulanmadığı, şeriat hukukunun uygulandığı bir yapı ortaya çıkacaktır. O nedenle Türkiye'nin üniter bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Atatürk de ilk başta bunu düşünmüş ama sonra görmüş ve anlamış ki Doğu Anadolu modern, çağdaş bir hale gelecekse üniter yapı içinde gelecektir.

Töre cinayetleri ortaçağ zihniyetidir

— Töre cinayetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
— Korkunç bir şey... Maalesef, Türkiye'de yaşayan bir ortaçağ var. Bu genelde doğuda var.

— Töre cinayetleri büyük şehirlere, hatta başka ülkelere bile göç etti.
— Türkiye'nin bütün çocukları eğitim görmelidir. Tabii ki kızlar da. Okula göndermeyen ailelere belki baskı yapılabilir veya özendirme yapılabilir. Parasız yatılı olanağı verilmelidir mesela. Aileye para yardımı yapılabilir. Bunlar zaten yoksul insanlar. Bu yoksul insanlar çocuğu evde çalıştıracağım diye düşünüyor. Ama yardım ederseniz kızını gönderir. Bir de ceza koyarsanız... Bütün olanaklar eğitime seferber edilmeli. Bütçenin yüzde 20'sinin eğitime ayrılması ve adam gibi okullar açılması lazım. İlk beş yıl herkes köyünde okumalı. Köye öğretmen gönderilmeli. Köy Enstitüleri tekrar oluşturulmalı. Köy Enstitüleri de artık yetmez. Gecekondu bölgelerindeki, varoşlardaki çocuklar alınıp aynı Köy Enstitüleri'nde olduğu gibi öğretmen, teknisyen ve aydınlanma insanı olarak yetiştirilmeli ve oraya gönderilmeli. Böylece varoşları da kazanmış oluruz. Her ilçede kültürel etkinlikler olmalı. Halkevleri kurulmalı. Zaten önceden bu halkevlerini yönetenler öğretmen-

lerdi. Müzik öğretmeni gelip halkevinde müzik etkinliklerini yürütüyordu. Kimi öğretmenler sosyal işlerle ilgileniyordu; fakir fukarayı ziyaret gibi, onlara yardımcı olmak gibi. Hem kent içinde, hem köylere de gidip oradaki sorunları incelemek ve onlara çare olmaya çalışmak için Köy Enstitüleri yeniden açılmalı. Kimse demiyor bunu. Halbuki bunun talep edilmesi lazım. Çünkü çok gereklidir. Efendim neymiş, geçmiş zamanın bir kurumuymuş, koşullar değişmiş. Bu, işin özünü kavramamakla ilgili sözler. Bunlar ayrıntı, önemli olan o işin ruhu.

— *Şimdi Avrupa'da öğrenciler uzmanlaşma alanına göre yetiştiriliyorlar. Bugünün köy enstitüleri yapılıyor farklı bir biçimde.*
— Köy Enstitüsü basit bir mekanizma aslında. Onları öğretmen, teknisyen, aydın bir insan olarak yetiştirip kendi köylerine veya benzer köylere göndermek çok basit bir mekanizma. Ama bu bir mucize, dâhiyane bir buluş. Ayrıntılarda o zaman öyle ise, şimdi başka türlü olabilir. Köy Enstitüleri'ni savunan insanların bunların yeniden açılması isteğini dile getirmesi gerekiyor.

— *Ekonomik modelleri konuşmadık.*
— Bugün iki model var; bir tanesi Rus modeli, bir tanesi de Çin modeli. Küreselleşme hikayeleri çıkınca, biliyorsunuz komünizm Sovyetler Birliği'nde resmen çöktü. Bu işi kıvıramadılar. Yetmiş yıl uğraştılar, uzaya bile gittiler ama demek ki bütün o çabalara rağmen orada kök tutmamış. Aslında çok yazık. Sovyetler Birliği'nin başında Menşeviklerin, Bolşeviklere karşı savunduğu bir tez var, diyorlar ki, "Daha sırası gelmedi, yani biz sosyalizm yapamayız, önce şu kapitalist aşamayı yaşayalım, ondan sonra sosyalizmi getiririz" diyorlar. Bolşevikler, "Yok ya, bu iş tamamdır" diyor, gaza basıp sosyalizmi getiriyorlar. Ama yetmiş yıl çabaladıktan sonra birçok başarı ve bu arada muazzam özverilerden sonra sosyalizmi yürütemediler. Olmadı ve Rusya kalktı 180 derece dönüş

yaptı. Her şeyi sattılar. Bu Ruslar çılgın adamlar biraz. Rusya ve Çin'de küreselleşmenin nasıl gerçekleştiğini anlatmıştım.

— *Örgütlü bir bireysiniz, değil mi? Ben örgüt sözcüğünü seviyorum, siz de seviyor musunuz?*
— Evet.

— *Bu ülkede uzun süre tabu sözcüklerdendi. O nedenle örgütlü toplumu da, örgüt sözcüğünü de, örgütlü birey sözcüğünü de çok seviyorum. Kaç örgütün üyesisiniz şimdi?*
— Şimdi Ulusal Eğitim Derneği üyesiyim, kurucusuyum aynı zamanda. Sonra Öğretim Elemanları Sendikası kurucu başkanlığı yaptım. Sendika başkanlığım da var. Bağımsız Cumhuriyet Partisi'nin kurucularındanım.

— *Bir dönem genel başkan yardımcılığı da yaptınız.*
— Evet, diyebilirim ki Mümtaz Soysal'la birlikte kurduk partiyi, yani herhangi bir kurucu değilim, bayağı kurucuyum!

— *Kuruluş harcına emek katan, kısacası yaşam verenlerdensiniz...*
— Evet.

— *Programına, tüzüğüne değil mi?*
— Evet. Hatta bir ara Mümtaz Soysal tereddüt ediyordu, "Kurayım mı kurmayayım mı partiyi" diye. Ben bir hayli ısrar ettim "bu iş olmalı" diye. Benim etkim oldu sanıyorum, yoksa belki de kurulmayabilirdi. Mümtaz Soysal'ın Hamletvari tereddütlü bir yanı vardı, "olmak ya da olmamak"...

— *Tarih bilmeniz siyasi yaşamda size önderlik etti mi? Yoksa etki altında kaldığınız bazı durumlarla karşılaştınız mı?*
— Siyasi davranışlarımı tarihçi olmak çok etkiledi. Bu çalışmalarımdan dolayı Atatürkçü Düşünce Derneği'ne üye oldum ve orada çalıştım. Atatürkçü parti kurmak gerekiyor diye ortaya çıktım.

— Kaygılarınız, öngörüleriniz, yön göstericiliğiniz diğerlerinden farklı oldu. Belki birtakım şeyleri daha önce fark ettiniz.
— İnsan zaman içinde bir yerlere geliyor.

— Sendikacılığınız da vardı, meslektaş sayılırız sizinle.
— Evet. Tabii o sendika içinde esas olarak fakültedeki genç arkadaşlar uğraşıyorlardı ama ben onlara bir çeşit ağabeylik yapmış oldum. Kurucu başkanlık yaptım. Sonra o sendika kapandı, çünkü sendika kanunu çıkmış, buna göre üniversitenin ayrı bir sendikası olamazmış. Dendi ki, "öğretmen sendikalarına gireceksiniz". Halbuki öğretmen sendikalarının dertleri farklı.

— Öğretmen sendikaları ile sizinkiler çok farklı.
— Çok farklı. Mesela bizim özerklik davamız var, öğretmenin böyle bir davası yok. Maaşlarımız farklı, bizimkiler de ahım şahım değil ama öğretmenlerinkinden biraz daha iyi. Yani o çok yanlış bir işti.

— Ve o öylece kapandı.
— Evet.

— Başka hangi demokratik kitle örgütlerine üyesiniz?
— Atatürkçü Düşünce Derneği üyesiyim.

— ADD'ye kaç yılında girdiniz?
— 15 Ocak 1991'de Atatürkçü Düşünce Derneği üyesi oldum. Dernek Kızılay'daki Emek İş Hanı'nda bir büroda çalışmaya başladı.

— Ahmet Taner Kışlalı ile çalıştınız mı?
— Evet, tabii, hatta öldürüldüğü zaman yönetim kurulu yedek üyesi olarak Kışlalı'nın yerine yönetim kuruluna girdim. Yekta Güngör Özden'in genel başkanlığı sırasında oldu. ADD'nin ilk yıllarında Avukat Arif Çavdar, yazıhanesinin yanında bir oda vermişti. O sırada küçüktü tabii, sonra Ata-

Prof. Dr. Alpaslan Işıklı, Tülin – Sina Akşin, Sarp Balcı, ayaküstü sohbetteler. Ankara, 3 Kasım 2004.

türkçü Düşünce Derneği acayip şekilde büyüdü, yani bugün 500 civarında şubesi ve 100 bin kadar üyesi ile muazzam bir örgüt haline geldi.

— *Sadece üye misiniz?*
— Evet, üyeydim ama 21-22 Haziran 2008 tarihinde yapılan olağan genel kurul toplantısı sonucunda genel yönetim kuruluna seçildim.

— *Kutlarım.*
— Teşekkür ederim.

— *Genel kurulda kim başkan seçildi?*
— Genel Başkan Şener Eruygur oldu.

— *Daha önce Şener Eruygur'la birlikte çalıştınız mı?*
— Daha önce yine ADD'ye seçildim, o zaman partiyi tercih ettim. Atatürkçü Düşünce Derneği'nin tüzüğüne göre dernek

üyeleri herhangi bir siyasi partinin karar organlarında yer alamıyorlar.

— *Öyle mi?*
— Evet. Dernek yöneticileri başka bir siyasi partinin yöneticisi olamıyorlar. İşte o geçen seferdi, geçen kongrede seçildim ama ADD Yönetim Kurulu'ndan istifa ettim çünkü o sırada Bağımsız Cumhuriyet Partisi'nin ikinci başkanı, yani genel başkan yardımcısıydım.

— *Şimdi partiye mi ara vereceksiniz?*
— Bu sefer Atatürkçü Düşünce Derneği'ni tercih edeceğim. Çünkü hem yönetim kurulu üyesiyim hem de yürütme kuruluna girdim, genel başkan yardımcısıyım.

— *ADD'de ne gibi çalışmalar yaptınız? Şimdi neler yapıyorsunuz?*
— ADD'de 90'lı yıllarda Suphi Gürsoytrak'ın Genel Başkanlığında Genel Disiplin Kurulu üyeliği, sonra Genel Yönetim Kurulu üyeliği yaptım. Bir süre Bağımsız Cumhuriyet Partisi (BCP) Kurucu Üyesi ve Genel Başkan Yardımcısı olarak parti işleri ile meşgul oldum, onun için ADD ile ilgilenmedim. Şimdi yeniden ilgileniyorum. Bence 1950'den sonraki karşıdevrim döneminde Türkiye'deki en önemli olay 1989'da ADD'nin kurulması olmuştur. Bir Atatürkçü olarak ADD'ye yardımcı olmamın çok gerekli ve onurlu bir iş olduğunu düşünüyorum.

— *Kadınları çok merak ediyorum. Yönetimde kaç kadın var?*
— Genel yönetim kurulunda iki kadın var. Aslında az tabii, daha fazla olması gerekirdi.

— *Partiden ayrıldınız mı?*
— Yok, parti meclisi üyesiyim ama merkez yönetim kurulunda değilim artık.

— *Hocam, sizin örgüt sayınız da az sayılmaz.*
— Bir de TÜMÖD (Tüm Öğretim Üyeleri Derneği) üyesiyim.

— *Başkanınız kim?*
— Alpaslan Işıklı. Zaten onun genel başkan yardımcısıydım.

— *Bir dönem yaptınız.*
— Evet. 27 Haziran 2008'de kongre yaptık, başka arkadaşlar seçildiler.

ALTINCI BÖLÜM

Yaşama Dair

Kendimi bildim bileli yaşamım hep çalışmakla geçti. Ben çalışmaya mahkumum. Bazen Tülin beni uyarıyor, "biraz gevşe" diye. Ama ne çare ki bu çaresiz bir serüven.

Küçük kızları Deniz Akşin'in mezuniyet töreni. Soldan sağa: Sina, Deniz, Tülin Akşin. Ankara, 1999.

— Hocam, bize bir gününüzü anlatır mısınız? Yani sabah uyandınız, genelde programınızın dışında neler yaparsınız, bir gününüzü nasıl tüketirsiniz?

— Son zamanlarda sekizde kalkıyoruz, kahvaltı ediyoruz. Kahvaltıya benim bir katkım oluyor, yarım portakal ve yarım limon sıkıyorum Tülin'e ve kendime. Biliyorsunuz, C vitamininin hem hasta olmamaya faydası var, hem paslanma karşıtı, antioksidan bir etkisi varmış. Şimdilerde biliyorsunuz çok moda kavramlar bunlar. Bazen ekmek kızarttığım da oluyor ama çayı Tülin yapar muhakkak. Kahvaltıda bal ve peynir yiyoruz. Tereyağı kullanmıyoruz son zamanlarda. Sonra su içmeye dikkat ediyoruz. Kahvaltıdan önce bir bardak su içiyoruz. Kahvaltı dedim de aklıma geldi. Bir TRT programında liderlerle kahvaltı sohbeti programı vardı. Süleyman Demirel'in sofrasına gittiler. Orada yok yok! Böyle tepeleme tereyağı!

— Kuş sütü eksik!

— Evet. Demirel de, "ben haplar alıyorum, içinde yok yok, her şey var" diyor. Yani oradaki zengin sofranın dışında böyle haplar da aldığını söylüyordu. Sonra Erdal İnönü'nün evine gittiler. Kahvaltıda yarım greyfurt yiyorlar. Ekmek falan hiçbir şey yok! Bir de çay vardı tabii.

— Sizinki ona yakın bir kahvaltı mı? Ondan biraz daha zengin, bal var.

— İkisinin ortası herhalde ama Süleyman Demirel'e taşradaki seçmenlerinden bir sürü hediyeler geliyordur. Tabii onlar sofrada da boy gösteriyor. Demirel maşallah, bilmiyorum tereyağları ne kadar tüketiyor...

— Sağlığına özen gösteren bir siyasetçi...
— Sağlığı çok iyi gibi görünüyor. Bir konuşmadan sonra düştüydü. Ayağı tökezlemişti galiba. Onun dışında gayet sağlıklı görünüyor. Hatta zaman zaman da dedikodular çıkıyor "tekrar siyasete girecek" diye.

— Belki o sözler de yaşam iksiri...
— Evet. Sanıyorum Süleyman Demirel, cumhurbaşkanlığından sonra bir ara siyasete dönmeyi düşünüyordu. Çünkü sık sık boy gösteriyordu televizyonda, "9. Cumhurbaşkanı" diye tanıtılıyordu ama anlaşılan uygun bir zemin bulamamış olmalı.

— Kahvaltıdan sonra gazetelerle aranız?
— Bize *Cumhuriyet* gazetesi geliyor. Çok iyi *Cumhuriyet* okuyucusuyuz. Gerçi *Cumhuriyet*, son zamanlarda benim yazılarımı basmıyor.

— Neden?
— Beni biraz radikal Atatürkçü buluyorlar. Çünkü geçenlerde Tüm Öğretim Üyeleri Derneği (TÜMÖD) olarak Prof. Dr. Şahin Filiz'e Kent Otelinde büyük bir yemekte ödül verdik. Orada elli-altmış kişi vardık herhalde. Şahin Filiz kalktı, uzunca bir konuşma yaptı. Sonra da sorular ve tartışmalar oldu. İlhan Selçuk da orada başkanlık yapıyordu. Benden, "radikal Atatürkçü dostumuz" diye bahsetti. Yazılarımı da basmamalarından çıkarıyorum ki, gazetenin şu sıradaki politikasının bir icabı. Nitekim dikkat ediyoruz, bir sürü reklam alıyor, yani çarşaf çarşaf boyalı reklam alıyor. Bu da bir politikadır. Ben yazımı basmıyorlar diye *Cumhuriyet* okumazlık yapmıyorum. Öyle arkadaşlar da var, mesela *Cumhuriyet*'e bozuluyorlar "yazımı basmadı" diye. *Cumhuriyet* Atatürkçü aydının okuması ve desteklemesi gereken gazetedir. Kendini aydın, Atatürkçü sayıp da ondan sonra *Cumhuriyet* okumamayı, hatta *Cumhuriyet*'i uluorta eleştirmeyi marifet sayan arkadaşlara da şaşıyorum doğrusu.

— Gazete gününüzü belirlemede etkili olur mu? Bazen programınızı değiştirebiliyor mu? Yani izlemeniz gereken bir program, bir konser...
— Evet, olabiliyor öyle şeyler. Ders günüm olursa, kalkıp fakülteye gidip dersimi yapıyorum. Değilse, oturup çalışıyorum.

— Gündüz uyuyor musunuz?
— Öğlen uykusu uyuyorum, evet. 20-25 dakika, bir saatim var, onu kuruyorum. 25 dakika sonunda...

— "Uyan" diyor.
— Uyan diyor. Bazen biraz daha uzatıyorum uykumu ama öğlen uykusu uyuyorum. Bunu da tavsiye ediyorlar biliyorsunuz insanlara, özellikle yaşlılara. Churchill, mesela İkinci Dünya Savaşı'nın en civcivli günlerinde bile öğlen uykusu uyurmuş. Ağabeyim de hiç kaçırmaz öğlen uykularını.

— İkinci Dünya Savaşı içinde öğlen uykusu çok ilginç değil mi?
— Tazeleniyor insan herhalde. Çünkü o sürede gevşiyorsunuz, yani bütün gerginliklere bir ara veriyorsunuz, sonra tekrar geriliyorsunuz tabii.

— Mayonez tanımınız çok güzeldi, bu arada çok merak ettim, mutfakla aranız nasıl?
— Mutfakla aram çok iyidir.

— Neler yaparsınız? Çünkü o kadar güzel bir mayonez tanımı yaptınız ki, yani tam azıcık bir bilgiye bir sürü şey karıştırarak asıl bilgiyi kaybetmenin tanımını yaptınız.
— Tabii, mayonez çok mübarek bir sos bana sorarsanız.

— Kilo aldırıyor ama hocam.
— Evet, tabii o da var, bir de bu kavanozlardaki mayonezler evde yapılmış mayoneze göre çok zayıf. Değil mi ya, hakiki bir mayonez daha yoğundur, kokuludur.

— Ne tür yemekler yaparsınız? Çok yorulduğunuzda mutfak sizi dinlendirir mi?
— Bir kere salataları ben yapıyorum genellikle evde, yani salata benim alanım. Tabii alışverişi de geniş ölçüde ben yapıyorum, sonra balıkları ben yapıyorum, tabii her zaman değil ama çoğu kez ben yapıyorum.

Balık-salata keyfi

— Balıkları siz yapıyorsunuz...
— Evet, balıkları ben yapıyorum. Tülin, ızgara tavadan hoşlanmıyor, koku yapması bakımından. Ben buğulama tarzında pişirdiğim zaman, domatesli biberli falan, kokusuz oluyor.

— Hemen hemen hiç kokusu yok ama bazı balıkların ızgarası daha güzel değil mi?
— Tabii, tabii, mesela kalkan balığının mutlaka tava yapılması lazım. Gerçi onun buğulaması da fena değil. Balık yaparken dikkat edilecek bir şey var, bunu Ayla Algan'dan öğrendim ben. Ayla Algan balığa meraklıdır, Giritli.

— Arkadaşınız mı?
— Bir zamanlar görüşürdük, tabii ayrı kentlerde oturunca artık pek görüşemiyoruz. Onun kocası Beklan Algan, bizim Robert Kolej'de benden iki sınıf büyüktü. Çok iyi basketbol oynardı. Sonra Bodrum'da bir yıl birlikte tatil yaptık, Türkbükü'nde. O zamanlar tabii Türkbükü şimdiki gibi sosyete yatağı değildi. Ayla Algan bana öğretmişti, balık yaparken domates falan konuyor ya, bir kere o domatesleri önden pişirmek, suyunu çektirmek lazım. Çünkü balığın lezzeti suyuna gidiyor. Zaten bu genel bir ilke mutfakta, yemeğin lezzetinin suyuna kaçmaması lazım. Onun için cambul cumbul yaparsanız o lezzeti azaltan bir şey olur. Domatesin dahi suyunu çektirip ondan sonra balığı koymak lazım, zaten balığın kendi suyu var, dolayısıyla bir problem olmuyor.

— Başka hangi yemekleri yaparsınız?
— Balıklar, salatalar, o kadar.

— Peki dinlendiriyor mu sizi mutfak?
— Hoşuma gidiyor tabii...

— Mutfakta bir şey yaratmakla uğraşıyorsunuz, bir de beğenilince çok hoş, peki elinizin lezzetli olduğunu söylüyor mu Tülin Hanım ya da ikram ettikleriniz?
— İşte, fena yapmıyorum herhalde, lezzet meselesi çok önemli salatada...

— Sizin yaptığınız özgün bir salata var mı?
— Yoo, ama hep havuç koyuyorum. Onun için Tülin biraz şikayetçi "hep havuç koyuyorsun" diyor. Son yıllarda nar ekşisini de kullanıyorum.

— Evet, salatalarda fırtına gibi esiyor.
— Ben de nar ekşisi koyuyorum, elma sirkesi, nar ekşisi falan çok güzel oluyor. Tabii soya sosu ama o biraz tuzlu...

— Peki, gittiğiniz restoranlarda salataları beğeniyor musunuz?
— Yok, o kadar iyi yapamıyorlar çok kez. Ablam mesela, o da güzel salata yapıyor. O sirke ile limonu karıştırıyor ekşi olarak, o da güzel bir fikir, ben pek yapmıyorum onu.

— Kadınlar pek erkeklerin mutfağa girmesini istemezler, çok dağıtıyorlar diye. Sizde de öyle bir sorun yaşanıyor mu?
— Yok, Tülin çok titiz bir insandır. Dolayısıyla onun titizliği haliyle bana da yansıdı. Mesela şu halının saçağı sık sık ters döner. Onu kalkar düzeltir. Böyle bir şey, insanın eşi bunu yapınca, tabii siz de ister istemez dikkat ediyorsunuz.

— "O saçak eğri olmasın, Tülin düzeltecek, bari ben düzelteyim" diyorsunuz...
— Evet.

— Hocam, mükemmeliyetçilik hem çok güzel hem de insan organizmasında tahribat da yapıyormuş.
— Evet, ama insan böyle düzgün bir iş yapınca da çok tatmin oluyor.

— Genelde, akşamları evde misiniz?
— Evet.

— Yaşamınız hep çalışma, mücadele ile geçiyor. Kısacası maraton gibi bir yaşam sizinki.
— Vallahi, kendimi bildim bileli yaşamım hep çalışmakla geçti. Ben çalışmaya mahkumum. Bazen Tülin beni uyarıyor, "biraz gevşe" diye. Ama ne çare ki bu çaresiz bir serüven.
Haklı tabii. Avrupalılar da çalışkan ama haftanın bir gününü spora ayırıyor, özel gecelere gidiyor, havuzda yüzüyor, geziyor vs. Maalesef benim öyle bir şeyim yok. Genellikle Türklerin böyle bir şeyi yok.

Yok olan meyhane kültürü

— Artık meyhane kültürü de kalmadı değil mi?
— Evet, bir kere meyhaneler çok pahalı oldu. Sonra yaş icabı fazla da içemiyorum artık, mesela iki küçük dubleyi geçersem çarpıntı yapıyor. Tabii meyhane kültürünün, kültürümüzde önemli bir yeri var. Bizde cahil takımı içkiyi yanlış anlıyor. İçkiyi düşünce üretimini kolaylaştıran bir araç olarak değil de cıvıtmak için, efkar dağıtmak için bir araç sanıyor. Oysa içki, sohbeti açan, geliştiren bir araçtır.

— Rakı içmek bir sanattır diyorlar katılıyor musunuz?
— Tabii. Rakı kültürü dediniz de Onat Kutlar da benim arkadaşımdı.

— Evet söylemiştiniz.
— Rahmetli anlatıyordu, Antep'te böyle on saat falan süren rakı sofraları kurulurmuş. Fakat on saat çok uzun bir zaman.

Bunun marifeti de tempo meselesi. Hızlı içerseniz, tabii o sofrada kalamazsınız, sofrada kalabilmek için çok hesaplı içmek lazım. Onun için bu sofralarda bir başkan olurmuş ve başkan birisinin hızlı içtiğini fark ederse "bu sofrada bir aykırılık var" diye bir müdahalede bulunurmuş. Rahmetli Selahattin Hilav da içki ustasıydı. Mesela öğlenden itibaren içmeye başlardı, gece olur sürekli içkisi olurdu ama hiçbir zaman dili dolaşmaz, sohbeti etkilenmezdi içkiden. Bir seferinde buna tanık olmuştum da, "Yahu" dedim "şu kadar saattir içiyorsun, hiç etkilenmedin." O da, "Sinacığım, marifet bu zaten" demişti.

— Tabii o sofralarda yer almak anlamlı oluyor o zaman değil mi? İçmesini bilmeyene de içmeyi öğretiyorlar demek ki, o Antep'teki sofra örneğinde gördüğümüz gibi...
— Evet, zaten hızlı içenler etkileniyor bünye itibariyle. Tabii onlar devre dışı kalıyorlar, sohbete pek katılamıyorlar. Bazen böyleleri de sofrada olurdu.

— Giderek birçok konuda gerilemeye tanık oluyoruz bu anlamda, yaşam kültürü anlamında.
— Bilmem, tabii ben yaşlandım artık, eskisi gibi faal değilim ama işte birtakım çevreler, yani gençler sürdürüyorlardır.

— İçkili yerler kapatılıyor artık.
— Evet, tabii böyle bir problem var. Özellikle Anadolu'da birçok yerde, özellikle Doğu Anadolu'da...

— İstanbul'da da öyle hocam, belediyenin çok güzel turistlik yerlerinde bile içki verilmiyor artık.
— Evet. İşte geçenlerde Beyoğlu, Nevizade'ye gittik, orası hıncahınç dolu, herkes orada. Fakat sanıyorum kıyıda köşedeki yerlerde içkiyi kaldırmışlar ya da çok kısıtlamışlar. Özellikle AKP'li belediyelerin olduğu ilçelerde kısıtlamalar geldi ama Anadolu'da daha yaygın. Bunlar güya sağlık falan bahanesiyle yapıyorlar bunu. Aslında tabii dini bir bağnazlıkla ya-

pıldığı açık. Ben kimsenin sağlığına da hizmet olduğunu sanmıyorum. Konya gibi yerlerde muazzam içki tüketildiği söyleniyor. Mesela içkili lokanta falan pek yok belki ama içki tüketimi eskisi gibi, hatta daha fazla olduğu da söyleniyor.

— *Atatürk'ün sofralarına da söz ediyorlar, değil mi?*
— Atatürk'ün sofrasını da hiç anlamıyorlar.

— *Bir televizyon programında, bunların rakı sofraları değil, düşünce sofraları olduğunu ve bunun kavranmadığını söyledim.*
— "Atatürk vatanı kurtardı, tabii keyif edecek" diye değerlendiriyorlar. Keyif değil o, devleti oradan idare ediyor Atatürk. Devletle ilgili temel kararlar, temel yönelişler orada, sofrada belirleniyor. Tam Platon'un *Diyaloglar*'ındaki gibi, yani diyalektik yöntem dedikleri; konuşa konuşa doğruları bulma yöntemi. Atatürk'ün sofrası bunun muhteşem bir örneğidir.

— *Eflatun'un yöntemi bu mu?*
— Platon'un *Diyaloglar*'ı var ya... Platon bunları tiyatro yazar gibi yazmıştır. Sokrates dört beş kişi ile iyilik nedir, kötülük nedir, güzellik nedir, diye birtakım kavramları tartışa tartışa bir sonuca ulaştırır ve işte diyalektik yöntem, bu konuşa konuşa bulma yöntemidir.

Atatürk'ün gündelik hayatının önemli bir bölümü sofrada geçiyor. Akşam sofraya oturuyorlar, sabaha kadar sürüyor. Sabah dörtte-beşte bitiyor. Atatürk'ün "Nöbet Defteri" var, oradan izleyebiliyorsunuz. Tabii ki, Atatürk ondan sonra yatıyor ve öğlen kalkıyor. Sonra geziyor, birtakım kağıtlar imzalıyor, görülecek işleri görüyor, ondan sonra akşam yeniden sofra kuruluyor. Bu sofralar, genellikle gündemli sofralar. Mesela bakıyorsunuz, bir gün yalnız tarihçiler geliyor. On iki kişilik bir sofra, bazen sırf askerler geliyor, bazen sırf dilciler geliyor, bazen milletvekilleri geliyor; bir kanun çıkarılacak ya da önemli bir karar verilecek. Atatürk

herkesten yararlanarak düşüncelerini olgunlaştırıyor, geliştiriyor. Zaten Atatürk her şeyi yönetiyor. Aslında yetkileri sıfıra yakın, yani yabancı elçilerin güven mektuplarını kabul etmek, kanunları imzalamak falan, temsili görevler. Anayasaya bakılırsa öyledir. Peki, nasıl idare ediyor? İşte sofradan idare ediyor. Kalkıp da "Vay efendim, sofradan devlet idare edilir miymiş?" diyorlar, eh işte bunu söyleyenler işi anlamayanlar.

— Birçok karar bugün "brainstorming" denen beyin fırtınasıyla, ortak akılla alınmıştır.
— Evet. Mesela Atatürk bu toplantıyı öğleden sonra saat üçte yapsa, oraya o insanlar gelecek fakat gevşek bir ortamda olmadıkları için sofrada söyleyeceklerinin belki ancak üçte birini söyleyecek, yani tutuk olacak, düşünceler tam gelişmemiş olacak, söyleyemeyecek. Atatürk'ün heybeti karşısında nutku tutulacak, koca kurtarıcının huzurundayım diye. Yani öğleden sonra siz insanları konuşturamazsınız. Oysa sofrada bir şey yerken, içerken insanlar gevşiyor, konuşuyor, düşünceleri açılıyor. Bu müthiş bir şeydir.

— Pek çok önemli karar da burada alınıyor tabii.
— Evet, bütün kararları burada veriyor. Ama İslamcı, dar kafalılar bunu bilmiyorlar, anlamıyorlar. Zaten İslamiyet'teki içki yasağı da tereddütlü bir olaydır. Çünkü önce içki yasağı yok, sonradan "namaza içkili gelmeyin" deniyor. Yani ayet o şekilde nazil oluyor. Anlaşılan olaylar olmuş, mesela sarhoş vaziyette namaza gelmişler, devrilmişler, rezalet çıkmış. Onun üzerine "namaza içkili gelmeyin" deniyor. Sonra tam yasak geliyor ama kim bilir kaç yıl sonra... Yani demek ki, orada bir tereddüt var.

— Bir netlik yok.
— Gerçi hukukta da en son emir esastır. Bunlar ilahi emirler olduğuna göre bir tereddüt olduğu da söylenebilir, çünkü ilk emir sadece "namaza sarhoş gelmeyin" tarzında.

— *Sinemayla, tiyatroyla aranız nasıl?*
— Sinemayı, tiyatroyu seviyoruz, baleyi, operayı seviyoruz, klasik müziği seviyoruz ama nedense klasik müzik konserlerine gitmiyoruz. Opera, bale, bunları mümkün oldukça zevkle izliyoruz. Filmlere de gidiyoruz fakat herhalde yaşlanmamın bir etkisi, bizi üzecek filmlere gitmiyoruz. Mesela kesinlikle korku filmlerine gitmiyoruz; asla gitmiyoruz.

— *En son hangi oyunu izlediniz?*
— Tek Kişilik Oyunlar Festivali vardı, Çağdaş Sanatlar'da. Orada bir hanımın oyunu vardı ama ismini çıkaramayacağım. Bir de Ferhan Şensoy'un oyunu vardı, onları izledik. Şunu da belirteyim, Ferhan Şensoy hayranıyım. Yeni oyunlarını mutlaka görmek isterim.

— *Tanışıklığınız var mı?*
— Evet, uzaktan. Tabii ben onun çok farkındayım, ama o da benim farkımda mı ya da ne kadar farkında bilmiyorum.

— *Farkındadır hocam, sizin farkınızda olmamak olası mı?*
— Ayrıca Ferhan Şensoy'un takdirle izlediğim bir gelişmesi var. Atatürkçü bir çizgiye geldi. Yani on sene önce hafifçe İkinci Cumhuriyetçi diyebileceğimiz bazı renkleri seziyordum onda. Tabii, her zaman çok beğenmişimdir. Şimdi daha da çok beğeniyorum, çünkü Atatürkçü bir çizgide görüyorum onu. Sizin nasıl aranız Ferhan Şensoy'la?

— *Ben de beğeniyorum ama sizin kadar, bütün gelişmelerini, yol haritasını özenle izlediğimi söyleyemem. Tek kişilik oyununu beğenmiştim.*
— Neydi o son oyunu? *Fernâme*. Ferhan Şensoy gerçekten çok zeki ve onun mizahını da beğeniyorum.

— *Genç mizahçılardan kimleri izliyorsunuz?*

— Levent Kırca'yı seyrederdik. Yazık ki skeçleri kaldırdılar. Şimdi Tolga Çevik'in *Komedi Dükkanı* güzel, fena değil.

— *Televizyonlardaki dizi furyasını nasıl görüyorsunuz, bitecek mi bu furya yoksa sürecek mi? Sizin izlediğiniz bir dizi var mı?*
— Kızım Işıl, *Hatırla Sevgili* dizisini izliyor. Biz Elveda Rumeli ile *Avrupa Yakası*'nı seyrediyoruz. Tülin *Avrupa Yakası*'nın tutkunu, eski yeni, bütün diziyi izliyor.

— *Ben de tutkunuyum.*
— Yazarı kimdi?

— *Gülse Birsel.*
— Gülse Birsel, o da çok zeki, güçlü bir kalemi var. Fakat edebi açıdan kendisine yazık etti diye düşünüyorum. Çünkü bu dizi tutuldu ve yapay olarak uzatıyorlar.

— *Uzatıyorlar, o zaman esprisi kalmıyor, biraz parasal bakıyorlar tabii.*
— Maalesef, tamamen parasal bakıyorlar galiba. Çok oyuncu girip çıkıyor. Tutarlılığı falan kalmadı. Mesela Engin Günaydın, müthiş bir oyuncu, ondan yararlanmak istiyorlar ve olmadık durumlara sokuyorlar adamı. Hiç inandırıcı olmayan şeyler. Mesela o Sütçüoğulları'nın evine yerleşiyor falan, öyle bir şey olabilir mi?

— *Mümkün değil.*
— Gerçek hayatta böyle bir şey asla olamaz ama...

— *Daha önce daha gerçekçiydi. Onun için dizi tuttu.*
— Tabii.

— *Sergilere merakınız var, değil mi? Tülin Hanım'la birlikte mi gidersiniz?*
— Evet, resim sergilerini seviyorum, gidiyorum.

— Moda sorulardan bir iki soru sorabilir miyim?
— Hayhay.

— Sina Akşin olmasaydınız, ne olmak isterdiniz?
— Valla, böyle şeyler düşünmedim doğrusu.

— Ya da "Nerede yaşamak istersiniz?" diye soruyorlar. Hangi ülkede yaşamak istiyorsunuz?
— Yok, ben sahip çıkıyorum, ülkeme. Anneme babama, geçmişime sahip çıkıyorum doğrusu. Başka bir ülkede olmak istemezdim, yani Türklüğün, Türk olmanın çok güzel yönleri var. Belki en güzel yönlerinden biri dilimizin güzelliğidir.

— Türkçe, müzikalitesi çok yüksek bir dil.
— Evet, dilbilgisinde istisna pek yok. Çoğul yapmak için Türkçede "ler, lar" eklenir, çoğul olur, değil mi, her zaman bu böyledir. Batı dillerinde, mesela İngilizcede bakıyorsunuz "man" diyorsunuz "mans" olmuyor "men" oluyor. Allah Allah! Bir sürü örnek var böyle. Hep kural dışı şeyler var, halbuki Türkçenin pırıl pırıl bir yapısı var. Jean Paul Roux diye bir Fransız'ın *Türkler* diye bir kitabı var, diyor ki, "Türklük bir ırk değil, bir dil grubudur" diyor. Gerçekten de Türklerin bir zamanlar ırksal bir saflığı vardı ama o kadar karışmışız ki herkesle, ama işte bizi Türk yapan dilimiz.

— Müzikalitesinin güzelliğini şuradan anlıyorum: Uluslararası toplantılarda bazen biz kendi aramızda konuşuruz arkadaşlarla, herkes dönüp bakar. "Hangi dili konuşuyorsunuz?" diye sorarlar, demek ki kulağa hoş geliyor, sevgiyle "Nerelisiniz?" diye soruyorlar.
— Bir fıkra var. Galiba Hikmet Çetin, Orta Asya ülkelerinden birine gitmiş, sonra toplanmışlar, bir saz şairi gelmiş. Demiş ki sazını çalarak, "atla gittiniz, uçakla geldiniz, çekik gözlü gittiniz, çakır gözlü geldiniz" demiş, yani hakikaten biz oradaki kuzenlerimize benzemiyoruz, çünkü bir sürü başka halkla karışmışız. Ama dilimizi sürdürmüşüz.

— *Türkülerle aranız nasıl hocam?*
— Fazla bir ilgim yok, maalesef benim müzik yanım biraz zayıf. Mesela pek şarkı da bilmem ben. *İstiklal Marşı*'nı biliyorum tabii ama hakikaten şarkı filan bilmem. Güneydoğu gezimizde bir akşam katıldığımız Urfa sıra gecesinde ilk kez duyduğum 'Caney Caney' türküsünü sevdim.

— *Sizin ruhunuzu ne dinlendirir?*
— Yatmak! Tabii, yazın yüzmek filan çok iyi geliyor.

— *Tatili özlediniz herhalde.*
— Aslında kalkıp yüzmeye gitsek, havuzlarda yüzsek Ankara'dayken, ne kadar hoş olur ama işte maalesef, daha önce de söylemiştim galiba biz böyle spora, dinlenmeye çok da vakit ayırmıyoruz.

— *Çok sağlıklı görünüyorsunuz, maşallah hocam.*
— İşte idare ediyorum.

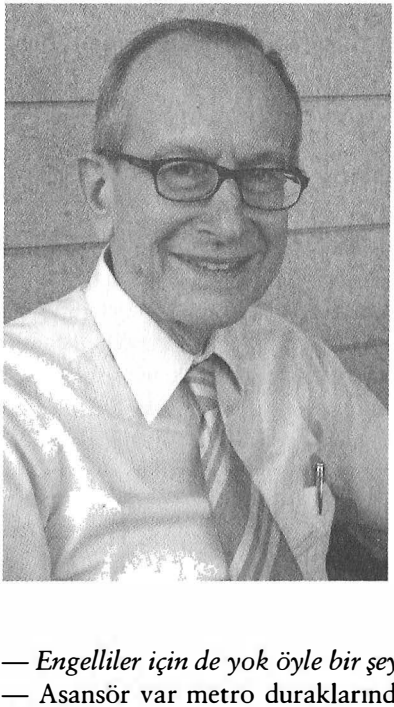
Okula metroyla gider

— *Yürüyüş yapıyorsunuz, değil mi?*
— Evet, yürüyorum. Otomobil olmayınca, tabii yürümek zorundasınız. Otobüs durağına, metro durağına...

— *Metro da bayağı inişli çıkışlı...*
— Evet, evet.

— *Ankara'da metronun olması güzel değil mi?*
— Tabii çok güzel ama daha yaşlılar için oraya yürüyen merdiven gerekir.

— *Bütün Avrupa ülkelerinde var.*
— Kızılay'da sonradan akılları başlarına geldi, biliyorsunuz, yürüyen merdiven eklendi.

Umudu asla tükenmeyen bir aydın gülüşü. Sina Akşin, Ankara, Temmuz 2008.

— *Engelliler için de yok öyle bir şey.*
— Asansör var metro duraklarında ama yürüyen merdiven olması lazım. Mesela ben fakülteye giderken Kurtuluş'ta iniyorum, bir yığın merdiven çıkıyorum. Tabii onu bir idman olarak, spor olarak da görebiliriz.

— *Metroda öğrencilerinizle karşılaşıyorsunuz, değil mi?*
— Tabii.

— *Metroda sizi görmeleri nasıl bir duygu yaratıyor onlarda? Çünkü popüler kültürde "Profesör, ne işi var metroda" diye düşünülür, değil mi?*
— Evet. Daha önce otobüslerde rastladığım öğrenciler, "Otomobiliniz yok mu?" diye sorarlardı. Bilmiyorlardı otomobilsiz olduğumu. Söyleyince de çok tuhaf karşılarlardı, belki de acırlardı, "Bu adam niye çalışmış bu kadar?" diye.

— Hâlâ çalışıyor...
— Ve otomobili yok. Böyle biraz sıra dışı bir adam oldum herhalde.

— Şimdi metroda karşılaşınca soruyorlar mı "Niye otomobiliniz yok" diye?
— Şimdi sormuyorlar.

— Alıştılar mı acaba?
— Herhalde şöhretim yayıldı, "otomobilsizdir" diye.

— Ankara'da kültürel etkinlikler çok düzenli. Sizi görüyorlar değil mi hocam?
— Tabii. Biraz çocukların etkinliklerine katılmaya çalışıyorum. Mesela geçenlerde öğrencilerin tiyatro çalışmasına gittim, Ankara Sanat Tiyatrosu'nda oynadılar. Çok iyi oynadılar. Çingenelerin hayatını anlatan bir oyundu.

— Romanların oyunu mu?
— Evet, Romanların... Başı belaya girmiş bir genç, annesi Romanmış, o geliyor, Romanların arasında oturuyor... Çok güzel oynadılar, yani adeta profesyonel bir temsildi. Gençler, çok kabiliyetli. Ben gençliğe inanıyorum.

— Ben de son yıllarda olumlu gelişmeler görüyorum gençlerde.
— Evet. Vurdumduymaz, köşe dönmeci gençler azaldı.

— Özalcılıktan uzaklaşıyorlar.
— Köşe dönmeci gençler belki yine var ama daha sorumlu gençler, yani sorumluluk dereceleri sanıyorum son zamanlarda arttı, değil mi?

— Merak ettim, ilk yazınız ya da makaleniz ne zaman, nerede çıktı?
— Robert Kolej'de öğrenciyken galiba çıkmıştı, sanıyorum bir Zonguldak gazetesinde, İrfan diye bir adamın çıkardığı

gazetede öyle bir yazım çıkmıştı. İrfan, Mustafa Girgin'in tanıdığı biriydi.

— *Yerel bir gazetede mi?*
— Evet, yerel bir gazetede çıkmıştı. Hatta o yazıyı Nurullah Ataç görmüş. Nurullah Ataç, taşrada çıkan, yani yalnız büyük kentlerde çıkan dergileri değil, taşrada çıkan edebiyat dergilerini de izliyormuş meğerse. Bir yazısında yanıt vermişti ama yazı hangi konudaydı, anımsamıyorum.

— *Özel arşivinizde var mı?*
— Maalesef öyle sağlam bir arşivim yok, belki bir yere tıkıştırılmış olabilir. Her şeyi atmam ama maalesef öyle sistematik bir arşivim yok pek. Belki Türkçe ile ilgili bir şey olabilir...

— *Nurullah Ataç'ın dikkatini çektiğine göre, edebiyat dergisi miydi?*
— Herhalde.

— *Yıl kaçtı hocam?*
— Herhalde 1955 civarında. Daha önce İngilizce edebiyat dergisinde, sonra Robert Kolej Yıllığı'nda İngilizce şiirlerim çıkmıştı. Tabii, tamamen amatör bir şeydi.

— *İlk onlar yayımlanmıştı.*
— Evet.

— *Profesyonel anlamda ilk olarak Zonguldak'taki edebiyat dergisinde çıktı ve Nurullah Ataç alıntı mı yaptı yazınızdan?*
— Hayır, oradaki düşünceme yanıt veriyordu galiba. Nurullah Ataç'ın bir yazısında böyle bir şey vardı.

— *O yazıyı bulabilir miyiz?*
— Kim bilir...

— *Halbuki siz gazetelere çok özen gösteriyorsunuz ama kendinizle ilgili olunca, özeniniz azalıyor mu?*

— Dediğim gibi o bir yerlerdedir ama kayboldu gitti. Zaten bulamadığınız şey, kaybolmuş gibi bir şeydir. Mesela karton kutular içindeki kitaplar yok gibidir. Kitabın çünkü ortada olması lazım...

— *Rafta görmek lazım...*
— Rafta görmek lazım...

— *Ulusal gazetede ilk yazınız ne zaman çıktı?*
— Benim kitabım hakkında *Ulus*'ta bir yazı çıkmıştı, *31 Mart Olayı* kitabım hakkında. Demek ki 1970 civarı. Onu belki bulabilirim. Hakkımdaki bir yazıydı.

— 31 Mart Olayı *kitabınızla ilgili bir yorum mu? Kitabı tanıtım yazısı mı?*
— *31 Mart Olayı* ile ilgili bir tanıtma yazısı çıkmıştı. Sonra Fahir Aksoy'un *Köken* dergisinde yazılarım çıkmıştı, onlar denemelerdi. Biraz edebi denemeler şeklinde. *Köken* dergisi Fahir Aksoy'undu, onu bilir misiniz?

— *Evet, biliyorum.*
— Ressam.

— Köken *dergisini de duydum.*
— Fahir Aksoy, Rumeliliydi, eski Yugoslavya'da Manastır civarında bir yerde toprakları vardı. Sonra topraklarındaki haklarına karşılık bir ödeme yapılmış. Yugoslavya hükümeti ödeme yapmış. O ödemeden Fahir Aksoy'un da payına bir para düşmüş. Fakat Fahir Aksoy gerçek bir bohemdi. O parayı hemen harcadı, bu *Köken* dergisini çıkardı. Biliyorsunuz dergi, gazete çıkarmak büyük maceradır. Gerçi meraklısı da çoktur. Fahir Aksoy tam bir bohemdi parayı yedi o şekilde, halbuki kirada oturuyordu.

— *Derginin ömrü ne kadar oldu?*
— Valla bir yıl falan sürdü.

— Sürekli yazdınız mı? Haftada bir mi çıkıyordu?
— Yok, aylık dergiydi.

Fikrinin köşe taşları, denemeler

— Denemeler mi yazdınız?
— Denemeler yazdım, evet.

— Yazara o zaman okurlardan mektuplar geliyor muydu? Şimdi okurlar mail atıyor.
— Yok, canım, o zamanlar öyle bir mekanizma yoktu pek, yani ben mektup falan almadım. Bir yazımda "insan insan" kavramını savunmuştum; insan insan olmak ve roman okumanın insan insan olmaktaki rolünden söz etmiştim. Roman okumak başlı başına bir eğitim. Maalesef o kadar çok insan var ki. Adam mükemmel okullarda okuyor, Amerika'ya gidiyor, İngiltere'ye gidiyor, yüksek lisans yapıyor, doktora yapıyor ama doğru dürüst kitap okumamış. Yani ders kitabı dışında hiçbir şey okumamış. Bunlar çok sayıdalar ve kuru insanlar.

— Soluk bir yaşam diyecektim.
— Evet, maalesef, çünkü insan insan olmak için hümanist bir eğitim gerekli, o da sanat ve edebiyattan geçiyor tabii ki.

— O yıllarda okuyup, oradaki insan tiplerinden etkilendiğiniz, sizi yazı yazmaya iten bir yapıt var mı?
— Valla beni çok etkileyen ilk kitaplardan biri *Silahlara Veda* idi.

— Sonra Hemingway'in bütün yapıtlarını okudunuz, ezberlediniz galiba.
— Çoğunu okudum.

— Devam etti o dergide deneme yazıları. Sonra gazetede ilk yazınız ne zaman çıktı?

— Herhalde 1970'li yıllarda başladım yazmaya; *Milliyet*'te, *Cumhuriyet*'te yazılarım çıktı. *Türkiye'nin Önünde Üç Model* kitabımda öyle 70'lerden kalma bir iki yazım var.

— Milliyet *ve* Cumhuriyet*'te çıkınca tabii okurlarınızla da buluştunuz, değil mi?*
— Yoo.

— *O zaman öğrencilerinizden mi okuyanlarınız oldu?*
— Yo, dediğim gibi e-posta olayı yeni bir olay.

— *Ama ben* Cumhuriyet *yazarlarına mektup gönderdiğimi çok net anımsıyorum.*
— Sahi mi? Ama peki o yazara ulaşıyor mu?

— *Evet. Ali Sirmen'le böyle tanışmıştık.*
— Ben de tek tük böyle şeyler aldım herhalde.

— *Ama öğrencileriniz okudular herhalde, değil mi? Öğrencilerinizden okuyup "hocam, yazınızı okuduk" diyen olmadı mı?*
— Nerede öyle öğrenci? Yani mesela çok bilinen bir filmden bahsediyorum derste, "Gören var mı?" diyorum, iki parmak falan kalkıyor.

— *Halbuki sınıfın üçte ikisi parmak kaldırmalı diye bekliyorsunuz.*
— Veyahut üçte biri en azından, yani maalesef öğrenciler izlemiyorlar olan biteni. Halbuki bizim öğrenciler çok kaliteli öğrencilerdir. Yüksek puanlı ama vakit bulamıyorlar belki, daha kötüsü, ilgili değiller. Çünkü insan sevdiği şeylere muhakkak vakit ayırmasını bilir.

— *Çünkü onların içinde de yazma düşü olan vardır.*
— Tabii, tabii.

— *Üniversitede kalmak isteyenler vardır. Üniversitede kalmak, yaşam boyu yazmak anlamına geliyor, değil mi?*
— Ama işte, karşıdevrim yüzünden Türkiye'de öğretmenlik ikinci sınıf meslek haline getirildi, yani eskiden insanlar Atatürk döneminde, tek parti döneminde öğretmen olmaya heves ederlerdi, kızı olanlar öğretmenle evlendirmek isterdi.

— *Rol model öğretmendi belki. O yıllarda yapılan anketlerde, herkes öğretmen olmak istediğini söylerdi.*
— Ama sonra o hiç kalmadı; önce öğretmen maaşları düştü, sonra bu partizanlık falan yüzünden gözden düştü.

— *Tayinler, sürgünler...*
— Tayinler, sürgünler, yani öğretmenlik ikinci sınıf meslek oldu. Karşıdevrim sürecinin bir özelliği bu. Öğretmenlik, gözden düştü. Tabii, eğitimin kalitesi de düşürüldü. Tamamen bilinçli, çünkü karşıdevrim aydınlanma, okumuşluk falan istemiyor, yani mesela felsefe gibi tamamen özgür düşünceye dayalı dersleri bile ellerinden gelse kaldırırlar. Onu da zaten dostlar alışverişte görsün gibilerden programın içinde tutuyorlar, dünyaya ayıp olmasın diye. Bir de tabii karşıdevrim yaşandığını çaktırmamak için bırakıyorlar. Çünkü müthiş bir uyutmaca bu, sanki Atatürkçülük devam ediyor. Yok, böyle bir şey! Altmış-yetmiş kişilik sınıflarda edebiyat dersi nasıl okutuluyor? O edebiyat dersi nasıl bir kalitede?

Halamın oğlu Necdet Ökmen, 1970'li yıllarda bir dönem CHP milletvekilliği de yapmıştı. Edebiyata çok meraklıydı. Öyküler yazıyordu, hatta gençken edebiyat öğretmeni olmak istemiş fakat olamamış, herhalde babasının baskısı ile. Babası Vali Cevat Ökmen'di. Genellikle babalar rol oynuyor bu işlerde. Babasının baskısı ile öğretmen olmamış ama yazarlığı sürdürüyordu. Hatta *Yeni İstanbul* gazetesinin bir zamanlar yaptığı öykü yarışmasında birinci geldi, Sökeli yazar Samim Kocagöz'le birlikte.

— Yeni İstanbul *gazetesinin öykü yarışmasında ödül mü aldı, Samim Kocagöz ile birlikte?*
— Evet. Milletvekilliğinden sonra kenara çekildi ve işte o zaman anlaşılan en büyük hevesi olan edebiyat dergisi çıkarma işine kalkıştı. O edebiyat dergisi az çok tutundu da, *Somut* diye. Belki hatırlarsınız.

— *Evet.*
— Necdet Abiden sonra da devam etti o dergi. *Somut* dergisini çıkaracak Necdet Abi ve herhalde Milli Eğitim Bakanı da tanıdık bir insan, Mustafa Üstündağ olabilir. Onun vasıtasıyla edebiyat öğretmenlerinin bir listesini ve adreslerini elde etmiş. Dergiyi tanıtan ve abone formu içeren bir küçük broşür hazırlamış. Üç bin öğretmendi galiba, üç bin edebiyat öğretmenine göndermiş. "Böyle bir dergi çıkaracağım, abone olun, destekleyin" diye ve o üç bin öğretmenden sadece üç tanesi abone olmuş. Ne büyük hayal kırıklığı. Ama, herhalde öğretmenliğin ikinci sınıf bir meslek haline gelmesinin bir sonucu. Öğretmenevleri bakıyorsunuz, öğretmence, öğretmenliğe yakışır etkinliklerden çok oyun odalarıyla dolu. Oturuyorlar okey oynuyorlar.

— *Okey...*
— Okey oynuyorlar, tavla oynuyorlar falan, yani öğretmenlik bu hale getirildi. Dediğim gibi bu karşıdevrim son derece bilinçli. Çünkü ortaçağ, okumuş, aydınlanmış insan istemez. Dolayısıyla sınıfta öğrencilerin edebiyata, sanata meraklı olmamasının sorumlusu karşıdevrimdir.

— *Ve tabii siz de hemen edebiyata yatkın olan insanları hissediyorsunuz, değil mi? Bilim insanı, çevresindeki bu tip insanları hemen fark ediyor; duyarlılığından, kullandığı sözcüklerden.*
— Tabii tabii.

— *Hocam dün okurken* Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*'de bir şey çok hoşuma gitti; "yıldırı yöntemleri"; ne kadar güzel*

bir Türkçe. "Tedhiş" ve "terör" de var ama onları ayraç içinde kullanmışsınız. Yıldırı yöntemleri tanımınızı çok beğendim.
— Yıldırı, terörizmin karşılığıdır. Ben onu Cem Eroğul'dan öğrendim. Cem Eroğul, bizim fakültenin öz Türkçe dil polisi bir çeşit.

— *Profesör Cem Eroğul'dan söz ediyorsunuz, değil mi?*
— Evet, o öz Türkçeye çok meraklı.

— *Ben de çok severim. Bu "yıldırı yöntemleri" günlük dile girecek kadar güzel. Çok yalın.*
— Tabii, girmesi lazım...

— *Ben kullanacağım bundan sonra.*
— Terörizm iğreti bir sözcük. Eskiden teröre, tedhiş denirdi. Sonra terörizm yerleşti ama yıldırı demek daha uygun herhalde.

— *Çok hoşuma gitti.*
— Bizim fakültenin böyle bir öz Türkçe damarı vardır. Daha önce de Cemal Mıhçıoğlu diye bir hocamız vardı, o çok meraklıydı bu öz Türkçeye. Hatta mesela çok aşırı bulduğumuz buluşları oluyordu. Hafta sözcüğüne "yedil" diyordu.

— *İlk kez duyuyorum ki ben çok meraklıyım.*
— Evet. İşte devlete "generk".

— *Ama sanki devleti daha yumuşak kılan bir sözcük olmuş, generk.*
— Onun birtakım önerileri benimsenmiştir. Sanıyorum, tüketim sözcüğünü o savunuyordu. Tüketimin Osmanlıcası "istihlak", onu karşılayacak sözcük olarak tüketim ya da yoğaltım vardı. Yok etmekten gelen yoğaltım. O unutuldu, kenara atıldı, tüketim tuttu.

— Dile girince hemen benimseniyor. Yıldırı yöntemleri çok sıcak geldi bana. Terörizm sözcüğü de zaten terörize eden bir sözcük.
— Doğru. Sonra bu "koordinasyon" karşılığı olarak "eşgüdüm", sanıyorum yine Cemal Mıhçıoğlu'nun buluşudur. Bir ara "düzenleştirme" diye bir sözcükle kapışıyordu.

— Ama eşgüdüm tuttu.
— Eşgüdüm tuttu, evet.

Yanbaşımdaki dil polisi

— Cem Eroğul dil polisliği yaparken, mesela ne yapıyor?
— Bize bir baskı filan yapmıyor. O böyle çok öz Türkçe yazınca, biz de sanki utanıyoruz "onun kadar olamadık" gibilerden.

— Hiç değilse bazı sözcükleri kullansak mı diyorsunuz?
— Evet, yani ben yazarken Cem Eroğul'un varlığını adeta yanımda hissediyorum.

— "Cem Eroğul okursa bunu ne der?" diye düşünüyorsunuz...
— Evet, öyle bir şey. Yoksa benim daha karışık bir dil kullanmaya eğilimim var. Hatta bir zamanlar bunu savundum da, özgür Türkçe diye.

— Yazma dönemleriniz, hakikaten Osmanlıcayı çok iyi bilmeyi gerektiriyor, o dönemin dilini.
— Yani diyordum ki, "İnsan istediği sözcükleri kullanabilmeli ve tutarlı olmak da şart değil, bir yerde Osmanlıca, bir yerde de öz Türkçe kullanılabilir." Bir de mesela bazı öz Türkçecilerde tutarlılık merakı da var, baştan aşağı öz Türkçe yazacak, konuşacaksınız. Halbuki ben diyordum ki hangisi daha rahatsa, hangisi daha iyi anlatıyorsa o kullanılmalı.

— *Günlük dilde varsa...*
— *Köken*'deki yazılardan biri de bu özgür Türkçe üzerineydi. Sonra rahmetli Akşit Göktürk, o da arkadaşımdı, buna çatan bir yazı yazdı, *Cumhuriyet*'te çıkmıştı. Benim özgür Türkçe anlayışımla "aşure Türkçesi" diye dalga geçti! Benim bu dil konusunda savunduğum şey şu, isteyen Osmanlıca yazsın, isteyen öz Türkçe yazsın, fakat herkes öbür dili bilmek zorunda. Yani Osmanlıca kullanan öz Türkçe sözcükleri bilmek zorunda, öz Türkçe kullanan da Osmanlıcayı bilmek zorunda. Efendim, "unutalım Osmanlıcayı" diye bir şey olmaz. Benim de tercihim öz Türkçe yönünde ama zaman zaman Osmanlıca sözcükler kullanılabilir diye düşünüyorum.

— *12 Eylül sonrası Dil Kurumu ve Tarih Kurumu'nun yapısını ve bunun karşısında Dil Derneği'nin oluşumunu nasıl karşılıyorsunuz hocam?*
— Ben bu özgür Türkçe anlayışımla ofsaytta kaldım, futbol tabiriyle. Çünkü Kenan Evren öz Türkçe düşmanlığı yapınca, özgür Türkçe diye bir şeyi savunmak bir çeşit hainlik gibi oldu, yani onun için ben o davayı terk ettim.

— *Dil Derneği'nin çalışmalarını izliyor musunuz?*
— Maalesef, pek fırsatım olmuyor ama tabii onları destekliyorum. Bu arada belirteyim, Cem Eroğul arkadaşımız, bu Türk Dil Kurumu ve Tarih Kurumu'na yapılan muamelenin çok müthiş bir hukuk cinayeti olduğunu düşünüyor.

— *Ben de Dil Derneği üyesiyim.*
— Öyle mi?

— *Evet.*
— Bu gerçekten bir cinayettir.
— *Ve de çalışmalarından çok yararlanıyorum.*
— Evet. 12 Eylül'den sonra Tarih Kurumu'nu tekrar yapılandırdılar, devlet dairesi haline getirdiler. Aslında dernek statüsünde kuruluşlardı. Atatürk öyle istemişti çünkü.

— İş Bankası'ndan Cumhuriyet Halk Partisi adına hak edilen gelirin Tarih ve Dil Kurumu'na verilmesi bu nedenle düşünüldü.
— Evet.

— O kurumların sürekli yaşanılırlığını sağlamak için.
— Evet. Birisi 12 Eylül'den az sonra telefon açıp beni tebrik etti, "Tarih Kurumu üyesi oluyormuşsun" dedi. Sonra gerçekleşmedi böyle bir şey. Bir bakıma iyi de oldu, çünkü bu Dil ve Tarih kurumları 12 Eylül sonrası şekliyle Türk-İslam sentezinin merkezi haline getirilmek istendi. Ne kadar başarıldı, o ayrı bir mesele ama tabii bu tatsız bir şeydi. Biliyorsunuz Türk-İslam sentezi, karşıdevrimin bir çeşit resmi ideolojisidir.

— Tarih Kurumu üyesi değil misiniz?
— Değilim. Orada zaten isteyenin üye olması söz konusu değil, üyeler tayin ediliyorlar.

— Atamayla.
— Tabii. Yeni üyeler tam olarak nasıl saptanıyor, doğrusu onu bilmiyorum ama eskiden bunlar özerk, özgür kuruluşlardı. 12 Eylül'ün büyük cinayetidir bu yapılanlar. Atatürk'ün vasiyeti de çiğnenmiştir böylece. Çünkü Atatürk bunlar bağımsız kurumlar olacak demiş ve servetini bu kurumlara bağışlamış.

— Hocam, 12 Eylül sonrasında öğrencilerin Türkçelerini nasıl buluyorsunuz?
— Fena değil. Telefonların gelişmesi, okuryazarlığı kötü etkiledi tabii. İnsanlar eskiden oturup anne babalarına, ailelerine, eşlerine dostlarına mektup yazarlardı. Şimdi böyle bir şey kalmadı; açıyor telefonu, konuşuyor. Tabii mektup yazılmaması demek, okuryazarlığın veyahut yazarlığın gerilemesi demektir. Ondan sonra bu test sınavı işleri; doğru-yanlış veya çoktan seçmeli sınavlar da dilin gelişmesini engelleyen bir

şeydir. Okuryazar olmak yerine sadece okumak yetiyor yani. Öğrenci Seçme Sınavı'ndan en yüksek puanı alan adam, belki de cümle kurmasını bilmiyor. ÖSS'nin en büyük zaafı da budur. Bu adam yazabiliyor mu, ölçemiyorsunuz. Bir okuryazar insanın birinci özelliği iyi okuyup iyi yazabilmesidir.

Kitap kurdu: Bitmeyen serüven

— Kendi çalışmalarınızın dışında çok kitap okuyorsunuz herhalde, ne tür kitaplar okuyorsunuz?
— Ben roman meraklısıyım ve lisede edebiyat şubesinden mezun oldum. Bizim Robert Kolej'de edebiyat bölümünün bir de mezuniyet tezi vardı. Ben kalktım, ilginç bir şey yaptım, Freud'u okudum, psikanaliz okudum. Ondan sonra da Ibsen'in üç kadın karakterini tahlil etmiş, onların psikoanalizlerini yapmaya çalışmıştım. Yani edebiyata çok meraklıyım. Roman okumaya fırsatım çok azaldı. Roman okuyorum fakat biraz yavaş okuyorum. En son Ayşe Kulin'in *Veda*'sını okumaya çalıştım, bitiremedim onu da. Pek parlak, başarılı bir roman değil. Bir de polisiye bir roman okumak istiyorum. Bizim Cumhur Özdemir, Arkadaş Yayınevi'nin sahibi, o lütfetmiş, göndermiş bir polisiye roman. Onu okuyacağım bakalım.

— Çizer misiniz, notlar alır mısınız?
— Romanda hayır.

— Bilimsel kitaplarda?
— Bilimsel kitaplarda çok çizerim.

— Öykü okur musunuz?
— Yok.

— Şiir kitapları?
— Şiir de okumam, maalesef.

— *Aziz Nesin'le tanışıyor musunuz?*
— Tanışıklığımız o kadar uzun boylu değil. Gerici hareketler üzerine bir toplantıda birlikte bulunduk. Değişik yerlerde karşılaşıyorduk. Fazla bir yakınlaşma fırsatı olmadı ama çok beğenirim.

— *Yaşar Kemal'le tanışıyor musunuz?*
— Evet. İngiliz sanat tarihçisi ve *Yeniçeriler* kitabının da yazarı Godfrey Goodwin'in evinde tanıştık.

— *Türkiye'deki görevi neydi Goodwin'in?*
— Şimdiki Boğaziçi Üniversitesi'nin, o zamanki Hamlin Hall'ün bina amiriydi. Orada bir dairesi vardı. Bize zaman zaman güzel yemekler yapar ve güzel partiler verirdi. Halikarnas Balıkçısı'yla da orada tanışmıştık. Halikarnas Balıkçısı diller arasındaki benzerlikleri anlatıyordu. Ortada bacaklarını açmış, sanki epik bir zafer gibi anlatıyordu bunları. O görüntü hiç gözümden silinmez.

— *Halikarnas Balıkçısı nasıl bir konuşmacıydı?*
— Nutuk atmaya çok elverişli bir sesi ve edası vardı. Sonra ben onunla ikinci kez Side'de görüştüm. Sabahattin Eyüboğlu'nun mavi yolculuğunun sonunda gruptan Antalya'da ayrılıp Side'ye gitmiştik. O da oradaydı. Ay-yıldızlı antik bir taş göstermişti. O Anadolu kültürünün sürekliliğini anlatıyordu. Yaşar Kemal'le Goodwin'in evinde ve sonra Beyoğlu'nda bazı yerlerde de birlikte olduk. Bodrum'da Han diye bir lokantada büyük bir masada birlikte yemek yediğimizi anımsıyorum.

— *Yaşar Kemal'in kitaplarını okudunuz mu?*
— Romanda biraz lafı uzatır gibidir. Kısa öykülerini severek okurum. Halbuki biraz daha kısa ifadelerle anlatsa diye düşünürüm. Yaşar Kemal yıllarca Nobel için uğraştı ama alamadı. Orhan Pamuk'a kısmet oldu.

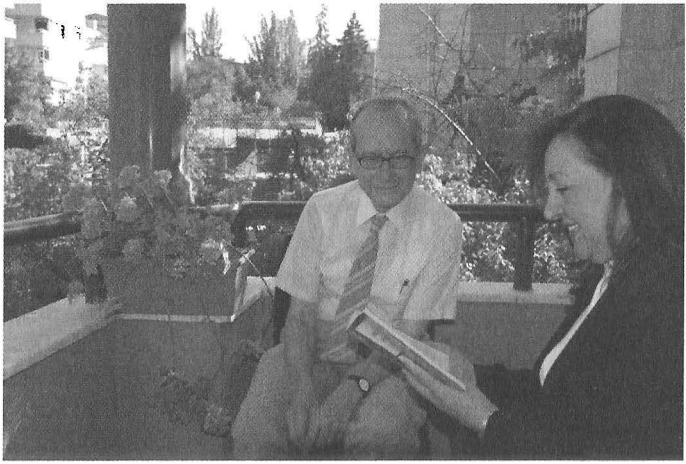
— Orhan Pamuk okudunuz mu?
— Evet. *Kara Kitap*, *Yeni Hayat*, *Beyaz Kale.*

— Nasıl buluyorsunuz?
— Güzel. *Benim Adım Kırmızı*'yı da okudum.

— Turgut Özakman'ın Diriliş'*ini bu yaz okuyacaktınız, okudunuz mu?*
— *Diriliş*'i okumak vazife benim için. Tam *Diriliş*'i alacağım sırada Turgut Özakman eksik olmasın, bana kitabı imzalı olarak yolladı. Çok güzel, harika bir kitap, çok hoşuma gitti. Kendisini çok takdir ediyorum. Daha önce de söylemiştim. Turgut Özakman büyük bir olaydır. *Diriliş*'i üç gün içinde okudum ve çok beğendim. Turgut Özakman çok değerli bir iş yapmış oldu, çok değerli bir hizmette bulundu Atatürkçülüğe, devrime. Hem romancı hem de çok titiz bir tarihçi. Bütün kaynaklara bakarak, dipnotu vererek yazıyor. Çok güzel bir dili var, çok özlü. Diyalogları çok güzel. Birçok ödül kazanmış, *Vahdettin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele* diye bir kitabı var. Orada bu gericilerin devrimle ilgili olarak, Atatürk'le ilgili olarak söylediği deli saçmalarını inanılmaz bir titizlikle çürütüyor. Satışı da gösteriyor ki, Atatürkçülüğün müthiş bir potansiyeli var. Atatürkçü kesimin gücünü biz Cumhuriyet mitinglerinde somut olarak gördük. Özakman'ın son kitapları Türkiye'nin önemli bir kültür olayıdır. Bundan önceki kültür olayı ansiklopedi patlamasıydı. Ondan önce *Hayat Ansiklopedisi* vardı, bir de (İnönü) *Türk Ansiklopedisi.* Sonra gazete kuponlarıyla koca ansiklopediler evlere girdi.

— Bunu neye bağlıyorsunuz?
— Gazetecilerin, gazete sahiplerinin büyük bir başarısıdır. Öğrencilerin ödev yapması için kaynak lazımdı.

— Sonra o ansiklopedilere büyükler de bakmaya başladı.
— Tabii. 1980'li yıllarda ansiklopedi patlaması oldu. Bu önemli bir hamledir. Diğer bir önemli hamle de *Cumhuriyet*

Kitabın söyleşisi sırasında Sina Hoca'nın evinin balkonunda. Sina Akşin, Yaşar Seyman Ankara, Temmuz 2008.

gazetesinin kitap ekleri vermesidir. On binlerce kitap girdi evlere. Kütüphanelerin bulunmadığı bir ülkede, *Cumhuriyet* gazetesinin buna eğilmesi çok önemli. Kaynak Yayınevi'nin Atatürk'ün bütün eserlerini yayımlaması çok önemlidir. Biliyorsunuz otuz cilt çıktı. Ben de onun danışma kurulundayım.

— *Başka hangi yayın organlarının danışma kurulundasınız?*
— Bazı fakülte dergilerinin danışma kurulundayım ama oradan fazla bir iş düşmüyor. Size ilginç bir hikaye anlatayım. UNESCO'nun *İnsanlık Tarihi* adlı kültür ve bilim odaklı, yedi ciltlik büyük bir çalışması var. Halil İnalcık Türkiye'yi temsil etmiş. O bana devretti görevi. Çıkacak olan konuları bana gönderiyorlardı, ben de bakıyordum. Türk tarihçisi olarak, yanlış ve haksız olan ve bilhassa Türkiye bakımından sakıncalı olabilecek şeylere bakıyordum. Dışişleri Bakanlığı bana "20. yüzyılla ilgili yedinci cilt basılacak, bir kez daha bakar mısınız?" dedi. Bakayım dedim. Bir de baktım ki, Türkiye yazısını Paris'te Doğu Dilleri okulunda çalışan Suriye kö-

kenli bir kişi yazmış. Türkçe de biliyor. Timour Muhidine adlı bir kişi. O da Atatürksüz bir Türkiye tarihi yazmış. 20. yüzyıl Türkiyesi'nin bilim ve kültür tarihi ama Atatürk yok. Bu yazıyı okuyunca ben "olmaz" dedim. Çünkü Sovyet devriminden söz etmeden nasıl 20. yüzyıl Rusya tarihi yazılamazsa, Atatürk'ten söz etmeden Türkiye'nin bilim ve kültür tarihi yazılamaz. Ama dediler "Sen o yazıyı onaylamış, imzalamışsın." Hakikaten ben boş bulunmuşum ve imzalamışım. Onun üzerine "imzalamış olabilirim ama yanlış yanlıştır ve UNESCO için bir ayıptır" dedim. Tabii, ortalık birbirine girdi. Dışişleri Bakanlığı'na, "Ben en kısa zamanda uygun bir yazı yazabilirim" dedim. Yazdım yazıyı. UNESCO'daki editörler Muhidine'nin yazısını kaldırmamışlar, benimkini onun yanına koymuşlar. Tabii bu olay Atatürk ve devrimine karşı düşmanlığını hangi ölçülere vardığını ve ne denli yayılmış olduğunu gösteren ilginç bir olay bence. Onlara bir ders oldu. Böyle şeyler yapılamaz, kabul edilemez. Köy Enstitülerinden bile bir yerde, tek bir cümlede söz ediyor.

— *Olumlu mu?*
— Üstünde durmuyor, değinip geçiyor.

— *Önsöz yazdığınız kitaplar var mı?*
— Evet, bugünlerde önsöz yazdığım bir kitap çıktı. Kitabın adı *Ulus Devlet ve Tarih Eğitimi*, A. Kadir Paksoy'un. Onun bu çabasını Fuat Köprülü'nün çabasına benzettim ben. Çünkü Fuat Köprülü 1920'li, 1930'lu yıllarda bir polemiğe giriyor Batılı Doğubilimciler ile. Batılı Doğubilimciler Türk kültürünü tanımak istemiyorlar. Mesela İran kültürünü tanıyorlar, Arap kültürünü tanıyorlar ama Türk sanatını, Türk kültürünü tanımak istemiyorlar. Osmanlı'da ne varsa kültür adına Bizans'tan, Araplardan ve İranlılardan alınmıştır tarzında görüşleri vardı. Fuat Köprülü bunlara karşı bir polemik yürüttü ve bu şekilde Türk edebiyatı, sanatı vardır, Osmanlı sanatı vardır görüşünü kabul ettirdi. Şimdi benzer biçimde Abdülkadir Paksoy'un yazıları İkinci Cumhuriyetçilerle yapılmış

bir polemik. Türkiye'yi ve Atatürk devrimini savunmak için verilmiş bir çaba. Bu yaz çıkmış, reklamını gördüm, telefon edip kutladım.

— Dost görüşmeleriniz oluyor mu? Evler arası yemekler, görüşmeler?
— Tabii. Mesela daha önce adı geçen 1959'lu Şevket Çizmeli ile sık sık görüşüyoruz, birlikte yemekler yiyoruz. Murat Katoğlu vardır.

— Evet, biliyorum, eşi ressam.
— Tanıyor musunuz? Oya Katoğlu'nun eşi. Onlarla uzun zamandan beri süren bir yakınlığımız var. Arada bir yemek yeriz. Zaten yazlık evlerimiz de çok yakın. Yazın daha sık görüşüyoruz. O son dönemlerde İzmir'de, İstanbul'da çok vakit geçiriyor. Onun için eskisi kadar sık görüşemiyoruz. Murat Katoğlu çok yararlı bir iş yaptı, İstanbul'da Kadıköy Belediyesi ile birlikte Süreyya Sineması'nı opera haline getirdiler.

— Bravo!
— Zaten Süreyya Paşa o binayı opera olarak düşünmüş ama önce sinema oldu. Sonradan işhanı yaptılar, iyice soysuzlaşmış bir bina oldu. Murat Katoğlu önayak oldu, Kadıköy Belediyesi aslı olan opera şeklinde restore etti. Ben de Murat Katoğlu'ya takılıyorum; bir Alman film rejisörü vardır Herzog, onun *Fitzcarraldo* filminde zengin kahramanın merakı Amazonlar'da opera yapmak, Amazonlar'a gidiyorlar. Müthiş çekimler var; primadonna, soprano falan yerlilerin önünde operayı sahneliyorlar. Murat'a dedim ki, "Sen böyle bir adamsın. AKP iktidarı Taksim'deki operayı, Harbiye'deki tiyatroyu yıkarken, sen de yeni opera açtın, Amazonlar'da opera yapar gibi."

— Kadıköy'de mi yaptılar?
— Evet. Taksim'deki için "Yıkalım, oraya büyük bir iş merkezi, içine yine opera yaparız" gibi şeyler söylediler, sonra halk karşı çıktı.

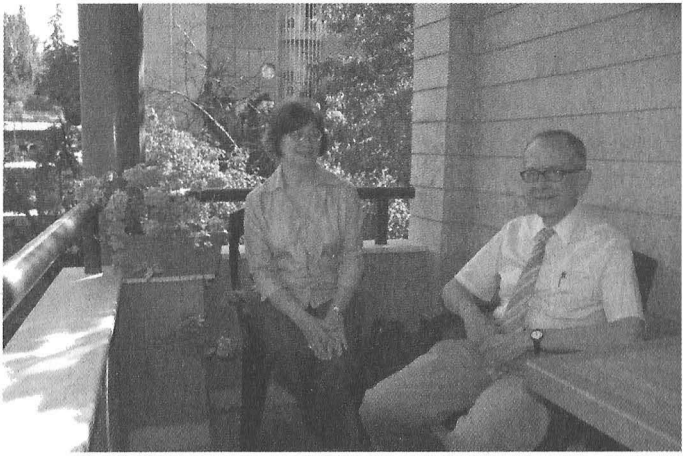
— Sanatçılar yürüyüş yaptı.
— Evet. Karşı çıkılınca, şimdi onarım bahanesiyle kapattılar. Ama Harbiye Tiyatrosu'nu da, oraya iş merkezi yapacağız diye yıktılar. Böyle bayılıyorlar ticarete. Alışveriş AKP'nin başlıca takıntısı halinde. Sonunda İstanbul tamamen alışveriş merkezleri haline gelecek ve müşteri kalmayacak. Zaten şimdi bu alışveriş merkezleri müşteri bulmakta zorlanmaya başlamışlar diye işitiyoruz. Ben bunlara "tüketim tapınakları" diyorum.

Tüketim tapınakları!

— Tüketim tapınakları mı?
— Evet, tüketim tapınakları, hafta sonu herkes çoluğunu çocuğunu alıp alışveriş merkezine gidiyor. Oradan pek çoğunu tüketemeyecekleri bir sürü giyim kuşam, gıda maddesi alıyor, arabaları dolduruyorlar, bu arada McDonald's'ta bir hamburger yiyorlar mesela. Ondan sonra arabalarına doluşup eve geliyorlar. Aldıkları şeylerin pek çoğu atılıyor, yani yiyemiyorlar. Fazla gıda maddesi alıyorlar. Bu tüketim korkunç bir hastalık.

— Avrupa bu hastalığı aşmış mı?
— Hayır. Onlar da tüketim hastası. Sanıyorum bildiğimiz şekliyle kapitalizmin sonu gelecek herhalde bu yüzden. Geçenlerde bir gazetede rastladım galiba. Bir otomobil üretmek için 45 ton hammadde gerekiyormuş. Tuzu kuru insanlar kendine araba, eşi çalışıyor ona bir araba, çocuklar yetişti onlara da araba... Bir bakıyorsunuz apartman garajında, sokakta bir daireye ait üç otomobil... Gençler vakıf üniversitelerine otomobilleriyle gidiyorlar. Ama bu model, doğayı tüketiyor işte. Küresel ısınma var, sonumuz gelecek. Hele Hindistan ve Çin gibi büyük yığınların tüketimleriyle...

— Peki, bu sosyolojik açıdan da toplumdan kopukluk getirmez mi? İzole bir yaşam, arabanla gidiyorsun. Dolmuşa binmek yok, mesela Aziz Nesin türü yazan yazarlar da kalmadı.
— Evet.

Sardunyaların gölgesinde diz dize bir sevda, Tülin – Sina Akşin. Ankara, Temmuz 2008.

— *Avrupa'da tren daha çok kullanılıyor.*
— Çok şükür, benim hiç otomobilim olmadı. Hatta ehliyetim de olmadı ama babam Polonya'da elçiyken bir sürücü kursuna gitmiştim, yani doğrudan doğruya otomobille tek temasım o sürücü kursunda biraz araba kullanmam oldu.

— *Ehliyetiniz vardır ama?*
— Hayır, yok, ehliyetim de yok ve otomobili büyük bir sapıklık olarak görüyorum. Sizin arabanız var mı? (Kahkahayla gülüyor)

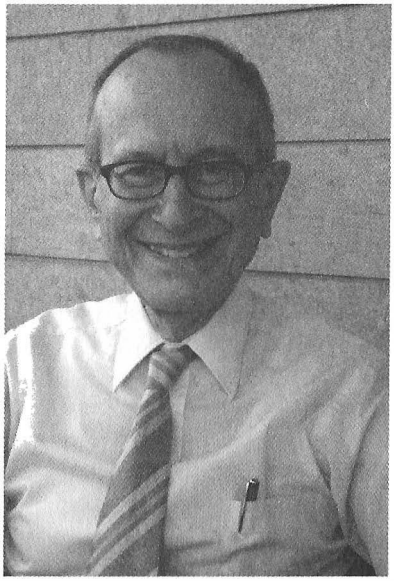
— *Var.*
— Kusura bakmayın.

— *Siz Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne nasıl gidiyorsunuz, taksiyle mi?*
— Yok canım, otobüsle gidiyorum. Buradan Filistin Caddesi'nden otobüse biniyorum, 1 lira, şimdi 1.40 lira oldu. Kızılay'da Ankaray'a aktarma yapıyorum.

— *Öyle mi?*
— Evet. Ankaray'la gidiyorum, yani iki vasıtayla gidiyorum. Bu aktarma olanağı sayesinde de 1 lira 40 kuruşa fakülteye varabiliyorum. Dönüşte de aynı şekilde. Halk otobüsü gelirse ona biniyorum, o zaman biraz daha pahalı oluyor. 1.70 lira halk otobüsü, 1.40 lira da metro, ediyor 3.10. 3.10'a gelmiş oluyorum. Nadiren taksiye bindiğim de oluyor tabii. Tülin'le bir yerlere giderken taksi tutuyoruz. Her zaman olmasa bile, genellikle taksiyle gidiyoruz. Bizim rahmetli Bahri Savcı vardı, Siyasal Bilgiler Fakültesi profesörü. O da ahir ömründe bir otomobil edinmişti, "Sina, her yere taksiyle git, yine kazançlısın" diyordu, yani araba sahibi olmaya göre kazançlısın, diye yakınırdı.

Çin ve Hindistan tüketim toplumuna girecek olurlarsa, dünyanın sonu gelecek. Bu küresel ısınma hikayeleriyle okyanuslar falan kabaracak. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kyoto Antlaşması'nı imzalamaması korkunç bir şey, intihar eylemi. Zaten çevreciler diyorlar, "bu Kyoto Protokolü uygulansa bile belki de küresel ısınma önlenemeyebilir..." Yani bir çevre felaketi belki de. Tabii iyimserler de var, Süleyman Demirel'in meşhur lafı vardı ya, "Meşruiyet içinde çare tükenmez" diye. Birçokları diyorlar ki, "Küresel ısınmaya çare bulunabilir, yenilenebilir enerji kaynakları, rüzgar, güneş, her halükarda bir çare bulunur" diyorlar ama mesela özel otomobilin sonu herhalde gelecek. Mecburen yasak edilecek, nefes alamayacak duruma düşerse insanlar, başka nasıl olacak? Yalnızca özel otomobil değil, evlerimiz alet edevat deposu halinde; mikserler, kahve makineleri...

— *Çay makineleri...*
— Çay makineleri, şimdi Türk kahvesi makinesi de çıktı. Tabii büyük aletler; çamaşır makinesi, bulaşık makinesi. Bu korkunç bir şey, korkunç bir sona doğru gidiyor olabiliriz. Zaten acaba Mars'ta tarım yapabilir miyiz gibi şeyler düşünmeye başladılar.

Sina Akşin, Ankara, Temmuz 2008.

Küreselleşmeden Kyoto'ya

— Kyoto'yu ABD'nin neden ısrarla imzalamadığını anlıyoruz. Ancak, benim size sormak istediğim, ABD'nin bu ısrarcılığının ülkeye tarihsel gelişme içinde nasıl dönebileceğidir?
— Açıklanacak bir şey yok ki. Son derece aptalca bir şey. Bir takım şirketler zarar etmesin diye bunu imzalamıyorlar. Halbuki bir tane dünyamız var ve gittikçe batıyor. Nüfus fazlalığından, kirlenmeden batıyor. Bir uzay gemisine benzetenler var. Dünyanın canına okuyorlar. Dünya kaldıramıyor bu kadar tüketimi.

— Yarınları nasıl etkileyeceğini düşünmüyor mu Amerika?
— Güya, dünya lideri Amerika. Nasıl bir liderse, önünü göremiyor. Mesela Çinliler dünyanın sağlığı açısından müthiş bir karar aldılar. Her ailenin birden fazla çocuğu olmayacak.

Zaman içinde nüfusun önce yarı yarıya, sonra giderek daha da azalması demek. Yani Çin böyle bir karar alabiliyor ve bu ne kadar zor bir karar... Çin bunu yapmakla dünyaya karşı borcunu ödüyor bir bakıma. Dünyanın ve kendisinin sağlıklı kalabilmesi için bunu yapıyor. Ama bir eli yağda, bir eli balda olan Amerika Kyoto'yu imzalamıyor. Kyoto küçük bir adım aslında. Ne uğruna imzalanmıyor? Amerikan şirketleri rahatsız olmasın diye. Yani büyük bir bunalım bu. İnsanlar nefes alamamaya başlayınca veya içecek su bulamayınca, ancak o zaman devrimci düzenlemelerle bu sorunlar çözülebilecektir.

— Küresel ısınma insanlığın ortak bir felaketi ne yazık ki... Küresel ısınmaya karşı bir bilinç gelişmesi de yok.
— Güya yükseltmeye çalışanlar var ama bizimkiler kopyacı. Greenpeace var ama pek de başarılı olamıyor. O buzulların erimesi ve suların yükselecek olması ne kadar enteresan bir şey. Hollanda gibi yerler su altında kalacak, tabii onlar herhalde önlemlerini alacaklardır. Ama yoksul Bangladeş gibi ülkeler denizle bir nerdeyse, o zavallıların önlem alacak parası da yok. Su kıtlığının çaresi var mesela. Ben İsrail'de gördüm, damlama tekniği ile.

— Küreselleşme yaşamın her alanında kendini duyumsatıyor.
— Geçenlerde bir dergide gördüm, dünyanın nüfusu 1850'lerde yaklaşık 1 milyardan, 2008'de yaklaşık 7 milyara yükselmiş. Benzettikleri uzay gemisi kaldıramayacak bu kadar yükü ve abuk sabuk tüketimi.

— Peki, neler yapmak gerekiyor? Küreselleşme karşıtlarının sesi dünyada pek güçlü çıkmıyor.
— Bu küreselleşme aslında tuzak bir kavram. Tek kutuplu dünyaya, Amerikan hegemonyasının egemen olduğu bir düzeni güya dünyanın en mükemmel hali olarak takdim etmek istediler. İşte Japon asıllı Amerikalı filozof Francis Fukuyama *Tarihin Sonu* kitabında, "Tarih bitti, insanlık en güzel konu-

ma geldi," dedi. Amerika'nın önderliğindeki serbest pazar ekonomisi, küreselleşme olarak takdim edildi. Oysa küreselleşme hep vardı.

— Dönem içinde isim mi değiştirdi?
— İnsanlar her zaman başka yerleri, başka düzenleri merak etmişlerdir. İletişim olanakları arttıkça daha fazla ilgi çekmiştir. Gitmeden de iletişim kurma olanakları sağlanmıştır. Küreselleşme her zaman olmuştur. "Dünya köy oldu" gibi laflarla Amerika'nın hegemonyasını yutturmaya çalıştılar.

— Küresel terör var diye tüm dünyayı da korkutuyorlar...
— Hep vardı bunlar. Terör denen şey de gücü yetmeyenlerin mücadele için kullandığı araçlar. Bir Filistin sorunu olmasaydı 11 Eylül olayı olur muydu? Filistin'deki haksızlık Müslümanları çıldırtan bir şey... Batılılar riyakarlıkla bunu halledelim, barış olsun falan derken, hep İsrail'den yana çıkıyorlar. İnsanlar da çıldırıyor. Çünkü milletler bazen birtakım şeylere boyun eğerler. Mesela Hiroşima ve Nagazaki gibi. Japonlar boyun eğdiler. Ama bu İsrail haksızlığına Filistinliler, Araplar isyan ediyorlar. Kimisi kabul eder, kimisi isyan eder: İsyan eden karşı koyuşunu terörle belirtiyor.

— 11 Eylül senaryoları yazıyorlar.
— Evet, evet. 11 Eylül'ü "Reichstag yangını"na benzetenler var. Hitler, "Vay, parlamentomuzu yaktı komünistler!" diye diktatör oldu. Almanların da, dünyanın da başını yaktı.

— Almanların hem Hitler'i hem Ludwig van Beethoven'ı hem de Goethe'si var. Bazı ülkelerin tarihlerinde zalimler de, dehalar da var değil mi?
— Almanya'nın çelişkisi bu. Dediğiniz gibi uygarlığa büyük katkılar yapmış insanlar, öte yandan zalimler var. Aslında o Almanya'nın sırtına yükleniyor ama bu Avrupa'nın bir ayıbıdır. Avrupa'nın bir parçasıdır Almanya. Bütün Avrupa'da Yahudi düşmanlığı vardı. Birinci Dünya Savaşı sonunda ya-

Sina Akşin, Yaşar Seyman, Sina Akşin'in kütüphanesinde bir dinlenme anı. Ankara, Temmuz 2008.

pılan düzenlemelerde Almanlar kendilerini mağdur gördükleri için çıldırdılar, Arapların Filistin işine çıldırması gibi. Ve bu çılgınlığın bir yönü Yahudi düşmanlığıydı. Ama Yahudi düşmanlığı bütün Avrupa'da vardı. Ve hâlâ var. Bu Avrupa'nın bir sorunudur. Bunlar Yahudilerle birlikte pek yaşayamıyorlar.

— ABD seçimlerini izledik. Obama ve Hillary Clinton yarışını hangisi kazanırsa kazansın bir ilk yakalanacaktı. İlk kadın başkan veya ilk siyah başkan. Obama'nın zaferini nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Kim seçilirse seçilsin Amerika'da fazla bir değişiklik olmayacak diye düşünüyordum seçimleri izlerken. Çünkü Amerika'da başkan sistemin bir sözcüsü oluyor. Tabii ufak tefek farklar olacaktır. Ama büyük bir fark olacağını sanmıyorum. Mesela Irak'tan tamamen çekilmek yok. Obama böyle bir karar alamaz. Alsa zaten canına okurlar.

— Siyah olması ne gibi bir fark yaratabilir?
— Tabii hoş bir şey, bir süredir buna başladılar. ABD Dışişleri Bakanı Condolezza Rice zenci. Zenci ama zenci gibi konuşmuyor. Bunu Tansu Çiller için de söylediler. Kadın ama erkeklerden hiçbir farkı yok. Tansu Çiller, kadınlar için ne yaptı ki?

— Hatta kadınlara kötü örnek oldu.
— Obama'dan da fazla bir şey ummamak lazım.

— ABD'nin dünyaya karşı fotoğrafını mı değiştiriyorlar?
— Evet. "İyi insanlarız" mesajını verebilmek için böyle bir şey yapıyorlar. İngiliz yazar Pinter demiş ki, "Obama'yı üç ay ancak yaşatır Amerikalılar. Seçilirse onu temizlerler." Son haberlere göre de gittikçe sağa kayıyormuş Obama. Öbürü de gittikçe yumuşuyormuş. Dediğim gibi, değişen bir şey olmayacak.

Sizin Atatürk'ünüzü öğrenebilir miyim?

— Bu zengin topraklarda herkesin bir Atatürk'ü var. Sizin Atatürk'ünüzü öğrenebilir miyim?
— Ben Atatürk'ü bir dâhi, gelmiş geçmiş bütün Türklerin en büyüğü olarak değerlendiriyorum. Batı Türklüğünün sonu geldiğinde, Türkleri bu badireden kurtaran bir önder olarak görüyorum. Ne denli talihliymişiz ki, böyle bir insan başımıza geçti. En büyük talihsizliğimiz ise onun on-on beş yıl daha başımızda kalmamış olmasıdır. Atatürk dünya çapında bir önderdi. Sömürge halklarının esin kaynağı oldu. Platon'un sözünü ettiği "filozof kral" gibi, o da filozof cumhurbaşkanımız oldu. Kararlarını diyalektik yöntemle, tartışa tartışa alır, en doğru sonuca ulaşırdı. Bugün Atatürk yok, fakat Türkiye'yi bugün battığı çukurdan kurtaracak olan onun ideolojisi, onun çizdiği yol olacaktır.

— "Yurtta barış dünyada barış" diyen siyasi bir liderin ülkesi Türkiye Nobel Barış Ödülü almalı diye bekliyorum. Çok mu uzak bir beklenti?

— Atatürk Türkiyesi olursa ülke müthiş bir ülke olacak. Türkiye'de çok insan yetişti. Bütün bu insanlar işin başında olacak. Belki dünyaya da örnek olacak. Bunu bekleyebiliriz. Ama böyle İran'a mı, Malezya'ya mı benzeyeyim, diyen bir ülke adam olmaz. Sürüklenen bir ülke olur. Türkiye sürükleniyor işte. Nereye gittiği belli olmayan, ya da nereye gittiği belli ama bundan kaygı duyulan bir ülke.

— Sorularımıza içten ve çok kapsamlı yanıtlar verdiniz, tüm okurlarımız adına çok teşekkür ederim.

"Sina Hoca tarihyazımında bir güven simgesidir"

Prof. Dr. Ali Birinci
(Tarihçi – Öğretim görevlisi, Türk Tarih Kurumu Başkanı)

Sina Akşin Hoca doktora tezinde ilk defa 31 Mart Olayı'nı günün gazetelerine dayanarak ve çok ciddi bir şekilde incelemiştir. Kısaca söylemek gerekirse Sina Akşin Hoca'nın hem konuları itibariyle orijinal bir tarafı vardır, hem de diğer klasik kaynaklara, arşivlere ve o zamana kadar konu üzerinde yazılanlara ilaveten gazeteleri çok büyük ölçüde kullanması çalışmalarının önemli bir tarafıdır ve dolayısıyla ortaya koyduğu bilgiler –Hoca'nın kendi hususi yorumlarına katılmasak bile– çok sağlamdır ve kaynaklı bilgilerdir. Bu bakımdan da kitapları, yakın tarihimizin hiç şüphesiz her zaman kıymetli kaynakları arasında yer alacaktır.

Sina Akşin Hoca, esas itibariyle Cumhuriyet üzerinde çalışmış ve daha çok, yine Cumhuriyet devrine dair popüler yayınlarda bulunmuştur. Gerek kısa *Türkiye Tarihi*, gerekse *İttihat Terakki ve Jön Türkler*, esas itibariyle popüler yayınlardır, yani diğer kitaplarında olduğu gibi bu kitaplarda her bilgi için bir kaynak, zengin dipnot göstermek gibi bir usule başvurmamıştır. Bu onun şuurlu bir şekilde kullandığı tercihtir. Sina Akşin Hoca'nın bence bizim Cumhuriyet devri tarihçiliğimizde bir başka hususiyeti, bir bakıma tarihimize katkısı, onun tarih yayıncılığıdır.

Bu beş ciltlik kitabın gerek hazırlanması, gerek bastırılması için verilen emek, görülmesi gereken, ifade edilmesi gereken bir katkıdır yakın tarihimize. Bu bakımdan da Sina Akşin Hoca'mızın Türk tarihçiliğine bir katkısına işaret etmek, sanıyorum bizim bir borcumuzdur.

"Doğuştan tarihçi"

Prof. Dr. Alpaslan Işıklı
(SBF – Öğretim görevlisi)

Sina Akşin dediğiniz vakit, Sina Akşin'le ilgili konuşmamı istediğiniz vakit, aklıma nefis bir kokteyl geliyor; hem Robert Kolej'de okumuş, hem de sanki sürekli İttihat ve Terakki'de yaşayan bir dost. Herhalde Sina Akşin, tarihçiden başka bir mesleğin mensubu olamazdı diye düşünüyorum. Doğuştan tarihçi, tarihte yaşıyor çünkü. Fakat ilginçtir, Robert Kolej formasyonu, İstanbul Üniversitesi formasyonu ve nihayet Siyasal Bilgiler formasyonu üst üste binince, enfes bir sentez ortaya çıkmış... Herhalde hepsinden öte, Sina Akşin'in, tüm bunların üstüne çıkmış, çok uyumlu bir kişilik olarak anılması gerekiyor.

Zaten her kitabı tarihle ilgili olmasına rağmen hepsi günceldir, yani hepsi güncel bir soruna, hepsi güncel bir yanlışlığa tokat gibi inen kitaplardır. Bunlardan bir tanesi de İstanbul hükümetlerinin Kurtuluş Savaşı yıllarındaki tutumunu teşhir ettiği birkaç ciltlik kitabıdır.

"Sadece tarihçiliği sevdirmekle kalmadı, Türk tarihçiliğinin yüz akı olan tezler de yönetti"

Yard. Doç. Dr. Faruk Alpkaya
(SBF – Öğretim üyesi)

Sina Akşin, tarihçiliği sevdirmenin yanı sıra, çok sayıda akademisyen, bilim adamı yetiştirmiştir; gerek yüksek lisans, gerek doktora düzeyinde onlarca tezi yönetmiştir ve Sina Akşin'in yönettiği tezler, aslında Türk tarihçiliğinin yüz akı olan tezler olarak değerlendirilebilir.

Sina Akşin'in tarihçiliğini iki boyutta incelemek mümkün: Bir araştırıcı, akademik çalışmaları. İkincisi de bir tarih öğreticisi olarak yaptığı, hatta tarihi popülerleştirdiği çalışmalar. İlk boyutunda 31 Mart ayaklanması ve İstanbul hükümetleri üzerine yaptığı çalışmalar yer alıyor. İkinci boyuttaysa gerek İttihat ve Terakki ile Jön Türkler üzerine yazdığı kitap, gerekse editörlüğünü yaptığı ve bence yakın dönem Türkiye tarihini en iyi kapsayan çalışma olan beş ciltlik *Türkiye Tarihi* yer alabilir.

YAŞAMÖYKÜSÜ

29 Ekim 1937
Hollanda'nın Lahey kentinde doğdu.

1938
1 yaşındayken, annesi ve babasıyla birlikte Hollanda'dan Türkiye'ye geldi.

1939
Babası büyükelçi olarak Arjantin'e atandı ve ailece Buenos Aires'e gittiler.

1939 - 1946
Buenos Aires'te yaşadı ve ilkokula başladı.

1946 - 1950
Şam'da yaşadı.

1950
Robert Kolej'e girdi.

1955
Robert Kolej'den mezun oldu.

1959
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi.
Fulbright Bursu ile ABD'ye gitti. Boston'daki Fletcher School of Law and Diplomacy'den Uluslararası İlişkiler alanında iki farklı yüksek lisans diploması aldı.

1961 - 1967
Robert Kolej Yüksekokulu'nda Uygarlık Tarihi Bölümü öğretim görevlisi olarak çalıştı.

22 Eylül 1963
Tülin Samanlı ile nişanlandı.

27 Aralık 1963
Tülin Hanım'la İstanbul'da evlendi.

29 Kasım 1964
İlk çocukları Zeynep Işıl doğdu.

1967- 1969
Askerlik görevini yaptı.

1968
Askerlik görevini yaparken İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Son Çağ Tarihi alanında doktor unvanını aldı.

1968 Nisan - Mayıs
İstanbul'dan Ankara'ya taşındı.

1969
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Türk Siyasal Hayatı kürsüsünde asistan oldu.

1970
Doktora tezi olan *31 Mart Olayı* ilk kez bu dönemde yayımlandı.

1971 - 1972
Bir yıl süreyle Birleşmiş Milletler bursuyla İngiliz Devlet Arşivleri'nde çalışmalar yaptı.

1975
Doçent oldu.

17 Mart 1976
İkinci kızları Deniz doğdu.

1976
Doçentlik tezini, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele* adıyla yayımlandı.

1978 - 1979
Bir yıl süreyle, Fransız Hükümeti'nin bursuyla Fransız Dışişleri Bakanlığı arşivinde çalıştı.

1980
Türk Siyasal Hayatı kürsüsü başkanlığına seçildi. Aynı yıl, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki* kitabının ilk basımı yapıldı.

1989
Profesör oldu.

15 Ocak 1991
Atatürkçü Düşünce Derneği üyesi oldu.

1994
Türkiye İş Bankası Toplum ve İnsan Bilimleri Büyük Ödülü'nü *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele - Son Meşrutiyet (1919 – 1920)* yapıtı ile aldı.

19 Temmuz 1999
Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHAK) Kurucu Üyeliğinde bulundu.

24 Temmuz 2002
Bağımsız Cumhuriyet Partisi (BCP) Kurucu Üyesi ve Genel Başkan Yardımcısı oldu.

2004
Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden emekli oldu, ders vermeye devam etti.

2008

Atatürkçü Düşünce Derneği Yönetim Kurulu'na seçildi. Genel Başkan Yardımcısı oldu.

KİTAPLAR

Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1980; 2. Basım: Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987. 3. Basım: İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998. 4. Basım: 2004.

Türkiye Tarihi, Cilt 1: Osmanlı Devleti'ne Kadar Türkler, Cem Yayınevi, İstanbul, 1987.

Türkiye Tarihi, Cilt II: Osmanlı Devleti, 1300 - 1600, Cem Yayınevi, İstanbul, 1988.

Türkiye Tarihi, Cilt III: Osmanlı Devleti, 1600 - 1908, Cem Yayınevi, İstanbul, 1988. 4. Basım: İstanbul, Kasım 1995.

Türkiye Tarihi, Cilt IV: Çağdaş Türkiye, 1908-1980, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989. 9. Basım: İstanbul, Eylül 2007.

Şeriatçı Bir Ayaklanma 31 Mart Olayı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1994.

Türkiye Tarihi, Cilt V: Bugünkü Türkiye, 1980-1995, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.

Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, İmaj Yayınları, Ankara, 1996.

Türkiye'nin Önünde Üç Model, Telos Yayıncılık, İstanbul, Mart 1997.

Essays in Ottoman - Turkish Political History, Isis Press; İstanbul, 2000.

Atatürkçü Partiyi Kurmanın Sırası Geldi, İmaj Yayınevi, Ankara, Temmuz 2002.

İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Cilt I, Mutlakıyete Dönüş, (1918-1919), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, Ekim 1998. 2. Basım: İstanbul, Nisan 2004.

Yakın Tarihimizi Sorgulamak, Arkadaş Yayınları, Ankara, Eylül 2006.

Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Ekim 2007. 8. Basım: Şubat 2009.

Turkey: From Empire to Revolutionary Republic (translated by Dexter Mursaloğlu), Hurst and Company, London, 2007.

MAKALELER

"Birinci Meşrutiyet Meclis-i Mebusanı", *SBF Dergisi*, c. 25, 1970, no. 1.

"Birinci Meşrutiyet Meclis-i Mebusan'ın Ele Aldığı Başlıca Sorunlar", *SBF Dergisi,* c. 26, 1971, no. 1.

"İkinci Meşrutiyet Üzerine Bir İnceleme [Aykut Kansu'nun *The Revolution of 1908 in Turkey* Adlı Eseri Üzerine]", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 27(1–2) 2000, 207-212. ss. 1971 SA 29.

"31 Mart Olayına Değin Sabahattin Bey ve Ahrar Fırkası", *SBF Dergisi,* c. 27, 1972, no. 3.

"Fedakaran-ı Millet Cemiyeti", *SBF Dergisi,* c. 29, 1974, no. 1-2, 1975.

"Osmanlı Padişahlarının Toprak ve Hilafet Uğruna Verdikleri Ödünler", *SBF Dergisi,* c. 29, 1974, no. 3- 4, 1976.

"Atatürk Devrimini İncelerken", *Ulusal Kültür,* Ekim 1978.

"Osmanlı - Türk Toplumundaki Sınıf Yapısı Üzerine Bir Deneme", *Toplum ve Bilim,* Yaz 1977, sy. 2.

"Turkish Nationalism Today", *The Turkish Yearbook of International Relations,* 1976, vol. XVI, Ankara, SBFY, 1979.

"Bugünkü Eğitim Halkı Bölüyor! [Tevhid-i Tedrisat Üzerine Bir Konuşma]" *Öğretmen Dünyası*, Ankara, 18(208) 4.97, 29-30. ss. 1980 SB 70, 370.

"La Revolution Française et la conscience revolutionnaire des nationalistes turcs a l'aube de la guerre d'independance", *La Turquie et la France a l'Epoque d' Atatürk,* Paris, Collection Turcica, 1981.

"Mütarekenin İlk Yılında Osmanlı Hükümetinin Mali Durumu", *Seha L. Meray'a Armağan*, c. 1, Ankara, SBFY, 1981.

"Mustafa Kemal Atatürk'ün İktidar Yolu", *Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk,* Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1983.

"Son Meclis-i Umumi'de Cepheleşme Olayı", *Prof. Fehmi Yavuz'a Armağan,* Ankara, SBFY, 1983.

"A General Appraisal of the Armenian Issue", *Turkish Review*, Summer 1986, no. 4.

"Franco - Turkısh relations at the end of 1919", *L'Empire Ottoman, la Republique de Turquie et la France*; Istanbul, Editions Isıs, 1986, y.y. H. Batu ve J.- L. Bacque- Grammont.

"Turkish- Syrian Relations in the Time of Faisal (1918- 20)", *The Turkısh Yearbook of International Relations, 1980-1981*, Ankara, SBFY, 1986.

"Siyaset Bilimi ve Tarih", *Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hatırasına Armağan,* Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1986.

"M. Şükrü Hanioğlu, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük", *Journal of Economics and Administrative Studies*, 11, no. 2, 1988.

"Metin Heper, The State Tradition in Turkey", *Bibliotheca Orientalis,* XLV, no. 1/2, 1988.

"Türk - Arap ilişkileri", *Murat Sarıca Armağanı,* Aybay Yayınları, İstanbul, 1988.

"Günümüz Türkiye'sinde Kültürün Durumu", *Bahri Savcı'ya Armağan,* Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1988.

"Türkiye'de Parlamento Geleneğinin Kurulması", *Atatürk'e Armağan,* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, Samsun, 1988.

"Bugün de Celali İsyanları mı?", *SBF Dergisi: Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan*, c. 46, sy. 1-2, Ankara, 1991.

"Atatürk Döneminde Demokrasi", *SBF Dergisi: Prof. Dr. Gündüz Ökçün'e Armağan,* c. 47, sy. 1-2, Ocak-Ankara, Haziran 1992.

"Mithat Paşa Döneminin İktisadi Görüşleri", *Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan,* İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 1992.

"Fransız İhtilali'nin II. Meşrutiyet öncesi Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri Üzerine Bazı Görüşler", *SBF Dergisi: Prof. Dr. Yılmaz Günal'a Armağan,* Ankara, c. 49, sy. 3-4, 1994.

"Ondokuz Mayıs", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi,* Ankara, Mayıs 1994.

"Faşizm Üzerine Genel Gözlemler", *İki Dünya Savaşı Arasında Avrupa ve Balkanlar,* Aybay Yayınları, İstanbul, 1994.

"Sened-i İttifak ile Magna Carta'nın Karşılaştırması", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* 1992-1994, XVI, sy. 26.

"Italian Policy During the Ottoman-Russian War of 1877-78", *Relazioni Turco- Italiana Attraverso la Storia,* Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1994.

"Bozkurt ve Peker'in Devrim Tarihi Ders Kitapları", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi,* II, sy. 4-5, 1994-1995.

"Tarih Öğretimimizde Temel Paradigma Sorunu", *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.

"Two Victorius War Leaders: De Gaulle and Atatürk", *Turkish Yearbook of International Relations, 1992,* Ankara, Y. 1995.

"Türk Devrimi ve Türkiye'de İslamiyet", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi,* Ankara, Kasım 1995.

"Rifa'at 'Ali Abou-el Haj, Formation of the Modern State", *Bibliotheca Orientalis,* LII, 1995.

"Türkiye'nin Önünde Üç Model Var", *Atatürkçü Düşünce* 3(38) 6.97, 11-13. ss. 1995, SB 20.

"Türkiye'de Ortaçağın Güncelliği", *Atatürkçü Düşünce* 5(46) 2.98, 14-17. ss. 1995, SB 20.

"Turkey's Declaration of War on Germany at the End of World War II", *The Turkish Yearbook of International Relations* (33) 2002, 285-291. ss. 1995, SA 93.

"Tanzimat ve Yeni Osmanlılar", *Bilim ve Ütopya* (132) 6,2005, 32-37. ss. 1995, SC 203, 956, 1.

"Kemalist Devrimin Doğası", *Yeni Türkiye Özel Sayı* 4(23/24) 9/12.98, 613–619. ss. 1995, SB 223.

"Aydınlanma Yoluna Geri Dönüyor muyuz?", *Atatürkçü Düşünce,* 4(42) 10.97, 11-13. ss. 1995, SB 20, 320 956,1.

"Atatürk'ün Büyük Zaferi ve Devrimler", *Atatürkçü Düşünce,* 3(40) 8.97, 9. s. 1995, SB 20, 956,1.

"Yetmiş Beş Yılın Hesab", *Mülkiye* 22(213) 11/12.98, 5–14. ss. 1966, SB 16.

"Montesquieu'nun 'Kanunların Ruhu Üzerine' Yapıtı Güçler Ayrılığı İlkesinin Kuramlaştırılması", *Bilim ve Ütopya,* (92) 2,2002, 41. s. 1995, SC 203.

"Emperyalizm-Şeriatçı İttifakı 31 Mart Olayı", *Bilim ve Ütopya,* (118) 4,2004, 40. s. 1995 SC 203, 956,1.
"Ulus, Ulusçuluk Kavramlarının Işığında Osmanlı Ulusçuluğu", *Prof. Dr. Şerafettin Turan'a Armağan*, Elazığ, 1996.
"Sol Güç Birliği", *Mülkiye* 23(214) 1/2.99, 165–169. ss. 1966 SB 16.
"Osmanlı Devleti Üzerine", *Mülkiye* 23(218) 9/10.99, 9–20. ss. 1966 SB 16.
"Nereden Geldik, Nereye Gidiyoruz?", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi* 20(193) 7/8.96, 3-7. ss. 1966 SB 16.
"Batı'da Türk İmgesi", *Mülkiye*, 28(245) 2004, 23-31. ss. 1966 SB 16, 300.
"Avrupalı mıyız?", *Mülkiye*, 29(248) 2005, 9-12. ss. 1966 SB 16, 300.
"Atatürkçü Parti İlk Kez Kuruluyor: Atatürk Dönemi", *Mülkiye* 26(237) 11-12,2002, 73-79. ss. 1966, SB 16, 320.
"Haim Gerber: State, Society and Law in Islam", Middle Eastern Studies, 1997, vol. 34, no. 1.
"Sözde Soykırım İddiaları, Batı'nın Bizi Bu Topraklardan Kovmak İçin Kullandığı Bir Araç", "Batı Sevr'i Yeniden Dayatıyor" [Söyleşi] *Jeopolitik* 4(15) 4, 2005, 11-14. ss. 2002 SB 120.
"Sırtımızdaki Yarım Yüzyıllık Kambur", *Teori*, Kasım 2004.
"Milliyetçilik Neden Şimdi", *Aydınlar Açıklıyor,* Yeniden Anadolu ve Rumeli Yayınları/ İnceleme Dizisi, İstanbul, 2. Basım: 2006.
"Talat Paşa ve İttihat ve Terakki", *Teori*, Mart 2006.
"Sancılı Öykü: AB ve Türkiye", *Prof. Dr. Bülent Tanör Armağanı*, Oğlak Yayınları, İstanbul, 2006.
"Ne Yazık ki Bir Kez Daha Haklı Çıktım", *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Dergisi*, Ekim- Kasım 2007, Sayı 110, sy. 5.
"Turkey: Transformations in the First Half of the 20 Th Century," *History of Humanity*, vol. VII, UNESCO, Paris, 2008.
Sina Akşin, "Önsöz", A. Kadir Paksoy, *Ulus Devlet ve Tarih Eğitimi,* Öğretmen Dergisi Yayınları, Ankara, Ağustos, 2008.

"Kimi İngilizler ve Türkiye", *Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'na Armağan,* Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2008.

"XIX. Yüzyılda Doğu Siyasetiyle İlgilenen Kimi İngilizler", *Prof. Dr. Aydın Aybay'a Armağan,* Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

"Otoman Political Parties, 1908- 1922", *Turkey in the Twentieth Century,* Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 2008.

"Bu Bilinç Bizim Gücümüzdür", *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Dergisi,* Mart- 2008, Sayı 114, Sy. 2.

"Üniversitelerimizin Durumu", *Mülkiye Dergisi,* 258. sayı, Ankara, 15 Nisan 2008.

TEBLİĞLER

"Kurtuluş Savaşı'nda ve Lozan'da İngiltere ve Fransa ile İlişkiler", *Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları,* İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Mezunları Derneği Yayınları, İstanbul, 1977.

"Türkiye'de Anılar ve Biyografiler", *Felsefe Kurumu Seminerleri,* Felsefe Kurumu, Ankara, 1977.

"1839'da Osmanlı Ülkesinde İdeolojik Ortam ve Osmanlı Devleti'nin Uluslararası Durumu", *Mustafa Reşit Paşa ve Dönemi Semineri,* Ankara, TTK Yayınları, 1987.

"Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri: Türk- Yunan İlişkileri,* Ankara, Gnkur ATASE Bşk.lığı Yayınları, 1986.

"I. Meşrutiyet Üzerine Bazı Düşünceler", *Uluslararası Mithat Paşa Semineri,* Ankara, TTK Yayınları, 1986.

"Sakarya ve Dumlupınar Meydan Muharebeleri Üzerine bir İnceleme", *Birinci Askeri Tarih Semineri: Bildiriler II,* Ankara, Gnkur ATASE Bşk.lığı Yayınları, 1983.

"Atatürk İnkılâbının Uluslararası Bağlamı", *Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu,* Ankara, 1988.

"Financial Aspects of the Tanzimat", *Proceedings of the 2nd International Meeting On Modern Ottoman Studies and the Turkish Repuclic,* Leiden, Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, 1989.

"Türkiye Büyük Millet Meclisinin İlk Yılında Fransız İhtilali'nin Etkileri", *200. Yıldönümünde Fransız İhtilali ve Türkiye Sempozyumu'nda Sunulan Bildiriler*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1991.

"Osmanlı Sarayının Yapısı ve İşlevleri", *X. Türk Tarih Kongresi*, Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

"1864 Matbuat Nizamnamesi Basın Özgürlüğünü Kısıtladı mı, Geliştirdi mi?", XIII. Türk Tarih Kongresi, III. cilt-II. kısım, Ankara, 4-8 Ekim 1999.

AD DİZİNİ

II. Mahmut 217
Abadan, Nermin (bkz. Unat-Abadan, Nermin)
Abdülhamit 70-71, 89, 217, 249
Abdülmecit 217
Acar, Feride 134
Afet İnan 244
Agatha Christie 206
Ahmad, Feroz 211
Ahmet Rıza 89
Ahmet Paşa (idam edilen Şam valisi) 142
Ahunbay, Metin 39-41, 49
Akat, Asaf Savaş 236
Akkan, Oğuz 204
Aksoy, Fahir 179, 277
Aksoy, Mehmet 137
Aksoy, Muammer 81, 102, 124
Aksoy, Muzaffer 81
Akşin, Aptülahat İsmail 1, 6, 15, 21, 24
Akşin, Deniz 152-154, 156-157, 159-160, 259
Akşin, Dilek 188
Akşin, Frengiz (bkz. Somel, Frengiz)
Akşin, Emine Hacer (annesi) 6, 13, 15, 17, 19, 21, 48, 66, 84
Akşin, Işıl (bkz. Aygen, Işıl)
Akşin, Mustafa (abisi) 15, 18, 21, 84, 151, 188
Akşin, Tülin (eşi) 60-66, 69, 72-75, 84, 86, 106, 118, 120, 122, 142, 151-153, 155-159, 168, 173, 175, 178, 181, 186, 189, 206, 256, 259, 261, 264-266, 271, 293-294
Akşit, Elif 75, 132
Aldıkaçtı, Utku 39
Algan, Ayla 264
Algan, Beklan 264
Ali Galip 103-104
Ali Kemal 231
Alpkaya, Faruk 75, 132, 303
Altan, Mehmet 117
Altıok, Metin 130
Anday, Melih Cevdet 175-176
Annan, Kofi 184
Aras, Nusret 120
Aruoba, Çelik 180
Atakoğlu, Fahir 188
Atatürk, Mustafa Kemal 98-100, 103-104, 123-124, 126-127, 131, 134-135, 144, 163, 184-185, 191, 197-199, 202, 208-209, 211, 215-216, 220, 225, 228, 231-234, 240-241,

243-244, 251-252, 268-270, 280, 284-285, 289-291, 299-300
Atsız, Nihal 212
Atsız, Yağmur 212
Avcıoğlu, Doğan 96, 240
Aybar, Mehmet Ali 66
Aybay, Rona 126, 188
Aybay, Sevinç 188
Aydemir, Şevket Süreyya 46, 57-58, 181-182
Aydoğmuş, Kayhan 49
Aygen, Emre 154, 189
Aygen, Işıl 151, 153-155, 157-159, 181, 189, 271
Aziz Nesin 129, 287, 292

Balcı, Sarp 75, 87, 107, 132, 256
Baransel, Ali 125
Barlas, Cemil Sait 50
Barlas, Mehmet 50
Başak, Oya 38, 116
Batur, Sabahattin 175-176, 178
Bayar, Celal 167, 214
Baykal, Deniz 87, 95-96
Beethoven, Ludwig van 297
Behman (teyze çocuğu) 18
Benice, Elçin 48
Benice, Ethem İzzet 48
Bereket, Mithat 114
Bergman, Ingmar 63
Berk, İlhan 179
Berktay, Halil 230-232
Beyatlı, Yahya Kemal 201
Birinci, Ali 108-109, 301
Birsel, Gülse 271
Birsel, İsmet 167
Boratav, Korkut 126
Boyd-Sumner, Hilary 47
Bozdemir, Mevlüt 187
Bozer, Serpil 180
Börekçi, Çetin 51, 73
Brandt, Willy 245
Brecht, Bertold 64
Buluç, Bedri 83
Bulutay, Tuncer 126

Cafant, İbrahim Zeki 149
Cafant, Nazire 148-149
Canöztürk, Hüsamettin 49
Cansever, Edip 178
Castro, Fidel 57
Cezzar, Engin 36-37, 39, 115
Che Guevara (bkz. Guevara, Ernesto Che)
Churchill 263
Clinton, Hillary 298
Coşkun, Alev 50
Coşkun, Bekir 191
Cömert, Bedrettin 124
Cuellar, (Javier) Perez de 28

Çakır, Ruşen 90-91
Çam, Esat 102
Çapan, Cevat 39-40, 115
Çavdar, Arif 255
Çetin, Hikmet 272
Çevik, Tolga 271
Çiçek, Nazan 132
Çiller, Tansu 130, 299

Çiyiltepe, Asaf 60
Çizmeli, Şevket 115-117, 291
Çömlekçioğlu, Fatma Fitnat Nigar (babaannesi) 21

Dağlarca, Fazıl Hüsnü 200
Damat Ferit Paşa 103-104, 202
De Gaulle 145
Demirel, Süleyman 94-95, 99, 130, 261-262, 294
Derviş, Kemal 247
Devrez, Güney 105
Dikmen, Şükriye 175
Dink, Hrant 119, 245
Divitçioğlu, Sencer 178
Doğramacı, İhsan 111-112, 126
Dönmezer, Sulhi 49
Dumont, Paul 223
Duru, Orhan 179
Duru, Sezer 179

Ebrar (teyze çocuğu) 18
Ebussuud Efendi (şeyhülislam) 136-137
Ebuzziya, Alev 175
Ece (Mete Tunçay'ın eşi) 180
Ecevit, Bülent 97, 233-234
Eczacıbaşı, Şakir 63
Eflatun (bkz. Platon)
Efser (teyze çocuğu) 18
Ege, Orhan 33, 39
Egeli, Ekrem Şerif 133
Enver Paşa 82
Erbakan, Necmettin 99-100, 128, 145, 234
Ercan, Burhan 82
Erdoğan, Recep Tayyip 100, 128, 235
Erek, Ali Şevki 117
Eren, Cevat 68-70, 72
Erener, Sertab 188
Ergil, Doğu 135
Erkal, Genco 129
Eroğul, Cem 126, 282-284
Ersel, Hasan 180
Ertem, Ergin ("Fatihli Michaux") 49, 61, 179, 186
Ertop, Kıvanç 180
Ertürk, Yakın 134
Eruygur, Şener 256
Esin, Pars 180
Evren, Kenan 111, 123-125, 127, 129, 209, 231, 242-243, 284
Eygi, Gül 21
Eyüboğlu, Bedri Rahmi 158
Eyüboğlu, Sabahattin 175-178, 180-181, 287

Fatih Sultan Mehmet 182
Fethi Naci 178
Fethullah Hoca (bkz. Gülen, Fethullah)
Feyzi Efendi (başkumandanlık vekâlet-i mülazım-ı sani) 82
Filiz, Şahin 262
Fişek, Kurthan 126, 180
Franco 42

Freud (Sigmund) 286
Fukuyama, Francis 296
Fulbright (Amerikan senatörü) 53

Georgeon, François 223
Geray, Cevat 105, 126
Girgin, Mustafa 33, 40-42, 276
Goethe 297
Gomulka 168
Goodwin, Godfrey 287
Gorbaçov (Mihail) 184, 231
Gökay, Fahrettin Kerim 68-69
Gökberk, Macit 46-47, 56-58, 72, 175-176
Gökberk, Şükrü Naili 56
Gökçek, Melih 137
Göktürk, Akşit 284
Göle, Celal 51, 105, 120, 135
Guevara, (Ernesto) Che 57
Gülek, Tayyibe 135
Gülen, Fethullah 252
Günal, Neşet 158
Günaydın, Engin 271
Güriz, Adnan 106
Gürkan, Celil 218
Gürkan, Kazım İsmail 133
Gürsoytrak, Suphi 257

Haksever, Oğuz 236
Halaçoğlu, Yusuf 193
Halikarnas Balıkçısı 187, 287
Hekimoğlu, Müşerref 166
Hemingway, Ernest 38, 278
Herzog 291
Hidayet (kösçü) 78-79
Hilav, Selahattin 187, 267
Hitler, Adolf 42, 128, 185, 236, 244, 297
Hobbes, Thomas 76
Hz. İsa 79, 226
Hz. Muhammed 202, 226
Hz. Musa 226

Ibsen (Henrik) 286
Işıklı, Alpaslan 126, 302, 256, 258

İbn-i Sina 3
İbrahim Hilmi Paşa "Keçiboynuzu Ağa" (sadrazam) 142
İnalcık, Halil 232, 289
İnce, Özdemir 179, 188-192
İnce, Ülker 188-190
İnönü, Erdal 32, 129-130, 261
İnönü, İsmet 43, 50, 96-97, 218, 220, 233-234
İpek, Nedim 193
İrfan (Zonguldak'ta yerel gazete çıkaran kişi) 275-276
İsmet Paşa (bkz. İnönü, İsmet)

Jose, Juan (arkadaşı) 4
Jülyet (hizmetçi) 34

Kanadoğlu, Sabih 115-116
Kanuni Sultan Süleyman 136
Kaptana, Melda 187
Karal, Enver Ziya 177

Karasu, Ertan 179
Karpat, Kemal 201-202
Katerina (Çariçe) 182
Katoğlu, Murat 179-181, 188, 291
Katoğlu, Oya 179-180, 188, 291
Katoğlu, Tuğrul 180
Kaya, Önder 223
Kayacı, Aysun 128
Kayalı, Kurtuluş 108
Kaynar, Oya (bkz. Başak, Oya)
Kemal Tahir 178, 232
Kennedy 57
Keskin, Cenap 188
Kırca, Levent 271
Kırıkkanat, Mine 197
Kışlalı, Ahmet Taner 124, 243, 255
Kocagöz, Samim 280-281
Koloğlu, Orhan 229
Koman, İlhan 187
Konfüçyüs 227
Kortay, Göksel 48
Köprülü, Fuat 19, 290
Kubalı, Hüseyin Nail 49-50, 55
Kubilay, Fehmi 71
Kuçuradi, Ioanna 134
Kula, Onur Bilge 226
Kulin, Ayşe 286
Kuntay, (Mithat Cemal) 231
Kuruç, Bilsay 115, 117
Kutay, Cemal 212, 214-215
Kutlar, Onat 49, 63, 266
Kuzu, Burhan 236
Küçükömer, İdris 232

Latife Hanım 209
Lenin 231
Leonardo da Vinci 200
Locke, John 76
Lollobrigida, Gina 62

Mağden, Perihan 190
Mardin, Şerif 75-76, 88-92, 152, 235
Marilyn Monroe 209
Mat, Ertuğrul 50, 117
Menderes (bkz. Menderes, Adnan)
Menderes, Adnan 99, 116-117, 221
Meray, Seha 191
Meriç, Nezihe 179
Mıhçıoğlu, Cemal 282-283
Millas, Herkül 108-109, 223
Mösyö Mizrahi 23
Muhidine, Timour 290
Mussolini 42
Mutlu, Fatma (büyük teyze) 48, 150
Mücayis (matematik öğretmeni) 22
Mümtaz Hoca (bkz. Soysal, Mümtaz)

Nadi, Nadir 124, 242
Nalbantoğlu, Mustafa 180
Namık Kemal 89
Nâzım Hikmet 232, 239-240

Necmettin Bey (bkz. Erbakan, Necmettin)
Necmettin Bey (emekli Türk subayı) 22
Nermi Hoca (bkz. Uygur, Nermi)
Neyran (Kurthan Fişek'in eşi) 180
Nurullah Ataç 176, 276

Obama (Barack Hussein) 298-299
Okyar, (Ali) Fethi 214-215
Okyar, Osman 171, 215
Onar, Sıddık Sami 49
Onaran, Oğuz 191
Oran, Baskın 76, 180
Orhan (deniz yolculuğuna katılanlardan biri)180
Ortaylı, İlber 87-88, 212
Oya (Çelik Aruoba'nın eşi) 180
Oyan, Oğuz 230

Öğüt, Ayşe 188, 190
Öğüt, Erhan 188, 190
Ökmen, Ömer Cevat (vali) 149, 280
Ökmen, Hamiyet (büyük halası) 149
Ökmen, Müntekim 175
Ökmen, Necdet 84, 280-281
Öner, Kenan 240
Öymen, Altan 220-221
Özakman, Turgut 211, 213, 224, 288
Özal, Turgut 99, 104, 233
Özbaran, Salih 198
Özbey, Hüseyin 181
Özbilgin, Cengiz 48
Özcan, Yusuf Ziya 112
Özdemir, Cumhur 115, 286
Özden, Yekta Güngör 255
Özgür, Taylan 94
Özlü, Demir 61
Öztaş, Nedime (küçük teyzesi) 48, 150

Paksoy, Abdülkadir 290
Palme, Olof 245
Pamuk, Orhan 197, 287-288
Peker, Orhan 179
Peker, Recep 149
Peres, Şimon 171
Pinter (Harold) 299
Platon (Eflatun) 268, 299
Podesta, Rosanna 62
Potsveriya (Rus Profesör) 229
Prens Sabahattin 71
Pulur, Hasan 178
Putin (Vladimir) 184

Rafael 200
Ragıp Bey (Atakule'nin mimarı) 166
Rice, Condoleezza 299
Rousseau, Jean Jacques 76
Rouillon (Fransız Büyükelçisi) 122
Roux, Jean Paul 272
Rufer, Magdi 177

Sağlar, Ayla 48
Said-i Nursi 90, 214
Samanlı, Sevim (kayınvalidesi) 146
Sarıca, Murat 230
Savcı, Bahri 126, 219, 294
Sedat, Enver 169
Sedes, İzzet 188
Selçuk, İlhan 119, 262
Selek, Sabahattin 220
Serin, Necdet 105
Seval 180
Sezai (üsteğmen) 83
Sezer, Ahmet Necdet 113
Shakespeare, William 36, 200-201
Sinanoğlu, Suat 127
Sirer, Reşat Şemsettin 97
Sirmen, Ali 279
Sokrates 268
Somel, Cem 21
Somel, Frengiz (ablası) 15, 18, 21
Somel, Sacit 21
Soysal, Mümtaz 76, 102, 121-122, 254
Soysal, Sevinç 121
Sözer, Gülbün 180
Sözer, Önay 47-48, 55-59, 175-176, 179-180, 186
Stalin 144, 231
Suna Hanım (Şerif Mardin'in eşi) 89
Sunalp, Beltan 48
Sungurbey, İsmet 49
Sururi, Gülriz 115
Süreyya Paşa 291

Şengüli, Salim 179
Şensoy, Ferhan 188, 270
Şevket Süreyya (bkz. Aydemir, Şevket Süreyya)
Şimşir, Bilal 193
Şule (Sarp Balcı'nın eşi) 87

Talipoğlu, Tayfun 114
Tanilli, Server 77
Tayyip Bey (bkz. Erdoğan, Recep Tayyip)
Tevfik Paşa 102, 104, 202, 206
Teziç, Erdoğan 115-116
Timur, Taner 75, 88
Toker, Metin 50
Topçu, Nurettin 41-42
Toptan, Köksal 199
Toroğlu, Atilla 33, 37
Tukin, Cemal 68-70, 73
Tuna, Tülay 190
Tunaya, Tarık Zafer 49, 54, 56, 72-73, 102
Tunçay, Mete 74, 76, 82, 124, 180, 230-232
Tural, Cemal (eski genelkurmay başkanı) 81
Tülbentçi, Feridun Fazıl 212
Tülin Hanım (bkz. Akşin, Tülin)
Türkeş, Alparslan 41
Türkgeldi, Ali Fuat 221
Tüzün, Hüseyin 175

Uğur, Aydın 166, 230
Uluç, Ömer 166
Ulyot (İngilizce hocası) 47
Unat-Abadan, Nermin 76, 96, 102
Uygur, Nermi 57-58

Üçok, Bahriye 124
Ümran (teyze çocuğu) 18
Ünal, Hasan 108-109
Ünaydın, Ruşen Eşref 25
Ünlü, Barış 132
Üstündağ, Mustafa 281

Vahdettin 103-104, 202, 206, 211, 215-217, 288
Varuy, Nebil 180
Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet 49
Vivaldi 46

Yalçın, Hüseyin Cahit 221
Yamaç, Kadri 113
Yaser Arafat 171-172
Yasin, Cengiz 33
Yaşar Kemal 287
Yeğin, Dündar 79-80
Yeltsin, Boris 184
Yenişehirlioğlu, Filiz 122
Yörük, Çağlayan 48
Yücekök, Ahmet 75-76, 175
Yücel, Hasan Âli 97, 110, 240-241

Zahide Hanım (Macit Gökberk'in eşi) 175
Zedung, Mao 241
Ziya Paşa 89
Zorlu, Fatin Rüştü 54
Zürcher, Eric 223

NEHİR
SÖYLEŞİ
— 38 —

Sadece bedensel olarak değil, ruhsal olarak da ince, zarafetiyle ilk görüşte karşısındakini etkisi altına alan bir kişi, Sina Akşin. Ankara'da bir İstanbul beyefendisi. İstanbul'dan gelip Ankara'yı seven, hukuktan gelip tarihe gönül veren bir bilim adamı. Mülkiye'nin efsane hocalarından.

Sina Hoca'nın gönül verdiği asıl şey, Atatürkçülük. Kişisel iletişimindeki nezaketiyle düşünsel üretimindeki ödünsüzlüğü, hatta kimi zaman seçkinciliğe varan bir katılığı en uygun biçimde kendinde birleştiren bir Atatürk sevdalısı:

"Ben Atatürk'ü bir dâhi, gelmiş geçmiş bütün Türklerin en büyüğü olarak değerlendiriyorum. Batı Türklüğünün sonu geldiğinde, Türkleri bu badireden kurtaran bir önder olarak görüyorum. Ne denli talihliymişiz ki, böyle bir insan başımıza geçti. En büyük talihsizliğimiz ise onun on-on beş yıl daha başımızda kalmamış olmasıdır. Atatürk dünya çapında bir önderdi. Sömürge halklarının esin kaynağı oldu. Platon'un sözünü ettiği "filozof kral" gibi, o da filozof cumhurbaşkanımız oldu. Kararlarını diyalektik yöntemle, tartışa tartışa alır, en doğru sonuca ulaşırdı. Bugün Atatürk yok, fakat Türkiye'yi bugün battığı çukurdan kurtaracak olan onun ideolojisi, onun çizdiği yol olacaktır."

9 789944 887205

KDV dahil fiyatı
16 TL

Kapak Fotoğrafı: İs